A. Cerrahoğlu

Türkiyede Sosyalizm (1848 - 1925)

Metin dışı 22 fotokopi ile

A. Cerrahoğlu
TÜRKİYEDE SOSYALİZM (1848 - 1925)

Çıkaran:
KERİM AYDIN
Çengelköy Bahçelievler No. 5

TÜRKİYEDE SOSYALİZM

1848 - 1925

(Metin dışı 20 fotokopi ile)

A. CERRAHOĞLU

Dizgi: **Alfabe Matbaası**
Baskı: **Hüsnütabiat Matbaası**
İstanbul - 1968

KABE VE İKARİ

1848 İhtilâlinde önemli tarihler şunlardır: 25 şubat, 17 mart; 16 nisan, 15 mayıs, 22 haziran.

Adı geçen önemli şahısları da, kısaca, hatırlatalım: Geçici Hükûmette, sosyalist cumhuriyetçiler: Louis Blanc ve Albert (işçi). Bunlar en ileri olanlardı ve işçi sınıfını temsil ediyorlardı.

Mutedil cumhuriyetçiler: Dupont de l'Eure, Arago, Cémieuz, Garnier-Pagès, Marie, Marrast. Bunlar orta ve müreffeh burjuvazinin adamlarıydı. Saraysız, Kralsız ve beyzadesiz olarak Devleti yönetmek istiyorlardı.

Bu iki uc arasında sallananlar; yani radikaller, demokratlar ise küçük burjuvazinin ,küçük dükkâncının, küçük zanaatkârın ve küçük esnafın temsilcisi idiler. Bunlar, samimi olarak, fakat müphem ve bulanık şekilde sosyal reform istiyenlerdi. Şu şartla ki, mülkiyet yapısına ve ecirlik rejimine dokunulmasın. (Flocon ve Ledru-Rollin)

Bunlardan başka Lamartine, Raspail ve Marche'ın adlarile karşılaşıyoruz. Bu sonuncusu birden sivrilip şef olan tanınmamış bir işçidir.

1848 İhtilâlinde İŞ HAKKI meselesi öne sürülüyor. Flocon, Ledru-Rollin ve Louis Blanc'ın tezelden hazırladıkları bir kararname var. 27 şubatta, **Geçici Hükûmet MİLLÎ** ATÖLYELER in kurulmasını karar altına alıyor. 28 şubat sabahı Cumhuriyetin resmen ilân edileceği gün. Daha sonra 17 mart nümayişi. Bir devrim mücahidi (Louis Ménard), Blanqui çevresinden Sobrier'nin imzasını taşıyan afiş. Louis

Blanc ve Albert'de sosyalist prensibler göze çarpıyor. Ötekiler **Geçici Hükûmet** in gerici üyeleri.

Merkez Cumhuriyetçi Cemiyeti adı altında, ilk Klübü kuran Blanqui oluyor. **İhtilâl Kulübü** kurucusu da Barbès.

İkariyen komünistlerin doktrinini yaymak için Cabet (Kabe)nin kurduğu kulüp ve benzeri kulüpler görülüyor. **İnsan Hakları Cemiyeti** Kulübü gizli Cemiyetlerin seksiyonerleri tarafından kurulmuştu. Bir kelimeyle, Parisin bütün mahallelerinde Kulüpler açılmıştı. Caussidière ve Ledru-Rollin bu çeşit teşebbüsleri kolaylaştırdılar. Sonra, bu Kulüpler kapatıldı; basının ağzı tıkandı. Fakat, serbestçe toplanıp konuşmağa alışan halk bu haklardan vazgeçmedi. Açıkça toplanamıyan Hıristiyanların katakomblara indikleri gibi, kapatılan kulüpler GİZLİ CEMİYETLER haline geldi.

Emile Thomas, **Atölyeler**'in başından alınmıştı. Pierre Leroux yarı mistik, yarı ütopik âlicenâbâne bir nutuk vermiş; 18 haziranda MİLLÎ ATÖLYELER'in kapatılmaması için, işçiler tarafından afiş asılmıştı. Ve Lüksenburg delegelerile anlaşarak, **demokratik ve sosyal cumhuriyet** lehine proklamasyon. Pujol (22 haziran). En sonunda, Cavaignac ve Generaller.

Fransada 48 İhtilâli ile ilgili önemli kişileri ve bazı olayların kronolojisini böylece hatırlattıktan sonra, Avrupadaki 1848 İhtilâllerinin Türk basınındaki yankılarına geçebiliriz.

Türk okurları, 1848 Avrupa İhtilâlleri hakkında, basın yolu ile, pek çok bilgi edinmişler ve bu münasebetle — bundan 120 yıl önce — Proudhon, Blanqui, Louis Blanc ve Leroux gibi ünlü Fransız sosyalistlerinin isimleri ile karşılaşmışlardı (1). Yine aynı tarihte Etienne Cabet (Etiyen Kabe) üzerinde de durulmuş; ve, —bizde ilk olarak— İKARİ'den bahsedilmiştir.

Biz, burada, KABE ve İKARİ'yi ele alacağız.

★

Ceride-i Havadis(2) sütunlarında Kabe ve İkari'den bahseden iki yazıyı, aynen, aktaralım:

«Bundan bir buçuk iki sene akdem Fransada (Kabe) nâm bir kimesne Lehlilerden bir refiki ile bazı kimesnelerin zihnini tahrik edip Amerika Kıtasına gitmek ve orada ucuz erazi iştirasile (İkari) namında bir belde bina eylemek ve beynelhalk müsavat-ı tamme olmak üzere kendi kendilerine bir Hükûmet tertip eylemek niyetinde bulunmakla Fransada işbu efkârda bulunmuş olan kesandan bir hayli adem üç bin, beş bin, on bin, yirmi bin franga toplıyarak mezkûr (Kabe) ye verip kendilerinden akdemce Amerikaya azimet etmesini ve bunlara lâzım gelen büyük menâzilin inşasile ziraate kabil erazinin iştirasına mübaderet eylemesini teklif eylemelerile merkum (Kabe) refiki olan Lehliyi Fransada bıraktığı halde Amerika kıtasına geçmiş ve Teksas ülkesi civarında bir kariyye satın almış olmakla sâlifüzzikir Fransızlardan haylicesi biraz sonra bir vapura rakiben Kıta-i merkumeye revan ve temekkün edecekleri mevzie en karib olan bir limana çıkıp oradan mahall-i mezkûde şitabân olmuşlar ise de her nasıl ise karadan bir hayli mesafe olduğundan ve caddesi bulunmadığından başka hava dahi gayet sıcak olup karıyye-i merkumeye varıncaya değin bunların duçar oldukları teab ve meşakket havsala-i tarifften hariç olup bununla beraber kolera illetine dahi uğramalarile merkumlar vatan-ı aslîlerini bırakıp böyle yerlere geldiklerine ziyadesile nadim ve peşiman olmuşlar ve evvelâ geçinmeğe bile bir suret veremediklerinden nâşi dilhahları üzere tertip edecekleri Hükûmete bakmayıp tekrar Fransaya avdet ve ricat ve esnây-ı tarikte çekmiş oldukları mihen ve meşakkatin illet-i müstakillesi merkum (Kabe)

olmakla taraf-ı Hükûmete andan şikâyet etmişler ve derhal merkumun refiki olan Lehli meclis-i muhakemeye celp olunup kabahatsiz olduğu tebeyyün etmekle salıverilmiş ise de mersum (Kabe) nin gıyabından muhakemesi icra edilip böyle şeye bâdi olduğundan ötürü ele geçtiği gibi iki sene hapiste tevkif kılınmak ve beş sene kavânine dair bir şeye karıştırmamak ve bir miktar cerîme ahz olunmak üzere hakkında hüküm câri olmuş idüği gazetelerde masturdur.

Yine bu takımdan elhâletü hâzihî Fransada ve İngilterede bulunanlar merkum (Kabe) nin taraftarı çıkarak kendisinin hiç bir kabahati olmadığını ve iştikâ eyliyen takımın içinde on bin franga akçe zayi eyliyenler pek alz olup halbuki merkum (Kabe) mahsus onların rahatı ve matlublarının vücut bulması için yüz altmış bin franga harç ve sarf etmiş iken bunlara bir vechile hile etmiyeceği dergâr idüğini ifade eden arzuhaller tahrir edip işbu meclis-i muhakemeye takdim etmişlerdir.» (3)

Ceride-i Havadis, bir hafta sonra yine Kabe'den bahsetmiş ve şunları yazmıştır:

«Geçen hafta çıkan ceridede yazıldığı üzere Fransada KOMÜNİST TAKIMINDAN vâfir kesân Kabe nam bir kimesneye itba ile Amerikaya geçmiş ve orada Teksas eyaletinde münasip bir kariyye iştirasile kendi kendilerine istedikleri gibi bir hükûmet tertip eylemek niyetinde bulunmuş olup bunlardan bazıları avdet eyliyerek Parise geldikleri gibi merkum Kabe'den şikâyet ve göya merkumun iğfalile vâfir akçe kayb edip yine maksutları husulpezir olmadığını ve gidip gelirler iken gûnagûn taab ve meşakkat çektiklerini hikâyet ve içlerinden bazıları merkum Kabe gitmeyip el'an Fransada iken merkumları bir lâkırdı ile Amerikaya göndermiş deyû masumun hakkında iftiralar ederek gıyabından icrây-ı muhakeme olunmasını kast etmişler ise de bu takımdan Fransadan hareket ve Londraya azimet eyleyip elhâletü hâzihî orada ikamet etmekte bu-

lunmuş olanların cümlesi merkum Kabe'nin canibdârı olarak Fransa meclis-i muhakemesine arzuhâl irsalile mersum Kabe'nin aleyhine dair vaki olan mevadın cümlesi karîn-i sıdk-u sıhhat olmayıp ifk (yalan) ve iftira makulesinden idüğini ifade ettikleri misillû bu kerre dahi mersum Kabe elhâletühazihî Amerikada bulunup altı yüzden mütecaviz Fransız ile ziraat ve haraset ile meşgul olmakta ve tavattun eylediği mahalli günbegün mamur etmekte olup işbu avdet eden kesân ise bir kaç neferden ibaret olarak hâlen bunların avdet ettiğine ve böyle şikâyet ettiklerine vukuf ve malûmatı olmamış iken gıyabından icrây-ı muhakeme olunması bir vechile tecviz olunur mevaddan olmadığını ifade eyler betekrar arzuhal tahriri ile meclis-i muhakeme-i mezkûre tesyîr etmişlerdir.» (4)

KOMÜN VE «LA TURQUİE»

La Turquie (5), Paris, Londra ve Berlin gazetelerinden —ya doğrudan doğruya veya ikinci elden— bol bol havadis ve yazı aktarıyor; İstanbuldaki Türkçe gazeteler de bunlardan enteresan ve önemli bulduklarını tercüme ederek kendi sütunlarına geçiriyorlardı.

La Turquie'nin, o tarihte, özellikle faydalandığı gazeteler şunlardır:

Gaulois, Liberté, Paris-Journal, Siècle, Rappel, Globe, Patrie, Temps, Journal de Bordeaux, Opinion nationale, Correspendence de Berlin, National, Journal de Paris, Journal officiel (Versay'da çıkan), Vérité, Journal de Gand, Progrès (Liyonda çıkan), Times, Gazette générale de l'Allemagne du Nord v.s.

La Turquie, Versaydaki Millî Meclis'in celselerini vermiş ve bu arada sütunlarını Louis Blanc'a da ayırmıştır. Thiersin sirküler ve nutukları; İcrâ Heyeti'nin ve Umumî

Selâmet Komitesi'nin proklamasyonları, Paris mebuslarının bildirisi, ve Komün'e ait resmî belgeler, bu gazetede, muntazaman, veriliyordu. **La Turquie,** ayrıca, 1871 Paris Komün'une dair özel makaleler de yayınlamıştır.

La Turquie'nin muhtevası hakkında bir fikir edinmek için, kolleksiyona çarçabuk bir göz atabiliriz:

20 nisan sayısında, **Gazette de Spener**'den, «Dünyanın beyni hastadır» adile bir yazı aktarılıyor. 22 nisanda, Berlinde yayınlanan **Social Demokrat**'ın pazar nüshasındaki deklarasyon münasebetile, Lasalcilere ve Alman sosyalistlerine yapılan saldırı aktarılmıştır. 25 Nisanda, **Sosyal Mesele**'ye dair çok önemli bir yazı var ki, ikinci kısmı 5 mayıs tarihli nüshadadır.

20 nisan sayısında, Fransaya ayrılan sütunda, yazı heyetleri Parisi terk eden ve gerek Versay'da gerek Saint-Germain'de basılan gazetelerin isimleri veriliyor:

La Gazette de France, la Liberté, le Gaulois, le Paris-Journal, l'Electeur libre.»

Paris'te artık çıkmayan gazeteler:

«Le Journal des Débats, le Constitutionnel, la Presse, le Pays, le Monde, l'Ami de la France, le Peuple français, la France nouvelle.»

Pariste yayınlanmakta olan gazeteler de şunlar:

«Le Siècle, l'Avenir national, l'Opinion nationale, la France, le Temps, la Patrie, le Soir, la Vérité, le Rappel, la Cloche, le National, l'Univers, le Bien public, le Moniteur aniversal, la Commune, le Vengeur l'Affranchi, le Cri du peuple, le Mot d'ordre, l'Avant-Garde, la Nation souveraine le Messager de Paris, la Sociale, etc. etc.»

La Turquie 1 mayıs tarihli nüshasında —Hakayıkul vekayi tarafından bir kısmı çevrilmiş olan— **«Il faut compter avec son ennemi»(6)** başlıklı önemli yazıdan başka; 19 nisan 1871 tarihli ve **Commune de Paris** imzalı deklarasyonu vermiştir. Fransız halkına seslenen dek-

larasyondan sonra, 3 mayısta, «**La Proclamation de la Commune**» başlığı altında, Komün'ün ilân ettiği prensip deklarasyonuna ait önemli bir yazı daha yayınlanmıştır. Ayni sayıda, Louis Blanc'ın, 20 nisan tarihi ile, **Siècle** gazetesine yazdığı mektup da yer alıyor. Keza, 22 tarihli **Times**'den aktarılarak, İngilteredeki **Komün**'le ilgili nümayişe de ayrıca yer verilmiştir.

4 mayıs tarihli sayıda, —**Journal Oufficiel**'in 27 nisan tarihli nüshasında yayınlanan— **Komün**'ün bir kararname sureti sunulmaktadır. 5 mayıs nüshasında, **Corr. de Berlin**'den Fransa durumuna dair bir sütun yazı aktarılıyor ve Bebel'den bahsediliyor.

La Turquie, Fransadaki vatandaş savaşına ve muharebe tafsilâtına dair günü gününe muntazaman gayet tafsilâtlı bilgi verdiği gibi resmî sirkülerleri de ihmal etmiyor.

16 mayıs tarihli sayısında Vandom Sütunu'nun tahribi ve Thiérs'in konağının yıkılması havadisleri var. Ayni sayıda, Paris Komünü delegesi Rossel'in 1 mayıs tarihli mektubu verilmektedir ki, çok önemlidir. «Yazıda hakaret görürsem, getireni kurşuna dizerim!» ibaresini taşıyan mektup budur.

La Turquie, bu nüshasında, **Pall Mall Gazette**'ten yazı aktardığı gibi, **Daily News**'un Paris özel muhabirinin gazetesine yazdığı havadisleri de vermekteydi. **Gaulois**'nın 3 ve 4 askerî harekâtı hakkında verdiği malûmatla **Soir**'ın verdiği bilgi, **Journal officiel**'in raporu yine bu sayıda yer alıyor.

17 mayıs sayısında yayınlanan resmî belgeler çok önemlidir. İcra Heyeti'nin proklamasyon metni bu sayıdadır. Barikatlar hakkında malûmat devam ettiği gibi, heyecanlı havadislerin de arkası kesilmiyor.

18 mayıs sayısında şunları okuyoruz: «16 mayıs akşamı verilen bir havadiste, Vandom Sütununun tamamile tahrip edildiği ve altı gazetenin daha kapatıldığı bildiril-

mektedir. Bunların arasında şu gazeteler de var: **Le National, l'Avenir** ve **le Siècle.** Hükûmet Kuvvetleri Başkenti sarmakta ve umutsuz duruma düşen **Komün** bütün Fransa şehirlerine yardım çağrısı için seslemektedir.»

La Turquie, yine bu sayıda, Paristeki **Journal Officiel'** in 8 mayıs tarihi ile yayınladığı emirnameyi de sunmaktadır. **Liyon Komünü'**nün yurttaşlara hitabını da bu sayıda okuyabiliyoruz.

La Turquie'de verilen malûmat son derece çeşitli ve tafsilâtlıdır. Faraza Versay nizamî ordusunun komposizyonunu (topçu, piyade, süvari) uzun uzadıya anlatıyor.

20 mayıs tarihli sayıda, **Umumî Selâmet Komitesi** tarafından kapatılan gazeteler bildiriliyor: **Revue des Deux Mondes, Patrie, Commune** ve diğer sekiz gazete. «Komite, son celsesinde, teslim olmaktansa, Paris'i kül haline getirmeğe karar verdi.»

22 mayıs nushasında, Thiers'in hedefe çok yaklaştığını bildiren sözleri ile askerî harekâta dair Versay lehinde havadisler göze çarpıyor: **Correspondance Havas**'tan 8 mayıs gününe ait tafsilât. Ve, hepsinden önemli bir belge olarak, Albay Rossel'in **Komün**'e mektubu (9 mayıs 1871).

La Turquie, 23 mayıs tarihli nüshasında, Versay Kuvvetlerinin Parise girişini bildiriyordu.

24 mayıs tarihli sayısında şunları okuyoruz: Monmartr tepelerine ve barikatlara rağmen Versay askerleri tarafından işgal edilen şehrin başlıca mahallelerine üç önemli bayrak çekilmiştir. Prusyalılar, Dombrovski'nin kaçmasını önlediler.

Askerin Parise girişinden bahseden Thiers, adalet ve medeniyet davasını cesaretle savunan orduyu övüyordu.

Thiers'in emlâki hakkında **Umumî Selâmet Komitesi** üyelerinin imzasını taşıyan kararname sureti bu sayıda sunulmuştu.

Babıâli nezdinde elçi tayin olunan M. le Comte de Vo-

gué'nin, İstanbuldaki Fransız Kolonisine hitaben söylediği sözler de yine bu sayıda yer almaktadır.

Elçi cenapları, bu hitabesinde, milletleri güçlü ve saygıdeğer kılan çalışmadan, siyasî ve ticarî namustan, bütün özgürlüklere, bütün inançlara saygıdan, kanuna ve ulusun teşriî iradesine itaatten ve yurdu parçalayıp birbirine düşüren, hürriyeti tehlikeye sokan, Cumhuriyetin şerefini lekeliyen antisosyal doktrinlerle mücadele enerjisinden söz etmektedir.

Louis Blanc'ın M. Nadaud'ya 27 nisan 1871 tarihli mektubu da dikkatle incelenmeğe değer.

25 mayıs: Barikatlarda mukavemet. Bugün şehir tümile teslim olacak... Umumî Selâmet Komitesi'nin, 12 mayıs tarihli proklamasyonu. **Moniteur, Observateur, Univers, Spectateur, Etoile** kapatılıyor.....

★

La Turquie, en şiddetli saldırılarını —sosyalist ve devrimci şahsiyet olarak— Blanqui'ye yöneltmişti. 22 mart, 1871 den itibaren yayınladığı makaleler okunursa, görülecektir ki, başlıca hedef Auguste Blanqui'dir. Onun hakkında yazdıkları ve kullandığı sıfatlar ayrı bir inceleme konusu olacak kadar çeşitli ve ilgi çekici. **La Turquie,** bu münasebetle, 1848 İhtilâli ile de sık sık kıyaslamalar yapıyor.

22 mart nüshasında Blanqui ve Cabet ile karşılaşıyoruz. 25 tarihli sayıda, 1848 İhtilâllerini hatırlatıyor; ve, Blanqui'ye çatıyor. 27 martta, tekrar 1848 i hatırlatmaktadır.

La Turquie, Komün'de amacı yağma olan ve adam öldürmeyi vasıta olarak alan bir anarşi görüyordu. **Paris Komün**'ü, —bu gazeteye göre— Cabet, Proudhon, Considcrant

ve Blanqui tarafından ileri sürülen nazariyelerin repetisyonundan başka birşey değildi.

La Turquie, yazısında, Thiers'i övüyor ve 1848 in yaptığını yapan 1871 için şöyle diyor: «Haziran olaylarının kopyasına, o devirde olduğu gibi gibi kılıç ve ateşle cevap vermek; ve Cumhuriyeti, düzeni, mülkiyeti, emeği kurtarmak gerek!»

1 nisan sayısında yine Blanqui'ye amansızca çatıyor: «Muzaffer anarşiye düzen cevap vermelidir!»

4 nisanda da bir vesileyle, blankistlere hücumu unutmuyor...

1871 de, sİtanbulda yabancı dilde yayınlanan gazeteler, umumiyetle «liberal» Avrupa basınını aktarmakta idiler. Okurlar, Paris İhtilâline ait havadisleri, bütün detaylarile bu gazetelerden izliyorlardı.

KOMÜN'ÜN BİZDEKİ YANKILARINDAN KARAKTERİSTİK ÖRNEKLER

Komün olayları münasebetile «Komünizm» başlıklı yazılar da yayınlanıyor; ve herkes kendi anlayışına göre, ve kendi açısından komünizmin ne olduğunu anlatmağa çalışıyordu.

Şimdi sunacağımız örnek, Komünizme şiddetle hücum eden bir yazıdır; ve, imzasız yayınlanmıştır.

30 mart 1871 de yayınlanan yazının başlığı şuydu: «**Komünizm**», yani Tesâvî-i Emvâl ve İştirak-i Evlâd ve İyâl». Bu, komünizmi mallarda eşitlik ve çocuklarla kadınlarda ortaklık anlamına kabul etmek demekti.

Sözü yazara bırakalım:

«Eskidenberi batıl bir itikat, muhal ve âtıl bir tasavvurdur. Bu itikat şimdiye kadar fiile çıkmayıp, ancak bir takım müelliflerin eserlerinde bir hayal hükmünde derc edil-

miş olup, hükümleri kuvvede kalmıştır. Eğer insan her fikrini icraya muktedir olsa fikirlerdeki başkalık ve tezat yüzünden cihan harap olur, dünya yıkılır. Bu düzen bozulur. Bu sebepten, Tanrı, insanların yaptıkları işleri adaletmeşhun bir kanun ile takyit buyurup, fikirlerde ne kadar serbestlik olsa, fiilerde ancak binde birinin hükmü olabilir. Herkes istediğini düşünebilir, ama her arzu ettiğini yapamaz.

Bu **Komünizm** davasında bunların esas tezleri şudur: İnsan nev'i bazı yırtıcı hayvanlar gibi tek başına yaşayamayıp mutlaka birbirinin yardımına muhtaçtır. Bu sebeple, teşkil olunan toplumlar da bir takım sosyal heyet mukavelelerine dayanmaktadır. Bir toplumun bütün menfaatleri ve faydaları da umumî heyete mahsus olup, hiç kimseye özel olarak bir mal ve mülke tasarruf etmeğe hak ve selâhiyet olamadıktan başka, hatta evlenmek ve karıkoca olmak bile caiz görülemez. Döl yetiştirmede ana ve baba belli olmayacak, bazı hayvanlar gibi rastgelen dişi ile çiftleşip vatan evlâdı nâmile bir takım piç yetiştirmekten ibarettir.

İşte, bu yaşama usulünün taraftarları her yerden ziyade Fransada çok olduğundan, ne vakit bir İhtilâl zuhur edecek olsa bu yolunu sapıtmış zümre de taşkınlık ve azgınlık bayrağını kaldırıp: **(Republik Ruj ve Komünizm)** yani KIZIL CUMHURİYET VE MUTLAK EŞİTLİK isteriz, diye ta yaratılışın başından beri benzeri görülmemiş bir davâ ile adalet icra edeceğiz gibi ham bir umutla etmedikleri fezahat ve irtikâp eylemedikleri rezalet kalmaz. Hatta, Büyük Fransız İhtilâlinde **(Sosyete dü druva dö lom)** yani «İnsan Hakları Cemiyeti» adile meydana çıkan fesat heyetinde bazı utanmazlar serbestlik ve hürriyet anlamını o kadar kötüye kullanmışlardır ki, çırılçıplak soyunmayı ve keşf-i avret edip: «İnsan arzu ederse böyle de gezebilir» diyerek insan yüzüne çıkmağa cesaret eylemişlerdir.

Kısacası, bu inançta bulunanların fikirleri fiile çıkacak olsa, insanı hayvandan ayırmağa yarayan ırz ve namus sıfatları büsbütün kaldırılmış olup, ne din ve kanuna ve ne de ilimlere ve fenlere lüzum ve ihtiyaç kalmayıp, Tanrının ihsan buyurduğu insanlık faziletlerini tamamile bırakmak ve artık hayvanlar gibi yalnız dünbâle cünbân olup yani kuyruk sallayıp gezmekten başka bir netice elde edilmez.

İşte, Tanrı bir milleti fikirlerin azgınlığından muhafaza buyurmazsa o milletin üzerine Allahın kahrı çökmüş demektir. Zira, bu illet hiçbir musibete benzemez.» (6)

Komünizme ve İsa'nın sosyalist âyetlerine dokunan Elcevaib gazetesi de, Paris olaylarından, şöyle bahs etmektedir:

«Paris ahalisi açlığın ve soğuğun ve muhasara ve şiddetin meşakkatini ve harp ahvalinden dolayı ümmetlerden hiçbirinin çekmediğini çekmişler; izz-ü şanlarının düşmanlarının ayakları altında çiğnendiğini görmüşlerdir. Düşmanları (yani Almanlar) kendilerine satvet ve şevketini göstermişlerdir. İşte, bundan sonra, Paris halkı düşmanı güldürecek ve dostu kederlendirecek bir hale geldiler. Bazısı bazısının can düşmanı olarak, ehali ülülemre isyan etmiştir. Hükûmet diye bir pey kalmamış. Sabahleyin Mösyö Tiyer, biraz sonra, Dahiliye Nazırı, öğle üzeri mebuslar, ikindi vakti asker Kumandanı, akşam üstü âsiler tarafından birbirine muhalif bir takım ilânnâme sadır oluyor. Kimsenin dinlediği, kulak astığı yok. Zira, sözler susamışı kandırmaz; hastaya şifa vermez. Hükûmet, işin başında, âsilere meydan vermemeliydi; kendilerine kahr ile muamele etmeliydi. Hükûmetin Versay'da kırk bin neferi var. Pariste kalan âsiler sayıca bunlardan üstün. Versay Hükûmeti, kan dökmekten çekinerek, sabır ve teenniyi ihtiyar etmişti de denilebilir. Yahut, Luvar askerinin gelmesini bekliyor. Lâkin, bu askerin Versay Hükûmetine yardım edeceği neden belli? Eğer onlar da gelip âsilerin tarafını tutarlarsa, artık

Hükûmet külliyyen dağılarak, fesat öteki şehirlere de yayılır.»

Komün'ün Resmi Gazetesi'nde, Paris halkına seslenen Beyannameler, İstanbul basınında yer almış; ve Türk okurlarına da sunulmuştu.

PARİS, 5 NİSAN

«Ey hemşehriler :

Pariste teşekkül etmiş olan Komün'ün muzaffer olacağında şüphe yoktur. Gerekli tedbirler alındığı gibi, firar ve hıyanet yüzünden, muvakkaten bozulmuş olan idareler, bu andan itibaren düzenlenmiştir. Yakında muzaffer olmamız için dakika kaybetmiyelim.

Komün, size emniyet eder. Siz de ona emniyet ediniz. Az bir müddet zarfında, Versay'da bulunan Krallık taraftarlarının hıyaneti kendilerine kalacaktır. Ve sizin için Fransayı ve Cumhuriyeti selâmet kıyısına çıkarmak gibi ebedî bir iftihar ve övünme kalacaktır.

Ey millî askerler! Komün size teşekkürler eyler; ve vatanın hoşnutluluğuna istihkak kazandığınızı sizlere beyan eyler.

Ceneral (Kluzre) nin bir beyannamesi seyyar askerler taburunun süratle tanzim olunacağını, ve subaylarla erlere, bu ayın yedisinden itibaren maaş ve tayînat tahsis kılınacağını bildirmiştir. Komün üyeleri bu ayın yedinci günü askere geçit resmi yaptıracaktır. On yedi yaşından otuz beş yaşına kadar olan millî askerlerin cümlesi savaş taburlarına gireceklerdir.»

★

5 nisanda, Paris'te, duvarlara asılan afiş sureti de Türkçeye çevrilmişti:

«Ey Hemşehriler!

Versayda bulunan eşkiya hergün bizden yakaladıkları

esirleri kurşuna diziyorlar. Her saatte buna benzer katil ve idam haberlerini alıyoruz. Bunları siz de biliyorsunuz (Şatelno) askeri, önlerinde beyaz bayrak olduğu halde, «Yaşasın Kral!» sadalarile, Paris aleyhine hareket ediyorlar. Versay Hükûmeti medenî milletler arasında câri olan savaş nizamları çemberini aşmıştır.

Düşmanlarımız, bundan böyle, bir neferimizi bile öldürdükleri takdirde, biz de ya o kadar veyahut iki misli olarak, elimize düşen esirlerden öldürürüz. Ehali âlicenaptır. Öfkelense bile yine hakkaniyeti bırakmaz. Ehali kandan ve muharebeden nefret eder. Fakat, hasımlarının vahşi taarruzlarına karşı nefsini muhafazaya mecburdur. Binaberin, her ne olursa olsun davranışımızı kısas kaidesine uyduralım:» (7)

★

Komün'ün bildirilerini yayınlayan gazeteler bunun anlamını da açıklamak gerekliliğini duyuyordu. Acaba **Komün** ne demekti? Galip gelirse ne yapacaktı?

«(Komün) lâfzının mânası bir kaç nevi üzere beyan olunmuş ise de bu bapta gerçeğin söylenmesi uygun görülmüştür.

(Komün) kaza veyahut **Belediye Dairesi** (Daire-i Belediye) demektir. Fakat, umuma şümulü vardır. Bundan ötürü, bu lâfızdan (KOMÜNİST) ve başka bir tâbirle (SOSYALİST) lâfızları gibi mallarda ortaklık (iştirâk-i emvâl) dahi anlaşılır.

Pariste (Komün) adile teşekkül eden heyet, şimdilik bir Belediye Meclisi'nden ibarettir. Fakat, bunu teşkil edenlerin asıl muratlarının ne olduğunu belki kendileri de lâyıkile bilmezler. **Endepandans Belj** gazetesinin, Paristen alıp yayınladığı bazı yazılara göre, Komün taraftarları, bu usul kurulursa, Fransanın uğradığı felâketlerden kurtularak

saadetin ve ilerlemelerin doruğuna ulaşacağına zahip oluyorlarmış. Lâkin, bunlara hülya desek caizdir. Şimdilik, Komün var kuvvetini Versay Hükûmetine mukavemete hasr eylemekte oldup, galip olduğu takdirde, fikirlerini icraya kalkışacaksa da, galip olması muhtemel görülmüyor.

Versay askeri de çoğalarak, güney tarafından Parisi kuşatmakta olduğu gibi, Kuzey tarafından Purusyalılar şimendifer mevkiine noktalar koymuşlardır.

Fransa gazeteleri Mösyö Tiyer'in işi bu derece kabarttığından dolayı kendisini takbih ediyorlar... **Komün** yenilirse Fransada Krallık usulünün geri geleceği sanılıyor. Geçen gün gelen bir telgraf da bunu imâ eder. Şöyle ki, Papa'nın aracılığı ile (Burbon) ve (Orleyan) hanedanları arasında bir ittifak hasıl olmuş; ve birinden Kral ve ötekinden de Veliaht nasp ve tâyini kararlaştırılmıştır. Hatta, Mösyö Tiyer'in kullandığı generallerden ikisi (Burbon) hanedanının sadık taraftarlarından olup, bunlar Burbonların saltanatı sırasında resmen Fransa sancağı olan beyaz bandrayı açarak Cumhuriyetçiler aleyhinde harbe kalktıkları **Komün**'ün bildirisinde de vardı.

Yok, **Komün** yani Paris Daire-i Belediyesi galebe ederse, kendisinin başkanlığı altında olarak, Fransayı kâmilen **Komün**'lere yani Belediye Dairelerine bölerek, memleketi Komün marifetile idare etmek kalıbına dökeceği melhuzdur.

Paristen, 25 mart tarihi ile, özel olarak yazılan bir yazıda, **Komün** hakkında, şu satırlar okunuyordu:

«(Komün) galebe etti. Kırmızı Cumhuriyet denilen güruh Parise hükmediyor. Ben bunların fikirlerini paylaşamam. Bu günlerde o kadar serbestlik gördüm ki, artık bana nefret gelip eski durumu muhafaza taraftarlarının en koyu soyundan olmayı ihtiyara mecbur oldum. İhtilâlciler cebir ve zorla galip geldiler. Bunlar da, Napolyon'un İmparatorluğu gibi kan akıtarak meramlarına eriştiler. Ni-

yetleri asâyişi özgürlükle muhafaza etmekti. Bu ana kadar henüz yağma olmadıysa da, bu hal böyle giderse akıllara hayret verecek şeydir. Fakat, bunların serbestliği yalnız kendi fikirlerini terviç içindir. İşlerine gelmiyen gazeteleri kapatıyorlar. Mösyö Tiyer'in geçen hafta altı gazete birden kapatması görülmemiş bir hal sayıldı. Bütün Paris gazeteleri Belediye seçimlerinin nizamında olmadığını söyliyerek itiraz ettiklerinden, hepsinin kapatılacağı söylenmektedir. İhtilâl Komitesinin bildirilerini yırtanların cezaya çarptırılacakları ilân olunmuştur.

Medeniyet dünyasının başkenti sayılan Parise hükmedenlerin kimler olduğu sorulursa, isimleri belli olmayan adamlardır. Ve bununla da övünüyorlar. En başları (Isi) dir. Bu zat, amele güruhu arasına fesap sokup, gündeliklerini arttırmak için defalarca grev yaptırmıştı. Kendisi demircilikten ileri gelmedir. Doğrusu, merkumun sanatı iktizası Parisi de, demir gibi her gün bin türlü biçime sokmaktadır.

İşte bu adam, arkadaşlarile beraber olduğu halde, Devlet dairelerini zapt eylemiştir. Hazine hep elindedir. Banka üzerine bir milyon frankla havaleler çekiyor ve bankerlerin bile kasalarına ilişiyor. Paraları aldıktan sonra, sıra muharebeye geliyor. Paris Hükûmetinin yahut **Komün**'ün beşyüz bin nefer silâhlı adamı var.

Bunların çoğu çocuklar ise de, **Komün**'ün dediğini yapıyorlar. Top ve mitralyözleri de vardır. Her sokakta metrisler, barikatlar yapmışlarsa da bunların altından araba geçmesine müsade ediyorlar.

Sen nehrinin sağ tarafında olan kal'alar bunların elinde, sol taraftakiler Almanlarda. Asâyiş taraftarları nümayişe kalkmışlarsa da (Belvil) millî askerleri bunların üzerlerine ateş edip otuz neferi öldürmüşler, altmış kadarını yaralamışlardır. İtaat etmiyenleri idam ediyorlar. Herkes,

korkusundan, evine zahire dolduruyor. Yiyecekler, kıtlık zamanında olduğu gibi, fiatlanıyor.

Versay askeri Parise girecek, deniliyor ise de, âsilerin elinde bulunan topların önünden ne suretle geçebilecekleri bilinemez. Fakat, Versay askeri Parisi hücum ile mi, yoksa yine açlıkla mı alacaktır, anlaşılamıyor.»

★

Yayınlanan yazılar arasında Paris ihtilâlcilerini Doğu trihinin sahifelerinden aranıp çıkarılan Mazdek'e benzetenler de vardı:

«Şu Fransız kavmi neydi? Ne oldu? Nasıl yüksekterde görünürlerdi, ne aşağı derekelere düştüler Hay gidi Paris! Bir zaman yeryüzünün cenneti idin. Meleklerle doluydun. Şimdi cehenneme döndün, içinde zebaniler dolaşıyor.

Ne gariptir ki, daha yedi sekiz ay önce, «Berline gidelim, Berline!» diyen Fransızlar bugünkü gün birbirine düşüp; Paristekiler «Versaya gidelim, Versaya!» ve Versaydakiler «Parise gidelim, Parise!» diye bağırışmakta ve hemcins ve hemmezhep oldukları halde birbirlerine kurşun atıp yurtlarını harab etmektedirler. Bu iki Hükûmetin, yani birbirlerine düşman gözile bakan Paris ve Versay Hükûmetlerinin sonu ne olacağını kimse bilmiyor.

Versay Hükûmetinden alınan haberlerden âsilerin eyaletlerde taraftarları olmadığı anlaşıldığına göre, Paris Hükûmetinin mukavemet edeceği umulmaz. Ama, Versay Hükûmeti de gerçek durumu saklıyor mu nedir?

Pariste ehalinin âsilerle birlik olduklarına ve âsilerin yiyeceği olmayıp meyus bulunduklarına dair verdikleri haberlere göre, şimdiyedek âsiler mukavemetten yüz çevirmelilerdi. Oysa, günden güne çoğalıp kuvvetleniyorlar. Hatta, Paris Piskoposunu hapis ve Kiliseleri yağma ve yirmi pa-

pası öldürmüşlerdir. Eğer eyaletlerde elleri olmasa buralaradek çıkışabilirler miydi?

Versay Hükûmetinin Almanyada esir bulunan askerlere itimadına gelince bu mücerred bir emniyettir. Çünkü, âsilerin mesleği madem ki, yağmadır; o askerin de, fırsatı ganimet bilerek, âsilere uymak suretile, nefislerine hizmet edecekleri akla daha yakındır. Âsilerin kaç bin neferden ibaret olduğu iyice bilinmiyorsa da, bazı gazetelerin sözüne bakılırsa iki yüz bine varmıştır. Ve **Mond** adındaki gazetenin rivayetine göre, beş yüz de topları vardır. Paris istihkâmlarının da birazı bunlarda, ve birazı Almanyalılardadır. Versay Hükûmetinin elinde, anlaşılan bu istihkâmlardan **Mon Valerin** ka'asından başka mahal yoktur.

Âsiler bu kal'ayı da zaptedecek olursa, Versay Hükûmetinin zayıf olup mukavemet edemiyeceği meydana çıkar. Ancak, Hükûmet âsilerin elinde kalacak, yani Fransa **Hırmızı Cumhuriyet** olacak mıdır? Hayır! Madem ki, bunların esas fikirleri **emvâl ve iyâl iştiraki**dir; fukara ve işsiz güruhundan başka bunlara inkiyad eder bulunmıyacağından nihayet elbette tarumar olurlar.

Tarih kitaplarında yazıldığına göre: Kubâd'ın saltanatında, Mezdek adında bir herif Peygamberlik dâvasına kalkışarak:

«Bütün insanlar Âdem ile Havva evlâtları olduğu cihetle birbirile kardeştir» diye, bu **iştirâk-i emvâl ve iyal** mezhebini meydana çıkarmış; ve Kubâd da zayıf akıllı olmakla o mezhebi kabul eylediğinden, merkum kârhane-i âlemde babası belirsiz bir takım evlât yetiştirmeğe vasıta olmuştu. Daha sonra, Nûşirevan, babası Kubâd'ın ölümü ile, tahta oturunca, mezdekîlerin hepsini öldüreyim diye evvelce yemin ettiğini hatırlıyor. Tahtın yanı başında oturan mezhep Başkanı Mezdek:

— «Bütün mevcut nüfusu öldürecek misin? Halk, seni bizi öldürsün diye mi kendilerine Hükümdar eylediler?»

demesi üzerine, Nûşîrevan da:

— Ey veled-i zinâ! Hatırında mıdır ki, babamdan annemle yatmağa izin alıp hareme girerek, annemin odasına doğru geliyordun. Ben gelip senin ayaklarını öperek, reca eyledim de, annemi affettirdim. O murdar çoraplarının kokusu hâlâ burnumdan gitmedi.

demiş; ve Mezdek te:

— Evet öyle olduydu.

cevabını verince;

— Alın şu herifi!

diye öldürülmesini emretmiş ve onu öldürüp cüssesini ateşe yaktırdıktan sonra mezdekiyye taifesinin kanını ibahe edip ve hükmeylediği memleketlere fermanlar gönderip kadın erkek bu mezhebe sülûk etmiş olanların cümlesini kırdırmıştır.

İşte, bu mezhebe sülûk etmiş olan Paris âsilerinin de, farzedelim, bir müddet Hükûmet icra etseler de, ilerde mezdekiyyeler gibi bir mücazata duçar olarak Hükûmetlerinin darmadağın olacağı âşikârdır.

Sahiden şaşılacak şeydir ki, **ilm-i servet** (yani politik ekonomi) kitaplarında endüstrinin ilerlemesini gerektiren maddelerin birincisi rekabet olduğunu ve bu cihetle esnaf arasında şirket akdinin caiz olmadığını söyleyen; ve uygarlık ve maarif cihetile dünyaya önderlik eden Fransızlar, bugünkü gün, umumun emvâl ve iyaline ortak olmak ve hayvan gibi yaşamak arzusundaki âsilere meydan veriyorlar.

★

Gazeteler, Komün'ün Resmî Gazetesi'ndeki kararnameleri ile Versay'da basılan Resmî Gazete'nin beyannamelerini verdikleri gibi, Paristeki olaylara ait, çeşitli gazetelerden ilgi çekici havadisler de aktarıyorlardı. (21 nisan

1871) **Frans** gazetesinden şunlar alınıyordu: «Pariste şimdiye kadar halktan hiç kimse öldürülmemiş ve idam edilmemiştir. Pek çok kimseler yakalanmışsa da az bir müddet zarfında serbest bırakılmıştır. Bazı gazetecilerin Komite tarafından mahkûm edildikleri doğru değildir. Acaba, avam Cumhuriyeti itidal çizgisini aşacak mıdır? Doğrusu burasını bilemeyiz. Âdetlerimizin ve davranışlarımızın git gide itidal bulduğu anlaşılıyor. Hele şurası gariptir ki, evlenme hususu, hatıru hayâle gelmez surette çoğalıyor. Çünkü, şimdi evlenenler, evvelce olduğu gibi birtakım külfet ihtiyarından kurtulmuşlardır. Sokaklarda sigara satanlar olağanüstü çoğalmakta olup, bundan üç gün önce, Pariste otuzdan ziyade olmadığı halde, bugün belki beş yüzden fazladır. Bunlar, demiryol istasyonlarile kahvehane ve tiyatro kapılarında durup sigara satmaktadırlar. Hatta, dükkân sahibi bir tütüncü, üç gündenberi eskiden yaptığı alışverişin yarısını bile yapamadığını söylemiştir.

Paris emlâk sahiplerine gelince, Komite'nin geçende kiraların muafiyeti hakkında yayınladığı ilânname üzerine ev ve dükkân sahipleri kendilerini pek zarar görmüş saymaktadırlar. Birçok kiracı, eşya ve mefruşatını alarak ve ev kirasını ödemiyerek savuşmakta olup, ev sahipleri bunları durdurmağa kalkıştığında, kiracılar derhal millî askerleri çağırarak, ev sahibini Komite'nin emirlerine itâate zorlamaktadırlar.

★

Kloş gazetesinden aktarılan bir yazıda ise aleyhte olarak şu satırlar okunuyor:

Komün'ün bize vereceği serbestlik nedir? Basın özgürlüğü değildir. Çünkü gazeteleri kapatıyor. Seçim özgürlüğü değildir. Çünkü zorla umumun oy kullanma hakkını nakz edip, azınlığı çoğunluğa üstün tutuyor. Söz özgürlüğü de-

ğildir. Çünkü, düşünülen şeyi serbest söylemeği yasaklıyor. Vicdan serbestliği değildir. Çünkü, kiliseleri kapatıyor. Toplanma serbestliği değildir. Çünkü, Komün'e muhalefet eden millî askerlerin toplanmalarına müsaade etmiyor. Ticaret serbestliği değildir. Çünkü, şarap tüccarını mallarını ihraçtan men ediyor; ve şimendiferlere eşya naklettirmiyor. Mukavele serbestliği değildir. Çünkü, Sigorta kumpanyalarını basıyor. Doğmak ve ölmek serbestliği bile değildir. Çünkü Komün, ölüm ve doğum ifadelerini kabul etmiyor. Gidip gelmek serbestliği de değildir. Çünkü, Paris yine muhasara altına alınarak, sokaklarda kâmiler metris yapılmış, barikat kurulmuş olduğundan, biz, esirlerin bile mâlik olduğu özgürlüğe sahip değiliz.

Kısaca; dilenme özgürlüğünden başka özgürlük kalmamıştır. Komün'ün de arzu ettiği acaba bu mudur? Fakat, söz ve kalem özgürlüğü geri verildiği gün, Komün, bir dakika bile mubahase serbestliğine karşı duramaz; ve toplanma serbestliği geri verildiği gün, martın onsekizinde galebe etmiş olan İhtilâl erbabı yenilecektir. Hele gidip gelmek ve kapıları açmak serbestliği geri verildiği gün, Komün üyeleri hemen bundan faydalanıp kaçsalar fena olmaz.

Şimdilik, muameleler durmuştur. Dükkânlar kapanmakta, zahire fırlamakta ve emniyet kalmamaktadır. Komün her ne yaparsa yapsın Fransada yalnız kalacaktır. Cumhuriyet erbabı da, Komün yüzünden zarar görüp, bu sırada ancak Prusyalılar seviniyor. Çünkü onlar, Komün kadar bize fenalık yapamadılar.»

★

Gelen havadislerde, Paristeki Türk Elçiliğine iki humbara isabet ettiği de bildiriliyordu.

Komün askerinin durumu hakkında şu havadis enteresandı:

Komün askeri nizam ve gönüllü ve millî askerler ve topçu neferlerinden mürekkep mahlût bir ordu olup, silâhları bir siyakta olmadığı yani kiminin elinde kıçtan dolan tüfenk, ve kiminde âdi karabina bulunduğu gibi trampete ve boruları dahi adi davul ve zurnadan ibaret imiş...»

Enteresan havadisler birbirini kovalıyordu:

«Pariste Volter Caddesinde bir (giyotin) yani ölüm makinasının yapıldığı...»

«Ceneral Dombrcovski şöyle diyor:

«Şiddetli bir savaştan sonra, yine mevkiimizi zapt eyledik. Bizim askerimizin sol kanadı ileriye doğru hareket ederek düşmanın erzak ambarlarını zapteyledi. Her ne kadar düşmanın topları şiddetlice ateş etmekte ise de, askerimiz savaştan geri durmamaktadır. Bizim sağ kanadımız, muntazam askerlerden (Versaylılardan) pek ilerlemiş bir kaç taburu kuşatmak üzere hücuma kıyam ediyor. Şimdi bana beş tabur taze asker yetiştirilmelidir...»

★

Levant Herald'den yapılan bir özet, Paristeki Kızıl Cumhuriyet Başbuğlarının biyografilerini şu şekilde sunmaktaydı:

«Pariste Hükûmeti gasp ile itibarlı ahaliyi korkutan ve millî askerlere kumanda eyliyen, ve, bütün milletin oyile teşekkül etmiş olan icra kuvvetile bütün Fransa halkı demek olan Millet Meclisine karşı isyana cüret eden adamlar kimlerdir? Bunlar düzce bir sürü hazeledirler ki, bilginin kaynağı, zarafet ve zekâvetin mercii sayılan Paris'i tasallut pençelerine geçirmişlerdir.

Bu serserilerin, bu yırtıcı hayvanların birincisi Harbiye Nazırlığını gasp eden Ceneral Klüzre'dir. Bunu arslana veya kaplana menzetebiliriz. Bu adam, vaktile Cezayirde ün salmıştı. Ancak, bu ünün şecaat ile değil, yorgan hır-

sızlığı ile kazanmıştı. Yüz adet yorganı yahudiye satmış, hile anlaşılınca kabahati çavuşların üstüne atmıştı. İstifa ile yakasını kurtarıp bir çiftliğe müdür oldu. Orada, tüylerinden merinos dokunan bir sürü koyunu çaldı. Amerikaya göç etti. Güneylilere karşı savaşta bulundu. General rütbesini aldı. Sonra (Faniyan) eşkiyası gürhuna girip, İrlandada Cumhuriyet tesisini ve 1866 martında İngiltere temel yasalarının kaldırılmasını taahhüt etti. Fakat, Londradan başka yere gidemedi. Sonradan, Pariste İhtilâli tahrik ile uğraşarak, Komün'ün Harbiye Nâzırı oldu.

İkincisi Dahiliye Nâzırı (Garliye) adındaki kimsedir ki, öteki kadar azılı değildir. Çünkü, henüz bekçilerinden birini yemedi, komşusunun yiyeceğini çalmadı. Bundan önce bir çamaşırhane ile bir hamam işletmekteydi. Ehaliden zorla mallarını alıyor. Galiba, Blanki ile arkadaşları, akıttıkları kan lekelerini temizlemek için bir çamaşırcıya muhtaç olacaklarını bildiklerinden merkumu ele almışlardır. Fakat Lökont ve Toma adındaki Cenarallerin öldürülmeleri gibi lekeleri yıkamak için ne Pariste bulunan sabun, ve ne ne Sen nehrinin suları yeter.

Üçüncüsü Maliye Nâzırı Varlen'dir. Bu da tamahkâr bir tilkidir. Vaktile çiftçi idi. Bir Yardım Derneği parasından irtikâbı rivayet olunur. Bu tilki bir semiz kaz çalıp arkadaşlarından saklamış; onlarla bozuşup kurtlara karışmış; kurtlar da kendisini takdir edip, kaza göz yumarak, avlarının korunmasını ona bırakmışlardır...

Mösyö (Jül Vales) eskiden bir köy okulunun kapıcısı olduğundan bu defa Umumî Maarif Meclisine getirilmiştir.

Doktor (Kupil) delinin biridir. Bütün beden hastalıklarının kaynağı husyeler olduğunu keşfettiği için, kendisine Maarif Nâzırlığı verilmiştir.

Domborvski adındaki hayvan İhtilâl askerlerinin Başkomutanıdır. Lehistan isyanlarında ün almıştır. Fransaya göç ederek, pasaport ve diğer evrak sahtekârlığıyle vakit

geçirmekte olup, fukara Lehlilere isyan esnasında şecaat gösterdiklerine dair şahadetnameler uydurur; ve bu vesile ile şunu bunu dolandırıp para toplardı. Fakat en büyük işi İhtilâli tahrik etmek ve fesat ateşini tutuşturmaktır.

Asıl fesat reisi ise Blanki'dir...»

★

Goluva gazetesinin 10 nisan tarihli nüshasında Parisle ve komünarlarla ilgili bir havadis Türk okurlarına şu şekilde sunulmuştur:

«Paristen gelen bir yabancının anlattığına göre: Fransa başkenti hüzün ve melâl renkleriyle nakış ve tasvir olunmaktadır. Pariste olağanüstü bir dehşet ve terör vardır. Biçare ahalinin birbirine emniyeti kalmamıştır. Asker olmamak için evlerinden kaçıyorlar. Kadınlar kıymetli eşyalarını saklamak için emniyetli yerler aramakta; ve Paristen çıkıp kurtulabilmek veyahut dışarda bulunan akrabalarına mektup göndermek için yabancı elçiliklerin himayesine sığınmaktadırlar. Bankalar kâmilen muamelelerini durdurmuşlardır. Paris halkı tasavvur edilemiyecek kadar zarurettedirler. Rehinle fakirlere ödünç para vermek için açılmış olan (Mon dö Piyete) de para kalmadığından yığılan ahaliden bazıları pek büyük güçlükle birkaç frank ödünç alabiliyorlar. Sokaklar gündüz millî askerlerin taburlarına piyasa yeri olmuştur. Bu adamlar, gelen geçeni zorla askere alıyorlar. Ne yaşa bakıyorlar, ne de tâbiiyyete. Geceleri sokaklar haydut ve yağmacılarla dolu olup, bunların içinde birçok karılar da bulunuyor. Bunlar, şunun bunun evine hücumla yağma ediyorlar. Paris, bir cehennem haline girmiş; ve bazı hikâye kitaplarında anlatılan haramiler mağaralarına dönmüştür.»

★

Hakayıkulvakayi'in 27 Nisan sayısında, 18 Nisan 1871 tarihi ile Londra'dan gelen bir yazıyı okuyoruz:

Paris Komünü'ne teveccüh göstermek için, Pazar günü Londra'da (Hayd Park) bahçesinde bir gösteri yapılmıştır. Fakat, bunu düzenliyenler maksatlarına ulaşmadılar. Paristeki emvâl iştiraki taraftarlarının Londra'da bulunan taklitçilerini temaşa için sayısız ehali toplanmışsa da, çoğu söylenen nutuklardan nefret ederek çekilmiş ve gösteri de karmakarışık birşey olmuştur. Ayak takımı, önceden sözleştikleri gibi İrlandalılarla birleşmek istemişlerse de, merkumlardan kimseye tesadüf etmemiş olduklarından: «Yaşasın İrlanda!» diye bağırarak, doğru (Hayd Park) bahçesine gitmişlerdir. Orada Müri adında bir kunduracı bunlara başkanlık edip, merkum, Paris Komün'üne hitaben, mufassal ve tabedilmiş bir kâğıt okumuştur:

— Ey biraderler! Size Umumî Cumhuriyet adına can-ü gönülden hâlisâne selâmlar ederiz. İnsan hürriyeti ve Belediye hakları için yaptığınız teşebbüslere ansamim teşekkür ederiz. Biz sizi bugünkü ilerlemelerin rehberleri; illetlerden ve marazlardan sıyrılmış yeni bir insanlık heyetinin mimarları tanırız. Sizi çiğnetmek isteyen Versay adamları ise Napolyon'un şakirtleri ve Avrupa Despotlarının korkak ve mürtekip hizmetkârlarıdır. Bunların seçilmeleri, papazların cahil bıraktığı köylüler tarafından yapılmış; ve Prusyalıların süngüleri henüz Fransızların boğazına dayanmış iken, barış şartlarını kararlaştırmak üzere seçilmişlerdir. Bu vazifeleri de şîn ve ârı mucip olacak bir surette bitip, vatandaşlarınızın bir kısmı Alman haydutlarına teslim olmuştur. Bununla beraber, Versaylılar hâlâ Hükûmette kalmak sevdasında bulunup, sizi esaret zincirine bağlamak istiyorlar.

Bizler Komün'ün başarısını arzu ederiz. Milletin ihtiyacına sarf olunmak üzere, sarayların vesair İmparator emlâkinin satılması; din işleri ile siyaset ve Devlet işlerinin ay-

rılması; Kur'a ile asker alınmak usulünün ve nizamiye askerlerinin lağvedilmesi alkışlanacak ve takdirle karşılanacak şeylerdir. İş ve çalışmada, öğretim ve eğitimde, maliyede yapılan reformların iyi sonuçlara varacağını umarız. Yalancı, irtikâpçı ve rüşvetçi gazeteler despotların, müstebitlerin organlarıdır.»

Orada hazır bulunan beşyüz kadar çoluk çocuk vesaireden mürekkep olan ayak takımı okunan bu kâğıdı gûya oy çoğunluğu ile kabul eylemişler; ve bunun üzerine Fransızların (Marseyez) makamını çağırarak (Hayd Park) bahçesinden çıkıp işbu komedyaya bu veçhile hitam vermişlerdir.»

★

Hatırlatmak gerekir ki, 16 nisanda, **Hayd Park**'ta büyük bir cumhuriyetçi miting tertip edilmişti. Bu miting'te otuz bine yakın insan toplanmıştı. **Times** gazetesine göre, mitingte, burjuva paltoları işçi gömleklerinden fazlaydı. Hazır bulunanlar Komün'ü tebrik etmişlerdi:

«Sizi dünya cumhuriyeti adına selâmlıyoruz... Bütün insanlığın hürriyet ve azatlığı için savaştığınıza inanan biz Londra halkı size dostluk ve kardeşlik elini uzatıyoruz.»

Ve, Komün'ün **Resmî Gazete**'si **(Journal Officiel)**, 20 nisan tarihli nüshasında bunu derc etmişti.

★

Efrenci 28 nisan 1871 tarihli gazetelerde, Komün hakkında, şu çeşit havadisler yer almaktadır :

Elektrikle yüklü iki bulutun çarpışmasından yıldırım çıktığı gibi, Versay ile Komün'ün çarpışmasından da dahilî muharebe, vatandaş savaşı zuhur etti. Artık, tarafsız-

lar için temaşadan başka çare yoktu. Fransa'nın birinci Devriminde, Büyük Fransız İhtilâli'nde, ay isimleri değiştirilip nebat isimlerine tatbik edilerek yeniden konan isimler, bu defa **Komün** tarafından tekrar kullanılmağa başlanmıştır. Bu takdirde, şimdi **(Jerminal)** yani filizlenmek ayındayız. Paris ikinci defa olarak kuşatılmıştır. Şimdilik zahire ve yiyecek varsa da, herkesin korku ve dehşetten iştihası kapanmıştır. Birkaç günden beri Pariste, dışardan mektup ve gazete alınmamıştır.

Çarpışmaların haberleri, elbette, telgrafla tarafınıza gelmiş olmalıdır. Bir büyük savaşla işin biteceği söylenmekte ise de, bunun ne vakit olacağı belli değildir. Versay askeri, — yahut buradaki deyişe göre — Tiyer'in haydutları aleyhinde, geçen eylül ayından beri talim etmekte olan millî askerler dayanıyorlar. Bunların bütün levâzım ve silâhları mükemmeldir. Ve, Prusyalıların savaş kaidelerine uyarak, ve ağaçları yahut duvarları siper alarak harb ediyorlar. Ancak, nafile yere barut ve kurşun harcıyorlar. Çünkü, Versay Hükûmetine bütün Fransa yardımcıdır. Millî askerler de Versay'ı alamıyacaklarını bilirler. Şu kadar var ki, Paris ahalisinden pek çokları Versay askerinin girmesini bekliyorlarsa da, Paris de kolaylıkla zapt olunamıyacaktır. (Mon Valerin) Kal'ası, Versay askeri elinde bulunduğundan, bu kal'anın topları sayesinde, Versay askeri Paris'in önüne kadar gelebilirse de, Pariste sokaklarda kurulan barikatlardan (metrisler den) dolayı, birçok günahsızın kanı dökülmedikçe, Paris'i zapt edemezler. Bundan ötürü, Versay askerinin — **gard nasyonal** denilen — millî askerleri Paris içinde kuşatarak açlıkla teslim olmağa zorlıyacağı melhuzdur.

Bu iç savaşta, birinci olarak kan dökülmesi nisanın ikincisi olan pazar sabahı vukubulmuştur. Şöyle ki, **Komün**'ün emrile, millî askerlerin taburları akşamdan şehrin dışına doğru çıkmış; ve bazıları, o esnada: «Yaşasın Ko-

mün!» diye bağırmıştır. Bunlar, Tiyer'in nizamî askerlerinin kendilerile beraber olacağını hulya etmişler ise de, hareketleri sırasında (Mon Valerin) kalâsından üzerlerine humbara yağdırıldığından zanlarında isabet etmediklerini anlamışlardır...

Komün askeri, bu harekelterinde yedi bin kişi telefat vermiş; ve ölü ve yaralı, araba ve vagonlarla Parise taşınmış olduğundan, **Komün** tarafını tutan gazeteler ve hatta Mösyö Roşfor bile bu muhatarah hareketiere emir vermiş olanları şiddetle takbih ediyorlar.

Paristen hekimler ve cerrahlar kaçmış olduğundan hasta ve yaralıları tedavi edecek hekim bulunamıyor.

Hele, istihkâmlar üzerinde, millî askerlerden biri yaralansa, yaralanan uzvu hemen kesip gömüyorlar. Bu askerler şehrin dışında et pişirmek için pek çok defa ateş bulamadıklarından eti çiy çiy yiyorlar.

Paris çok sıkıntılı bir durumdadır. Arabalar, kâmilen ölü ve yaralı taşıyor. Ehali, (Trukador) adlı tepede toplanarak dürbünlerle muharebeyi temaşa ediyorlar. Ölü arabaları şehre girdiğinde, herkes üzerlerine koşup kendi akrabasından ölü bulunup bulunmadığını anlamak istiyorlar. İstihkâmlar üzerinde bekleyip, askerin muharebeden dönüşünde hayatta olduklarını süratle akrabalarına bildirmek üzere, isimlerini bir kâğıda yazarak, süngülerin ucuna geçirip, istihkâmlarda bulunanlara veriyorlar.

Bunların deyişine bakılırsa, Versay vahşilerine nazaran Prusyalılar medenî adamlar imişler.

Komün'ün papazlar aleyhindeki icraatını tarife hacet yoktur. Bir kiliseye Pantigon adını verdiler; ve Romalıların içinde Savaş Tanrısı olan Janus'un tapınağı gibi, muharebe sırasında kapıları gece gündüz açık bırakıyorlar; ve Kilise Kubbesi üzerinde bulunan istavrozu da kırmızı bandıraya direk yerine kullanıyorlar.»

★

Gazeteler yalnız reaksiyoner basını yansıtarak Komün aleyhindeki yazıları yayınlamıyorlar; Komünarların lehindeki belgelere de yer veriyorlardı. İşte «Paris Komitesi'nin Fransız Milletine Beyannamesi» bu kategoriye giren bir belgedir.

Hakayıkulvakayi'in 31 nisan 1871 tarihli sayısında «Paris Komitesi'nin Fransız Milletine Beyannamesi» şu şekilde sunulmuştu :

«Parisin yeniden kuşatılarak topa tutulmasını ve Fransız kanının yeniden dökülmesini icap eden bugünkü çarpışma kamu oyunun durumumuzu bilmesini gerektirdiği gibi, İhtilâl sebeblerini de Paris ve bütün Fransa bilmelidir. Şimdi uğradığımız yeis ve matemden terettüp edecek sorumluluğun; Fransaya ihanetle Parisi düşmana teslim ve şu ihanetleri unutturmak ve izlerini silmek için Fransa Başkentini ve Cumhuriyeti ve hürriyeti harap etmeği tasmim ve teşebbüs edenlere isnat olunması hakka ve adalete uygundur.

Komitemizin görevi, Paris halkının arzu ve temayyüllerini tasdik ve ilân ve martın 18 inci günü vukubulup, Versay takımının müteaddit ve çeşit çeşit tezvirlerile henüz encamı bilinmeyen şu İhtilâlin ne gibi sebeblere dayandığını anlatmaktır.

Bu defa da, Paris halkı Fransa'nın heyet ve ahlâk ve idaresini islâh ve servet-ü sâmânını tamir için her türlü fedakârlıkları ihtiyar etmekte ve cesaretle canını feda etmektedir.

Bu halkın acaba istediği nedir?

Milletin hakları ile ilerlemesine tek medar bulunan Cumhuriyet usulünün tasdik ve ibkası; ve, her bir yurttaşın ve istidat ve kabiliyetine uygun surette bütün haklarının korunmasını üstüne alan **avâm cumhuriyeti ve Komün usulü**'nün Fransanın her tarafında tamim ve icra olunmasıdır.

Avam Cumhuriyeti bir şirkettir ki, buna girenlerin kavuşacakları serbestlik için bir sınır olmayıp, yalnız başkasının hakları ve serbestliğile sınırlandırılmış bulunacaktır. Demokrasi usulüne uygun bir surette teşkil olunacak Belediye Meclisi'nin hakları; şehrin gider ve gelirini gösteren cetvelin tanzim ve tasdiki ve vergi ve diğer rüsûmun tarh ve tevzii ve Belediye İdaresine mahsus hizmetlere nezaret ve şehrin mahkemelerile, zabıta ve mekteplerini tertip ve tanzim ve emlâki idare ve Belediyede kullanılacak hâkimlerle memurların nasp ve tâyini ile gereğince bunların azli ve kişi özgürlüğü ile mezhep serbestliği haklarının muhafazası ve heyetin ittihaz edeceği kararlara avamdan her ferdin müdahale eylemesi ve şehrin muhafazası ve âsâyişin ipkası için gerekecek millî askerler subaylarını seçmesi hususlarından ibarettir.

İşte, Paris bundan ziyade teminat istemez. Ancak bu usulün Fransa Merkez Hükûmeti bulunacak İcra Heyetinde de terviç ve iltizam olunmasını ister. Şu kadar ki, Paris kendi halkının durumuna göre, çocukların eğitimi, bilgilerin öğretimi, ticaret ve mübadelenin ilerlemesi için, mahallince lüzumu görünecek bazı tadilât ve reformlar icrasile, mülkün yönetiminde ve servetin tasarrufunda bütün fertlerine pay ayırarak bu bapta daha önceki denemelerden ayrılmayacaktır.

Düşmanlarımız, vatandaşlarımızı aldatmak için, gûya Parisi diğer şehirlere tahakkümle bütün Fransa milletinin hükümranlık haklarını eline geçirerek, diğer şehirlerin bağımsızlığını ve haklarını çiğnemek arzusunda olduğunu iddia ediyorlar. Bunların rivayetince, gûya biz, Fransanın birliğini bozmak istiyormuşuz.

Gerçekten, İmparatorluk ve Krallık'la meydana gelen birliği yani zulümle milletin servetini ve emeğinin meyvasını israf etmek için bir takım gaddar memurların birliğini ilga ile cümlenin emniyet ve âsâyişini ve hürriyet ve ser-

bestliğini sağlamak için, fertlerin birbirlerile ortaklaşarak birlik vücuda getirmesini istiyoruz. Onsekiz Mart İhtilâli, istenilen surette bir idare usulünün vücuda getirilmesi maksadile yapılmıştır.

Biz, Fransa'yı bir takım papazların ve asker ve sarrafların ellerinden kurtarmak istiyoruz. Zira, böyle idareler, Fransanın harabiyetini ve milletin fakr-ü zaruretini gerektirir. Bu halde, Parisin Versay aleyhine ayaklanması ve millî askerlerimizin göğüslerini, fedakârca, tüfek kurşunlarına hedef yapması, herhalde, Parisin ya tamamile harap olması veya ebedî galibiyet kazanmak gibi bir sonuç verecektir. Bizim fedakârlıklarımızdan faydalanacak bütün Fransa, avâm Cumhuriyetini terviç edip, zâlim Versay Hükûmetini savaşı durdurmak için zorlamalıdırlar. Bizim vazifemiz kavga etmek midir?» (8)

★

Komün olayları münasebetile, yalnız komünizm meselesi ele alınmıyor; **Enternasyonal**'den sık sık ve de uzun uzadıya bahsediliyordu. **La Turquie**'den çevrilen bir yazı, bizi bu hususta aydınlatacak niteliktedir.

İstanbulda yayınlanan 1 mayıs tarihli **La Turquie** gazetesinde, «**Il faut compter avec son ennemi**» başlıklı, imzasız, bir makale yayınlanmış ve bu yazı, «Düşmanı Hakir Görmemelidir» başlığı ile Türkçeye çevrilmişti.

Birinci Enternasyonal ile ilgili olan; ve, Almanyadaki **Sosyal Demokrat** gazetesinden aktarılmış pasajları ihtiva eden bu yazıyı sunuyoruz:

Fransa ile Prusya arasında vukua gelen muharebe esnasında, bazıları bu muharebenin Almanyaca dahi tesirleri görüleceğini ve hele Almanyanın sefil sınıflarına da tesir edeceğini iddia eylemişlerse de Prusya Devletinin fikirleri-

ni yayan gazeteler bu iddiayı hiç bir şey yerine koymamışlardı.

Lâkin, Almanya orduları vatanlarına döner dönmez, bundan birkaç ay önce düşünülen tesirler görünmeğe başlamıştır. Şöyle ki, her bir Alman neferi evine ve köyüne, işçinin durumile görebileceği iş hakkında bir takım yeni fikirlere sahip olarak dönmektedir. Bunun sebebi ise, her nevi kölelik olursa olsun ondan yakayı kurtarmak hususudur ki, bu fikirler kolaylıkla her tarafa yayılacaktır. Bir de, her milletten amele güruhunu (işçi sınıfını) sermayedarların pençesinden kurtarmak için öteden beri (ENTERNASYONAL) adile teşekkül etmiş olan gizli Cemiyet, Prusyada da üyeler peyda etmeğe başlamıştır.

Doğrusu, bize kalırsa, Prusya vükelâsının (Korespondans dö Berlin) adlı gazetenin ihtarlarına kulak asarak, Prusyada zuhur eden temayüllere önem vermemeleri bir nevi tedbirsizlik olur.

Filvaki, Prens Bismark, bundan önce:

— Ben ehalinin sefil sınıflarından korkmam!

demiştir. Ama, şimdi vakitler değişmiş ve yeni fikirler pek ziyade yayılmış olduğu gibi, Almanya dahi Avrupaya kudret ve kuvvetini göstermekle beraber içerde âsâyişi yerinde tutacak sebebleri aramakla iç durumunu düzeltmek sevdasından vazgeçmemiştir.

Ve bir de burasını tekrar ederiz ki, fertlerin temayüllerinden ve arzularından başka bir Heyet vardır ki, bütün bu arzuların meydana gelmesini yüklenerek çeşitli ulusların başlıca gücü olan sefil sınıflara dayanarak bunları kapitalistlerin pençesinden kurtarmağı vaat eylemiştir.

Burası o derece açıktır ki, bunu anlamak istemiyenler bâtıl fikirlerinde direnenlerdir.

Aldanmak vakitleri geçti. Zaman gayet nâziktir. Geçen savaş Fransada İmparatorluğun yıkılışını ve yerine Cumhuriyetin kuruluşunu mucip olmakla beraber, bir sü-

redenberi gizli kalmış olan bazı zehabı meydana getirmiştir.

Uzağı görmez veya görmek işine elvermez bazı politikacılar amele güruhunun (işçi sınıfının) sermayecilerin ellerinden kurtulmak için giriştikleri hareketlere anlamsız demişlerdir. Oysa, amele güruhunun gerek Fransada, ve Avusturya, Prusya ve Saksonyada, kapitalistlerin icbarından, zorundan ve baskısından, kurtulmak için, ENTERNASYONAL CEMİYETİ'nin yardımile bir müddet çalışmaktan vazgeçerek, yani grev yaparak, istedikleri ücreti sermayedarlardan koparmağı başarıncaya kadar ittifak akdetmeleri anlamsız değildir. Yani, bu güruhun (bu sınıfın) sermayenin haiz olduğu imtiyazlardan iş ve emeğin de pay alması için, fabrika ve tezgâhlarda çalışmaktan geri durmaları, (grev yapmaları) aralarında gayet muntazam bir gizli Cemiyetin varlığına delâlet eder.

İşte, Almanya dahi amele güruhunun yani işçi sınıfının şu haklı dileklerinden kurtulamayıp Hükûmet ve kapitalistler ittifak ederek buna engel olsalar da galebe edemiyecekleri bellidir.

(Sosyal Dimokrat) adlı gazetenin:

«Avrupanın bir Başkentinde, Pariste, işçi sınıfının başa geçmesi kâfidir. Zira ol güruhun (o sınıfın) açtığı kırmızı sancak altında birkaç sene sonra, yalnız Fransızlar değil, bütün Avrupa amele güruhunun, yani işçi sınıfının **toplanacağını şimdiden ilân edebiliriz.»**

Diye yayınladığı yazılar sırf safsata değildir. Çünkü, ENTERNASYONAL GİBİ BÜYÜK BİR GİZLİ CEMİYET'in fikirleri budur.

Hele, Parisi kana bulayanlar bertaraf olsun ve mesele Komitenin mezaliminden kurtularak, barış yolile meydana çıksın; o vakit, bu **Sosyal Dimokrat** gazetesi ile aynı fikirde olanların pek çok bulunduğu anlaşılacaktır. Zira, her tarafta, amele güruhu, işçi sınıfı incinerek, ücretleri

yetersizdir. Bu sınıf artık açlıktan telef olmaklığın ne olduğunu anlamış bulunduklarından sağ duyu sahibi olanlar bu durumun islâhına teşebbüs etmiştir.

ENTERNASYONAL CEMİYETİ'nin maksadı emekten başka geçim vasıtası olmayan sınıfların durumunu, islâh çaresine teşebbüsten ibaret olduğundan, Almanyanın da, şu reformlardan payını alarak, İhtilâllerin artık büsbütün önünü alacağını umarız.»

★

Komün'ün yukarda adı geçen Beyannamesi tepki yaratmıştı. Beyannameye verilen ve 5 mayıs tarihli gazetede yer alan «Komün» başlıklı cevap şuydu :

Komün, Paris ehalisini bu derece felâkete uğrattığı halde, bir yandan da isyanda ısrar etmesinden dolayı taraftarları bile, **Komün**'ün maksadı neden ibaret olduğunu söylemeğe zorladığından bu defa bir Beyanname ilân eylemişlerdir.

Avrupada bazı yazarların fikirleri şudur ki: Fukara ve amele güruhunun geçimi ve mutluluğu ve tedbirlerin alınması toplum tarafından düşünülmelidir. Esas maksat ihtiyaç içinde kıvrananların umumun mutluluğuna ortak edilmesidir. Çünkü, Avrupada, işçiden çoluk çocuk sahibi bir adam günde dört beş frank kazanmakla elbette ki refah içinde yaşayamaz. Ezcümle, kadınlar dikiş dikmek veyahut diğer kadınlara müteallik iş işlemekle, pek çoğu günde üç dört franktan ziyade kazanamaz. Bu taktirce, bunların ne sefalet içinde bulundukları tariften müstağnidir. Avrupada bütün büyük şehirlerin ehalisi bu kabilden olup, halbuki bazı defa amele takımı iş bulamadıkları takdirde açlıktan ölmek derecesine gelirler ve kâffesi dahi bulundukları evlerde kira ile oturduklarından, hafta yahut ay

başında kirayı veremedikleri halde, sokakta kalmağa mecbur olurlar.

Bunların durumlarının düzeltilmesine dair, yazarlar çeşit çeşit fikirler söylemişler ve bu hususta binlerce kitap basıp yayınlamışlardır. Hatta, bu yolda kitap yazanlardan bazıları ifrat derecesine kadar varıp, ZENGİNLERİN MALINI FAKİRLERE BÖLÜŞTÜREREK TÜM ORTAKLIK YOLUNU GÖSTERMİŞLERDİR. (9)

Komün'ün Reisi bulunan Mösyö (Blanki) nâm zat bu efkârda bulunanlardan olup otuz seneden beri bu usulü yaymaya çalışmış; ve bu defa icrasına meydan bulup, **iştirak usulünü isyan ile tervice** kalkmıştır. **Komün**'ün Beyannamesinden anlaşıldığı veçhile, âsiler galebe ettiği takdirde, mevcut usuller ve kanunlar kâmilen lğv olunup yani tümü birden kaldırılıp, bunların yerine **İştirak usulü** ittihaz olunacaktır. Nitekim, **Komün**'ün Beyannamesinde de, şöyle demiştir:

«18 Mart Devrimi, akıl, hikmet ve tecrübeye dayanan bir idare usulü ittihaz edecektir. Fakirlerin yoksulluğuna ve yurdun felâketine sebeb olan irtikâp ve karaborsaya, tekele ve imtiyazlara son verecektir.»

Öteki yazarlar bu aşırı fikirlere zahip olmayıp, fakirlerin işçinin gündeliklerinin arttırılması veyahut sermayecilerin temetturlarına bir dereceye kadar ortak edilmesi tarafını tutmuşlardır. Bu cümleden olarak, Mösyö (Lui Blan) adındaki yazar bu fikirde bulunup, **Siyekl** gazetesine şu yazıyı göndermiştir.

«Benim hâlâ iştirak yani ortaklık usulünü terviç edip etmediğimi soruyorsunuz. Evet, ben, hâlâ ortaklık fikrinde sabitim. **Tan** gazetesinde bunu yayınladığım gibi, bu hususdaki düşüncelerimi geçende yazdığım bir kitapta iyice açıklamışımdır. Sürgünden Paris'e dönüşümde, hem yurdun felâketlerini gördüm; hem de, fakirlerin maddî ve manevî reform sebeblerini enine boyuna düşünmekten hiç-

bir vakit geri durmadım. Fikirlerime pek çok itiraz ve iftira olundu. Fakat, akla tatbik edilerek muhakeme olunmadı. Eski ve mevcut usulün tümile kaldırılması fikrinde değilim. Geçmiş, bugünü doğurduğu gibi, bugün de yarını doğuracaktır. Devlet milliyet temeli üzerine kurulduğu gibi, **Komün** yani **Daire-i Belediye** de iştirak temeli üzerine kurulmuştur. Devleti bir binaya benzetsek, **Komün** onun temelidir; ve binanın sağlamlığı temelin sağlamlığına bağlıdır. Her **Komün**'ün sağlamlığı ise şundan ibarettir: Üyelerin ve Başkanın kendisi tarafından seçilmesi ve yapacağı işlerde bağımsız bulunması. Ancak, her Komün'ün merkezin umumî Heyetine kuvvetle bağlanması elzemdir. Şahsa ait olan haklar şahsa, Belediye Dairesine yani **Komün**'e ait olan haklar **Komün**'e ve millete ait bulunan haklar millete sağlanmalıdır. Şu var ki, güçlük bunların sınırlarının çizilmesindedir. Bu ise mubahase ve muhakeme ile meydana gelir. Bunun içindir ki, vatandaş savaşını tahrik edenleri takbih ederim; ve içte âsâyişin geri gelmesini arzu etmekten geri duramam.»

İşte asıl (SOSYALİZM) yani iştirak usulünü terviç eden müelliflerin fikirleri bu merkezde olduğu halde, **Komün** akıl ve hikmetten bahs edip yağma ile uğraşmakta; ve gâret ve musadereyi biçâre Paris şehrinde denemekte ise de, **Komün**'ün zahirde tervicine çalıştığı fikirler, Avrupanın her diyarında haylice yayılmış ve Londra vesair yerlerde bulunan amele güruhu dahi **Komün**'ün fikirlerine meyyal görünmüş olduğundan, bugünkü Paris isyanı **kozmopolit** yani Avrupanın her diyarına şümûlü bulunan bir renkte olduğu **Komün**'ün Ceneral ve askerinde yabancıların varlığile anlaşılmaktadır.

Fakat bu misillû bir Umumî İhtilâl'in menedilmesini her Devlet istediğinden, Versay Hükûmeti âsiler aleyhinde büyük bir şiddetle davranmağa başlamış ve âsilere aman

vermemekte olduğu en son telgraflardan da anlaşılmıştır. (10)

★

6 mayıs tarihli gazetede **Enternasyonal** aleyhinde bir yazı daha var :

«Fukara ve amele takımının refaha kavuşturulması meselesinin Avrupa memleketlerinin hepsine şümûlü bulunduğunu yazmıştık. Bu mesele zaten bütün mürüvvet ve insanlık erbabının iltizam ettiği bir şey ise de fesatçılar meramlarını terviç için kuşbeyinlileri, kafası boş olanları kolayca aldatabilmek üzere, şu iddiayı ileri sürüyorlar : Mevcut bulunan heyetler gûya bunu istemiyorlarmış. Ve böylece, insan toplumunu altüst edecek derecede bir fesat ilka ediyorlar.

İşte, bunların en büyük münevvici, **Londrada birkaç** seneden beri akd olunmuş ve âzası (yani üyeleri) her memleketten hicret eden birtakım serseriden ibaret bulunmuş olan (ENTERNASYONAL) denilen fesat şirketidir, «şirket-i fesadiyye» dir. Bu şirket, Pariste iki üç seneden beri görülmekte olan heyecanı tahrik etmiş ve fâsit fikirlerine en ziyade meyil gösteren millet Fransızlar olduğundan, Pariste desîs işlerden el çekmeyip, nihayet **Komün**'ün teşkili ile iç savaş meydana çıkarılmıştır. Bazı gazetelerin dediğine göre, bu Şirket amele güruhunun yani işçi sınıfının ücretlerini arttırmak için bütün Avrupada işçiye grev yaptırıp, kapitalistleri işçinin tekliflerini kabule zorlamağa çalışacağını yazmış ise de, bu gibi iğfallere Fransızlardan başka pek de kolayca kapılan olmıyacağı âşikârdır.

İşçinin böyle aldatıcı sözlere kolay kapılmamaları ise terbiyeli ve maarif eshabından bulunmaları, yani eğitim ve öğretimden geçmiş bulunmaları, şartına bağlı olduğundan, bu defa, Avusturyada işçiyi terbiye için teşekkül etmiş olan

bir cemiyetin bazı kararlar aldığı yazılıyor

Taymis'in yazdığına göre: Belçika ve İspanyada da ameleler dernek kurup **Komün** usulünü kabule yönelmişlerdir.»

Bu arada, Times'den Versay'ın vahşetini tenkit eden bir havadis aktarılıyor; **Phare du Bosphore,** Komün'ün İngilteredeki tepkilerinden bahsederek, İngiliz gazetelerinden aktarmalar yapıyor; Versay'ın Bildirileri veriliyor; **Komün**'ün Paris'i berhava etmesi ihtimalinden bahsediliyordu. **Temps** gazetesinden naklen **Enternasyonal** ve **Komün** hakkında yazılar çıkıyor; Amerikan gazetelerinin **Komün**'e dair fikirleri bildiriliyor; Versay'dan gelen bir mektupta şu satırlar okunuyordu :

«Fransada vatandaş savaşı sahiden vahşiyâne bir suret kesb etmiştir. İki taraf askeri düşmanlarını amansızca öldürüyorlar; ve birbirlerine eşkiya ve haydut gözile bakıyorlar. Fransızların Prusyalılara olan husumetini ve Prusyalıların Fransızlara hakaretini, Fransızların birbirlerine olan düşmanlıklarına kıyas etsek hemen hiç mesabesinde kalır.»

Bunlardan sonra, 14 mayıs tarihli gazetede, «Selâmet-i amme Komitesinin İlânnamesi» var :

«Cumhuriyet-i avâm bir büyük muhataradan kurtuldu. İhanet bizim içimize de sirayet etmiş ve düşmanın altını sayesinde Isi kal'ası teslim olunarak bozguncu bir takım ilânlar yapıştırılmıştır. Meğer bunlar, içimizde Krallık taraftarlarının kurmuş oldukları tuzağın birinci emareleri imiş. Halbuki, bunların tasavvurları öğrenilmiş ve fesat ehli yakalanarak bir Harp Divanı marifetile muhakeme edileceklerdir.»

Monitör, Observatör, Üniver ve İspektatör gazeteleri kapatılmıştır.

15 mayısta, Mareşal Mak Mahon'ın askere Beyannamesi.

19 mayısta, Komün'ün Versay askerine galebesinden umudunu kestiğine dair havadis...

1871 OLAYLARI KARŞISINDA ÂLİ PAŞA VE NAMIK KEMAL (11)

İnsanlık tarihinde büyük sarsıntılar yapan İhtilâl hareketleri, fikir adamları ve kalem sahipleri için, âdeta, birer mihenk taşı olmuştur. Her filozof, her düşünür, her yazar, bu hareketler karşısında, müspet veya menfi bir durum takınmak zorunda kalmış; tarihin akışında, gücüne göre, ileri veya geri bir rol oynamıştır. Bu bakımdan, Tanzimattaki Devlet ve kalem adamlarının Büyük Fransız İhtilâli ve XIX. yüzyılın ihtilâlci hareketleri karşısındaki durumları incelenmeğe değer birer konudur.

Namık Kemal'in 1789, 1848 ve 1871 İhtilâlleri karşısındaki durumu ise özel bir önem ve anlam taşımaktadır. Bu ateşli ve hürriyet sevdalısı yazar, yalnız — Mısırlı Prens Fazıl Mustafa Paşa gibi — Büyük Fransız İhtilâlinin prensiplerini benimsemekle kalmadı; 1848 İhtilâllerini de savundu; ve — **İbret**'teki arkadaşları ile beraber — Paris Komunası'nın da savunmasını üstüne aldı.

Namık Kemal, bundan elli üç yıl önce, Birinci Cihan Savaşında, Türkiye ile ilgili yayın yapan Alman Profesörleri tarafından, Komün savunucusu olarak, dünyaya ilân edildiği halde (12), bizde, bugüne kadar, nedense, unutulmuş; ve bu noktada Avrupanın en ünlü demokratlarından Mazzini'yi geride bırakışı belirtilmemiştir.

Komün hareketi, bütün dünya cumhuriyetçileriyle hürriyetseverlerinde yankılar uyandırmıştı. Bu yankıların Türk yayın hayatındaki başlıca temsilcileri, **İbret** sayfalarında, kalemlerini birer kılıç gibi kullanan Namık Kemal ve arkadaşları olmuştur. Gerçekten, **İbret** gazetesi «Ser-

muharriri Kemal Bey», hacmini bir misli büyütüp başına geçtiği gazetede, Komün'den bir yıl sonra, savunucu bir makale kaleme almıştır. Namık Kemal, yazı arkadaşının makalesi yüzünden açılan tartışmalarda, İstanbuldaki Türkçe ve Fransızca matbuata karşı, haklı bulduğu dâvayı, büyük bir celâdetle savunmuştu.

★

Âli Paşa'nın 1871 olayları karşısındaki tutumuna gelince, onu, dostu Thiers'in yanında ve Namık Kemal'le çatışma halinde, bulacağız.

Türkiyede, Birinci Enternasyonal'e ve 1871 Paris Komunası'na dair yayınlanmış — ve ünlü bir Devlet adamı tarafından yazılmış — en eski resmî vesika, Sadırâzam Âli Paşa'nın kaleminden çıkan bir emirnamedir. Paris Komunası — bilindiği gibi — yalnız Parise ve Fransaya özgü bir olay olarak kalmamıştı. «XIX. yüzyılın en büyük ihtilâlci hareketi» sayılan Komün, uluslararası bir hâdise karakterini taşımak itibariyle, Fransa dışındaki memleketlerde de yankılar uyandırmış; devrin geri kafalı, muhafazakâr devlet adamlarını titretmişti.

Şunu da hatırlamak gerekir ki, o devirde, Komün hakkında, Türkçe basında da, sütunlar dolusu yazı çıkıyor, bazı Avrupa basınından aktarma ve çevirme yoluyla okuyuculara muntazaman bilgi veriliyordu. Fransa Hariciye Nâzırı Jules Favre'ın yabancı memleketlerdeki Fransız elçilerine gönderdiği «Tahrîrat-ı umumiye» de Türkiye Kamu oyunca bilinmekte idi. Âli Paşa'nın Komün'e karşı tepki gösterişi açıklanırken bu noktalar gözden ırak tutulmamalı ve Sadaret makamından çıkarılan Emirname, Komün münasebetiyle Enternasyonal'e çevrilmiş saldırılar kategorisine giren bir vesika olarak incelenmelidir.

★

Emirname-i sâmî» suretini okuyalım :

«Malûm-u vâlâları olduğu üzere şu içinde bulunduğumuz vakt-ü zaman maarif-i maddiye cihetiyle tefevvuknümay-ı a'sar-ı eslâf olduğu müstağni-i delil ve bürhan ise de cemiyet-i insaniyenin âsıl mâye-i kavam ve devamı ve medar-ı emn-ü emânı olan âdâb ve ahlâk-ı umumiye ve sair kuyûdu ma'neviyyeye hayfâ ki çendan atf-ı enzar-ı dikkat ve ihtimam olunmamakta olmasının netayic-i vahimesinden olmak üzere güruh-u faale ve amelenin sermaye ve mâldârân ile servet ve fevaidçe tesavisi zımnında emvâl-i mevcudeyi mukaseme eyleme ve belki hüküm ve hükûmetçe anlarla müşterek olmak efkâr-ı muzirresi binsekiz yüz altmış ve altmış bir tarihlerinde serberâverde-i âlem-i kevn-ü fesâd olarak şu dokuz on sene zarfında mânend-i ervah-ı habîse Avrupanın her tarafına carî ve sarî olmuş ve bu efkâr eshabından terekküb ve teşekkül eden cemiyet-i cesîmeye Enternasyonal nâmı verilmiş ve Londrada bir merkez ve Amerikada kâin Newyork şehriyle İsviçrede şubeler peyda ederek bunun âzâ ve efradı ve sermayesi hayliden teaddüd ve tekessür etmiş olup nezd-i hakayıkâşınây-i vezirânelerinde muhtac-ı tavzih ve beyan olmadığı veçhile bu kârgâh-ı âlemin kanun-u bedî-i halk ve tertibine muhalif olan işbu efkâr-ı vehametâsârın Hûdanegerde hayyiz-i husule vusulü enva-ı ihtilâlât ve ihtilâfatın tehaddüs ve tekevvününü icab eyleyeceğinden ve bunlara hemefkâr olan Komün takımının Paris şehr-i şehîrini giriftar eyledikleri hâl-i mesaibiştimâl dahi meydanda bulunduğundan maadâ cemiyyet-i beşeriyyeyi bir hâl-i vahşet ve behîmete irca ve idhâl eylemek âdeta haydutluk fiil-i fazîhini bir kaide ve tertib altına alarak ibahe eylemek demek olmağla ve bu heyet-i muzirrenin daire-i mefsedetini memâlik-i mahruse-i şahâneye kadar tevsie çalışması baîd anilihtimâl olmamağla eğerçi bu taraf ehalisinin emzice ve ahâk-ı umumiyelerine nazaran efkâr-ı meşruhanın buraca Avrupadaki gibi te-

sirât-ı serîa ve kaviyyesi olamıyacağı me'mûl ise de maamafih bunun hudûd-u memleket-i fesîha-ı Osmaniyyenin içerusuna hulûl ve duhûl idememesi esbabının istihsali ve bu fikr-i fâsid erbabının tervîc-i mekasıd ve âmâl etmelerine kat'â fırsat ve ruhsat bulmamalariçün tekayyüdât-ı lâzımanın icrası mütahattem-i zimmet-i hükûmet olduğuna ve keyfiyyet vilâyât-ı saireye de bildirilmiş idüğine binaen bu babta taraf-ı devletlerinden dahi icab edenlere itây-ı vesâyâ ve talimât buyurulması tavsiyesiyle şukka-i mahsusa-i senaverî terkim olundu efendim.» (13)

Âli Paşa, emirnamede, kısaca, şunları söylüyor Yaşadığımız devir, medeniyet ve teknik ilerleme bakımından, geçmiş yüzyıllara üstündür. Fakat, insan toplumunu ayakta tutacak ve yürütecek ahlâka ve manevî bağlara önem verilmiyor. Bir kelimeyle, maddî alandaki ilerlemeye karşılık manevî alanda gerileme var. Bundan da vahim sonuçlar doğmuştur. İşçinin kapitalistle zenginlik ve nimetlerden faydalanma hususunda eşitliğini sağlamak amaciyle ortadaki malları bölüşmek ve hükûmeti onlarla ortaklaşa idare etmek gibi zararlı fikirler 1860 ve 61 yıllarında meydana çıkmış; dokuz on yıl içinde habis ruhlar gibi Avrupanın her tarafına yayılmış; ve bu fikirleri besliyenler Enternasyonal adıyla büyük bir dernek kurmuşlardır. Enternasyonal'in Londrada merkezi, New-Yorkta ve İsviçrede kolları var. Yaratılış kanununa aykırı olan bu gibi fikirlerin gerçekleşmesi — Allah göstermesin! — türlü türlü ihtilâller ve çatışmalar doğurur. Bu gibi fikirleri taşıyan Komün taraftarlarının yani komünarların Parisi ne hale soktukları da gözlerimizin önündedir. Bu, insan toplumunu vahşete sürüklemek, haydutluğu ve eşkiyalığı sistemleştirip mubah kılmak demektir. Bu zararlı heyetin fesat çerçevesini Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kadar genişletmeğe çalışması ihtimalden uzak değildir. Vakıa, halkımızın mizaç ve ahlâkı göz önünde tutulursa, bu gibi fikir-

lerin bizde çarçabuk ve derin izler bırakmıyacağı umulur. Bununla beraber, bunun İmparatorluk sınırları içine girmemesini sağlamak ve bu fesatçı fikre saplananların maksat ve emellerine ulaşmalarına kesin olarak fırsat verilmemesi için gerekli tedbirler almak Hükûmetin görevidir...

Devrin hızlı gidişi karşısında, «kaplumbağa yürüyüşü ile» ilerliyen ve «halkı siyasî terbiyeden uzak bulunduran» Sadrazama göre, Birinci Enternasyonal ancak İblisin kafasında yer bulabilen fikirlerin mahsulü idi; Komün İhtilâli bu çeşit fikirlerin gerçekleşmesinden başka bir şey değildi; vahşete ve hayvanlığa sürüklenmek istemiyorsak, her türlü tedbire baş vurarak, bu fikirleri önlemeliydik!

Metternich'e benzetilen ve — **Yeni Osmanlılar Tarihi** yazarı Ebüzziya'nın deyişile — «zekâvet ve fetanetini, hep meslek-i muhafazakârîsini idameye hasr ve tahsis ile ana muhalif ve muarız gördüğü her şeyi, her şahsı ma'nen ve maddeten ezip mahvetmekle mütelezziz olan» müteverrim Sadrâzam, bu emirnameyi beşinci defa sadarette iken, kaleme almıştır. Emirnamenin tarihi 6 cumadelûlâ 1289 dur; yani, efrenci 25 Temmuz 1871. Paris barikatlarında son savunma 28 Mayıs 1871 de çökmüştü. Âli Paşa, bundan tam dört ay sonra, 18 Eylûl 1871 de öldü (14). Şu halde, Emirnameyi, Komün'ün yıkılışından iki ay sonra ve ölümünden sekiz hafta önce yazmış demektir.

Âli Paşa, birbirine bağlanıp zincirlenen cümlelerle, noktalama işaretlerine lüzum görmeden bir solukta bitirdiği, seci'lerle süslü Emirnamede, bize yalnız resmî Tanzimat uslûbunun dikkate şayan bir örneğini değil, aynı zamanda Tiyervarî (15) bir zihniyetin de üzerinde durulmağa değer belgesini sunmaktadır.

★

İstanbulda, Fransızca olarak yayınlanan **Phare du**

Bosphore, Namık Kemal'in gazetesinde Paris Komuna'sını savunan makaleye târizlerde bulunmuştu. İşte, **İbret**'teki «Reddiyye» başlıklı yazı bu frenkçe gazeteye cevap teşkil etmektedir.

Namık Kemal'in cevabı Komün taraftarlarının tuttukları yolun doğruluğunu, onlara karşı yapılan isnatların haksızlığını haykırıyor. Bu cevapta, Versaylıların, tarih huzuruna, alınlarında zalim ve iftiracı damgasiyle çıkarıldığını görüyoruz. Komünarlar ise, insan toplumunu ıslah etmek istiyen ve bu uğurda canlarını feda eden kahramanlar olarak tebcil ediliyor.

Namık Kemal, diyor ki :

Komünarların mesleklerinde haklı oldukları ve kendilerine yapılan isnatların suçundan sıyrıldıklarını delilleriyle göstermiştik. **Phare du Bosphore,** — Thiers'e uyarak — birtakım devlet binalarının yakıldığını, erkek ve kadın petrolcüler itiraf etmiştir, diyor. Bu gazete İstanbulda çıkan gazetelerden doğru dürüst bilgi alamazken, Avrupada geçen olayları doğruca nasıl verebilir? Gazetemizde o makaleyi yazan arkadaşımız (Reşat Bey) Versaylıların zulüm silâhiyle dökülen kanlar sokaklarda akarken, Pariste idi. Mahkemelerde Komün taraftarlarını suçlandıran ve savunan avukatları dinledi. İki tarafın fikirlerini güden gazeteleri okudu. Vatan çocuklarını çiğneyip ezenlerin insafsızlıklarını gördü. Bunun içindir ki, Versaylıların hem hasım hem hâkim olarak söylediklerine inanamaz. Bunların, falan şöyle yapmış, filân bunu itiraf ediyor yollu uydurdukları şeyler kuru iftiradan başka bir şey değildir. Versayın hiç bir alçaklığı irtikâptan kaçınmayan hafiyeleriyle o meşhur cezvit güruhu meydandadır. İnsan toplumunu onarmayı, ıslâh etmeyi amaç edinen ve bu maksat uğruna canını feda etmeyi göze almış olan bu kadar aklı fikri başında adamlara petrolcü sıfatını kullanmak şeni' bir iftiradır. Tekrar ederiz ki, komünarlar yakıp yıkmak isteseler-

di ellerinde bulunan kalelerin toplarıyla Parisi iki saat içinde bütün bütün mahvedebilirlerdi (16).

Namık Kemal'in Versaylılara kini o derece kuvvetlidir ki, devlet meselesini ele aldığı bir yazıda, Napoléon III ü şiddetle kamçıladıktan sonra, biçare kadınları ve zavallı çocukları sorgusuz sualsiz kurşuna dizenlere karşı köpürüyor (17).

Namık Kemal'in hemen hiç bir yazısı yok ki, fırsat düşsün de, Versaylıları terzil ve tezyif etmesin.

Âli Paşa'nın dostu Thiers'e gelince, Namık Kemal'in nazarında, «Belâlı Napolyon» a bile rahmet okutmuş mel'un bir simadır.

Görülüyor ki, Namık Kemal'in KOMÜN karşısındaki ideolojik durumu, faraza bir Mazzini'ye kıyasla çok ileridir. Namık Kemal, «büyük demokrat» Mazzini gibi, sadece, Komün'ü yermemekle yetinmiyor; onun savunmasını yapıyor; ve böylece, ileri fikirleri savunan Avrupalı yazarın ve en ünlü sosyalistlerin safına katılmış oluyor (18).

FRANSA HARİCİYE NÂZIRI JULES FAVRE'IN SİRKÜLERİ VE TİMES'TE YAYINLANAN MEKTUP

Versay'ın Hariciye Nâzırı (Dışişleri Bakanı) Jules Favre tarafından, Fransa Hükûmetinin yabancı memleketlerde bulunan elçilerine, 6 haziran 1871 tarihile gönderdiği sirkülerin tercümesi Türk basınında yayınlanmıştı (19).

Jules Favre, bu sirkülerde, ezcümle, şöyle diyordu :

«Bu defa uğradığımız musibetlerin şiddetini ikrar etmemek bir veçhile kabil olamaz. Gerçekten İmparatorluğun ittihaz ettiği meslekle, milletimiz arasında son dere-

cede bir alçalma ve çöküş meydana geldiğini kim inkâr edebilir?

Paris şehrinin, barış halinde bulunsaydı bile, bir büyük musibete uğraması hâlin muktezasındandı. Nihayet, savaş vesilesile, bir büyük ihtilâle dûçar olmuştur. Pariste tertiplenen mukaddemelerden başka bir sonuç aranılması ahmaklık eseridir. Çünkü, dahilî surette, bu şehirde üç yüz bin nefer bulundurmak ve bir taraftan maddî tad alma sebeplerini kolaylaştırmak ve diğer taraftan fakr-ü zarureti son derecede çoğaltmakla, İmparatorluk Hükûmeti, Paris'i bir kıvılcımla ateş alabilecek bir hale getirmişti. Bu Hükûmet çılgınca savaş ilân eylediği sırada, herşeyden önce, yıldırımı Paris üzerine çekmiş olup, ordularımız darmadağın ve esir olduktan sonra, Başkentimiz sekiz yüz bin Almana mukavemet etmek için yardımsız kalmış ise de, cümlenen kalbinde direnmek sevdası kaldığından, şu sevdanın boşa çıkmaması için, Pariste bulunan bütün ehaliyi silâhlandırmak gerekmiş; ve düşman daha şehrin kapılarına gelmeden önce, ehalinin silâhsızlandırılması tedbirini almak, altı yüz bin kadar işsiz ameleyi beslemek gibi muhataralı bir hâl iktiza eylemiş ve muhasaraya dayanabileceğimize kimse inanmayıp şehrin içinde ihtilâl çıkmıştır.

Bu ihtilâl def oluncaya kadar neler oldu? Bir tarihçinin; Lekont ve Toma adındaki cenerallerin öldürülmesinden başlıyarak Parisin yakılması ve esir bulunan papasların meclislerde idamına kadar Komün'ün olaylarını sahifelerine geçirdiği sırada, bunca müthiş halleri anlatmak için kaleminin yürümiyeceğine hiç şüphe yoktur. Öfkemiz ve nefretimiz bu hallere sebebiyet vermiş olanların aranılmasına mâni değildir. Bunların yalnız tedibi ve cezalandırılması da yetmez. Meydana çıkan fenalıkların aslını aramak da görevimizdir. Bir kötülük ne kadar büyük olursa, onu o nisbette kuvvetle önlemek gerekir.

Eylûlün dördündenberi, bir takım fesat ehli gizliden

gizliye ve açıkça Hükûmeti zorba ellerine geçirmeğe çalışmışlar; ve — gerek gazetelerde ve gerek cemiyetlerde yaydıkları iftiralarla — halkı isyana çağırmışlardır. Muhasara esnasında, iki defa daha baş kaldırıp, ilk önce Parisin Belediye hukukunu ve sonra da, millî askerlerin subayları seçme hakkındaki hukukunu fesatlarına serrişte yapmışlardır. Teşkil ettikleri gizli cemiyeti şehrin her tarafına yayarak, martın on sekizinci günü, açıktan açığa meramlarını neşir ve Pariste bulunan ateşli mühimmat ile topları ve tüfekleri zaptederek, Paris ehalisini zorla kullanmağa ve eyaletler ehalisini de fesada sürüklemeğe başlamışlardır. Bunun üzerine Fransanın birkaç yerinde de bazı ihtilâller çıkmışsa da, Tanrının yardımile bunların önü alınıp ve yalnız Paris, KOMÜN adıle. meşru Hükûmet aleyhinde isyandan vazgeçmemiş ve fesede-i merkume ehaliyi celb için hiç bir gûnâ habaset ve cinayetten geri durmayıp mahpeslerden kurtardıkları canileri ve ordulardan kaçmış olan firarîleri bile, pervasızca, mesleklerine sokmuş oldukları gibi, Avrupada bulunan bütün cinayet ehlini davet; velhasıl Parisi fesadın büyük bir kaynağı biçimine koyarak, Mebusan Meclisi hakkında ellerinden geldiği mertebe hakaret eylemişlerdir.

İşte bu suretle, ehaliden pek çoğunu kandırmış oldukları ndan Paris şehri câni ve katillerin eline girmiştir.

Bunların habasetlerini uzun uzadıya tarif etmekten ve anlatmaktan muradım, merkum fesedenin bir aralık ne sebepten galebe edebildiklerini söylemekten ibarettir.

Merkum fesede, bir kaç ay kuşatılarak bin türlü belâya uğradığı gibi, nihayet, taraflarına çektikleri beyinsizlerle bâtıl tasavvurlarını kuvveden fiile getirmeğe muvaffak olamıyarak perişan olmuşlardır.

İşte, işin gerçeği bundan ibaret olup, dikkat nazarı buna çevrilmezse, ne sebepten Pariste İhtilâl çıktığı anlaşılamaz. Yukardaki açıklamaları tamamlamak için, hallerini

ve durumlarını anlattığım fesede ile beraber bugün her tarafça kötü şöhret kazanmış olan (Enternasyonal) adındaki Cemiyet üyelerinin bu vak'ada ne dereceye kadar methalleri bulunduğunu izah gerekmektedir. Bu Cemiyet üyelerinin çokluğu ve intizamı ve hem de Avrupanın her tarafında mevcut bulunması sayesinde, son derecede kuvvet ve kudret kazanmış olduğundan Paris İhtilâlinin kökü ve kaynağı sayılmak gerekir. Bu cemiyetin zuhuru tarihi bilinmiyorsa da, bazı rivayete göre, 1862 senesinde teşekkül ettiği anlaşılır. Ama, bence, bunun meydana çıkışının başlangıcını daha eski vakitlerde aramalıdır. Çünkü amele güruhunun iştirak kurarak birbirlerine yardım etmesi meşru ve tabiî bir iş olup bu amaca varmak için kırk senedenberi amele güruhu çalışıp çabalamakta ve — defalarca Hükûmet tarafından muahazaya uğramışsa da — yine sebat ile kendi tasavvurlarının aksiyon haline gelmesi kaziyyesinden asla vazgeçmemekte idi. Ancak iki seneden beri bu Cemiyetin Başkanları, milliyet ve cinsiyet dâvâlarını bertaraf ederek işi her millete yaymak niyetile amele güruhunun durumunu düzeltme kaziyyesini insanlığın umumî menfaatlerinden sayarak her yerde taraftarlar peyda etmiş; ve başlangıçta bu Cemiyet yalnız bir hayır yardımı maksadından ibaret sanılmışsa da, bugün mevcut olmuş olan bazı resmî evrakın rivayetleri bu zannı külliyen yalanlamıştır. **Enternasyonal** Cemiyeti'nin uluslararası fesat ilkası maksadile teşekkül eylediği ve esas kaidesinin dinsizlikten ve emvâl iştirakinden yani mallarda ortaklıktan ibaret olup servet erbabını soyup mallarını zaptetmek ve üyelerinin çokluğu sayesinde zor kullanarak amaçlarına ulaşmak tasavvurunda bulunduğu anlaşılmıştır. İşte, Başkanlarının Cemiyet üyelerine kabul ettirdikleri meslek bu olup, bunu kendi gazeteleri vasıtasile dünyaya yaymışlardır. Bu düzenli heyetin büyüyüp önem kazanması yüzünden bir takım gazeteleri olduktan başka, Almanya ve

İngiltere ile Belçika ve İsviçrede muntazam surette komiteleri olduğu gibi, Rusya ile Avusturya ve İtalya ve İspanyada pek çok tarafdarları olup, merkumlar bir büyük Farmasonluk Cemiyeti gibi, bütün Avrupayı kaplamışlardır. Meslekleri uygarlığın temeli olan kaidelere ve usule tamamile aykırıdır. Bunu da bir çok defalar isbat etmiş oldukları anlaşılmıştır.»

Fransa Dışişleri Bakanına göre :

Bunlar, 25 mart 1869 tarihli gazetelerinde, şunları yazmaktadırlar: **Bir ulusun kendi kendini yönetmek hem hakkı, hem de selâhiyetidir. Kapital, veraset yolile babadan evlâda geçmemelidir. Emlâk ortaklaşa tasarruf edilmelidir.** Bunlar 1868 senesinde, Londrada toplanan büyük Meclislerinde her türlü mezhebin ve evlenme usulünün kaldırılmasını istemişlerdir.

Jules Favre, devam ederek diyor ki :

Elhasıl, bunların gidişleri aralarında aldıkları kararların tarifi ile anlaşılacağından, bu kararı özetlemekle yetineceğiz. Merkumlar demişlerdir ki, **herkes kendi emeğine göre faydalanacak; zenginlik yaratan şeyler birkaç kişinin elinde bırakılmayacak; ve, veraset usulü kaldırılacaktır.** Bunlar, ulusları, mallarda eşitlik adı altında, aç ve yoksul kabileler haline sokacaklardır. Bu fesatçılar, cahilleri kandırmışlar; hiç çalışmadan faydalanmak isteyen beleşçileri kendi taraflarına çekmişlerdir. Adı geçen Enternasyonal Cemiyeti 1870 yılı ocak ayında yayınladığı bir bildiride de: «Ey dünyanın dört bucağında bulunan işçiler! Her türlü ıstırap ve yoksunluktan kurtulmak isterseniz, birleşiniz! Ta ki işçi sınıfının birleşmesiyle düzensizlik, tedbirsizlik ve zulüm yerine düzen, ilim ve hakkaniyet geçsin. Kırmızı bayrak insanlığa olan sevgimizin sembolüdür. Düşmanımız bu bayrağı birer nefret sembolü yapmağa bizi zorlamasın» ibarelerini yazmışlardır ki, bu sözleri yorumlamağa lüzum görmeyiz. Şu kadar ki, bu Cemiyet, Av-

rupa medeniyetinin dayandığı kaidelerin hepsine karşı yürüyor.

Bunlara karşı ne yapmalı? Şiddet mi kullanmalı? Yoksa, ulusun eğitimini mi artırmalı? İşçi sınıfının durumunu düzeltmek için gerçek reformlara mı girişmeli?

Fransa Dışişleri Bakanına göre :

Memleketin selâmeti için ilk şart şiddet ise de, fesatçıların habasetinin yayılmaması için, eğitim ve reform yolu en iyisi ve en gereklisidir. (20)

Türkçe gazetelerin okurları, Fransa Dışişleri Bakanı'nın sirkülerini, böylece, okumuş ve öğrenmiş oluyorlardı. Dikkate değer nokta, o devirde, gazetelerin bir taraflı yayın yapmamaları; ve sirkülere verilen cevabı da yayınlamalarıdır.

Şimdi, bu cevabı görelim. Cevap, bir mektuptan ibaretti; ve, **Times** gazetesinden aktarılmıştı. Cevabı, Birinci Enternasyonal üyelerinden biri veriyordu.

Mektubun muhtevasına göre :

1) Enternasyonal Cemiyeti 1864 yılının 28 eylülünde kurulmuştur. Jules Favre ise, 1862 yılında meydana çıktığını söylüyor.

2) Enternasyonal'in eserleri diye gösterilen evrakın hiç birini biz bilmiyoruz. Cümlesi bizim meçhulümüzdür.

Jules Favre'ın iddiasına göre: Biz, gûya, Umumî Meclisimizde dinsiz olduğumuzu ve hiç bir mezhebi tasdik etmediğimizi ilân eylemişiz. Oysa, Umumî Meclisimiz, delil getirdiği nizamları kaldırmıştır.

3) Enternasyonal, eylûl ve mart aylarında, iki bildiri yayınlamış; ve «Prusya Devletinin Fransa ile savaştan amacı toprağını genişletmektir» demişti. Bunu açıkça ilân etmişti. Jules Favre'ın sekreteri, Cemiyetin Bismark aley-

hinde bazı gösteriler yapması için, bize bazı tekliflerde bulunmuşsa da, biz muvafakat etmemiştik. İşte, Fransa Dışişleri Bakanının hakkımızdaki isnatlarının ve kullandığı ifadelerin kaynağı budur. (21)

TAKVÎMİVAKAYİ SAYFALARINDA KOMÜN VE BİRİNCİ ENTERNASYONAL

Takvîmivakayi'de 1871 Paris Komünü ile Birinci Enternasyonal'den bahseden yazılar oldukça büyük bir yekûn tutmakta; ve, — ayrı bir inceleme konusu teşkil edecek kadar — önem taşımaktadır. Matbaa-i Âmire'de basılan **Takvîmivakayi**, bilindiği gibi, Devletin resmî gazetesi idi: «Cerîde-i resmiye-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye.»

Biz, burada, bunlara kısaca değinmek istiyoruz.

Takvîmivakayi, 5 Zilhicce 1288 tarihli sayısında, Paris Komünü'nden bahs ediyordu. 1457 numaralı nüshada, Berlindeki grevler ve İsviçredeki Enternasyonal üyeleri bahis konusu edilmekteydi.

Fransada Meclis, 1872 martında ENTERNASYONAL'e karşı, Dufaure yasasını kabul ediyor (14 mart 1872 kanunu).

Takvîmivakayi, 3 Muharremülharâm 1289 tarihli ve 1463 numaralı sayısında, FESAT CEMİYETİ olarak kabul ettiği ENTERNASYONAL'e yüklenmekte ve, Millet Meclis'ine sunulan projeyi yedi madde halinde aktarmaktadır:

«Fransada (Enternasyonal) cemiyet-i fesâdiyesine dehalet eden kimesneler hakkında kanunen icrây-ı mücâzât zımnında Millet Meclisi tarafından bir kıt'a Nizamname lâyihası tanzimine memur olan Komisyon bu kerre lâyihasını Meclis-i mezkûre vermiş olduğundan bunun mevâd-ı mündericesi berveçh-i âtî nakil ve terceme olundu.

Birinci madde — (Enternasyonal) yani Beynelmilel

umumiyet halini kesb eden fesat Cemiyetleri ne isim ihraz etmiş olursa olsun ve bittahsis (Asosiyasyon Enternasyonal) nâm amele Şirket-i Umumiyesi beynelamele tatil-i eşgâle ve hakk-ı tesarruf ve familya ve vatanı imha ve izmihlâle tesaddî ve Devlet tarafından tasdik kılınmış olan edyan aleyhinde ilkay-i mefsedet etmeği kendisine maksad ittihaz eyler ise o misillû Cemiyet ve Şirketlerin Fransa memalikinde teşekkül ve teşa'ubü asayiş-i umumiyi muhil addolunacaktır.

İkinci madde — Fransa tebaasından her kim kı işbu Nizamnamenin vazı' ve ilânından sonra mezkûr (Enternasyonal) Cemiyetine veyahut onun hemefkârı bulunan sair bir Şirkete dahil olur veyahut mukaddema dahil olduğu halde el'an orada devam eder ise üç aydan iki seneye kadar hapis ve elli franktan bin franka kadar cezây-i nakdî ile mücazat olunduktan başka Fransa Ceza Kanunnamesi'nin kırk ikinci maddesinde musarrah olan hukuk-u medeniyye vesairesinden dahi mahrum edilecektir.

Üçüncü madde — Mezkûr fesat Cemiyetleri tarafından bir memuriyet ile istihdam olunmuş veyahut bu Cemiyetlerin efkârını teammüden terviç ve neşr etmiş veya bunlara iane cem'i hizmetlerinde bulunmuş olan kimesneler hakkında hapis cezası beş seneye kadar temdit olunacağı misillû iki bin frank kadar dahi cezay-i nakdî alınacaktır. Bundan başka bu misillû eşhas Fransa tâbiiyetinden dahi tard ve ihraç olunup kendilerine ecnebi nazarile bakılacak ve haklarında polis tarafından iktiza eden tedâbir-i inzıbatiyye icra kılınacaktır.

Dördüncü madde — Mebhûsünanh Cemiyetlere veya bunların şuabâtına bilerek mahall-i içtima vermiş olan kimesneler bir aydan altı aya kadar hapis ve elli franktan beş yüz franka kadar cezây-i nakdî ile mücazat kılındıktan başka haklarında Ceza Kanunnamesi'nde musarrah olan cezalar dahi icra olunabilecektir.

Beşinci madde — Fransa Ceza Kanunnamesi'nin dört yüz altmış üçüncü maddesinde ta'yîn kılınan hapis ve cezây-i nakdî cezaları dahi mârüzzikir mevadd-ı nizamiyeye tatbik kılınarak fesat Cemiyetlerine dahil olanlar hakkında mer'iyülicra olacaktır.

Altıncı madde — Gerek Ceza Kanunnamesinde ve gerek bundan evvel mevzu bulunan nizâmat-ı sairede işbu Nizamname haricinde bulunan ahkâm-ı cezaiye kemâkân baki ve mer'iyülicradır.

Yedinci madde — İşbu Nizamname herkese malûm olduğu üzere Fransada bilcümle Devair-i Belediyede nusuh-i matbuası ta'lik olunarak ilân kılınacaktır.»

★

Takvîmivekayi'in **Levant Heralt** gazetesinden aldığı bir yazıda, Komün'e ait çok önemli pasajlar yer almaktaydı. (22)

27 muharrem sayısında, Komün hakkında, ilgi çekici ibareler göze çarpıyor. Komün, BAĞÎLERDEN MEYDANA GELMİŞ BİR HEYETTİR; ve, KOMÜNARLAR DA BAĞÎLERDİR:

«(Komün) heyet-i bâğiyânesinde zîmethal olup İngiltereye hicret etmiş olan bazı Fransızlar heyet-i merkumenin yevm-i teşekkülüne müsadif olan alafranga martının 18 inde Londrada bir cemiyet akdeylemişlerdir. İşbu cemiyette hayli kalabalık bulunduğu halde nutuklar irat olunarak Pariste (Komün) tarafından geçen sene irtikâp olunmuş olan ef'âl metholunmuş ve hazır bulunan bir İngiliz dahi nutka âğaz idüp Hükûmet-i metbuası aleyhine birtakım azviyât ve türrehâttan sonra hakk-ı tasarruf ile murabahanın feshini iddia eylemiştir.» (23)

1477 numaralı nushada, Tiyer'in Komün'e dokunan nutku verildiği gibi, 1503 üncü sayıda, — **Tuna** gazetesin-

den naklen — «Almanyadaki komünistlerin menfî rolü ve güçleri hakkında» malûmat sunulmuştur.

Takvîmivekayi'in zihniyetine göre, BİRİNCİ ENTERNASYONAL bir fesat topluluğundan, FESATÇI BİR DERNEKTEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİ. Gazete, Batıdaki bazı filantrop Derneklerin görüşünü yansıtıyor; ve böylece, ENTERNASYONAL hakkındaki tenkitleri de aktarmış oluyordu. İşçiye iş bulmak ve iş yapamıyacak durumdakilere yardım ederek geçindirmek amacile, hayır sahiplerinden Pol Smit bir Dernek kurmuş ve üyelerden biri de nutuk söylemişti. Bu nutka göre, kapitalistlerle işçinin çıkarlarını uzlaştırıp birleştirerek, insaf ve itidal çenberinden çıkmadan, mamurluk sebeplerini elde etmeğe çalışılmalıdır. İnsanlık görevi budur. Ne zaman işçiler fabrikacıların peşine düşerse, gündelikler azalır; ve ne zaman fabrikacılar işçinin peşine düşerse gündelikler yükselir. Oysa, işçi ile kapitalist biraraya gelivermeli ve ne şiş yanmalı, ne kebap:

«Bir çalışkan adamın mümkün mertebe refah ile yaşayabilmesi için amele ile fabrikatörler beyninde ittifâk husulü lâzımedendir. Lâkin Enternasyonal Cemiyet-i müfsidesi ameleyi himaye dâvasını ele alarak bunları sermayedârân aleyhine sevk ettiğinden Cemiyet-i mezkûrenin iltizam eylediği meslekle amele takımının istihsâl-i refahına muvaffak olamıyacağı aşikârdır. Kelâm-ı meşhurdur ki her ne vakit amele fabrikatörlerin peşine düşer ise ücretler tenezzül eder ve ne vakit fabrikatörler amelenin peşine düşerse ücretler bilâkis terakki eyler. Bu cihetle ne şiş yansın ne kebap fehvasınca sermayedârânla amelenin menafiini telif ve cem edip daire-i insaf ve itidalde olarak esbab-ı mamuriyetin istihsaline çalışılmalıdır. Vazife-i insaniyet budur.» (24)

BİZDE İLK ANTİMARKSİST KALEM SAVAŞI

Bizde, Karl Marx'ın çok kısa fakat derli toplu sayılabilecek ilk biyoğrafisini Cavit Bey vermişti. (25) **İlm-i İktisat** adlı dört ciltlik eserinde, liberal ve sömürgeci Batı burjuva ekonomistlerinin eserlerinden ilham alarak, teori alanına çıkan ve Marx'a karşı açıktan açığa yürüyen ilk kalem savaşçısı da odur. (26)

XIX. yüzyılda, Marx'ın portresi, bizde, haydut ve eşkiya biçiminde sunulmuştu. Bu itibarla, Mehmet Cavit Bey, yeni bir merhaleyi temsil ediyordu. Mehmet Cavit, İkinci Meşrutiyetten sonra, İttihatçıların ön safında siyasî rol oynayan; ve, gerek Mebusan Meclisinde gerekse basında antisosyalist bayrağı bir an bile omuzundan bırakmayan ÜNLÜ MALİYE NÂZIRI CAVİT BEYDİR.

Mehmet Cavit, adı geçen eserinde, diyor ki:

«Herhangi bir toplumda olursa olsun, servet kişiler arasında eşit olarak bölüştürülmemiştir: Bazıları pek zengin, bazıları pek fakir olur; bazıları orta bir derecede bulunur. Doğuştan yüreği yufka olanlar bu hâle merhametle bakmışlar; insanın mutluluğunu sağlamak için kendilerince isabetli bir takım tedbirler tavsiye eylemişlerdir.

Ütopistlerin esas meslekleri, doktrinleri bir ise de, pratikte ve uygulamada, birçok sınıflara ayrılıyorlar. Esas maksatları, politik ekonominin bütün gücüyle red etmeye uğraştığı şu üç maddeden ibarettir:

Üretim yapanların: a) özgürlüğünü; b) sorumluluğunu; ve c) özel teşebbüslerini azaltmak.

Ütopistlerin bir kısmı mülkiyet hakkını kabul etmiyor. Bir kısmı, erazi rantı denilen şey Hükûmetin olsun, diyor. Bazıları, rekabetin kaldırılmasını istiyor. Bazıları, servetin birikmesine vasıta olduğu için naktin, paranın kaldırılmasını istiyor. Başkaları da, endüstri ve ticaretten doğan men-

faatlerin meşru olmadığını iddiaya kadar varıyor.

Cavit Beye göre :

Bunlar boş fikirlerdir. Bunların çoğunda ilmî bir temel yoktur.

Karl Marx gibi bazılarının istadiklerinin bilgi temeline dayandığını kabul edenler vardır ki, bunların en ünlülerinden biri de İtalya ekonomistlerinden Aşil Loriya'dır.

Cavit bey, Loria'nın eserinden parçalar aktarıyor. Eflâtun, Furiye, Sen-simon ve Prudon böylece ve cerh edildikten sonra, Rodbertus ve Lasal'e geçiliyor. Sonra da sıra Karl Marx'a geliyor:

Karl Marx, bunların hepsinin şöhretlerini gölgede bırakmış; vehim çemberinden bilgi çemberine kesin olarak geçişe sebep olmuştur. Karl Marx, SERMAYE eseri ile asrın en büyük düşünürleri arasına alınmıştır. Adam Smit'in eserinden sonra, politik ekonomide bu kadar gürültü koparmış bir eser yayınlanmamıştır. Karl Marx'ın üç temel fikri var:

1) Siyasî, kanunî, dinî ve edebî olayların tümü ekonomik faktörlerin etkisi altındadır;

2) İnsan sosyetesi zarurî bir gelişme yasasına tâbidir; bu yasaya karşı gelmek faydasızdır, bu yasa buyruğunu mutlaka yürüterek toplumun biçimini değiştirir ve ıslâh eyler;

3) Bu ekonomik gelişmenin mihveri servet istihsali için kullanılan âlettir, araçtır. Bu araç durmadan değişir. Nihayet, bir hadde gelir ki, geçmişteki safhalarından biri üzerine kurulmuş olup hâlâ ayakta duran ekonomi biçimi ile aralarında hiç bir ilişik kalmaz. Bu halde, bu ekonomi biçimini değiştirmelidir. Çünkü varlık sebebi kalmamıştır.

İşte — diyor Cavit Bey — Karl Marx bu mülâhazalara dayanarak, Avrupada şimdiki ekonomi biçiminin çökeceğini; serveti istihsal vasıtaları ile toprağın ortak mal olacağını iddia etmiştir.

Karl Marx «Sermaye» sinde diyor ki:

«Bir matain değer kazanabilmesi ona emek harcanmasından ileri geliyor. O halde, bu değer o emeği harcayanındır. Yani, işçinindir. Kapitalistlerin bu değerden bir şey benimsemeğe hakları yoktur. Kapitalistlerin istifadesi işçilerden gasp edilmiş bir miktardır. Daha doğrusu bir işçinin kabule mecbur olduğu ücret kendi işinin yalnız az bir cüz'ünün ürünüdür. Geriye kalan kapitalistlerin ihtikâr ve istifade eline geçiyor. Toprak, ücretim araçları hep kapitalistlerin elinde bulunduğundan, çalışmadan yaşayamıyan, araçları olmadan çalışamıyan işçiler, ister istemez, kapitalistlere boyun eğmeğe, bunların ileri sürdükleri haksız şartları kabul etmeğe mecbur oluyorlar. Kapitalistler de, toprağı, üretim araçlarını zorla ele geçirmişlerdir.»

İşte Karl Marx'ın temel doktrini budur.

Cavit Bey, bu doktrinin eskisi gibi sırf hayallerden ibaret olmadığını söylüyor. «İlmî olduğu kabul edilmemekle beraber ilim üzerine tesîs-i müddea olunmağa çalışıldığı bedihîdir.»

Cavit Beye göre:

Kapitali bir ekonomik sınıf (Cavit B., burada sınıf derken kategori demek istiyor) yani eskiden beri var olmuş ve gelecekte de var olacak bir şey saymayıp bir tarihî sınıf, (yani kategori), yani sosyetelerin bazı devir ve safhalarında var olup gelecekte var olmıyacak bir şey saymak, olaylara bir im'an gözile bakmamaktan doğan bir hatadır.

Karl Marx işin vahid-i kıyasîsi yani ünitesi, birimi olarak iş süresini gösterir; «iş kemiyeti» nin yanına «iş keyfiyetini» ekler. Fakat inkisam kanununu alt üst eder.

Rekabet özgürlüğünü savunan Cavit Beye göre:

Bu özgürlüğe aykırı nasıl bir usul ihtiyar edilirse edilsin, toplum için, bir süre sonra, bunun vahim sonuçları görüleceği şüphesizdir. Karl Marx bankerliğin, faizin meydandan kalkması için, parayı ilga ederek yerine «iş bono-

ları» çıkarmak fikrinde bulunuyordu. Oysa bunlar da, para yerine geçeceğinden, neticede hem bankerlik, hem faizcilik yeniden kurulacak. Hatta, eşya ve emtia umumî ve millî bir mağazada satılsa bile, yine yavaş yavaş, bir gizli eşya tâcirliği doğacaktır. Birçok kimseler ilerde satmak için eşya saklıyacaktır.

Cavit Beye göre :

Her servetin, her zenginliğin temeli iş ve çalışma değildir. Ütopistlerin en büyük hataları da işte budur. Sanıyorlar ki, zenginlik emekten doğar. Bundan yanlış bir fikir olamaz. Mevcut servetin büyük bir kısmının kaynağı ve kökü KEŞİF VE İCAT ile MEZC VE TERKİP fikirleridir. Kapitâl, bu fikirler ile, emeğe üstün bir faktördür. İş ve emek, servet üretiminde, önemli ve gerekli bir unsur olmakla beraber bu önem tâli derecede kalır. GELENEK ile KEŞİF VE İCAT sermayeye bağlıdır, sermayeyi vücuda getirir, canlandırır ve sonra yine sermaye vasıtasıyle meydana gelir. Bu unsur emeğe pek üstündür. Bu olmasaydı, iş kısır kalırdı. (27)

AZİMZADE VE SOSYAL MESELENİN ÇÖZÜMÜ

Azımzade Refik, **Tenbihülifhâm İlâ Metalibül Hayâtül İçtimaiyyet-i vel İslâm** adlı eserinde, (28) sosyal meselenin çözüm yolunu göstermekte; İslâm dininin apolojisini yaparak sosyalistlerle anarşist ve nihlistleri tenkit etmektedir. Bu İslâm düşünürü, ayni zamanda emperyalizme ve Batı kapitalizmine karşı da cephe alıyor.

Azımzade'ye göre :

Toplumda ihtiyaçların çoğalmasile çeşitli tabakaların çıkarları başka başka olur ve çatışma çoğalır. Yeni yeni bir takım güçlükler doğar. Çalışmayan ve zenginlere karşı rekabetten âciz kalan aşağı tabakalarda mutluluk taiihsizli-

ğe ve felâkete döner. Bundan da büyüğün küçüğe musallat olması, kuvvetlinin zayıfı ezmesi muhataraları doğar. Bu tehlikeli hal adlî yasaları bozar ve toplum düzenini alt üst eder. İşte asrımızda Avrupada zuhur eden önemli güçlükler **sosyal mesele** yahut işçi meselesi denilen bu problemlerdir.

Çözüm yoluna gelince; bundaki fikirler ve görüşler çeşitlidir. Bu meselenin çözümü için, görüşleri birbirine aykırı pek çok siyasî mezhepler, politik doktrinler meydana çıkmıştır.

Çeşitli partilerden biri SOSYALİST denilen İŞTİRAKİYYUN'dur. Bu partinin görüşüne göre; işçinin nekbeti ve felâketi kapitalistlerin ellerindeki sermayeye müstakil olarak mâlik olmalarından ve diledikleri gibi tasarruf etmelerinden doğmaktadır. Oysa, bu sermaye umumun yani işçinin emeğinden meydana gelip birikmektedir. Bundan ötürü, kapitalin bir kişiye bırakılmayıp umuma dağıtılması gerekirmiş. Sosyalistler işte bu dâvayı doktrinlerine temel yaparak, bunun hakka uygun olduğunu isbat için, ikinci derecede delillerle, işçi sınıfları arasında bu doktrinin yayılmasına çalışırlar. Biricik arzuları, bu suretle, ehalinin çoğunluğunu kazanıp, üyelerinin tümü bu doktrine bağlı kişilerden meydana gelen bir Hükûmet kurmak; ve umumî servetin hasıl edeceği kazancı halk arasında eşit olarak bölüştürmektir. Sosyalistlere göre, umumun mutlu olması için biricik yol budur. Sosyalistlerin bu konuda son derece karışık bir takım nazariyeleri vardır ki, biz, bu nazariyelerden şu kimsenin geçmediği yolun o mevhum mutluluğa insanı nasıl ulaştırabileceğini bir türlü anlıyamadık.

Bu partilerden biri de ANARŞİST denilen FEVZAVİYYUN'dur. Bunlar sermaye ve kâr bahsinde sosyalistlerle müttefiktirler. Yalnız maksada ve amaca — sosyalistler gibi doktrinlerini ve metodlarını yayarak değil — fesat ve ihtilâl ile, yakarak yıkarak ulaşmak ve mevcut

Hükûmetleri cehennemî vasıtalarla altüst etmek isterler.

Bir parti de NİHLİST adını alan ADEMİYYUN'dur. Bunlar mevcut hal ve şartları beğenmezler. Umumî mutluluğun ancak herşeyi temelinden yıkmakla mümkün olacağına inanırlar.

Sosyalizm doktrinini «çeşitli halk tabakalarının mutlulukta eşitliğini en yüce amaç alma» yolunda tarif edecek olursak, insan toplumu için bunun imkânsız olduğu meydana çıkar.

İştirak dileğinin, makul bir sınır içinde, faydalı olduğunu kabul eden Azımzade, sözüne devamla, diyor ki :

Avrupadaki bilginler ve filozoflar, bizim «metâlib-i hayat-ı içtimaiye» ve onların «sosyal mesele» dedikleri meselenin çözümü ile uğraşıyorlar. Geçimini günlük emeği ile kazanan amele takımını, yani işçi sınıfını bahtsızlıktan kurtarıp, öteki sınıflar gibi mutlu yaşamaları çarelerini inceliyorlar. Bu inceleme sonucunda, meselenin çözüm çaresi olarak, yukarda adını söylediğimiz doktrinler zuhur etti. Bu doktrinlere bağlı fırkalardan her biri, incelemelerle birçok zihin yorduktan sonra, bir takım sonuçlara vardılar. Bu kadar uğraşarak vardıkları sonuçların ihtiva ettiği nazariyeler arasında eğer doğru bir nokta bulunursa, İslâm dini bu noktayı elbette bu doktrinlerden önce bulmuş çıkarmıştır. Zira DOĞRU OLAN HER ŞEY İSLÂİYETTE VARDIR. Asrımızın filozoflarını ihtilâfa düşüren meseleleri, AKIL DİNİ OLAN İSLÂMİYET çoktan çözmüş bulunmaktadır.

Acaba, asrın bilginleri tarafından açılan yol mu, yoksa İslâmiyetin gösterdiği yol mu insanı mutluluğa götürür? Azımzade, bu soruya cevap verirken, Kuran'daki âyetlere dayanmakta; ve — her meselede olduğu gibi — «sosyal mesele» nin çözümünde de İslâmiyetin mutlak surette üstünlüğü tezini savunmaktadır.

Açıklamalarımıza, medenî memleketlerde çok yaygın

olduğu için, sosyalizmden başlıyacağız. Sosyalistlere göre, Avrupa toplumundaki bahtsızlığın kaynağı işçinin emeğile meydana gelmiş ve gelmekte bulunmuş olan umumî servetin zenginler dediğimiz bir takım fertlerin elinde bulunmasıdır. Herkesi bahtiyar etmenin yolu ise; zenginlerin elindeki serveti umuma mal etmek, sonra da, — Hükûmet marifetile — hem üretimi, hem de üretimin meyvası olan kazancı eşit olarak herkese bölüştürmektir. Bu bölüştürme için gösterilen yollar karmakarışıktır; sağduyusu olanların bu hususta ortaya atılan sözleri kabul etmesi imkânsızdır. Çünkü, sosyailstlerin dediğine göre, halkın tümü zengin ve zenginlerin tümü işçi olmak gerekecektir.

Buna karşılık, İslâm dininin gösterdiği yol şudur: Her şahsın, kendi başına, sermayesinden veyahut mutluluk getiren özgürce çalışmasile, bu çalışmanın meyvasından, emeği nisbetinde, faydalanması. Ve bu faydalanmayı zedelemeden, halkın aşağı tabakasından ihtiyaç ve yoksulluk denilen talihsizliği kaldırmak.

Çalışma özgürlüğü ile, çalışma oranında faydalanma zedelenirse, bilginle cahilin ve çalışkanla tembelin eşit olarak faydalanmaları ve bundan da bilgi ile cahilliğin ve çalışkanlıkla tembelliğin eşitliği gerekir ki, bu da halk arasında tembelliğe yol açar. Zira, böyle olursa, her fert başkasının faydası için çalışmış ve başkası biçmek için ekmiş olacaktır. Emeğinin meyvasından yoksun kalmak şartile, kim çalışır? İlim ve faziletin cahillikten üstün bir yanı kalır mı?

Bunun tabiat kanunlarına aykırı olduğunu, söyliyen Azımzade, âyetler getirerek, sağlam temel üzerine kurulan İslâm dininin, çözüm tarzını gösteriyor :

İslâm dini, gerek servetten, gerek emvâl ve emtiadan ve gerekse irad ve akardan ellerinde bulunan şeye MÜSTAKİL OLARAK VE İŞTİRAKSİZ MALİKİYET HAKKINI tasdik etmiştir. Fakat, kazançtan servet sahibine bir

hak ayırdıktan sonra, bir kısmını topluma ayırmıştır ki, bu kısım, belli miktarlar suretinde, ya toplum fertlerinden bir takımına bölüştürülür yahut umumî menfaat adına bir cihete harcanır ve ayrılır. Acezeyi ve düşkünleri gözetip beslemek de umumî menfaat yani kamu çıkarı kısmına girmektedir. Haraç ve cizye vesair vergilerle, özellikle zenginlerin servetlerini çoğaltması ve fakirlerin nasipsiz bırakılması yasaktır. Zenginlerin servetinde, şefkat olmak üzere, zaruret erbabına yani fakir fukaraya pay verilmiştir.

Bir hadîse göre, Peygambere ayrılan beşte bir, muhtaçlara bölüştürülmekteydi.

Azımzade, mallar hakkındaki şer'i hükmü belirtiyor:

Bu mallar, bir takım sermayelerin meyvası olup, asıl sermaye sahibinin elinde kaldığı halde, meyvası umuma aittir. Kapital sahibine, sermayenin meyvasında tüm müslümanların ortaklığı hükme bağlanmıştır. Zenginler takımı, kendi mallarından — Tanrı fakirlere parça ayırdığı için — fakirleri beslemeğe mecbur tutulmuştur. Bu mecburiyet ise, özel âyetlerle tayin edilmiş ve açıklanmış olan; ve müslümanlar üzerine farz kılınmış bulunan «Zekât» ın dışında bir mecburiyettir.

Azımzade Refik, burada, enteresan bir not düşüyor:

Ebubekir, İslâmın beş rüknünden biri olan zekâtı vermekten kaçınan kabilelerle savaşmıştı. Bu kabileler, zekât vermedikleri için alınlarına mürted damgasını yemişlerdi. Görülüyor ki, bugün İslâmda bu sağlam temel direk yıkılmıştır. Bunu yıkanlar ise din fakihlerinden bir takımı olup, bazı hileler koyarak, mal sahibinin zekâtı edadan zimmeti tebriye olunur gibi bâtıl bir zanda bulundular. Şöyle ki; üzerinden zekât verilmesi gereken malı şer'î mîadı gelmeden biraz önce, malın sahibi birisine bağışlıyor. Bağışlanılan adam da, o malı tekrar sahibine, yine bağışlamak suretile, grei veriyor. Böylece, bir malın üzerinden zekât verilmak için geçmesi gereken süre bitmeden, sahibinin elinden

çıkmış ve binaenaleyh zekât sâkıt olmuş olur. Bu öyle bir hile ki, sahibi bu hile ile, İslâm'ın bir rüknünü terk etmek günahını işlerken, dini hilekârlıkla tahrif etmek ve neuzûbillâh Tanrıyı aldatmak istemek gibi büyük bir günah irtikâbı gerekiyor. Gûya, Tanrının emrini yerine getirmiş olmak için bu hileye sapıyorlar. Sakim akıllarile böyle iş görenler Allahtan bütün bütün uzaklaşmış oluyorlar.

★

İslâmiyetin kabul edebileceği, iştirak mezhebinin sınırlarını çizen Azımzade'ye göre :

İslâm toplumunda, aşağı tabakalar — Avrupadaki benzerleri gibi — bedbaht bırakılmamış olur. Oysa, Avrupadaki sosyalistlerin doktrininde, iş ve emek **asıl** sayılarak, kapital ile umumî servet, — emekten doğan — **feri'** sayıldığından, bundan, kapital ile servetin ikisinde de, kamu ortaklığı gibi bir sonuç çıkarılmıştır. Bu ise bugünkü uygarlığı yıkar; ve, tabiat yasalarına da aykırıdır.

★

Azımzade, âyetler ve hadîslerle emeğin İslâmiyetteki değerini belirtiyor; ve geçim için çalışmanın Kuran'da **cihat** sayıldığını söylüyor.

Hz. Ömer: «Kendi ehl-ü iyâlinin geçimlerine yardım edecek alışveriş için pazarı bulunan bir memlekette ölmek kadar hoşlanacağım bir şey yoktur» buyurmamış mıydı? İslâmiyette, geçim arayan insan mescit köşesinde oturandan daha değerli değil midir? Büyüklerden hangisi tembelliği âdet edinmiştir? İslâm dini, **zatî istiklâl** esasını koydu. Asrımızda Anglosaksonların uygulamağa başladıkları **şahsî istiklâl** nazariyesi üzerine kurulmuş eğitim budur. Bu eğitim insanda çalışma şevkini uyandırır. Fakat, arada bü-

yük fark var. Bugünkü Anglosakson eğitimi, HÜKÜMLERİNE BOYUN EĞMEYEN KAVİMLERİN KOLONİ haline sokulmuş memleketlerindeki menfaatleri kendilerine ayırmak için, KAHREDİCİ KUVVETLE İSTİBDAT İCRASINA cevaz ve revaç vermektedir. Sömürgecilerin bu ifratı ile İslâmdaki itidal düşünülsün...

Yeryüzü, insanlar için, bir yarış meydanıdır. Bu yarışta; çeşitli sebeplerle zayıf ve âciz kalanlar var. İşte, İSLÂMDA KABUL OLUNAN İŞTİRAK MEZHEBİ, bu acz içindeki sınıfı doyurarak, onları çalışanların mutluluğuna ortak kılmak içindir. Asrımızdaki sosyalistlerin çalıştıkları gibi kişi özgürlüğünü altüst edecek yolda değildir.

İslâm dininin getirdiği kaideler ve metot hikmete uygundur. Müslüman toplumunda, umumî mutluluk umumun gücile meydana gelir. Müslümanlar, birbirlerine sevgi hususunda, bir vücuda benzerler ki, uzuvlarından biri acı duyarsa, öteki uzuvlar, onu korumak için, uykusuzluğa mahkûm ve mecbur olur. Tanrı, bir çok âyetlerle, dünya için çalışmayı, rızık arkasında dolaşmağı emr etmiştir. Kuran, gideri gelire uyduranları övüyor. Hem israftan, hem imsakten çekinmek gerek. **Elini boynuna bağlama, yani bütün bütün imsâk etme; ve bütün bütün de açma ki, melânet ve hasret içinde kalmayasın!** Nefsini aşırı sevmemek, başkasına ihsan etmek, hayırlı yollarda mal bezl etmek gerek. **Ey iman ehli, size nasip kıldığımız hayrattan, siz de, âhiret günü gelmeden, başkalarına veriniz! Ettiğiniz hayır Tanrı katında kaybolmaz. Kim bir iyilik yaparsa daha iyisini bulur...**

Azımzade'nin deyişine göre, yüreği iman cevherinden sıyrılan bir adam ye'se uğradığı gün, fesat yoluna saparak, ya ANARŞİST ve NİHLİST olup da, kendi aczinin öcünü başkasından almağa çalışacak veyahut onu yapamazsa, hayatın yorgunluğundan kurtulmak için kendine kıyacaktır. İslâmiyet ise, insana daima umut verir; çalışmağa teş-

vik eder. İnsanı fesada iten hırsı yatıştırarak çalıştırmanın, çalışmağı bırakmadan kanaat ve ye'se kapılmadan sabr ettirmenin yolu böyle bulunur. Bir kavmin özgürlüğü, bu suretle, umumî tekâfül tahtında zıman altına girer; ve her ferdi de şahsî özgürlüğe kavuşur. Ve bu halde, bugünkü uygarlığın yetiştirdiği milletlerin sızlandıkları bozukluklarla, filozofların korkmakta oldukları vahim sonuçların zuhuruna mahal kalmaz. İslâmın hükmüne girenler tam eşitlik üzere yardıma kavuşurlardı. Avrupa ulusları, memleket idaresinde adaleti arıyorlarsa da, Frenklerde bu mücerret bir duygu ve arzudan ibaret kalıyor. Kuvveden fiile çıkamıyor. Fethettikleri ve sömürdükleri ülkelerde zulüm ve istibdatla iş görüyorlar. Doğu ümmetlerile Batı ulusları arasında düşmanlık ve husumet beliriyor. Batı uygarlığının idare biçimile İslâm dininin koyduğu adalet ve eşitlik kaideleri birbirine ne kadar uzak!... İslâm dini, sosyal hayat kaidelerinin hepsini kucaklıyor; maddî ve manevî mutluluk yollarının hepsini gösteriyor.

İslâm dini, bu uygarlık asrında, medenî ulusların aklen içtihat ile çıkarmağa çalıştıkları iştirakî maişetin mutluluğu garanti eden kaidelerini bağrında taşıyarak geldi. İlk müslümanlar, bu kaidelere uydukları için, İslam ümmeti mutlu oldu. İslâm dini maddî ve manevî saadeti bir araya getirmiştir. Medenî milletler bilginlerinin yalnız maddî dinlenme için zikr ettikleri sosyalistçe yaşayışa dair koydukları kaideler tabiat yasalarına ve aklın hükümlerine aykırıdır. İlk müslümanlar âyetlerin ve hadîslerin anlamını kavramışlardı. Ülkeler fethettiler, adalete dayanan Devletler kurdular ve Arap medeniyetinin temelini attılar. Bugünkü müslümanlar eski devirlerin müslümanları değildir; bâtıl itikatlara saplanmışlardır. İslâm milletleri, zillet ve meskenet içinde, sürüm sürüm sürünmektedirler. Batılılar maddî fenlere ve bilginlere önem vererek servet yığmışlar; ve İslâmın cahilliği yüzünden, maddî bilginlerin verdiği

güçle, Doğu memleketlerini istilâ etmişlerdir. Batılılar birçok milletlerin boyunlarına kölelik zincirini takmışlardır. Eğer, müslümanlar gaflet uykusundan uyanarak silkinip kalkmazlar; taassuptan sıyrılarak, kalplerini körleten ve gözlerini örten evham ve hayalât perdesini yırtmazlar; ve akıl yolunu tutmazlarsa; kendilerinden önce, yine gaflet yüzünden köle olanlar gibi, çöküp gideceklerdir. Emperyalist Avrupa ulusları, boyundurukları altına giren müslümanların haklarını çiğnemektedirler. Emperyalist sermayecilerin zulüm ve itisafından kaçanlar Osmanlı ülkesine göç ediyorlar. Kapitalist Avrupa uluslarında ve emperyalist Batıda insanlık duygularından en küçük bir iz bile bulamazsınız. En uğursuz sonuç, müslümanların sömürücü Frenk boyunduruğuna düşmesi olacaktır.

HAYDAR RIFAT'IN BİR KİTABI

Zehir saçan istibdat devi yalnız memleketi değil, vicdanları ve ruhları da zehirliyordu. Nazenin vatan kahır ve zulmün pençesinde zebundu. «Herkes bîtâb ve nâtüvân, giryân ve nâlân.» Fakat, kendi gözyaşından, kendi iniltisinden bile çekiniyor, ürküyor. Ağlamak, inlemek nimete küfran değil de nedir? Ejder-i bîdâd, her nefes aldıkça nice mâsumlar yok oluyordu.

Sene 1907. Karanlık istibdat rejimi hâlâ sürüp gidiyor. Padişah, yurdu amansızca kasıp kavuruyor. «Kanlı» Hâkanın kırmızı fesli hafiye ordusu düşünen kafalara, okuyup öğrenmek istiyen gençlere soluk aldırmıyor...

★

İşte, o yıl, «323 senesi temmuzunda, Anadoluhisarı'nda üç refik — biri felsefe-i riyaziyata, diğeri tabiiyata, üçün-

cüsü de içtimaiyata ait olmak üzere — bilmünavebe haftada bir bahis yazarak, içlerinden birinin köşkünde; veya Hekimbaşı, Çavuşbaşı Çiftlikleri yollarında, kendi aralarında okumağa karar vermişlerdi.»

İlk konferansı vermek görevi Haydar Rıfat'a düşmüş. Bunun İhtilâl Partilerine dair olması da ayrıca uygun görülmüş. Ve, «Seignobos esas ittihaz kılınarak yazılan ve hem yazılırken, hem saklandığı müddetçe enva-ı endişeleri mucip olmuş olan fezleke vücuda gelmiş.» Haydar Rıfat, eserin — Hürriyet ilân edildiği için — yazılışından bir sene sonra basılabilmesini hamide değer buluyor. (15 teşrinisani 1324)

Bahis konusu eser, **Beynelmilel İhtilâl Fırkaları** adını taşımaktadır ve, Avukat T. Nadir imzasile, yayınlanmıştır. (29)

Broşür, — dış kapağındaki kayde göre — «farmasonlardan, anarşistlerden, komünistlerden, beynelmilel inkılâp Fırkalarından, Karl Marx'ın Cemiyet-i Beynelmilel'inden, İttihad Cemiyetinden, muhafazakârandan, ahrardan ve hükûmet-i avamdan bâhistir.» İç kapaktaki kayde göre de, «muhterem kardeşim Kaymakam Ziya Rıza Beyefendiye» armağanlanmıştır.

Sosyalistler bölümü 6 sayfa tutuyor. Bu bölümde adı geçen sosyalistler şunlardır: Oven, Tomson, Sen Simon, Furiye, Bazar, P. Leru, Konsideran, L. Blan, Prudon, Robertüs, Marlo ve Kabe.

Komünistler (İştirakiyyûn) bölümü 7 sayfa kadardır. Bu bölümde adı geçen düşünürler şunlar: Baböf, Büanarotti, Vuvayer Darkenson, Vaytling, Karl Marx ve Engel.

Bu bölümün dört sayfası **Manifest**'in tahliline ayrılmıştır. Bu dört sayfalık özet, Türkiyede, Türkçe olarak yayınlanan, ilk **Manifest** özetidir. (30)

1848 İhtilâli Esnasında İnkılâp Fırkaları bölümü dört

buçuk sayfadır. Bu bölümde Karl Marx, Lasal ve Villih'in adları geçiyor.

Karl Marx'ın Cemiyet-i Beynelmileli adını taşıyan bölüm Birinci Enternasyonal'den bahs etmektedir. Bu bölümde, Karl Marx'tan başka, Tolen, Feriburg, Prudon, Maçini, Bakunin adları geçmekte ve blankistlerden de bahs edilmektedir.

Almanyada Sosyalist Programının Teşekkülü bölümü dokuz sayfadır. Bu bölümde adı geçenler şunlar : Lasal, Lui Blan, Marx, Baböf.

Anarşist Fırkaları bölümü beş sayfa. Bu bölümde adı geçenler: Prudon, Bakunin, Hertzen, Kropotkin, E. Reklüs, Most, Pokret.

Millî Sosyalist Fırkaların Teşekkülü bölümü beş sayfadır. Bu bölümde yine Marx'ın adı geçiyor.

İnkılâp Fırkaları bölümünde, Marx'tan başka Lasal, Blanki, Maçini, Folmar, Bebel ve Libkneht'in isimleri geçmekte; blankistlerle almanistlerden de bahs edilmektedir. Bu bölüm sekiz sayfadır.

Beynelmilel Sosyalist Kongreleri bölümü dört sayfa tutuyor. Bu bölümde, Marx taraftarlarile **ihtimaliyyûn**'dan ve BİR MAYIS BAYRAMI'ndan bahsedilmekte; 1877 Gand Kongresi'nden başlıyarak Paris, Brüksel, Zürih ve Londra (1896) Kongreleri hakkında, kısaca, bilgi verilmektedir.

VLAHOF EFENDİNİN MECLİSTEKİ KONUŞMASI

Dimitri Vlahof Efendi, 1908 ağustosunda, Osmanlı Meclis-i Mebusânı'na Selânik Mebusu olarak seçilmişti.

Şimdi, bu Osmanlı sosyalistinin Meclis kürsüsündeki konuşmasını dinliyeceğiz.

★

«Teşvik-i sanayi lâyihası» nın iyice incelenmesini istiyen Vlahof Ef., konuşmasında, şöyle diyordu :

«Bu kanunu geçici ve sathî görüyorum; burada kabul olunacak tedbirleri yetersiz buluyorum. Çiftçilerimizi, endüstrimizi teşvik etmek istiyoruz. Fakat, ne yolda teşvik edeceğiz? Mesele bundadır. Endüstrimizi teşvik için ne lâzımdır? Birincisi kapital ve kapitalistler lâzım. İkinci derecede de işçi. Üçüncü derecede, endüstri ürünleri için pazar gerek. Hangi milletten, hangi memleketten olursa olsun, bizim memleketimiz için sermayeden bir zarar gelmiyecektir. Şimdi bunu ispat etmeğe çalışacağım.

Bilirsiniz ki, Efendiler, bütün memleketlerde sanatlar hep yabancı sermayelerile istihsâl olunmuştur. İngilterede endüstri Holanda sermayesile kurulmuştur. Amerikada İngiliz sermayesile hazırlanmıştır. Almanyada, Avusturyada Fransız kapitalile teessüs etmiştir. Hatta, Almanyanın, Avusturyanın en büyük işleri Kredi Fonsiye, Darmştadbank, Roçildbank gibi Fransız sermayesile hazırlanmıştır. Rusyada sanatlar yabancı sermayesile hazırlandı. Belçika, Bulgaristan, Romanya ve Sırbiyede. hatta memleketimizde malî müesseseler ve en büyük endüstri kurulları yabancı sermayesile kurulmuşlardır. Bundan hiç zarar gelmez. Kurullar yabancı ve yerli olabilir. Çünkü, memleketimizde de servet erbabı vardır. Fakat, bunlar kredi paralarını kasalarda, keselerde saklarlar ve en çok öteki memleketlerin bankalarına koyarlar. Ne vakit bu adamlar yabancı sermayelerile kurulan müesseselerin ileri gittiğini görürlerse, kendi paralarını çıkarıp bu müesseselere vereceklerdir...

Mmleketimizde işçi çoktur. İşçiye yeter iş yok diye sızlanıyoruz. Tecrübeli işçi yoktur, doğrudur. Fakat, bizim işçilerimiz de tecrübeli olmaz mı? Olur. Amerikaya, Brezilyaya giden işçilerimiz kalifiye oluyorlar; ve o memleketlerin ilerlemesi için çalışıyorlar. Biz, Sanayi Mektepleri açarsak, bizim de tecrübeli işçimiz olur.

Memleketimizin ürünleri için pazar bulmak gerek. Bunun için iki usul var. Birincisi, bu endüstrinin ürünlerini tüketmek gerekir. Sırbiyede, Rusyada, Bulgaristanda endüstri teşvik görür ve korunur. Fakat, yine pek çok ileri gitmez. Çünkü, kendi ürünleri için pazar bulmazlar; ve ürünler de tüketilmemiş olur. Halkın irfan kesimi yükselirse, ihtiyacı da artar; ürünler daha çok harcanır. Endüstri de ileri gider. Öğretim gören insan, gazete okur, broşür okur, kitap okur ve bundan pek çok endüstriye iş açılır. Almanyada, yalnız matbaalarda, kâğıt fabrikalarında kâğıt ticarethanelerinde ve gazete idarehanelerinde beş yüz bin kişi çalışıyor. Halkın medenî ihtiyaçlarını arttırırsak, endüstri ileri gidebilir. Halk, tramvay, elektrik tenvirati, kanallar, suyolları ve iyi evlerde yaşamak isterse, endüstrinin ilerlemesine yardım etmiş olur.

Ürünlere pazar bulmak işçilerin yaşayışını düzenlemekle olur. İşçiler yalnız bir üretim gücü değildir, aynı zamanda bir istihlâk kuvveti, bir tüketim gücüdür. İşçinin durumu iyi ise, daha çok ürün harcar. Endüstri de ilerler. İşçi daha çok ürün tüketebilirse, o vakit endüstri için bir pazar teşkil edebilir. Bu yalnız benim fikrim değil. Fon der Golts Paşa, ayni fikri Berlinde verdiği bir konferansta söyledi. İki üç ay önce, Fransız Ticaret Odası'nın yayınladığı bir risalede **(Bulletin de la chambre de commerce)** de : «Türkiyede işçinin durumu o kadar iyi değil. Onun için iyi bir üretim gücü ve iyi bir tüketim gücü teşkil edemez» deniyordu.

Endüstrinin ileri gitmesi ve ürünlerin pazar bulması için tarıma kuvvet vermeliyiz. Tarımın ilerlemesi endüstrinin de ilerlemesine yardım eder. Çiftçiler daha zengin, daha mutlu yaşarlarsa, daha çok endüstri ürünü harcarlar ve tüketirler. Endüstrinin ilerlemesi için faydalı olurlar.

Kanun projesinde müsaadeler ve muafiyetler kabul edilmiştir. Bu yola gidersek, yol pek kaygan ve biraz teh-

likelidir. Çünkü, şimdi toprağı bedava verirsek, vergiden ve rüsumdan muaf tutarsak, yarın, korkarım ki, ayni adamlar bize şu yolda müracaat edecekler: Devletin madenlerinden bize parasız kömür verin! Ormanlardan kömürü, keresteyi meccanen verin! diyecekler; ve, daha şunu isteyecekler, bunu istiyecekler. Endüstrinin ileri gitmesi için bu kanun yetmez. Bu, geçici bir tedbirdir. Sırbistan'da böyle bir kanun var. Endüstri korunuyor, fakat ileri gitmiyor. Orada şeker fabrikaları var. Hatta çini ve şişe fabrikaları da var. Şeker fabrikası ileri gider, çünkü daha çok sarf olunur. Çini ve cam fabrikaları ayni yolda himaye görüyorsa da ileri gitmiyor.

Biz bu kanunu kabul edersek, Hükûmet pek çok zarar görecek. Sırbistan'da, şeker fabrikasından, Hükûmet beş senede iki milyon frank kaybetmiş. Tekel yirmi yıl olduğu için, elli beş milyon frank ziyan edecek. Öte yandan, pek çok suiistimaller olabilir; ve onu da göz önünde tutalım. Biz bu kanunu bugün burada müzakere ediyoruz. Fakat, MEMLEKETİMİZİN EKONOMİK DURUMUNU BİLMİYORUZ. Memleketimizde ne gibi endüstriler var? Bunu hangi esaslar üzerine yapmışız? Kanun yapılır, fakat endüstri ileri gitmez. Bu fabrikaların sermayesi az olduğundan mı, yoksa iç rekabetten mi ileri gitmez? Yoksa, fabrikanın ürünleri sarf olunmaz da ondan mı? Bunu bilmek gerek. İstanbulda Buz Fabrikası vardı; Kibrit, Kâğıt Fabrikaları vardı. Neden dolayı kapandılar? Sermayesi mi yoktu? Yoksa, rekabetine mi dayanamadılar? Bu kanun, küçük müesseseleri büsbütün mahvedecek... Bir İktisat Komisyonu teşkil olunsun. Memleketin ekonomik durumuna dair bir rapor göndersin. Meseleyi iyice bildikten sonra, bir fikir edinir ve daha doğru hareket ederiz.

★

Memleketin diğer ihtiyaçları için, bizim gelirin yüzde

onbir ve onikisi harcanıyor. Öteki memleketlerin bütçelerine bakarsak göreceğiz ki, sair ihtiyaçlar için daha ziyade para harcanıyor. Nitekim, Almanyada gerçek gelirin yüzde kırkbeşi, Avusturyada yüzde kırkı, Fransada yüzde otuzbeşten fazlası, Romanyada yüzde kırkı, Bulgaristanda ve Sırbistanda yüzde kırkbeşi, ve yalnız Yunanistanda yüzde altısı sair ihtiyaçlara harcanıyor. Ayrıca iyi, muntazam (komünal) bütçeleri de, yani Belediye bütçesi de var. Hatbazı memleketlerde Belediye bütçeleri Devletin bütçesinden iki defa fazladır. Kuzey Amerika Birleşik Devletleri Belediye bütçelerinin umumu (260.000.000) lira iken, Devletin bütçesi (138.000.000) liradır. Hatta, İngilterede Belediyelerin bütçesi (141.000.000) lira iken, Devletin bütçesi (133.000.000) liradır. Yalnız, Prusyada Belediyelerin bütçesi Hük»metin bütçesinden daha azdır. Bizim Belediyelerimizin bütçesi en çok bir milyon liradır. Görüyoruz ki, masraflarımız azaltılamaz masraflardandır. Tarım, Bayındırlık, Maarif, Sanayi ve Ticaret bütçesi artırılmak gerektir. Açık nasıl kapanacak? Hükûmet vasıtalı vergilere zam etmekle ve bazı maddeler üzerine istihlâk rüsumu koymakla, dolaylı olarak, gelirimizin dört beş milyon lira artacağını düşünüyor. Bunun olamıyacağını ispata çalışacağım.

Gümrük resmi yüzde dört zamla yüzde on beşe çıkacak ve gelirimiz bir buçuk milyon lira artacakmış. Petrole istihlâk resmi konacak; ve bir milyon lira fazla para alınacakmış. Gümrük resmine konacak zamdan doğan bir buçuk milyonluk fazla geliri KİM ÖDEYECEK, KİM VERECEK? Bu parayı, tabii, ehalimiz verecek. Zira, dışardan sokulan eşyaları onlar harcıyor ve tüketiyor. Tabiî, bu eşya burada daha pahalı olacak; bu ziyadeyi, bu fazlayı halk verecektir. Demek ki, bu vergi EHALİDEN DOĞRUDAN DOĞRUYA ALINAN BİR VERGİ sayılabilir. Bu vergiyi yalnız ehalinin en zayıf sınıfları verecektir. Çünkü, sokulan eşya bu sınıflar tarafından tüketilecektir. 1908 de, dışar-

dan Selâniğe sokulan eşyanın değeri (328.000.000) kuruştu. Bunun yüzde yetmişi un, buğday, şeker, şayak, ispirto, pirinç, petrol, madenler, sabun, deri, bez gibi maddelerden ibaretti. Görüyorsunuz ki bu maddeler en ziyade hep ehalinin zayıf ve orta sınıfları tarafından daha ziyade tüketilen maddelerdir. 1908 de, Bulgaristandan buraya sokulan eşyanın değeri otuz üç buçuk milyon frank iken, bu eşyanın yüzde doksanı, yüzde doksan beşi un, pirinç, buğday ve hayvandan ibaretti. Yani, ehalinin en çok ihtiyaç duyduğu şeyler.

Bir buçuk milyon lira fazla gelir alacağız, diyorlar. Ben diyorum ki, bu hesapta bir şey unutulmuş. Gümrük resmi üzerine ne zam olunursa EHALİNİN TÜKETİM GÜCÜ DAHA ZİYADE AZALIYOR. Bizde de öyle olacaktır. Bu tabii bir kaidedir; EKONOMİK BİR KAİDEDİR; SOSYAL BİR KAİDEDİR. Hesap yapılırken bu küçük iktisat kaidesi dikkat nazarına alınmamıştır. Kuzey Amerikada, 1896 yılında, bir kanunla gümrük resmi artırılmıştı. O kadar ki, Avrupa Devletleri bile buna karşı protesto etmiş idiler. Devletin geliri, artmak şöyle dursun, tamamile aksine, azalmıştı. 1896 yılında, gümrük varidatı (171.000.000) lira iken, 1897 yılında, yine eski tarife üzerine, (177.500.000) lira iken, 1898 yılında — yani gümrük resmi zam olunduğu yıl — Devletin gelirinde (45.000.000) lira azalma görülmüştür. Demek ki, fazla gelir yerine eski gelir kaybı olmuştur. Bu rakkamlar resmîdir. Bir misâl daha: Almanyada, 1906 yılında yeni bir tarife konmuş; gümrük resmine yüzde kırk, yüzde elli zam olunmuş. Buğday, arpa vesair hububat üzerine yüzde seksen derecesinde zam olunmuş. Fakat, Devletin geliri o nisbette artmamış. Yeni tarifeden önce gümrük geliri (600.000.000) mark iken, tarife konduktan sonra, **Devletin gelir fazlası** yalnız (33.000.000) olmuş. Yani, gümrük resmine yüzde elli zam olunurken, gelir fazlası yüzde beşi geçmemiş.

Rıza Paşa — Bu nazariyeniz doğru değil!

Vlahof Efendi — Doğrudur, efendim! Bizde hesaplanan bir buçuk milyon lira ziyade gümrük geliri, eğer burada uygulanırsa; ve SOSYAL VE EKONOMİK KAİDE burada da câri olursa; gelirimiz, — gümrük resminin artmasından dolayı — ancak, iki yüz, üç yüz bin lira olacaktır...

Bizde petrolün istihlâki ne kadardır? 1905 - 1906 yılında ithal olunan petrolün değeri (1.000.000) lira olduğuna göre, adam başına, tüketilmek üzere, beş kilogram petrol düşer. Sair memleketlerde, petrol sarfiyatı, adam başına, bizden üç dört defa fazladır. Niçin? Bizim ehali fukaradır; onun için petrolü tüketmez. Biz, petrolden bir milyon kadar fazla gelir almak istiyoruz. Yani, bir milyon lira üzerine bir milyon lira tüketim resmi almak istiyoruz. Bu suretle, bir kuruşluk petrol üzerine bir kuruş bir istihlâk resmi almak gerekir. Eğer, ehalinin tüketim gücü daha az olursa, — biz de (1.000.000) lira gelir fazlası istersek — bir kuruşluk petrole, bir buçuk kuruş kadar tüketim resmi koymak gerekecektir. Tüketim resmi konduğu zaman, — şimdi bir kuruşluk petrolden dört para alındığına göre — bir okka petrolden dört para yerine kırk para gümrük resmi alınacak demektir. Bu suretle, yüzde bin derecede gümrük resmine zam olunacaktır. Ehali buna dayanamıyacaktır. Hükûmetin hesabı doğru çıkmıyacaktır. Bir milyon lira alamıyacaktır. Alırsa, sair eşyaların tüketimi daha az olur. Yani, umum gümrük geliri tahmin derecesinde fazla olamaz ve olmıyacaktır.

Görüyoruz, Efendiler ki, bir yandan masraflar kısılamaz; öte yandan vasıtalı gelirlerimiz tahmin edilen dereceyi bulamıyacak. Demek ki, açık yine açık kalacaktır Açığı kapatmak için, ne yapmak gerek? İlk yapacağımız şey vergi kanunlarımızı tadil etmek; ve buna, — erazi, âşâr, temettu ağnam v.s. gibi — DOĞRUDAN DOĞRUYA ALINAN VERGİLERDEN başlamaktır.

Âşâr vergisi, — Cavit Bey'in dediği gibi — ağır bir vergi olmakla beraber, adalete de aykırıdır. Bu vergi ziraatimizin ilerlemesine engel olan bir vergidir. Çünkü kapital ve gayr-i sâfî gelir üzerine alınan vergi iken, servet sahibi olan hiç kimsenin çıkarına uygun değildir. Çünkü o parayı sarf etmeğe hiç kimse cesaret etmiyecek, yani **entansif kültür.** Çünkü para üzerine de vergi vermek gerekecek.. Bu vergi Devlet için faydalı bir vergi olmadığı gibi, ehali içinde zararlıdır. Devlete faydalı olması için tahakkuk etmiş ve belli olmak gerekir. Yıl bereketli olursa Devletin geliri çok olur, bereketli olmazsa daha az. Bir verginin bir yıl az, öbür yıl çok olması bütçe açığını etkiler. Halk için zararlı ve pek ağır olan bu vergi adalete de aykırıdır. Âşâr vergisi, safî varidatın yüzde 33, 40, hatta 52 sini teşkil ediyor.

Dagavaryan Efendi — Mültezimlerin su-i istimalleri hesap olunursa yüzde 60 a bile çıkar.

Vlahof Efendi — Bu vergi bir an önce kaldırılmalı; ve başka bir vergi onun yerine geçmelidir. Bu vergi ne kadar hafif olursa, ehalimiz diğer eraziyi ekilmiş toprak haline getirmeğe o derecede çalışacaktır. Fakat, bir yandan da, Hükûmet o nisbette çalışmalıdır. Toprağı ekip biçenler için **kredi agrikol** ihdas etmelidir. Hükûmet bazı tedbirler alsın. Makinalar getirsin, ehaliye kolaylık göstersin. Kimyevî gübre getirsin, ehaliye dağıtsın. Ziraat Okulları açsın, her yere ziraat öğretmenleri göndersin. Ekilen toprak ancak yüzde sekizdir. Eğer bunu yaparsa yüzde onbeş, yüzde otuz olur. Romanyada yüzde elli beş, Bulgaristanda yüzde otuz, Danimarkada yüzde yetmiş, Fransada yüzde yetmiş beştir. Bizde, Selânikte yüzde altı. Resmî istatistiklere göre, Osmanlı Avrupasında yüzde sekiz. Öteki vilâyetlerde yüzde beş bile tutmaz. Beher dönüm topraktan, ortalama yüz okka buğday alınıyor. Almanyada 157, Danimarkada 220 dir. Eğer bütün bu şeyler yapılırsa, top-

rak daha bereketli olacağı gibi şimendiferimiz için de iş açılacak; teminat akçesi gerekmiyecek. Hatta, biz kâr da alacağız. Romanya, şimendiferlerden bir buçuk milyon lira alıyor. Avusturya (18.000.000) sağ varidat alıyor. Belçika (3.000.000) dan fazla bir para almaktadır. Biz ise (940.000) lira para veriyoruz. Öte yandan, eğer bütün bu şeyler yapılırsa endüstri teşvik olunacaktır. Çünkü, endüstrinin ileri gitmesi için, ürünlere pazar bulmak, ürünleri tüketmek gerektir. Bilmeliyiz ki, köylü ehali de pazar teşkil eder; endüstrinin ilerlemesine pek çok yardım edebilir. Endüstri ileri giderse, aynı zamanda, tarım da ileri gidecektir. Vergi bize pek ağırdır. Pek çok vilâyetlerden köylü, köyleri bırakarak, göç ediyor. Arjantine, Brezilyaya, Kuzey Amerikaya gidiyorlar. Romanya, Rusya ve Avusturya gibi memleketlerden, bize orta ve fakir ehali gelip te, burada oturmak, buranın ehalisinden olmak, memleketimizin ilerlemesine çalışmak istedikleri vakit, biz soruyoruz: «Siz nesiniz? Yahudi misiniz? Avusturyalı mısınız? Nesiniz?» Aynı zamanda, bizim Drumond'lar, Deroulède'ler, Muéger'ler çalışıyorlar ki, bizim ehalimizde yeni bir duygu, yeni bir akım yaratsınlar: **Antisemitizm.**

Vartkes Efendi — Yani, siyonizm aleyhine!

Vlahof Efendi — O başka efendim!

Başkan — Bir saat teneffüs edelim. Gayet ciddî bilgi veriyorlar. BÜTÇE HAKKINDAKİ MÜZAKERE HEP BÖYLE DEVAM EDEYDİ ÇOK İYİ OLURDU.

★

Ahmet Rıza Beyin Başkanlığında, ikinci celse açılınca, Vlagof Ef. Konuşmasına devamla diyor ki:

«Hükûmet, çiftçilerin âşâr vergisi olarak verdikleri paraların ancak yüzde 44 ünü eline alır. Resmî istatistiklere göre, yüzde 56,3 ü mültezimlerin eline geçer. Bu yıl,

âşâr vergisi (7.000.000) liraya yakın bir meblâğ teşkil ediyor. Halbuki, köylülerden (7.000.000) lira alınmıyacak; (14.000.000) liradan fazla para alınacak. Hükûmet, bu verginin Devlet için ne kadar zararlı olduğunu teslim ediyor. Fakat, Cavit Bey dediler ki: «Bu vergi her ne kadar ağır ve adalete aykırı ise de, BEN NÂZIR OLDUKÇA BU VERGİYE DOKUNMIYACAĞIM.» Ben Cavit Beyin bu beyanatını beklemiyordum. Cavit Bey diyor ki: «Komşu memleketlerde bu vergi kaldırılınca ihtilâf çıkmıştır.» İhtilâfın sebebi başkadır. Verginin kaldırılmasından dolayı ihtilâf çıkmıştır. Hükûmet bu verginin tekrar uygulanmasını istediği için ihtilâf çıkmıştır.

Bulgaristanda, biliyorsunuz ki, 1899 yılında maliye işleri biraz bozuktu. Hükûmet, bu âşâr vergisini yeniden uygulamağa teşebbüs etmişti. Bu vergi uygulandı, bir yıl sürdü. Fakat, Hükûmete karşı öyle bir cereyan çıkmıştı ki, vergi derhal tadil edildi; ve onun yerine tekrar **arazi vergisi** kondu.

Aynı derecede ağır ve adalete aykırı bir vergi daha vardır ki, o da **ağnam vergisi**'dir. **Temettu vergisi**'ne gelince: bu vergi adaletsiz bir surette taksim olunmuş ve adaletsiz bir surette tatbik olunuyor. Şöyle ki: Yıllık geliri (7) lira olan bir kasap kalfası, **temettu vergisi** olarak (25) kuruş veriyor. (12) lira geliri olan bir işçi, fabrika işçisi, Devlete (10), (20) kuruş vergi veriyor. (50) lira geliri olan koza böceği tohumcusu (5,5) lira veriyor. (400) lira yıllık geliri olan bir tüccar ise, **temettu vergisi** olarak, (60), (70) kuruş veriyor. (500) lira geliri olan bir değirmenci (10) lira veriyor. Şöyle ki, bu vergi, bazılarının gelirinin binde birini teşkil ediyor; bazılarının iki, bazılarının da kırk elli ve bazılarının da binde yüzünü teşkil ediyor. Bu vergi bir an önce tadil olunmalı; müterakki (progresif) ve nisbî vergi usulü uygulanmalıdır. Progresif nisbî usulü kabul edilirse, yalnız İstanbul'dan ve Selânikten, şimdi-

ki gelirimizden yedi sekiz defa daha çok vergi alacağız. Bu iki vilâyette, (84.000) lira iken, progresif nisbî usulü uygulanırsa, yalnız iki şehirden (700.000) lira kadar temettu vergisi varidatımız olacaktır. Geçen yıl musakkafat kanun projesinin müzakeresi esnasında, bazı arkadaşlarımız temettu vergisi usulünü teklif etmişlerdi. Meclis ve Hükûmet bu teklifi reddettiler; ve dediler ki, BU TEKLİF SOSYALİZM ESASLARINDANDIR. Halbuki, efendiler! Bilmeliyiz ki, bu vergi usulü pek çok memleketlerde — Prusyada, Saksonyada, Vurtemburgta, İngilterede, İtalyada, Avusturyada, Fransada ve Bulgaristanda — uygulanmıştır; ve hiç kimse iddia edemez ki, bu MEMLEKETLER SOSYALİZM ESASLARINI KABUL ETMİŞLERDİR. Özellikle, bu memleketler arasında öyle Hükûmetler vardır ki, muhafazakârlıklarile pek çok meşhurdurlar. Prusya Hükûmeti en muhafazakâr Hükûmetlerdendir. 1890 ve 93 yılında, Prusya Maliye Nâzırı, bu vergiyi Devlet için pek menfaatli bir vergi sayarak, uygulamış; ve bu reform yapıldıktan sonra, Devletin geliri iki misli artmıştır. Aynı zamanda da bu vergiyi ehali de büyük bir yük saymamıştır. Çünkü bu vergi, yükü hafifletmiştir; ve, zayıf sınıflar bu vergiyi hoşnutlukla kabul etmişlerdir. Orta ve zengin kısımlar da, bu vergiye karşı, hoşnutsuzluk göstermemişlerdir. Çünkü, adalete uygun bir surette böküştürülmüş ve uygulanmıştır. Bizde, az geliri olanlar çok veriyor, çok geliri olanlar az veriyor. İki bin lira sermayesi olan bir değirmenci, yılda beş yüz lira geliri varken, Devlete on lira veriyor: Yani, gelirinden binde yirmi. Yüz bin lira sermayesi olan bir değirmenci Şirketi, yıllık geliri otuz bin lira iken, ancak yirmi beş lira veriyor. Beher iki bin liraya yirmi beş kuruş düştüğüne göre, ödediği vergi, gelirinin binde biri bile değil. İki bin lira sermayesi olan bir çiftçi, en uygun bir yılda, âşâr ve erazi vergisi olarak, gelirinin binde üç yüz otuz beşini veriyor. O derece uygun

olmayan bir yıl da, gelirinin binde beş yüz yirmisini. İki bin lira parası olan ve koyun yetiştiren bir adam, en uygun bir senede, **ağnam vergisi** olarak, gelirinin binde dört yüz onunu veriyor; ve o kadar uygun olmayan bir senede ise, gelirinin binde beş yüz ellisini.

Efendiler! Görüyorsunuz ki, bu vergiler adalete aykırı bir surette taksim olunmuştur. Vergiler, bir an evvel tadil olunursa, hem Devletin geliri artar, hem de ehali daha çok çalışır.

Kısası: a) Masraflarımız indirilemez; b) açığımız büyüktür.

Açığı kapatmak için, geliri arttırmalıyız. Geliri arttırmak için vergi kanunlarını tadil etmeliyiz, malî reformlar yapmalıyız; ve, en önce, PROGRESİF NİSBÎ VERGİ USULÜNÜ KABUL ETMEK VE EHALİNİN EKONOMİK GÜCÜNÜ ARTTIRMAĞA çalışmalıyız. En önce, doğrudan doğruya alınan vergileri tadil etmeliyiz. En evvel bu reformu yapmalıyız. Halkın iktisadî kuvvetini arttırmalıyız.

Şimdiki masraflarımız (30.000.000) liradır. Bu, ehalinin gelirine göre değildir. Onun için, EKONOMİK GÜCÜ ARTTIRMAK zorundayız. Ehalinin yıllık gelirinin ne olduğunu biliyor musunuz? Benim hesabıma göre, **(Minimum)** seksen iki milyon lira; **(Maximum)** doksan beş milyon. (95.000.000) geliri olan bir memleketin ehalisinin (32.000.000) masraflar bütçesi vardır. Yani, beher yüz kuruş gelire minimom otuz dört, maksimom otuz dokuz kuruş Devlet masrafı düşer. Almanyada, ehalinin yıllık geliri, bizim ehalimizin yıllık gelirinden dört beş defa fazladır. Aynı zamanda, Devlet masrafı yüzde on, on ikidir. Bizde yüzde otuz, otuz dörttür. Ve, ehali dört defa daha az kazanıyor. Çünkü, bizde kazanma gücü olan kişinin yıllık geliri (14) lira, en çok (16) liradır. Yılda bu kadar

geliri olan bir adamın (6) lira Devlet masrafı vermesi gerekiyor.

Görüyorsunuz ki, bütçemiz, halk için çok ağırdır. Geliri arttırmak için EKONOMİK KUVVETİ ARTTIRMAK GEREK. Bunu arttırmazsak daima açık bulunacak ve ehali VERGİLERİ BİR YÜK SAYACAK. Hülâsa vergileri tadil etmek, malî islâhat yapmak, müterakki nisbî usulünü tatbik etmek ehalinin ekonomik gücüne önem vermek. Böyle, malî ve iktisadî bir politika izlemek. (Sürekli alkışlar)

CAVİT BETİN SOSYALİST MEBUSLARA CEVABI

İttihatçıların ünlü Maliye Nâzırı Cavit Bey, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde, kürsüye çıktığı zaman, kendisine ve Partisine güvenen bir insan edasile konuşuyordu:

«Biz — diyordu — icraat ve siyasetimizle umumî efkârın karşısına, tarihin karşısına, geleceğin karşısına açık alınla ve ak yüzle çıkmağa müheyyayız.»

Cavit Bey, söze başlarken «memleketimizde mevcut olan yabancı mâlî müesseseler hakkında beslediği saygı ve itimat duygularını açıklamağı başta gelen görevlerinden sayıyor; Düyun-u Umumiye İdare Meclisi Başkanı'nı göklere çıkararak, bu zata teşekkürlerini sunuyordu:

«Memleketin gerçek dostlarından biri, Düyûn-u Umumiye Meclis-i İdare Reisi (Sır Adam Blok), o malî müessesenin Başkanı — bizleri o müessesenin can düşmanı gibi gösterenlere karşı, memlekette kat'iyyen böyle bir fikir olmadığını söylüyor; malî durumumuzu şiddetle savunuyor. Salâhiyetli ve kelimenin bütün anlamiyle doğru bir ağızdan çıkan sözleri söyliyen zata karşı da borçlu olduğum teşekkür vazifesini alenen beyan eylemeğe müsaraat eylerim.»

Düyun-u Umumiye İdare Meclisinde Osmanlı Dayinler Vekili sıfatını taşıyan, istikraz şampiyonu Cavit Beyin Deyişine göre:

Abdülhamit İdaresinin ikinci yarısında, malî itibar noktasından, Devlet, en büyük felâket uçurumuna yuvarlanmıştı. Bunu 10 Temmuz İhtilâli, 10 Temmuz İnkılâbı düzeltmişti. İttihat ve Terakki Cemiyetinin delâletile iyileşme emareleri milletten geliyordu. Bütün millet kendisini düzeltmek istiyordu. Bunun üzerine, Avrupalılar yani Batı kapitalistleri tekrar itimat göstermişler, TEKRAR BİZİM DİRİLMEMİZ İÇİN YARDIM ETMEĞE BAŞLAMIŞLARDI.

★

Cavit Beyin, Batı kapitalizmi ile ilişkisini hatırlatmağa yarıyacak olan yukarki satırlardan sonra, onu Meclis'teki sosyalist Mebusların karşısına çıkaralım; ve onlara verdiği cevapları dinleyelim:

Zohrap ve Vartkes Efendilerle fikirlerimiz de başka idi, mülâhazalarımız da, yollarımız da başka idi. Yalnız amelelerin sendika teşkil etmeleri veyahut grev yapmak hususunda müttefik idik...

Zohrap Efendi gerçek fikri ne ise söyledi. Vartkes Efendi gibi ,top patlatırcasına gerçeği bütün çıplaklığile de söylemedi. Fikrinin ne olduğunu, maksadı, esası ne olduğunu serbestçe gizlemeğe lüzum görmeksizin Yüksek Meclisinize arz etti...

Zarurî masraflar nazariyesi tatbiki kat'iyyen kabil olmayan bir nazariyedir. Gerek bu nazariye ve gerek **fedakârlık derecesi** nazariyesi, bunların hepsi SOSYALİST MESELELERİDİR. BEN KENDİ HESABIMA, Zohrap Efendinin TASVİR ETTİĞİ MESLEĞİN ŞİDDETLE ALEYHİNDEYİM. Filhakika, medenî memleketlerde, dedikleri gibi o sermayeleri bize gönderecek olan memleket-

lerde, bu nazariyeler üzerinde pek çok münakaşalar cereyan ediyor. Hatta, o nazariyelerin tatbikatı bazı ufak tefek kanunlarda görülüyor... Zohrap Efendi diyor ki, herkes toplumda tuttuğu yerin icar bedelini vergi adile Hükûmete veriyor. Bunların hepsi sözdür. Bunların altında bir maksat vardır. O da, SERVETLER ARASINDA EŞİTLİK husule getirmektir. Başka türlü olamaz. Servetler arasında eşitliği sağlamak üzere vergi almak istiyorlar. Hiç bir Hükûmetin vazfesi fertlerin servetleri arasında eşitlik sağlamak değildir. Bu, Hükûmetin vazifesinden, salâhiyetinden külliyen hariç bir meseledir. Servet eşitliği meselesi SOSYALİZMİN GAYET ÇİÇEKLİ, GAYET PARLAK, GAYET ALDATICI BİR TAKIM HAYALLERİDİR. Ve öyle bir takım hayallerdir ki (alkışlar) Toplumda hiçbir zaman gerçekleşmiyecektir. Böyle oluşu da bu toplum için gayet iyi olacaktır. Neden servetler arasında eşitlik olsun? Niçin? İnsanlar arasında eşitlik var mıdır ki, servetler arasında eşitlik olsun. Acaba, fıtrat herkesi Zohrap Efendi gibi bir zekâ ile yaratmış mıdır? Ve öyle yaratmış olsaydı, Zohrap Efendinin zekâsının bir değeri kalır mıydı? Sanırım ki, kalmazdı. Demek ki, yaratılışta bulunmıyan bir eşitliği, fıtratın insanlara bahşetmediği bir müsavatı vücuda getirmeğe çalışmak muhal olan bir şeyle uğraşmak demektir. Fakat, farzediniz ki, şu muhal olan şeyle uğraşalım; farzediniz ki, bunu vücuda getirelim. Toplumda ya gayet barışçı olanların veyahut daha müthiş fikirde olanların tasavvur ettikleri gibi, beşerî sosyal ihtilâller ve inkılâplarla, şu arzu olunan servet eşitliğini yaratalım, ne olacaktır? Ne kazanacağız? Ve toplum içinde ne olacaktır? Bugün en zengin bir toplumun, dört beş yüz milyar frank raddesinde olan Fransanın umumî servetini fertlerine bölüştürdüğünüzde, her ferdin elinde o kadar küçük bir pay kalır ki, onunla ileri hiç bir adım atmak imkânı kalmaz. İşte, servet eşitliğinin doğuracağı sonuç! İnsanlar

dünyada daima bir duygunun, bir emelin, bir saikin tesirile yaşarlar. O da, yarının bugünden iyi olmasıdır. Yarını bugünden iyi kılmıyacak, hayatın her gününü bir gününe eşit kılacak olan bir kararın toplum için hiç bir zaman faydalı olmıyacağından şüphe yoktur. Bu söylediklerim esas meseleye dokunmuyor, demeyin. Zohrap Efendi pekâlâ bilirler ki, esas meseleye pek yakındır. Fertler arasındaki servet eşitliğinin imkânsızlığından vazgeçtik, olsa bile, doğuracağı bir sonuç vardır ki, o da, emin olun, bir felâket sonucudur. Evet! Sosyalizmle bugün dünyanın her tarafında ciddî surette uğraşanlar için yalnız asrımızın değil, medeniyetin bugüne kadar yetiştirmiş olduğu filozofların en büyükleri bile bu sonucun bir gün husule geldiği takdirde sosyetelere getireceği felâketin, musibetin en büyük tufanlardan, muharebelerden, kıtallerden daha müthiş olacağını söylüyorlar. Buna da «Spencer»i işhat ederim. Binaenaleyh, cemiyetleri bu kadar zararlı vartalara, bu kadar mühlik felâketlere götürecek olan bir şeyi elbette kabul etmek istemeyiz. Ve elbette şiddetli itiraz ederiz. Zohrap Efndi, biraz müstehziyâne bir surette ortodoks mesleğinin yani liberal mesleğin, liberalizmin tarifini red ediyor... Biz öyle bir memleketiz ki, farz-ı muhal olarak, nazariyeleriniz doğru olsa bile, yine de bu memleket için uygulanabilir nazariyeler değildir. O sizin nazariyeleriniz toplumun büyük Devrimlere uğradığı memleketlerde mevki bulabilmiştir. Büyük endüstri ve fabrikacılık genişledikten sonra teşekkül etmiştir. Bizim memleketimizde öyle büyük sermayeler yoktur ki, onları yasaklamak, onların arasında eşitlik husule getirmek iddiasını ileri sürebilelim. Memleketimizde servetlerin doğmasını, servetlerin büyüyüp serpilmesini korumağa, onlara bütün gücümüzle muzahir olmağa mecburuz ki, memleketin umumî zenginliği artabilsin. Onları teşvik etmek te ancak ağır vergiler yüklemekle olur.

Zohrap Ef. — Bu, küçüklerin ezilmesi demektir.

Maliye Nazırı — Hâşâ! Ben küçükleri ezmek taraftarı değilim; ve bunu bütün kuvvetimle reddederim. Hiç bir zaman küçüklere düşman değilim.Çünkü o küçüklerdendir ki büyükler çıkacaktır. Ve, O KÜÇÜK BEŞ ON PARADANDIR Kİ BÜYÜK PARALAR, MİLYARLAR DOĞACAKTIR. (Alkışlar)

★

Vartkes Ef. arkadaşımız dediler ki «Maliye Nazırının geçen seneki nutku ile bu seneki nutku arasındaki büyük farkı görecek olursanız, bu sözleri söyliyen adamın aynı adam olduğunda tereddüt edersiniz.» Vartkes Ef. hayret ediyor; benim hayret ettiğim bir şey varsa, o da, Vartkes Ef. nin bu sözleridir. Ben ilk söylediğim sözden son söylediğim söze kadar hiç bir tenakuz eseri göremedim. Geçen yıl söylediğim sözler daha ziyade his ile söylenmiş ve duyguya hitap edilmiş sözlerdi. Bu yıl söylediğim sözleri daha ziyade mantıkla söylüyorum ve mantığa hitap ediyorum...

Zohrap Ef. yi en sonraya bırakıyorum. Çünkü hasımların en müthişidir.

Progresif vergiden, Ferit Beyin sorusuna karşı bahsetmiyeceğim. Onun tartışmasını Zohrap Ef. ile yapacağız. Hürriyeti biraz ihlâl eden her şey zararlıdır. Endüstri hürriyetini, ticaret hürriyetini, ziraat hürriyetini ihlâl eden, ona nakise getiren her şey zararlıdır. Fakat, bazı zararlar vardır ki sağladıkları malî menfaatler itibarile, geçici olarak kabul edilebilirler. Tekel de bu yoldaki zararlardandır. Bu yolda zararları bilerek, pek çok memleketler tekelleri kabul etmişlerdir ve biz de tekelleri kabul ediyoruz...

Benim nazariyeme göre: Medenileşme, uygarlaşma bir memleket ehalisinin damia bir mutluluğa kavuşması, bir memlekette en az çalışma kanunun buyruğunu yürütmesi

yani **az emekle** çok iş vücuda getirilmesidir. Ben uygarlaşmağı böyle anlıyorum. Az emek harcıyarak, mümkün olduğu kadar fazla sonuç alınmasını istiyorum. Ben medenileşmeyi, ilerlemeyi öyle anlıyorum ve böyle anladığım içindir ki, daima temerküz lehinde bulunuyorum. Ve siz pekâlâ bilirsiniz ki, Zohrap Ef. (her bildiğinizi söylemeğe mecbur değilsiniz) bütün toplumların izledikleri kanun toplanma kanunudur. Yani, her şey daima büyük çapta yapılır: Çiftçilik, bankerlik, ve özellikle endüstri. Ve ne kadar büyük çapta yapılırsa o kadar istifade edilir. Sizin mesleğiniz bizim bu nazariyelerimizi kabul etmez. Bizim nazariyelerimize göre, üretim ne kadar ziyade olursa, çiftçilik ne kadar büyük, fabrikacılık ne kadar büyük olarak yapılacak olursa, bu ekonomi kanunları o kadar hükmünü yürütür; ve bunlar ne kadar hükmünü yürütürse, sonuçlar da o kadar parlak olur. Üretim o kadar artar; eşyanın fiatı o kadar azalır. Eşya fiyatlarının ucuzlaması, insanlığın gelişmesinde, bir adım daha ileri atılması demektir.

Zohrap Ef. — Bütün nazariyelerinize katılıyorum; bir şartla.

Maliye Nazırı — Nedir?

Zohrap Ef. — Herkesin emeğine karşılık istifadesini sağlamak şartile.

Maliye Nazırı — Yine büyük nazariyenize geçiyorsunuz. Demin bana, progresif vergi meselesinde, «neden kaçamak yolu yaptınız» diyordunuz. Progresif vergi bahsinde SOSYALİST MESELESİNİ ben açmadım. Siz açtınız ve bunu açıkça söylediniz. Size teşekkür ederim. Bu **toplanma ve merkezleşme** kanunu, zannettiğiniz gibi, küçük esnafı, küçük sarrafı, küçük köylüleri kaldırmış, harap etmiş değildir. Sizin mesleğinizin en büyük savunucuları tarafından serd edilen eserlere bakınız. Yayınladıkları istatistiklere bakınız. **Temerküz** kanununun en ziyade nüma-

yan olduğu memleketlerde acaba küçük dükkâncıların sayısı azalıyor mu?

Zohrap Ef. — Azalıyor.

Maliye Nazırı — Hiç azalmıyor, Zohrap Ef.

Zohrap Ef. — Fakat küçük dükkânların azaldığı istatistiklerle sabit.

Maliye Nazırı — Emeğin karşılığını almak istiyorsunuz. Ben iddia ediyorum ki, her zaman emek karşılığını alıyor. Bir memlekette ne kadar ziyade iş olursa, bir yerde sermayeler ne kadar ziyade hücûm edecek olursa, emekçiler de o kadar sefaletten kurtulur. Acaba, iş bulmayıp sefil ve sergerdan gezmek mi iyidir? Yoksa, emekçiler için. sermayelerin emri altında, çalışmak mı iyidir?

Zohrap Ef. — Kölelik şeklinde.

Maliye Nazırı — Kölelik devrini insanlık çoktan geçirdi. Ben, Osmanlılar için, temenni ederim ki, en muazzam temennilerdendir ki bu memlekette mümkün olduğu kadar muazzam endüstri teşebbüsleri, ziraî teşebbüsler, nafia teşebbüsleri husule gelsin.

Zohrap Ef. — Kimin tarafından?

Maliye Nazırı — Kimin ve herhangi adam tarafından olursa olsun. Elverir ki, sermaye tarafından vücuda gelsin. Sermaye olmazsa hiç bir şey olmaz. Emek te büyük etkili bir müstahsil uzuvdur. Fakat sermaye olmaksızın hiçtir. İşte, memleketimizde milyonlarca halkın emeği vardır. Ne oluyor? Bu emek heder oluyor. Çünkü kapital yoktur. Kapitalin girmesidir ki, bir memleketi medeniyete götürür. Her nereye kapital girerse, uygarlaşma kanunu da beraber girer. Çünkü, o kapital sayesinde, topraklar işlenir, o kapital sayesinde fabrikalar işlenir, o kapital sayesinde ticarethaneler yapılır.

Zohrap Ef. — Fakat, şartları var.

Maliye Nazırı — Ben de isterim ki, uygun şartlarla yapılsın... Spencer'den bahsedişim yalnız bir cümle içindi.

Demiştim ki, SOSYALİZM BİR GÜN HÜKÜMRAN OLACAK. FAKAT SOSYALİZMİN TEESSÜSÜ BEŞERİYET İÇİN EN BÜYÜK FELÂKETLER DERECESİNDE AĞIR BİR MUSİBET OLACAKTIR. Spencer'in sözü buydu. Onun için Spencer'i işhat ettim. Ben, **yaşama savaşında en lâyık olanlar kalır** yasasına taraftar değilim. Yersiz yurtsuz adamlara acıdığımdan dolayı, onu reddederim. Spencer'in bu nazarieysini red etmekle adaletten ayrılmak gerekmez. Siz pek iyi bilirsiniz ki, iki büyük ahlâkî fazilet, iki büyük sosyal erdem vardır: Biri adalet, öteki de merhamet. Merhamet, daima bizim kalplerimizi titretir. Daima isteriz ki, insanlığın en küçük bir felâketi karşısında hepimiz müteessir olalım (alkışlar). Arzu ederiz ki, insanlığın herhangi bir ferdinin, cins ve vatan ayrılığı olmaksızın, uğradığı bir felâketten biz de eza duyalım. Bizim kalbimiz de ondan hissesini alsın. İnsanlar yekdiğerinin kardeşidirler. Fakat bizi bu hissiyata sevkeden yalnız merhamettir. Fakat, hiç bir zaman bu acıma duygusu bizi adalet kanunundan saptırmağa zorlayamaz. Hiç bir zaman şunlara acımak için bunlardan gasp ve musadere gerektiğine beni inandıramazsınız. Sizin dediğiniz budur. ZENGİNLERİ EZECEKSİNİZ. ZENGİNLERİ SOYACAKSINIZ. Başka hiç bir şey değildir. (alkışlar) Fakat ben ne zenginin, ne de fakirin savunucusuyum. Yardımlaşma kanununu biz böyle anlamayız. Yardımlaşma insanın en büyük faziletidir. Fakat, o yardımlaşma ne kadar yürekten gelirse, ne kadar duygudan gelirse, ne kadar herkesin kendi kesesinin merhametine şamil olursa, o kadar iyidir. Fakat, bir kere, yardımı, bu ahlâkî yardımlaşma biçiminden çıkarıp bir Devlet kanunu ile, bir hükûmet kanunile yapılacak bir kerteye getirirseniz, o zaman, yardımlaşmanın haysiyet ve şerefini kırmış olursunuz, bitirmiş olursunuz. Merhamet, fakirlere yapılacak olan şeyler onların sefaletini azaltmaktır, hafifletmektir. Kendi ken-

dimize yapılırsa iyidir, kendi kendimize yapılırsa ulvîdir, büyüktür, sehavettir. Fakat, kanun ile yapılırsa, onun kadrini küçültür.

Zohrap ef. — Avrupada pek âlidîr.

İsmail Paşa — Burası Avrupa değil!

Türkiye, Osmanlı, Osmanlı!

Maliye Nazırı — Ben büyük servetlerin bir araya toplanması taraflısıyım. Söylüyorum ki, ben memleketimizde ZENGİNLERİN ARTMASI taraflısıyım. Söylüyorum ki, ben memleketimizde sermayelerin artmış olması taraflısıyım. Söylüyorum ki, ben memleketimizde küçük servetler, küçük paralar bir araya gelip iştirak etmeleri ve birleşmeleri taraflısıyım. Eğer bu şartlar içinde bana itimadınız varsa, âlâ (alkışlar). Evet, buna taraftarım. Bu mevkide bulunduğum müddetçe buna çalışacağım... Sermayeler, memleketimizde, bir araya gelsin ve kolaylıkla teşekkül etsin. Küçük sermayeler, halkın adeta birer ikişer liralık sermayeleri bir araya gelsin. O sermayeler toplanarak, topraklar işlensin, ekilsin, biçilsin. İşte, BENİM İÇN İDEAL BUDUR.

Sanayi taraftarı değilim. Bunu biliniz. Sözü söylerken bazı kelimelere çok önem veririm. Hiç bir zaman bu memlekette ileri gitmiyecek olan sanatları himaye gibi yapmacık bir vasıtaya ihtiyaç yoktur. Bunda israr ediyorum. Ve siz Zohrap Efendi, nasıl oluyor da SOSYALİST OLDUĞUNUZ HALDE bunu tecviz ediyorsunuz? Himaye zenginlerde sosyalizm midir? Sosyalizm fakirlerin himayesidir. İnsaf ediniz, rica ederim. **İnsafiyyûn,** diyordunuz. En küçük bir himayenin sonucu eşya fiatının pahalanmasını intaç eder. Herhangi bir memlekette, bir maddenin fiatı pahalanırsa, o memlekette hayat güçleşir. Memlekete sokulacak eşyanın, sun'î vasıta ile, fiatlarını pahalandırdığınız vakitte, memleketin yaşayışını güçleştireceksiniz; ve bunun tepkisini bütün endüstride göre-

ceksiniz. Bütün işçlerin mevkiini —bütün kalbinizle, kalbinizden taşan merhamet duygulariyle savunmak istediğiniz işçilerin mevkiini— kötüleştireceksiniz! Çünkü, üç kuruşa aldıkları şeyi dört kuruşa alacaklar ve bu suretle fazla bir kuruş vereceklerdir. Himaye ettiğiniz her bir sınıfta, halktan aldığınız her bir vergi iki parçadan mürekkeptir. Birisi hazineye girer, birisi de düşman olduğunuz zenginlerin cebine. Sonuç olarak yarı vergileri hükûmetin kasasına sokacaksınız, yarı vergileri de zenginlerin cebine. Görüyorsunuz ki, ben sizden ziyade zenginlerin aleyhindeyim. Hakikatin taraftarı olmak gerekir, Zohrap Efendi! Ne zenginin taraftarı olmak gerekir, ne fakirin... Sizin pek güzel söylediğiniz gibi, siyasî mübareze vesaire hepsi ekonomik mübarezeden kaynak alır. Bütün devletlerin hayatı, bekası, menfaati hepsi ekonomik çıkarlardadır. Bunu söylemek için bilgin olmaya ihtiyaç yoktur. Bu, herkesin bildiği bir gerçektir. Ben diyorum ki, en güçlü ulus, en muazzam millet mutlaka piyasaya en çeşitli eşya getiren, her şey istihsal eden, her şeyi yaparım iddiasında bulunan milletler değildir. Herhangi bir maddeyi öteki uluslardan daha ucuz, daha uygun şartlarda uluslararası ekonomi alanına çıkaran milletlerdir. İş bölümü insanlığın en büyük ilerleme unsurudur. Siz bugün avukatsınız. Avukatlıkla beraber mühendis olmak isteseydiniz, önünde saygılarımı sunduğum dehanızla beraber, eminim ki, muvaffak olamıyacaktınız. Çünkü, insan zekâsı buna elverişli değildir. Elverişli olmadığı gibi, tabiatın da istidadı bununla mütenasip değil... Ben ilk maddeleri resimsiz olarak sokuyorum, fiyatını ucuzlatıyorum. Bundan dolayıdır ki, hükûmetin iktisadî siyaseti hakkında şiddetle sebat ve israr ediyorum. Size belki kanaat gelmiyebilir. Fakat, benim kanaatim tam ve vicdanîdir, ve şimdiye kadar hiç değişmemiştir. Büyük sermayelere mütevakkıf olan her şey için yabancı kapitale muhtacız

ve muhtaç olmakla da bu memlekete en büyük faydayı sağlıyacağız. Biz, milletimiz için yabancıların sermayesini almakla beraber diğer ilerlemeleri de arzu edenlerdeniz. Sermaye de öteki mallar gibi bir matadır, bir alış - veriş işidir. O alışveriş işinde, ne kadar kâr edilmek ihtimali varsa, ne kadar kolaylık görülürse o alışveriş o kadar daha çok yapılır. Politik gücümüzü artırmağa, ekonomik nüfuzumuzu kuvvetlendirmeğe çalışalım. Bunlar, mütenasip olarak giderse, memleket için hiç bir muhatara, hiç bir tehlike göremem... Arzu ve ümit ederiz ki, bu seneki istikrarımızdan az gelecek sene istikraz edelim. Gelirimizin çoğalmasından faydalanalım... Biz, bu memleketin siyaset hayatına karıştık. Siyasete bu hayatta başladık ve bu hayatta ölmeyi arzu edenlerdeniz. Mebus olarak işe başladık ve inşaallah mebus olarak ölürüz...

★

«Zohrap Efendi, kürsüde çare ile en ziyade uğraşan mebuslarımızdan birisidir. Gerek kendisine ve gerek hemen aynı fikirde bulunan Vlahof ve Varteks Efendilere müştereken cevap vermek isterim. Bu cevap varidatla ilgili müzakerelerimizin bir özeti olacaktır. Biz, Efendiler! Osmanlı bütçesini dengelemek için şimdilik yalnız bir çare bulduk ve o çareyi de Yüksek Meclisinize açıkladık: Temettü vergisi, Gümrük munzam resmi, petrol tekeli. Bunlara karşı bazı itirazlar ileri sürüldü ve onların yerine başka vergiler konsun denildi. Vlahof Efendinin pek uzun tetkik ve tetebbu sonucu olan mütalâalarını kabul ve teslim ederim. Fakat kendilerinin özellikle bir noktaya dikkat nazarlarını çekmek isterim, ki, o da, burada söyledikleri prensiplerin kendi prensiplerine külliyen muhalif, tamamen aykırı prensipler olması noktasıdır. Vlahof Efendi, zannetmeyiniz ki, bir hakaret, bir muahaza için söy-

lüyorum! VLAHOF EFENDİ ALENEN, RESMEN SOSYALİSTTİR. BENİM HER FİKRE, BİLHASSA İKTİSADÎ FİKİRLERİN KÂFFESİNE SON DERECE SAYGIM VARDIR. SOSYALİST, KOMÜNİST, LİBERAL, HER NE OLURSA OLSUN, elverir ki temiz bir kalbten çıksın, hepsine hürmet ederim. Binaenaleyh Vlahof Efendinin sosyalist olmasını muahaza etmek şöyle dursun, bu kürsüde resmen itiraf ettiği için kendisine müteşekkir olurum. Fakat, nutuklarında, her yerde hükmünü yürüten ve etki yapan değişmez ekonomik kanunlardan bahsettiler. İktisat ilmi (yani politik ekonomi) bunu kabul eder. Fakat, değişmez kaideler sosyalizmde yoktur. Sosyalizmde zamana, mekâna, ırka, millete göre değişen değişici ve dalgalı kaideler vardır. Bundan ötürü, burada sarfettikleri prensibin kendi prensiplerine (sosyalist prensiplerine) muhalif ve aykırı olduğunu zikretmeden geçemiyorum...

Vasıtalı vergiler fukarayı binnisbe ziyade ezen vergilerdir .Bunlarda adalet yoktur, nisbet yoktur. Fakat bir kısmının tahsili kolaydır; bir kısmını da ödeyenler, farkına varmaksızın öderler. Hiç bir Devlet yoktur ki vasıtalı vergilerden vazgeçebilsin. Vasıtalı vergilerin gelirleri ziyade olanlar malî işlerde daha medenîleşmiş, ilerleyici Devletlerdir. Bugün yapamazsak yarın behemehal bu vasıtalara başvurmak zorundayız...

Vlahof Efendi ile Dagavaryan Efendi, çiftçilerin mükellefiyeti ile şehirlilerin mükellefiyeti arasındaki nisbetten bahsettiler. Hakikaten doğrudur. Bize en büyük ürün veren, millet için en çok kanını döken, en çok çalışan; bir yandan toprakları imar için çalışan, öte yandan savaş meydanlarında hayatını feda eden köylülerin verdikleri şüphe yoktur ki, aldıklarından ziyadedir; ve şüphe yok ki, şehirlilerin verdiklerinden pek fazladır. İşte, o mükellefiyet yükünü biraz da şehirlilerin arkasına yükletecek olan vergi temettü vergisidir. Bununla beraber, onda da

adalet tamamiyle muhafaza edilmemiştir. Dünyada tamamen âdil bir vergi yoktur...

Zohrap Efendi dediler ki **intikal vergisi** konursa gerçekten bütçemizin açığına pek büyük bir yardım edilmiş olur. Esasta müttefikiz, fakat neticede büyük ihtilâfımız var...

Yüksek servetliler her yerde pek küçük bir azınlık teşkil eder. Progresif vergi ile onlardan Hazineye yüksek bir şey almaktansa, büyük çoğunluktan azar azar toplamak daha uygundur. Çünkü servetlerin en büyük kısmı orta sınıfların, âdi sınıfların elindedir. Progresif vergi usulünde bunlar ya büsbütün muaf tutulacak veyahut gayet az ve önemsiz bir vergi verecektir.

Zohrap Efendi —(İstanbul)— Adalet noktasından!

Maliye Nazırı — Adalet noktası da tartışılmağa muhtaçtır (31)

REFİK NEVZAD'IN BİR ESERİ

Osmanlı Sosyalist Fırkası Kütüphanesi'nin yayınladığı ilk broşür ünlü sosyalist Dr. Refik Nevzad'ın SOSYALİZM VE REHBER-İ AMELE adlı eseridir. 1327'de (1911) Ankara Vilâyet Matbaasında basılan bu eser kırmızı bir kapak içindeydi ve 64 sayfalıktı.

Önsöz, Dr. Refik Nevzad'la İbnüttahir İsmail Faik'in imzalarını taşıyor. Bu önsözden öğrendiğimize göre:

A) Partinin Türkiye'de kurulmasına ve gazetelerinin yayınına engel olunmaktadır;

B) Sosyalizm mesleği ile Partinin fikirlerini yayan gazeteler kapatılmış, yazarlar hapsedilmiş ve sürgüne gönderilmiştir;

C) Partinin merkezini Paris'e taşımak zorunda kalmışlardır;

D) Paris'te, Partinin fikirlerini yaymak üzere, BEŞERİYET çıkarılıyor;

E) Emekçi halk için bir kitaplık kurulmuştur;

F) Birinci kitap uygarlık ve basın dünyası ile işçilere sunulmaktadır.

Sözü sosyalistlere bırakalım:

Bugünkü hükûmeti meydana getirenlerle örfi idarenin tâbiiyet ve emri altında inliyen Mebusan Meclisi ve üyelerinin, burjuva denilen ve özel çıkarlarından başka ekonomik hedefleri olmıyan bir takım eli keşküllü açlardan teşekkül ettiği cihetle, özel çıkarlarının sağlanmasına engel ve demirden set olmak isteyen «Osmanlı Sosyalist Fırkası» nın Türkiye'de teessüsüne ve fikirlerini yayan gazetelerin (Sosyalist, İnsaniyet, Medeniyet, İştirâk) yayınına mâni oldular.

Mesleğimizin doğruluğuna, kutsiyetine meşru oluşuna vicdanî kanaatimiz ve bu ulvî meslek sayesinde, ahali arasında mevcut olan sınıf zıddiyetinin kaldırılabileceğine yürekten inandığımız cihetle mesleğin temelinden ayrılmıyoruz. Bu temelde dimdik durduğumuz içindir ki, bugünkü Hükûmetin hükümranlık gazabına hedef oluyoruz.

Bugünkü Hükûmet, İstanbul'da organ olarak basın meydanına attığımız gazeteleri tatil ederek, yazarlarını da bir tarafa hapis ve nefyettiği içindir ki, maalesef, Sosyalist Fırkasının merkezini Paris'e nakletmeğe mecbur olduk.

Paris'te, parti organı olarak BEŞERİYET gazetesini çıkarıyor; ve, Örfi Harb Divanının, Vükelâ Meclisi'nin hakkımızdaki haksızlıklarına rağmen mesleğimizden dönmüyor, azim ve sebatla çalışıyoruz.

Mesleğin yayılması ile fikrî irşatlarımıza tercüman olarak sosyalizm mesleğinin Türkiye'de de âmme rağbetine mazhar olması için, çalışan halkımıza bir emek ar-

mağanı olmak üzere «Sosyalist Fırkası Kütüphanesi» kurduk.

Bugün birinci numarasını teşkil eden «Sosyalizm ve Rehber-i Amele» (Sosyalizm ve İşçi Kılavuzu) adındaki kitabımızı medeniyet ve basın âlemi ile proleter amele takımına sunuyoruz.

İkinci numarayı teşkil eden «Köylü Kardeşlerimiz» adındaki sosyalist eser de basılmak üzeredir.

Çalışmak ve gayret bizden, Partinin yayın ve propagandasına yardım da çalışan proleter ahalimizden!

★

Önsözden sonra, yazarın ifadesi geliyor. Bu ifadeden anlaşıldığına göre, eser hem tercüme hem de teliftir.

Refik Nevzad diyor ki:

Andre Hes ile Puvason, Lafarg, Vayyant arkadaşlarımızın Fransız proleteryası denilen ve emeğiyle geçinen amele ve işçi takımının siyasî öğretim ve eğitimi uğrunda kaleme almış oldukları nefis ve seçme eserlerin mütalâası sonucu olarak gerek çevirme, gerekse telif yolu ile kaleme aldığımız şu kitapçağızı Osmanlı emekçilerinin inceden inceye gören hamiyetli gözleri önüne seriyoruz.

Kalbimizdeki niyet hâlistir, mesleğimiz ulvîdir. Umarız ki, Partimizin organı olan kitaplarımız, tarafsızca gözden geçirilerek, kardeşçe tenkitlerle tahlil edilsin.

Biz insan yoksulluğunun duygularını aktarıyoruz. Mensup bulunduğumuz meslek yani sosyalizm sayesinde, insan sefaletini ortadan kaldırarak, yerine —umumî saadeti üstüne alan— mutlu bir insan toplumu getirmesine küçücük olsun bir yardımda bulunabilirsek, yeryüzünde payımıza düşen insanlık görevinin küçük bir parçasını yerine getirmiş oluruz.

Bu küçük vazifenin yerine getirilmesi maksadiyledir

ki, bu kitabı artsız arasız tetebbular sayesinde vücuda getirerek medenî basın meydanına sunuyoruz.

★

Dr. Refik Nevzad, sosyalizm konusuna kelimenin tarifi ile giriyor:

İşte, Fransızca bir kelime ki, Türkçe muadili, Osmanlı dilinde yoktur. Yani, Fransızca olan bu kelimeyi Türkçeleşmiş itibar ile kabul edeceğiz. Lâkin gerçek anlamını iyice anlamadan, öğrenmeden kabul etmekte mâzuruz. Şemsettin Sami Bey, Lûgatinde «ssoyalizm» kelimesini şöyle tarif ediyor: «İnsanlar arasında cemiyet ve umumî ortaklık kurarak dünya mallarını ve özellikle mülk ve servet maddelerini başka bir biçime sokmak amaciyle teşekkül etmiş bir tarik ve özel cemiyet».

Fransızca olan bu kelime, bence «sosyalist» kelimesinden kök almaktadır. Sosyalist: İnsan toplumuna ait demektir.

Sosyalizm kelimesi Avrupada hemen moda hükmündedir. Herkes bundan bahseder, ve, aklının erdiği derecede, bu mesleği tenkide girişir. Hattâ, herkes iyi sosyalizmi kötüsünden ayırd edemeksizin «sosyalistim» der.

«Sosyalist» demek, sosyalizm tarafını tutan demektir.

İşçinin yoksulluğundan müteessir olup, yoksulların talihsizliklerine karşı insanca güzel duygular taşıyan her adam «sosyalist» zümresine mensubum, der. Bu da herkesçe böyle tanınmıştır. Oysa esas mesele bu değildir. Şüphesiz her sosyalistin bir kalbi olması gerekir. Lâkin sosyalist olmak için yalnız bir kalbe mâlik olmak yetmez.

Her sosyalist, günümüzde mevcut olan eşitsizlikle adaletsizlikten dolayı isyan yoluna atılmış bir adam demektir.

Henüz bu, sosyalizm demek değildir. Çünkü, sosyalizm, temel organizasyonunda fena olan insan toplumunu değiştirmek, tabiî gerekliliği olmıyan bütün köleliği kaldırarak, o toplumu dayanılabilecek bir duruma irca etmek demektir. Bundan başka, bir de insanlığın üstüne cehaletle dalâletin yığdığı kötülükten kurtarmak için, içtihat erbabının günlük aksiyonu demektir... Sosyalizm bir nevi insan psikolojisinden ibaret değildir. Kuvveden fiile çıkması yani aksiyon haline geçip uygulanması mümkün bir nazariyedir.

Dr. Refik Nevzad, burada, şöyle bir sual soruyor:

— Bu sosyalist nazariyesini kim icat etti?

Büyük Fransız Devrimi'nden beri, Baböf veya bundan sonra gelen filozoflar, sosyalist mesleği üzerine, pek çok ciltler yazdılar. Bu felsefe kitaplarının okunması faydasız değilse de, henüz sosyalist olmıyanlar için, sosyalizmin tavsifini o kitaplarda aramamalıdır. Zira, bunların arasında aykırılık ve tezat vardır. O derecede ki, birbirleriyle pek çok defalar tartıştılar ve kalem savaşları yaptılar. Fakat, bu kalem ve fikir çarpışmalarından bir semere hâsıl oldu. Bununla beraber bu felsefe kitaplarını derin derin okumağa da hacet yoktur. Çünkü, sosyalist nazariyesi Baböf, Sen-Simon ve şakirtleri, Kabe, Oven, Furiye, Sismondi, Karl Marks, Prudon ve daha sair bilginlerin yapmacık icadından ibaret değildir. Bunun aksine, bu bilginlerin kitapları, binlerce kişinin fikirlerinin birbiriyle karşılaşıp çarpışmasından fışkıran nâgihânî bir sosyalizm ile çok kalabalık bir yığına ait insan psikolojisinin tercümanından ibaret bir meslektir. Bundan başka da, sosyalizm mesleği bir kitapta, bir risalede izah ile yetinilen âni bir teori sonucu değildir. Bu meslek, devamlı faaliyet içinde yuvarlanan amele takımının canlı mesleğidir. Amele sınıfı o mesleği tedricen ve elzemiyeti nisbetinde —halinde demiyoruz— teşkil ve tesis eder. O mesleği iyice anlıyabilmek

için o icat fikrini taşıyan kalabalık yığına girip, onun hayatiyle ve o hayattaki geçim tedariki acısı ile yaşamak lâzımdır.

İşte o vakittir ki, sosyalist olmak fikri ve sosyalistlerle ilişkiler kurmak arzusu insanda doğar. Bununla da, içinde yaşanılan çevrenin eseri olan işçi aksiyonu iyice belli olur. Hattâ kayıtsızca bir insan, sendika üyesi olsa, iştirak-i â'mâl cemiyetine girse, yeni bir insan toplumu biçimi içinde bulunulduğuna dair o insanda bir yenileşme duygusu uyanır. Ve, ondan daha mükemmel bir toplum cenini için de dimağında bir fikir icat eedr. Bu halde de, insan dimağında, sosyalist mesleğinin tarif ve tâbiri hakkında vuzuh peyda olur.

Refik Nevzad, Enternasyonal Sosyalist Kongrelerinde kabul edilen resmî tarif ve formül hakkında şu bilgiyi veriyor:

1896'da Londra'da, 1900'de Paris, 1904'de Amsterdam Beynelmilel Sosyalist Kongrelerinde, bütün memleketler sosyalistlerinin kabul ettikleri gayet muhtasar resmî tarif ve düstur, pek güzel meydana çıkmıştır:

1) İşçilerin beynelmilel itilâf ve umumî müşterek hareketleri;

2) Mülkî kuvvetlerin zapt ve istirdadı için —yani demokrasi yolundan oyla meclise girmek— işçi sınıfının bir fırka halinde olarak politik ve ekonomik örgütü;

3) Üretim ve mübadele vasıtalarının sosyalizm mesleğine uygun bir surette yapılması, yani çeşitli kapitalist sosyetelerin «İçtimaiyyun veya İştirakiyyun» toplumu haline çevrilmesi.

Formül diyor ki: Sosyalist Partisi bir «sınıf partisi» dir. O halde, demek oluyor ki, varlığı «mücadele-i sunûf» yani sınıflar arasındaki savaşla kaimdir; ve bütün sosya-

lizm icraatı da bu mücadelenin teşhisi üzerine dayanmaktadır.

Refik Nevzad'a göre:

Sınıf savaşlarını, sınıflar arasındaki mücadeleleri anlamak için ahalinin sınıflarını bilmek gerektir. Sınıfların sosyalistler tarafından icad edildiğini zannetmemeli. Bunun aksine, bu sınıflar, sosyalizm icad olunmazdan önce de vardı. Sınıflar, önemli endüstrinin zuhuru ile meydana çıkmıştır.

★

Broşürün bundan sonraki paragrafları şunlardır:

A) Sınıf zıddiyeti;

B) Küçük tâcirler,

C) Köylüler,

D) Sermaye nasıl artar?

Refik Nevzad, 29 uncu sayfadan itibaren, ÖZEL MÜLKİYET meselesini ele alıyor; ve, sosyalistlerin şahıs mülkiyeti için ne düşündüklerini açıklıyor:

Asıl maksat, bu istihsal âletlerinin, üretim araçlarının ve avadanlıkların «iştirakine» dönmektir. Bu şahıs mülkü meselesi üzerine pek çok israr etmek isteriz. Zira, herkes sanacak ki, sosyalistler şahsî mülkün en büyük düşmanıdırlar. Hattâ, buna misal olarak Prudon'un dediği; «şahsî mülk bir hırsızlık eseridir» —yani mülkiyet hırsızlık demektir— cümlesini zikrediyorlar. Oysa bilmiyorlar ki, Prudon şahsî mülkiyetin en birinci ve hattâ en büyük savunucularından birisidir. Çünkü, Prudon yalnız bugünkü sermaye ve servet sahibi adamların şahsî mülklerini muahaza etmek istiyerek bu cümleyi kullanmıştı.

Ne olursa olsun! Biz eminiz ki, bunun tamamiyle aksine, SOSYALİZM HERKESE BİR ŞAHSÎ MÜLK TEMİNİNE SEBEP VE VASITA OLACAKTIR.

Binlerce işçinin tümünde mülk olarak ne var? Gündelikleri değil mi? Bu gündelikleriyle hemen hemen ölmiyecek kadar geçinmeğe muvaffak olabiliyorlar. Olabiliyorlarsa ne mutlu onlara!

Kuvveden fiile çıkarılacak maksat da zenginlerin şahsî emlâkini ref' ve ilga etmekten başka bir şey değildir. Zira, bu veçhile herkese sığınmak ve yaşamak için gerçek bir şahsî mülk sağlanacak, ve yine bu veçhile hayatın büyük ihtiyaçlarının en gereklileri kolaylaştırılmış bulunacaktır.

Bize sual sorularak dense ki:

— Bu şahsî mülk neden ibaret olacak ve ne üzerine dayanacaktır?

Cevap olarak deriz ki:

— Bizim maksadımız bütün üretim araçlarını (alât ve edevat-ı imali) sadece müşterek olarak imal etmek değil mi? O halde bütün ticaret maddeleri, elbise, özel hayat maddelerinden sayılan eşya takımı vesaire tasarruf ve istimlâke elverişli olmalıdır.

Üretim araçları, başka bir deyişle, üretim vasıtaları, kapitalist tarafından «sermaye» adı ile yâd olunduğuna göre: —Ve sosyalistler de o sermayeyi yani kapitali, mesleklerine uygun bir surette avâmın hakimiyeti eline vermek istediklerine göre—; sosyalistlere «sermayeyi mahvedenler» taraftarı deniyor.

Böyle bir fikir hem münasebetsiz, hem abestir, saçmadır. Çünkü, sosyalistlerin istedikleri şey, sermayeden olan üretim araçlarının ortadan kaldırılması değildir —zira, onsuz mahsul ve ürün olmaz—; bunun aksine, bu sermayenin özel tasarruf biçimini değiştirmektir. Biz, o sermayeye, o kapitale «iştirakiyyun» mesleğiyle mütenasip bir insan toplumu biçimi vermek isteriz. Başka değil!!

Özet olarak şunu söyliyebiliriz ki, sosyalizm mesleği şahsî sermaye emlâkinden doğan ve husule gelen gelir ha-

sılât ve imtiyazlarını ortadan kaldıracaktır. Başka bir kişinin emeği sonucundan biriken hasılatı bütün avama ayırmak için «iştirakiyyun» mesleğini tercih ediyoruz. Sınıf savaşı kalkacak, müteaddit sınıflar olmıyacak.

«İştirakiyyun» mesleği nazariyesini böylece anlayıp kabul ettikten, gündelikçi ve amele için tasavvur edilecek saadet ve adaletin ancak bu meslekte mevcut olacağı kavranıp benimsendikten sonra «sosyalist» dövüşücülerden olmaktan çekinmek isteyenler; bilinmez artık bulunacak mı?

Lâkin, böyle zengin ve fakiri olmıyan bir toplumu teşkil ve idare etmek kâbil mi? Öyle bir toplum ki, bütün fertleri çıkarları ortak işçiden, emekçiden meydana gelsin?

İnkilâp şartlarına riayet ederek, bizim tasavvur ettiğimiz toplum, birdenbire, «iştirakiyyun» toplumu haline gelebilir m? Bunu da şöyle bir misal ile gösterebiliriz. Lâkin bu misale ancak bir faraziye değeri vererek zikredeceğiz. Farzedelim ki, bugün, yarın bütün sermaye ve servet sahipleri menfaatperestâne bir arzu ile yeryüzünün bir tarafında toplansınlar. Yine farzedelim ki, çalışmaksızın senedat hisseleri ve iradiyle geçinen servet sahibi pek çok zatlar da bunlara katılsın... «İştirakiyyun» mesleğinin vücudunu kabul etmek nazariyesi kolaylaşıyor.

★

Broşür yazarı, «İşçi Partisi Örgütü» başlığı altında sosyalizme ne vasıta ile ulaşılabileceğini araştırıyor. İşçi sınıfı sosyalizme elverişli bir hale nasıl getirilecek? Sendika, kooperatif, demokrasi esası üzerine murahhas danışma heyetlerine girmesi (Belediye, Devlet Şûrası, Umumî Meclis ve Millet Meclisi üyelerinin arasına girmek).

Sosyalizm mesleğine girmek için kime müracaata mec-

buruz? Kimin, kimlerin dikkat nazarını çekmeliyiz?

Bu sorunun en basit cevabı; yevmiyeci takımının dikkat nazarını çekmeğe mecburuz, değil midir?

O halde, yevmiyeciler, gündelikçiler, başka bir deyişle ameleler, işçiler, hangi sınıftan olurlarsa olsunlar, ne işle uğraşırlarsa uğraşsınlar mutlaka sosyalist olmaları lâzımdır!

Amelelerin, işçilerin renkleri, nesilleri ırkları, dinleri, mezhepleri milletleri, lisanları ne olursa olsun, bizce hepsi eşittir. Yani netice bizim için hep birdir. Cümlesi insan toplumuna mensup birer adamdır. Sosyalizm bakımından hepsi mağdur, kapitalistlerin istibdadı altında ezilmiş, her şeyden mahrum, menfaatlerine zarar veren adamlara karşı dövüşen, bedbaht bir insan sınıfıdır. Sosyalizm onların meşru, tabiî ve gerçek savunucusudur.

Sosyalizmin uluslararası karakterini belirten broşür yazarı, sonuç olarak, şunları tekrarlıyor:

Sosyalist olmak için, önce bir amacı işlemek gerek. O amaç da, üretim vasıtalarının sosyalizm doktrinine uygun olarak elde edilmesidir. Sonra da vasıtayı elde etmeğe gayret etmeli.

★

Dr. Refik Nevzat, broşürün sonunda, eserini okuyanlara seslenmekte, hem teori sahasında, hem de pratik alanda çalışmalarını övütlemektedir. (32).

İŞTİRAK GAZETESİNİN BİRİNCİ SAYISI

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın organı olan haftalık ve on beş günlük **İştirak** dergilerinden sonra, parti aynı isimle haftada, iki defa çıkan bir gazete yayınlamıştı: «Birinci

sene, No. 1, 13 Şaban sene 1330 cumartesi (14 temmuz, sene 1328; 27 temmuz, efrenci sene 1912).

Başlığın altında şu mısra okunuyor:

Milletim nev'-i beşerdir vatanım rûy-u zemîn

İştirak gazetesi, parti organı olduğunu Türkçe ve Fransızca olarak şöyle açıklıyordu:

«Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın nâşir-i efkârıdır. **Organe du Parti Socialiste Ottoman.**»

Gazete, «şimdilik cumartesi ve çarşamba günleri neşrolunacak» tı. (33).

★

İştirak gazetesi işçilerin ve köylülerin refaha kavuşmasını istiyordu:

«... Hükûmet, Anadolu'da, kooperatif şirketler, küçük sendikalar teşkil etmeli; köylü, az faizle, istediği parayı oradan alabilmeli. Biz, Hükûmetimizden ne bir **Grand Opera,** ne de Sarayburnundan Haydarpaşaya asma köprü istemiyoruz... Biz işçileri, rençberleri, köylüleri biraz terfih edebilirsek, büyük iş görmüş oluruz.»

Sosyalistler, emniyet ve sükûn istiyorlardı:

«Sosyalizm, kâmil meşrutiyet ve hürriyet taraftarıdır. Fakat sosyalizm aynı zamanda gasbedicilerin, hak düşmanlarının da düşmanıdır. Onun için bir sosyalist de ister ki, emniyet, asayiş, inzibat sağlansın...

Seçimler başladı. Fakat bu bir seçim değil, bir curcuna idi. Gürültülü nümayiş yapanlar Hükûmet partisine mensup kişiler olduğu için, takdire mazhar oluyor; muhalif partiye oy vermek isteyenler silleler, tokatlarla karşılanıyordu. Gazinoların camları kırılıyor, polis tarafsız davranmıyordu. Balat'ta iki üç arkadaşiyle geçen şair A. Rıfkı; sabıkalı kör Riza'lardan, sandalcı Hızır'lardan sopa yedi. Ve, polis bir şey yapamayıp aczini gösterdi.»

Osmanlı sosyalistleri, İttihat ve Terakkiyi Fransadaki Jakobenlere benzetiyorlar ve Jakobenlerin Büyük Fransız Devrimi sırasındaki safsatalardan bahsediyorlar

«Bugün bütün bir millet, Fındıklı Sarayı'nda kendilerine büyük bir kuvvet atfeden **İttihat ve Terakki** Meclisi nin artık tarihî bir uyanış hâtırası olmasını istiyor. Bu Meclisin bugünkü durumunu muhafaza etmesi, memleket için vahim bir fesat âmili olacağı gerek millet, gerek Hükûmetçe takdir edildiğinden, birkaç güne kadar infisah edeceği şüphesizdir.»

Karl Marks'ın «Sermaye» adındaki meşhur eserinin yakında bir dergide tefrika edileceğini müjdeliyen (10) **İştirak** gazetesi uzak ülkelerdeki ihtilâl ve grev havadislerine de yer veriyor; ve Portekiz Sosyalist Partisinin umumî merkez tarafından Enternasyonal Komiteye gönderilen 13 Temmuz 1912 tarihli mektubu yayınlıyor; ve Portekiz sosyalistlerinin Cumhuriyet rejimini savunduklarını bildiriyordu: «Portekiz Sosyalist Fırkası Merkez-i Umumîsi Beynelmilel Komiteye aşağıdaki mektubu göndermiştir:

Cumhuriyetin ilânından sonra toplanan dördüncü Millî Umumî Meclisimizde yeni idarenin güçlenmesine engel olacak, varlığını ve ilerlemesini tehlikeye sokacak hiç bir hareket yapılmaması kararlaştırılmıştır.

Her ne kadar Hükûmet kamu menfaatlerine aykırı ve özellikle işçi ve sosyalistlere muarız bir siyaset tarzı izlemiş ise de, Portekiz Sosyalist Partisi kararından dönmedi; ve o hareket hattında sebat etti.

Bugün müstebit ve muhafazakâr İspanya Hükûmetinin cinayetkârâne yardımı ile, Portekizde Krallığı geri getirmek iddiasında bulunan Kral taraftarlarına karşı Cumhuriyetin savunulması maksadiyle, Cumhuriyetin faaliyetini, kısır bırakmamak amaciyle, «Cumhuriyet'in savunulması» adına halkın çıkarlarına ve özgürlüğe aykırı olarak yapılan kanunların feshini istemek üzere yapılması

gerekli mitinglerin ve sair teşebbüslerin şimdilik ertelenmesi Sosyalist Partisi Yönetim Kurulunca karar altına alınmıştır.

İspanya'da Kralcıların bir sığınak bulup cemiyet teşkil etmelerine engel olmıyan Kanaleyas Kabinesinin müzaheretini, Portekiz Cumhuriyeti aleyhinde, İspanya tarafından uluslararası hukuku çiğniyerek tutulan yolu, açıktan açığa takbih ederiz. Kanı pahasına Cumhuriyeti kuran Portekiz milletinin şeref ve haysiyetinin bu suretle ayaklar altına alınmasına aslâ dayanamayız. Bu millet yeni idare biçimini sürdürmeğe kesin olarak azmetmiştir.

Biz sosyalistiz ve ebediyen sosyalist olacağız. Lâkin CUMHURİYET TEHLİKEDE OLDUĞUNDAN ONUN SAVUNULMASINA KOŞARIZ. Bundan ötürü, İberya Yarımadasında papazlıkla Krallığın yeniden uğursuzca buyruğunu yürütmesi sonucunu verecek surette İspanya Hükûmetinin Konservatörlere yani muhafazakârlara olan yardım ve müzahereti aleyhinde Enternasyonal Sosyalist Merkezi'ne mensup bütün Sosyalist Partilerinin organları olan gazetelerle, protestolar yağdırmalarını, Parlâmentolarda bu hususta gereken teşebbüslerde bulunmalarını, mitingler tertiplemelerini rica ederiz.

Portekiz Cumhuriyetinin düşmesi Avrupa medeniyeti için gayet müthiş bir irtica adımı olacaktır. Enternasyonal Sosyalist Partisi ile demokratik kamu oyu bu felâketin vukuuna mahal bırakmamalıdırlar.

Portekiz Sosyalist Partisi
Umumî Merkezi adına
Sezar Norgeyra

Bu mektubun altına, Osmanlı Sosyalist Fırkası adına, Hüseyin Hilmi şu satırları eklemişti:

Engizisyon mezaliminin kaynağı olan İspanya'nın liberallik iddiasında bulunan şimdiki Kanaleyas Kabinesi-

nin ne kıratta bir kabine olduğu yukarki mektuptan anlaşılıyor. Zâlimlerin elinden kurtulmak istiyen, özgürlük haklarını kullanmak arzusunda bulunan milletler uyandıkça birleşerek iktidar mevkiinde bulunan canavarları elbette devirir.

İspanya, Portekizdeki irtica haydutlarına yardım etmekle yeni Cumhuriyeti kuran bu necip milletin bu meşru emellerine bir set çekeceğini tasavvur ediyor ve, Kanaleyas'ın Başkanlığı altında bulunan göya hürriyetperver Kabinesini alçakça ihtiraslarına âlet ediyor.

Osmanlı sosyalistleri, bu cinayetlerin karşısında, hak ve hakikatin daima galip ve muvaffak olacağına emindir; ve Portekiz kardeşlerimizin mücahedeleriyle alçak gericilerin bütün teşebbüslerinde umut kırıklığı ve mağlûbiyetten başka bir şeye kavuşamıyacaklarını ummaktadırlar. Kanaleyas çetesinin bu gericilere zahîr olmasını şiddetle protesto eder; ve Portekiz Sosyalistlerine kardeşlk selâmımızı yollarız.»

★

Osmanlı sosyalistleri, gene bu sayıda, İtalyan Sosyalist Partisi'nin on üçüncü kongresinden bahsetmişler; hakikî sosyalistlerle reformistleri karşılaştırmışlar; İtalya Sosyalist Reformist Partisi kurulduğunu bildirerek farmasonlukla sosyalistliğin uzlaşamıyacağı tezini savunmuşlar ve reformizme karşı cephe almışlardır.

★

Birinci sayının muhtevası hakkında tam bir fikir edinebilmemiz için, «Amele Hayatı» başlıklı ve «İbnülhak» imzalı yazıyı da sunacağız:

«Aristokrat tabiatlı, Beylik müptelâsı kimselere ne

vakit sosyalizmden söz açılırsa, bu mesleğin Avrupa'ya özgü olduğu, henüz bir işçi hayatı mevcut olmayan Osmanlı memleketlerinde bundan bahsetmek zamanının gelmediği cevabı alınır.

Gerçekten, beyzadelerin yakın çevresinde, yani yemek salonlarında, tiyatro ve balolarında, seyrangâhlarında, gezinti yerlerinde; kısası, zevk ve safa ile dolu yaşama alanlarında önemli bir işçi faaliyeti yoktur. Fakat, memleketin tümüne birden kavrayıcı bir gözle bakılırsa, hepimizi yaşatan fakir ziraatin işçiler tarafından yapıldığı, memleket içindeki milletin bütün fertlerini geçindiren eski usul, ve ağır ağır işliyen yerli sanayiin yine onlar tarafından yürütüldüğü görülür.

Asalet taslıyanlara sorarız: Acaba ziraat, ticaret, endüstri bizim memleketimizde Avrupa kadar ilerledi mi? Acaba, Türkiye'deki sermayedarlık yani kapitalizm Avrupa ve Amerika'ya nisbetle sıfırdan farklı mıdır? Çiftliklerimizde ne suretle ekilip biçilir? Hazret-i Âdem zamanından kalma sapanlar ve oraklarla değil mi? Fabrikamızın sayısı kaça varıyor? Madenlerimizin kaçta kaçı işletiliyor? Bizde kapitalizm iptidaî bir halde bulunduğu için, kapitalistlere işlerini ileriye götürmelerinin yersiz ve mevsmsiz olduğu, itiraz makamında, söylenebilir mi? Hayır! Ne sınaî ve malî müesseselerin meydana gelmesine, ne de işçi teşkilâtının vücuda getirilmesine engel olunamaz. Para sahipleri için onlar ne kadar lâzımsa mevcut işçiler için bunlar o derece, hattâ daha zarurîdir.

İşçi, ilerlemesini patrondan bekliyemez.

Ölmiyecek kadarla geçinmek için on iki ve bazan on altı saatlik emeğine karşılık aldığı cüz'î gündeliklerle bir gün patron olamaz. Bu da muhakkak. O halde, maddeten ve mânen ilerliyebilmek için yalnız bir çaresi kalıyor. O da ittifak ederek, elele vererek mücadele etmektir.

Batı memleketleri mücessem örnek olarak karşımız-

da duruyor: Oralarda kapitalizm ile sosyalizm aynı zamanda ilerlemiştir. Biri ötekinin büyümesine, gelişip serpilmesine engel olmamıştır.

Bugünkü toplumu meydana getiren kapitalizm ile işçi sınıflarından birinin diğerine mazlum ve makhur olmaması umumun faydası bakımından elzemdir. Lâkin, biri ilerlettirilir, öteki cılız bırakılırsa ekonomik istibdat bütün dehşetiyle buyruğunu yürütür.

Beyzadeler yanlız şehrimizdeki un fabrikalarını bir kere ziyaret etseler; yaldızlı hayallerini az buçuk bırakarak gerçeğe dokunurlar. Zira, bu fabrikalarda günde on, on iki kuruşa karşılık seher vaktinden geceye kadar ve gün aşırı olmak üzere de geceleri uykusuz kalarak, —çalışan işçinin fabrika sahibine mümkün mertebe fazla bir kâr sağlaması için— ne sefalet, ne rezalet, ne hayvanca şartlar içinde uğraştığını, didindiğini kendi gözleriyle göreceklerdir.

Şık beylerimiz bir kere de ceket terzilerinin atelyelerini lütfen ziyaret etsinler. Yaz günü her tarafı kapalı ve yalnız dibinde kuş kafesi kadar ufak bir penceresi olup, tavanı alçak ve bu tavana asılı büyük bir lâmbanın ziya ve hararetiyle hem bir hamama, hem bir kümese benziyen cehennem gibi bir salonda elli altmış gencin yanyana nasıl terliyerek, üzülerek göz nuru döktüğünü görsünler... Denilecek ki, bu pek tabiî... Fakirlik ve yoksulluk ezelîdir. Evet ama, kendi açımızdan pek tabiî olan bu hal kamu çıkarını düşünmekle mükellef olan Hükûmet ile nefislerini düşünmek hakkını haiz bulunan işçiye göre tabiî olmasa gerek!...

Bizim memleketimizde işçi hayatı yokmuş! İşçi var ya... Bunları düşünür insan kılmak, bunlara hayat bahşetmek bir parça gayret ve himmetle olur. Sosyalist arkadaşlarımız bunu asla esirgemiyecekler; ve az zamanda göğsümüzü kabartarak, meserretle göreceğiz ki, sermayenin

heybeti karşısında işçiler ve emekçiler birleşip ittifak ederek, diğer memleketlerde olduğu gibi, burada da, varlıklarını ispat edeceklerdir. Emek felsefesinin başarıları karşısında, ince sesli, gelin yürüyüşlü Beylerimiz lâl ve hayran kalacaklardır.»

MARX SAĞ OLSAYDI...

Karl Marx'ın yüzüncü doğum yıldönümü (5 Mayıs 1918) münasebetiyle, **Vakit** Başyazarı Ahmet Emin (Yalman), «Sosyalizm ve İçtimaî Siyaset» başlığı altında bir yazı yayınlamıştı. Bu yazı, o tarihte, Ahmet Emin'in sosyalizm ve sosyal politika anlayışını yansıtmakta, —dehasını kabul ettiği— Marx'ı reddedebilmek için nasıl bir çaba harcadığını göstermektedir:

«Bugün meşhur Alman sosyalisti Karl Marx'ın yüzüncü doğum yıldönümüdür.. Yaşadığı sürece aralıksız takibata uğrayan, kendi memleketinde yaşamak imkânından mahrum edilen, Fransa'da ve diğer sığındığı memleketlerden kovulan Marx'ın hâtırası bugün dünyanın her tarafında, gerek fikrine iştirak edenler ve gerek etmiyenler tarafından saygı ile yâd edilecektir. Karl Marx'ın neşrettiği fikirlerin mahiyeti ve sonuçları ne olursa olsun, herhalde şurasına şüphe yoktur ki, Marx cihanın yetiştirdiği büyük dâhilerden biridir. Dünyanın her köşesinde milyonlarca işçi arasında yaşamak azim ve şevkini güçlendiren örgütün ortak temellerini Marx kurmuştur. Her memleketin sosyalistleri bu büyük Alman sosyalistine âdeta kutsî bir mevkii olan bir mürşit gözü ile bakarlar. O kadar ki, Karl Marx'ın ancak geniş ekonomi bilgisi olanlar tarafından anlaşılabilecek kadar muğlâk olan «Sermaye» (Kapital) adındaki eseri, her memleketin işçisi tarafından bir Mukaddes Kitap gibi okunmakta, ezberlenmekte; ve bu ilmî kita-

bın ortaya koyduğu birçok esaslar muğâlâta biçiminde, işçi itikatlarına ve hurafelerine karıştırılmaktadır. Milyonlarca insanın hayatına bu kadar etki yapabilen dâhi, ilme de büyük hizmetler etmiştir. **«İlm-i İktisadın Tenkidi»** ve **«Sermaye»** isimlerindeki kitaplarda, hayatın ve tarihin sırf maddî faktörler yardımıyla izahı hakkında yazılan satırlar hiç şüphesiz İLMÎ BAKIMDAN CERHEDİLMİŞTİR ve PRATİK BAKIMDAN ZARARLIDIR. Fakat, bu satırlar herhalde ilmin üzerine basarak yükseldiği önemli kademelerden birini teşkil eder. Tarihin maddî izahı, her memleketin aydınlarının gözü önünde yeni ufuklar açmış, yeni ve tesamühkâr anlayışlar uyandırmış ve faydalı tartışmalara konu teşkil etmiştir.

Marx'ın ve onun yoluna girenlerin anlayışına göre: Her devrede üretim için kullanılan usul ve vasıtalar, o devredeki ahlâkî, dinî ve sosyal hayatın tarz ve şeklini teşkil eder. Sosyalizmin en büyük dayanağı olan bu teorinin ne kadar aşırı ve yanlış olduğu izaha muhtaç değildir. Maddî ve iktisadî faktörlerin hayatta büyük bir yeri vardır. Fakat, hayat o kadar muğlâktır ki, hiç bir zaman yalnız bu faktörlerin ve menfaat fikrinin yardımı ile açıklanamaz. Endüstri faaliyetlerinin gelişmesi sonucunda, gerçekten bugün her tarafta hayatı maddî bir surette anlamak istidadı artmış; ve, MADDÎ ANLAYIŞLARA DAYANAN SOSYALİZM İLERİ GİTMİŞTİR. Fakat, bu akım geçicidir. Manevî şeylere değer vermek meyli, ne şekilde olursa olsun mutlaka dönüp gelecektir. Maddî akımların, öteki faktörlerin zararına olarak ileri gittiği müddet zarfında, dünya yüzünde feyiz, mutluluk ve gerçek ilerleme artmamış; bunun aksine, ahlâksızlık, cinayet, kötümserlik, yıkıcılık genişliyerek, nihayet bugünkü çapta bir savaş zuhur etmesini ve bunun bu kadar sürmesini mümkün kılmıştır.»

Karl Marx'ın yanlış yerlerini göstermeğe çalışan Ah-

met Emin, SOSYAL DEVRİM nazariyesini de reddetmektedir:

«Karl Marx'ın ortaya koyduğu fikirlerin diğer bir yanlış ciheti, insanyetin içtimaî ihtilâller ianesiyle yükselebileceğidir. Bugün, dünyanın her tarafında, işçi sınıfı bir ihtilâl bekliyor; ve bu sayede, herşeyin bir hamlede salâh bulacağına ihtimal veriyor. Bu zanların ne kadar temelsiz olduğunu, muhtelif zaman ve mahallerde, ihtilâl neticesinde geçici olarak kurulan sosyalist idareleri ispat ettiği gibi, Rusyadaki Bolşevik rejimi de, şüphe kabul etmez bir surette ortaya koymuştur. Sosyal hayat yalnız çıkarlar üzerine değil, aynı zamanda alışkanlıklar, gelenekler, mukaddesat, sosyal anlayışlar ve ahlâkî değerler üzerine kuruludur. Bunları hiç hükmüne koyarak ileriye doğru atılan her devrimci adım, havada temelsiz bir bina yapmağa benzer. Böyle adımlar insanları terakkiye ulaştırmaz; aksine geriye doğru atar. Bundan başka, bütün bir toplumun menfaatine bağlı meseleleri, yalnız bir sınıfın çıkarı bakımından çözmeğe kalkışmak, yine Rusya'da görüldüğü gibi, ancak sınıf tahakkümüne, şahsî ihtiraslara yol açar. Umumun refahını ve toplumun ilerlemesini sağlamaz. Karl Marx zamanında, bugünkü bilgi ve bugünkü sosyal anlayışlar yoktu. Bir toplumun; umumiyeti itibariyle, ileri gitmesi ve yardıma muhtaç olanlara sosyal menfaat adına el uzatılması, umumun menfaati bakımından mutlaka gerektiği ve bir memleketin ancak esaslı bir sosyal politika izlemek suretiyle uluslararası mücadelede ileri gidebileceği iyice anlaşılmamıştı.»

Ahmet Emin'e göre; Marx sağ olsaydı sosyalizmi kökten reddeder ve örneklik bir **sosyal politikacı** olurdu:

«Marx gibi bir dâhi bugün yaşasaydı, mümkün değil SOSYALİZMİ KABUL EDEREK KENDİNİ MAHDUT SINIF MENFAAT VE ANLAYIŞLARINA ESİR ET-

MEZ; ortalığa ancak içtimaî siyaset nokta-i nazarından bakardı.»

Niçin? Çünkü:

«Sosyal politika, sosyalizmin hedef olarak aldığı bütün faydalı şeyleri programına kabul eder; fakat, husumetkâr bir sınıf tesanüdü yerine, millî dayanışmaya taraftar bulunur.»

Ahmet Emin, bundan sonra, «dünyanın her memleketinde belli makamlar tarafından sistem dairesinde yapılan sosyal politika faaliyetlerinin henüz bizim hayatımızda yer tutmadığını» söylüyor; ve, «hattâ -diyor- Hükûmetin birinci derecede görevleri arasında telâkki edilmesi gerekeceği anlaşılmamıştır.»

Her memleket gibi, memleketimizin sosyal politikasında izlenecek hedefleri, on maddelik bir program halinde sunan **Vakit** başyazarına göre:

«Bu programı vakt-ü zamaniyle kabul eder ve tedricî bir surette uygularsak KARL MARX TARAFINDAN ORTAYA KONULAN NAZARİYELERİN GÜNÜN BİRİNDE MEMLEKETİMİZDE YAYILMASININ ve **cehaletle elele vererek tahribat vukua getirmesinin önü** ŞİMDİDEN alınmış olur.»

Ahmet Emin, sosyalizmi zararlı görüyor ve bunun yerine, koruyucu ve şifa verici bir tedbir olarak, **milli bir sosyal politika programı** kabulünü istiyorduk. Fakat, bu, onun sosyalizmin mürşidine derin bir saygı beslemesine ve Marx'ı —yaşadığı devre göre— haklı bulmasına engel değildi:

«Sosyalizmi mâzur görmek ve bunun yerine bir tedbir-i vâki ve şâfi olarak millî bir siyaset-i içtimaiye programı kabulünü istemekle beraber, şurasını tekrar edeceğiz ki, biz sosyalizmin bugün yüzüncü sene-i devriye-i velâdeti idrak olunan mürşidini pek muhterem görüyoruz; ve,

Marx'ın, kendi zamanına göre, DOĞRU BİR YOL TUTTUĞUNA kail bulunuyoruz.» (34).

TÜRKİYE İŞÇİ VE ÇİFTÇİ SOSYALİST PARTİSİ VE İSTANBUL SEÇİMLERİ

Vakit gazetesi muhabiri, **Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi** erkânından bir zatla, İstanbul seçimleri hakkında ,uzun bir mülâkat yapmış ve gerek bizde yürürlükte olan usule, gerek diğer memleketlerde cereyan eden şekillere göre son İstanbul seçimlerinin verdiği sonucun yolsuz sayılıp sayılmıyacağını sormuştu.

Partinin sözcüsü şöyle demişti:

— Bazı mebuslarımızın namzetliklerinin son seçim günü ilânı ve bazılarının hiç ilân edilmiş olmaması bizim Seçim Kanunumuza aykırı değildir. Fakat, Avrupa seçim usullerine göre uygun sayılmaz. Fransa'da, önceden namzetlik ilân edilmek mecburiyeti vardır. Fakat herhangi bir listeden arzu edilenler ve yeniden başkaları konabilir. İtalya'da, meselâ sosyalist namzetlere oy vermek istiyenler o listenin tümüne oy vermek zorundadır. Ancak arzu ettiği namzede bir üstünlük sıra ve kaydı eklenebilir. Almanyada tamamiyle liste usulü vardır; ve listeler seçimden pek çok zaman önce belli olur; ve hiç bir suretle değişiklik yapılamaz. Hattâ, listeler basılıdır. Umumun oy vermesi rey-i âm ve nispî temsil usullerine en uygun seçim tarzı da budur.

Seçim Kanununa göre, meşrû bir suretle cereyan eden bu seçimin feshini istemek yersizdir.

Parti sözcüsü, Numan Efendi'nin (35) şahsî mesleği ve seçilmesinin işçi sınıfı üzerindeki etkisi hakkında şunları söylüyor:

— Numan Efendi'nin seçilmiş olması herhalde dikkate değer bir olaydır. Biz BU OLAYDA İSTANBULDAKİ SOSYALİZM AKIMININ MÜESSİR OLDUĞUNA İNANIYORUZ. Bu akım özellikle **Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi** tarafından 24 Ekim 1919'da yapılan Ferah Tiyatrosundaki içtimaî intihap ile kendisini kuvvetle göstermişti. Muhtelif burjuva partileri bu akımın önemini anlayamıyarak kayıtsız kaldıkları halde, 135 **ikinci seçmen** amele cereyanının kuvvetini takdir etmişler ve oylarını Numan Efendi'ye vermişlerdir. Bir amelenin Meclise girmesi hâdisesi dolayısiyle İstanbul işçi sınıfı bir ümit şeklinde bu seçimi iyi karşılamıştır. Ancak, Numan Efendi'nin Mecliste muhtelif meseleler ve olaylar karşısında alacağı duruma göre umumî ümitlerinde aldanıp aldanmadıklarını anlayacaklardır. Numan Efendi, beyanatında, NASYONAL SOSYALİST olduğunu söylüyor. **Sosyalistlere göre, bu iddia sosyalizm prensiplerine karşı bir muhalefettir.** Numan Efendi gerçek bir sosyalist ise beyanatında herhalde bir ifade yanlışı vardır.

Sözcü cevaplarına devam ediyor:

Türkiye'de sosyalizm hareketlerinin fiilen tesir icra ettiğini ifade eden seçim herhalde Avrupayı ve özellikle bütün sosyalist âlemini alâkadar edecektir.

Sözcü bundan sonra şikâyetlere geçiyor:

— Bizim seçim faaliyetimize müdahale edilmiştir. Bunu Dahiliye Nezaretine (İçişleri Bakanlığına) verdiğimiz muhtırada izah ettik. Ferah Tiyatrosunda proleterya sınıfının muhtelif meslek mensuplarından iki bin kişilik bir toplantı yapmıştık ve bu tamamen kanuna uygun bir toplantı idi. Aradan epey zaman geçtikten sonra Emniyet-i Umumiye bu toplantı hakkında takibat yaptı ve başka yerde toplantı yapmamıza müsaade etmedi. Biz o vakitten beri seçimde bilmecburiye faaliyet gösteremedik. Yapılan takibatın hakka uygun olmadığını anlayan Emniyet-i Umumi-

ye nihayet bize ilmühaberimizi seçimden bir gün önce, yani 17 Kânunuevvel çarşamba günü verdi ve ertesi günü İstanbul seçimi oldu. Buna rağmen, bizim namzedimiz Vehbi Bey (Vehbi Sarıdal) ondört oy kazandı. Burjuva partilerinin kazandıkları oyla mukayese edersek, biz, SOSYALİZMİN ONLARA GALEBE ETTİĞİNE VE EDECEĞİNE İNANIYORUZ. Fırkaların programlarını kabul eden namzetler arasında nisbet yapmalıdır. Faraza, **Millî Ahrar,** zannederim, Ahmet Selâhattin Beyi namzet gösteriyor. Oysa; Selâhattin Bey etatistir, liberal değildir. Gerçek namzetleri arasında **Sulh ve Selâmet** en çok 21, **Millî Ahrar, Ehali İktisat** ile ortak listesinde en ziyade 5 oy kazandı. Buna karşı **İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi** namzedi, 14, diğer bir sosyalist namzet 7 oy aldı. **Sulh ve Selâmet**'in 21 oy kazanan namzedi bir sabık Harbiye Nazırı olmasına göre, partimiz namzedinin 14 oy alması —propaganda faaliyetimizin menedilmiş olmasına rağmen— partimizin başarısını göstermeğe kâfi delil olur.

Seçim usulünün tadili hakkında fikri sorulan sözcüye göre:

— Mevcut seçim usulü tamamen yıpranmış bir usuldür.

Sözcü:

— Biz -diyor- **doğrudan doğruya, vasıtasız ve nispî usule taraftarız. Halkın hâkimiyetini sağlayan biricik usul budur.** Sonra eşit seçim hakkını kemal-i şiddetle müdafaa ederiz. Deniyor ki, Yüksek Mektepler ve Darülfünun (Üniversite) mezunlarına üç oy, orta tahsil görenlere iki oy verilmesi lâzımdır. Bu pek açık bir haksızlıktır. Yüksek mekteplerde okuyanlar iki üç misli vergi veriyorlar mı? Asker oldukları zaman bir oylu hemşehrilerinin askerlik müddetinin üç misli hizmet ediyorlar mı? Hayır, değil mi? Binaenaleyh, **seçimde emeğe değer vermelidir. Kim çalışıyorsa o oy sahibi olmalıdır. Her çalışanın oy miktarı eşit olmalı-**

dır. Proletarya yüksek tahsil görmemişse bu kusur burjuvaziye aittir. Madem ki, kadınlar bugün çalışıyorlar; vergi ile, iş ile alâkadardırlar! onlar da **erkeklerden hiç fark olmaksızın aynı suretle seçim hakkına mâlik olmalıdırlar** (36).

ETEM NEJAD'ın PRENS SABAHATTİN'le POLEMİĞİ

Yunus Nadi'nin imtiyaz sahibi ve başyazarı bulunduğu **Yenigün** gazetesi, 1920 yılının başında, Etem Nejad'ın Prens Sabahattin Beye karşı bir polemiğini yayınlamıştı. Meslek itibariyle sosyalist olmadığını belirten **Yenigün**, bu polemiğe niçin sütunlarını ayırıyordu? İlmî bir inceleme ve tahlil olmak itibariyle, önemli bulduğu için.

Etem Nejad'a göre; ferdiyetçilik memleketimiz için zararlıdır:

«Türkçemizde ferdiyetçilik, **infiradî teşekkülcülük** kelimeleriyle anlatılmak (ve Sabahattin Bey tarafından memleketimize sokulmak) istenen **endividüalizm** bizde de sekiz on seneden beri taraftar buldu. İddiasınca, **endividüalizm** mutlu bir toplum yapacaktır. Ferdiyetçiler, yani endividüalistler inanıyorlar ki, bizde de kurtulmuş, refaha kavuşmuş, kölelikten sıyrılmış bir Türkiye, ancak bu sosyal meslekle teşekkül edebilir.

Ferdiyetçilik bir sistemdir ki, aslı **self governement** denilen kendi kendine sahip olma kelimesiyle ifade olunur. Açıkçası herkes yalnız kendi koluna, kendi kafasına güvenerek çalışacak; her türlü muazzam ve müthiş ekonomik örgütlere, tekellere, sendikalara, kartellere tröstlere karşı durup kazanacak ve refaha kavuşacak... Milletin bütün fertleri böyle olunca, dünyada en âlâ ve mükemmel toplumlar meydana gelmiş bulunacak ve insanlık kurtulacak!

Biz, memleketin daimî ve ebedî hayatı bakımından endividüalizmi baştan başa kendimize zararlı buluyoruz.

Filvaki, endividüalizm, son yüzyılın liberal dünyasında, büyük şeyler yapmıştır. Burjuva dünyasının devam edecek muayyen ömründe de yapmak ihtimali vardır. Fakat, emin olmalı ki burjuvazinin infisahı, çürüyüp dağılması yakındır. Her yerde burjuva devletler yerine proleterya hâkim olacaktır. Bizde endividüalistler cihanın terk tarihini kabul tarihi ilân edeceklerdir; yani dünyanın bırakıp attığını biz kabulleneceğiz.

Düne nazaran liberal ve ileri sayılan dokrine her ne kadar hâlâ liberal deniyorsa da lügat anlamiyle, o liberal değil, gerçek bir muhafazakârdır. Dünya, toplumların cüzülerine, insanlara eşit ve geniş hak ve saadetler bahşedip ilerlerken, biz yüzümüzü geriye çevirip yanlış ve gerici bir yol seçemeyiz. Seçersek bunda uzağı gören bir anlam olamaz.»

Polemist, bundan sonra, endividüalist karşısında iç ve dış proleteryayı ele alıyor:

«Avrupa'nın ekonomik hâkimiyeti altında kalan iki nevi proletarya vardır. Biri iç, öteki dış. Avrupa'nın iç proletaryası, fabrikaların işçileri vesairesi; Avrupa'nın dış proleteryası fabrikaların mahsullerini ihraç ettikleri memleketlerde hayatlarını darı darına sağlamak için çalışan halktır. Her iki ploletaryayı acı ve acınacak mevkide bırakan hükûmetlerin liberal sistemlerinden kuvvet ve kudret alan burjuvazidir.

Sosyalistler şikâyet ve hücum kuvveti vermek için: (Bütün cihanın proletaryası birleşsin) diye bağırmakla iç ve dış proletaryayı pek iyi izah ediyorlar.

Ferdiyetçilik başlıca müstemlekecilik yani sömürgecilik idi. Cihanı temellük eline geçirmek ve uzak iklimlerde ekonomik hâkimiyet kurmak isteyen milletler için, ferdiyetçilik çok lâzımdı. Bunun insanlıkla ilgisi düşünmeğe bi-

le değmezdi. İngiltere'de endividüalizm üzerine tetebbu yapan Edmond Demolen hiçbir vakit, bu «sömürgeciliği» itiraftan çekinmiyor. Biz bunu daha genişleterek «nüfuz bölgeciliği» de diyebiliriz.

İmdi, Türkiye proletaryasının hâli tetkik edilirse, imkân var mıdır ki, «dış proletarya» bayrağı altında toplanmağa mecbur olmasın!»

Etem Nejad'a göre, endividüalizm uzun bir eğitim meselesidir:

«Endividüalizm denilen doktrinde başarı imkânı tez ve kolay değildir; bu, uzun süren bir terbiye meselesidir. İnfiradî teşekküle mazhar olan Anglo-Saksonlarla diğer Cermen kavimlerini tetebbu ederken, bugünün meziyetlerini saymakla değil yüzyıllardan beri bu yolda aldıkları eğitimi dikkat nazarına almakla incelemelerimizi yapmalıyız. Endividüalizm çürüyüp dağılmağa giderken biz memlekette yeni bir eğitime başlıyacak; netice ve meyvasını yeni yetişen bir kuşakta göreceğiz. Ve artık ona ihtiyaç hâsıl olmayan bir yeni devirde göreceğiz!

En hayırlı br çalışma ile endividüalizm terbiyesi ancak otuz yıl sonra meyvalarını gösterebilir. Liberalizmin kudret ve hâkimiyeti bütün âlemde bâki kaldığı takdirde otuz senelik beklemenin sonucu ekonomik vasıta ve kaynakların müthiş kapitalistler elinde kaldığını gösterecektir.»

Etem Nejat, halkın ve proletaryanın kurtuluşu hakkında şunları yazıyor:

«Umum halkı ve özellikle proletaryayı endividüalizm mutluluğa kavuşturamıyacak, bunun tamamiyle aksine, köleliğe sürükliyecektir. DÜNYAYI KAPİTALİZMİN BOYUNDURUĞUNDAN KURTARACAK ANCAK BEYNELMİLEL SOSYALİZMDİR. Bütün dünyanın proletaryası, birbirini kapitalizmin köleliğinden kurtarmak için dayanışmak durumundadır.

Burjuvazinin parlak ve kandırıcı bir kelimesi olan de-

mokrasi de, kendilerini insanlığın kurtuluşa lâyık bir sınıfı sayarak ve proletaryanın ağzına bir parmak bal çalarak, yine ekonomik faaliyette devam eder.

Bizde endividüalizm terbiye ve anlayışları denenirken, nasıl olaylar çıkacak, bilir misiniz?

1 — Emlâk ve arsalarımız elden gidecek;

2 — Ziraat topraklarımızın büyük parçalarına kapitalizm sahip olacak;

3 — Ormanlarımızı onlar elde edecek;

4 — Taşıma vasıtaları ve yollar onların çıkarlarını sağlıyacak biçimde yapılacak ve kurulacak;

5 — Sonuç olarak, ortada gayet küçük toprağa sahip, hattâ yersiz yurtsuz, âciz ve sefil bir halk kalacak.

İşte, ferdî eğitimle hazırlanmış kuşak, böyle bitik bir haldeyken, iş başına geçecek ve zafer kazanacak!..

Anadolu'da köylüyü ve şehirlerde parazit yaşayan işsiz halkı toprağa bağlamak ve çalıştırmak ve tarım üretimciliğini memlekete hâkim kılmak pek iyi ve doğru —ve başarı için hattâ pek sade— bir fikir ise de, ithalât ve ihracat, alım ve satım, piyasa ve arz ve talep, himaye ve kapitülâsyon işleri; sendikalar, tekeller, bankalar, tröstler hâkim kuvvetler elinde kaldıkça, Anadolu çiftçisi her zaman, her zaman esir, her zaman gelişmeden mahrum, âciz, bedbaht çiftçi halinde kalacak ve başkaları hesabına çalışıp yorulacaktır.»

Etem Nejad'a göre, yaşanılan devir bir dönüm devriydi:

«Memleket bir dönüm devri geçiriyor. Büyük bir saltanattan küçük bir saltanata gidiyoruz. Dönüm devrinde, iyi bir hareket memleketi kurtarır, deniliyor. SOSYALİSTLERE GÖRE. MEMLEKET DEĞİL, DÜNYA DÖNÜM DEVRİNDEDİR. Dönüm devrinden faydalanmak için, yalnız memleketin değil, bütün dünyanın durumunu incelemeliyiz. Şurasına iman etmek gerek ki, Ortaçağa, İlkçağa ve

Yeniçağa benzeyen yeni bir çağ başlıyor. Belki buna «insaniyet Karni» yani «İnsanlık Çağı» diyecekler... O halde, demek gerekir ki, memleketin dönümü üzerine tedbir kurmak kısa görüştür. İşinizi ve ideallerinizi dünyanın uğraştığı CİHAN DÖNÜMÜNE dayatınız. Ve sınırlı çemberiniz içinde değil, Fransa'da, İtalya'da, Almanya'da, her yerde başlıyan âlemşümûl yeni bir hayat etrafında daha esaslı, daha ilmî, daha menfaatimize uyugn bir varlık içerisinde çalışmak gerektir.»

Sultanzade Sabahattin Beyle polemik yapan sosyalist yazar Etem Nejat, orta halk ve proletarya hakkındaki görüşünü şöyle ifade etmektedir;

«Liberaller ve ferdiyetçiler, memlekette kendi çalışmasına güvenen orta ve müreffeh bir halk yaratmak ve buna karşılık, şu seleksiyon yolu ile, proletaryayı azaltmak istiyorlar. Buna hiç de imkân yok. İmkân olmadığını Avrupa ve Amerika'daki misalleri izah ediyor. Kaldı ki, Cihan Savaşının iktisadî hâkimiyeti bu fikri büsbütün zevale uğratmalıdır. Ne olursa olsun bir takım sermayedar, bir takım proletarya kalacaktır. Özellikle, Türk işçi, çiftçi ve rençperi daima proleter olacaktır.

Memleketi kurtarmak gücünü kendilerinde bulanlar, (meselâ, Sabahattin Beyefendi) proletaryayı esaretten, kölelikten kurtaracak yolları aramalıdır. Burjuva sistemlerinin orta tabaka yaratmak fikirlerinin, fukaraya merhamet vaad eden demokrasinin vaitleri yalan, müthiş yalan olduğu bütün dünyada anlaşılmış iken, bizde de tecrübeye kalkmak yazık olur. Fikir gücümüzü, siyaset kudretimizi, hükûmet nüfuzumuzu; proletaryayı —yukarda açıklanan— burjuvazinin ekonomik tahakkümünden kurtaracak suret ve sistemlere sarfeylemeliyiz.

Liberalizm mesleği, şahsî —yani özel— teşebbüs iddiası bizim için felâkettir. Avrupa'nın tanıdığı liberal sistemlerden başka biçimde hiçbir ekonomik yol da proletaryayı

kurtaramaz; bu hususdaki çalışma, cihanın burjuva kuvveti karşısında, daima cılız ve âciz kalır.

Ne endividüalizm, ne de demokrasi. Tek başına değil, dünya kuvvetiyle ve enternasyonal teşkilâtla müşterek düşmana karşı çalışmak mecburiyeti karşısında ANCAK SOSYALİZM VARLIK GÖSTEREBİLİR.

Velhasıl dünya dönümündeyiz. Bu dönüm bize MENFAATLERİMİZE UYGUN, BULUNMAZ BİR FIRSAT HAZIRLIYOR. Biz, neden bu fırsattan istifadeye varlığımızı hasretmeyelim? Neden, kendimizi ona hazırlamıyalım?

Kapitalizm bizi ezmiş ve boğacak. Niçin, bizim düşmanımız olan kapitalizmi mağlûp ve perişan edecek olan sosyalizmle teşrik-i mesai eylemiyelim; elele verip çalışmıyalım?

Endividüalizm, infiradî teşekkülcülük, millî liberal yolu kapitalizme dosttur. Tuhaf ki, düşmanımıza dost bir yol açmak için yorulanlar var...»

TÜRKİYE KOMÜNİST TEŞKİLÂTLARI KONGRESİ'nin GENÇLER HAKKINDA ALDIĞI KARARLAR VE ŞARK GENÇLERİNİN KONGRESİ

Türkiye Komünist Teşkilâtları Kongresi'nin **gençler** hakkında çıkardığı kararlar şunlardır:

1) Küçük ve büyük sanayi ile istihsâl tezgâhlarında, işçi gençlerin gayet ağır şartlar altında sömürülmesi ve gençliğin bedenen ve ruhen zayıf düşmesine sebebiyet vermesi, bütün Kapitalist memleketlerde, proleter gençlerin muntazam teşkilât altında organlaşmasını mucip olmuştur.
2) İstihsalde gençliğin tâbi olduğu hususî şartlardan başka ruhunun özel hallerine nazaran gençliğe verilmesi gereken komünizm terbiyesi için kendilerine hususî

teşkilât vücuda getirmeleri lüzumu anlaşılmıştır.

3) Proleter gençliğinin birlikleri işçi sınıfının en faal ve inkilâpçı sınıfını teşkil ettiklerinden, hiç bir zaman komünizm esaslarından hariç bir meslek ittihaz edemezler.

4) Bütün memleketlerin gençlik organizasyonlarını birleştirecek olan Beynelmilel Gençler Birliği 3 üncü Enternasyonalin en umut verici bir dayanağı olacaktır. Binaenaleyh, Üçüncü Enternasyonale dahil olan komünist teşkilâtları ve fırkaları, gençlik hareketinin gelişmesiyle ilgilenmeli ve bilfiil harekete katılmalıdır.

5) Doğu memleketlerinde proleter gençlik, işçi ve köylü sınıflarının en mazlûm kısmıdır. Batı Avrupa emperyalizmi her sınıftan ziyade gençlik üzerinde fena tesirler bırakmıştır. Doğuda sürüp giden küçük el tezgâh sanayii Avrupa'nın cesîm fabrika istihsalâtiyle mübareze edebilmek için çocukların kuvvetinden ve emeğinden isitfade etmeğe başlamıştır. Derebeylik hayatını geçiren taşralar ise, çocukları şehirlere atmış, burjuvaların pençesine teslim etmiştir. Çocukların za'fından ve aczinden istifade edenler yalnız bunlar değildir. Ebeveynleri de onları istismardan geri kalmamaktadırlar.

Burjuvaziya bununla yetinmiyerek ordularını ekseriyetle genç kuvvetlerden teşkil etmiş ve Cihan Muharebesinde gençlerin kanını bol bol döktürmüştür.

6) Gençlik büyüklere nisbeten dinî taassupla zehirlenmemiş, burjuva akideleriyle beslenmiş milliyet hissiyatiyle aşılanmamıştır. Gençlik ailevî rabıtalarla bağlanmadan ve derebeylik âdetlerine alışmadan burjuvaziyanın kucağına atılmakta olduğundan, ruhunda zalim sınıflara karşı mübareze hisleri uyanmıştır.

7) Bu hususiyetlere binaen, Şarkın inkılâp hareketlerinde gençlik en mühim bir rol ifa edebilir. Türkiye Ko-

münist Fırkası, Türkiye İnkılâbının başarıya ulaşması için, gençler arasında faaliyet icra etmesini en mühim vazifelerinden saymalıdır.

8) Kızıl Gençler Konferansı, ayrı olarak işçi gençlerin Komünist Gençlik Birlikleri teşkil etmelerini ve bu suretle hususî teşkilâta sahip olmalarını inkılâp mübarezesi için en iyi bir yol sayar. Binaenaleyh, Kongre mahallî komünist organizasyonlarının gençlik birlikleri ile münasebete girişmelerini ve gençliğin organlaşması için her türlü yardımda bulunmalarını teklif eder.

9) Kongre, Gençlik Birliği teşkilâtının tam muhtariyetini tasdik etmekle beraber Birliğin — Fırkanın gayevî nezareti altına — girmesini gerekli sayar.

10) Gençler Birliğinin, Fırka tarafından, siyasî bir nezaret altında bulundurulması ve aralarında karşılıklı münasebetler kurulması için, Kongre, Fırkanın Birlik nezdinde ve Birliğin Fırka nezdinde, kendi vekillerini bulundurmasını lüzumlu sayar.

11) Türkiye'de Komünist Gençler Birliğinin teşekkülünü arzu eden Kongre Merkezî Heyetine, gençlik arasında geniş çapta faaliyette bulunmasını ve Türkiye Komünist Gençlik hareketlerinin gelişmesine yardım etmesini teklif eder.» (37).

Şark Gençlerinin Kongresi, Bakû'da, eylûlün dokuzunda yapılmıştı. Bu Kongreye Azerbaycan'ın, İran'ın, Türkiye'nin, Gürcistan'ın, Ermenistan'ın, Hıyve'nin, Buharanın, Dağıstan'ın, Şimalî Kafkas Dağlıları'nın ve Türkistan'ın **Gençler Birlikleri**'nden vekiller geldiler.

Kongre'de kararlaştırılan esas şuydu: **Doğu ve Batı gençlerinin maksatları bir olduğundan, her ülkede ayrı ayrı, başlıbaşına çalışan gençlik organizasyonlarını bütün Doğuda birleştirmek ve bir merkez tâyin etmek.**

Bakû'da basılan ve «Türkiye Komünist Gençler Birliği

Teşkilâtı Bürosu» nun organı olan **Gençler Dünyası,** bu Kongre hakkında, şunları yazıyor:

«Garpte ve Rusya'da çalışan işçi gençler bütün dünyanın gençlerini birleştirmeğe ve **İşçi Gençler Beynelmileli** vücuda getirmeğe var kuvvetleriyle sa'y ediyorlar. Şark gençleri de, bu maksat uğrunda, fedakârane çalışacaklardır.

Kongre, bu meseleyi müzakere eyleyip, birinci **Hitapname**'sinde, bütün Şark gençlerini kardeşliğe ve bütün dünya gençleriyle birleşmeye davet eder.

Rusya'da ve Garp memleketlerinde, proletarya sınıfı burjuvaziya ile muharebe ederken, gençler fukaraya yardım olmak üzere birinci safta ilerlediği gibi, Şarkta da Hânlarla, zâlimlerle vuku bulacak harblerde ve Şûrâlar Hükûmeti tesis ve tahkim edilirken, gençler yine ilk safları tutacaklar ve en ilerde gidecekler.

Şark İlleri Konferansı, İngilizlere ve dünya servetdarlarına cihad ilân eyledi.

Şark Gençlerinin Kongresi and içti, ki, **İngilizlere karşı ilân edilmiş muharebede,** birinci saflarda durup Şark halklarının halâs olması yolunda mübareze edecektir.

Şark Gençlerinin Kongresi, Şark gençlerinin bütün teşkilâtlarını birleştirip kendilerine (Şark Gençleri Şûrası) adlı UMUMÎ BİR MERKEZ tesis ettiler.

Şark Gençlerinin Kongresi'nin ve Şark gençlerinin birleşmesinin ehemmiyeti düşünüldüğünden daha fazladır.

Zira servetdarlar her şeyden ziyade gençlerden ve gençlerin ittifakından korkarlardı. İmdi, Şark gençleri Garpteki kardeşleriyle birleştiler.

Yaşasın Şarkın birleşmiş gençleri!

Yaşasın bütün dünya gençlerinin birliği!»

«HALK ZÜMRESİ» NİN SİYASÎ PROĞRAMI

1920 yılının eylül ortalarındayız. **Anadoluda Yeni Gün** başyazarı Yunus Nadi (Abalıoğlu), **«Yeni Hayat»** başlıklı yazıda, **«Halk Zümresi»**nin meydana gelişini anlatan umumî bir hasbıhâl yapmıştı. O, «Halk Zümresi»ni ruhunun bütün hararet ve samimiyetiyle selâmlayıp alkışlıyordu. Onun deyişine göre, «Halk Zümresi», Türkiyede, yeni, hür ve mutlu bir hayatın fecri demekti.

Şimdi «Halk Zümresi» nin siyasî proğramını dilini biraz sadeleştirerek - sunacağız:

1 — Memlekette kayıtsız şartsız halkı hâkim kılmak üzere «Halk Zümresi» teşekkül etmiştir.

2 — Asrın icabına ve halkın ihtiyacına göre gereken yenilikleri ve tesisleri sağlamak Zümre'nin gayesidir.

3 — Zümre İslâmiyetin Kutsî esaslarına dayanarak Asr-ı Saadet'deki müşterek samimiyeti iadeye ve Batıdan gelen ahlâk bozukluklarını tahakküm ve ihtirasları takim ve imhaya çalışmakla yolunu HAK YOLU, ALLAH YOLU bilir.

4 — Zümre'nin esas mesleği halkın umumî refaha eşit olarak nail ve hâdim olmak hakkını kazanmasına hizmet ve delâlettir. Zümre'nin nazarında, beden veya fikir emeğinin karşılığı olarak yaşayan rençper, amele, hırfet ve sanat erbabı, müderris, muallim, memur, hademe gibi faaliyet ve mesai unsurları insanlığa gerçekten hizmet edenlerdir.

5 — Terbiyede ve geleceğe ait hazırlıklarda umumî içtimaiyet ve kardeşliği hodbince fertçiliğe hâkim kılmak, Zümre'nin en başlı umdelerinden biridir.

6 — Zümre, kapitalistlerin tasniât mahsülü ve emperyalistlerin müdahale ve tahakküm vesilesi olan dış borçları ve yabancı imtiyazları, masum halk hesabına, en haksız bir zâlim külfet sayar.

7 — İcra kuvveti ile teşri' selâhiyeti halkın Büyük Şurâsı'nda merkezleşir.

8 — Büyük Şurâ, livalardan re'y-i âm ile seçilen temsilcilerden meydana gelir.

On sekiz yaşını bitiren her fert seçmek ve yirmi beş yaşını bitirenler de seçilmek hakkına maliktir.

9 — Büyük Şurâ üyeleri iki sene müddetle seçilirler: ve alelâde olarak senede en az dört ay toplanırlar. Büyük Şurâ, bütün işler için merci' ve hâkimdir. Şurâ, toplanmadığı zaman üyelerinden üçte biri seçimle toplu kalarak, Şurâ'ya ait hakları ve selâhiyeti kullanır.

10 — Seçimin imkânsız olduğu, mürettep üyelerin üçte iki çoğunluğu ile gerçekleştiği taktirde, seçim devresinin, her defasında, âzamî bir yıl uzatılması caizdir.

11 — Özel kanunla diğer Şurâlara ayrılan vazife ve selâhiyet fevkindeki kanunların konması ve tadili ve feshi ve kazanılmış hakların genişletilmesi ve tahdidi, umumî ve hususî af, barış akdi ve harb ilânı, andlaşmaların tanzim veya tasdiki Büyük Şurâ'nın hakları cümlesindendir.

12 — Büyük Şurâ, Hükûmetin bölündüğü şubeleri, kendi arasından seçilmiş İcra Vekilleri marifetiyle yönetir. Geri kalan üyeler, İcraya ait hususlarda, Vekillere istikamet tayini ve teftiş ve murakabe ile, icabında, bunlardan bazılarını veya hepsini değiştirir.

(Burada, «İdare» ve «Umumî Hizmetler»den birkaç maddeyi geçiyoruz)

16 — Umumî kardeşliği kurmak isteyen «Halk Zümresi» muharebe ve mücadeleyi ancak tahakküm ve istilâ dâvalarına engel olmak ve emperyalizmi imha ile insanlar arasında fitneyi gidermek için meşru görür; ve bu görevi, istisnasız her fert hakkında gücünün yettiği kadar, hem mâlen hem bedenen, mecburî sayar.

17 — Zümre; sosyal, idarî ve ahlâkî noksanları gide-

rirken, alkol, fuhuş, kumar, ırza tasallut, hırsızlık ve emsali ahlâk zemaiminin men' ve nehyini de olanca ehemmiyetle nazar-ı itibare alacaktır.

18 — Zümre, okul öğretimini toplumun müşterek hayatındaki samimî esaslara göre, parasız, mecburî ve yatılı olarak teyide taraftardır. Her tarafta okullar ve umumî kütüphaneler açılarak okumadık kimse bırakılmayacaktır. Pratik ve fennî müesseselerin sayıları çoğaltılacak; ve bunların cümlesi Hükûmetin idaresinde ve meccanî olacaktır.

19 — İşçi ve köylü şimdiye kadar ezildikleri vergi yükünden kurtarılacaktır.

20 — Arazinin rakabesi Beytülmâle aittir. Toprakları olmayanlara, Hükûmetçe, yeteri kadar ve parasız toprak verilecek, her rençberin hür ve özgür çalışabilmesi ve bu suretle toprakların azamî imar ve istismarı (işletilmesi) sağlanacaktır. Bu husus özel kanunla tesbit edilecektir.

21 — Emekçilerin (işçi ve köylülerin) meskenlerinin sağlık kaidelerine uygun olması ve bunların çalıştıkları yerlerde her türlü tehlikeden korunmları Hükûmetçe sağlanacaktır.

22 — Eczaneler ve hastaneler Hükûmetin idaresi altındadır. Hastalık halinde parasız tedavi edilmek her ferdin hakkıdır.

23 — Halk Zümresi, kendi çalışmasile toplum hayatında yer bulamıyacak acezeyi ve ihtiyar, malûl ve mariz olanları umumî hayatın aynı derecede müşterek ve eşit menfaatlerinden ayırmaz. On altı yaşına kadar fukara çocukları, Hükûmetçe barındırılır, beslenir ve eğitilir.

24 — Nafia teşebbüslerinde imtiyaz usulü yoktur. Nafia tesislerinin kâffesi halkın umumî hakları arasına girer ve Hükûmetin idaresi altındadır.

25 — Halk Zümresi, adalet esaslarında sonuçlar ve olaylarla değil, sebepler ve müessirlerle mücadelenin mey-

va verici ve etkili olduğuna inanmıştır. Binaenaleyh, her nevi ihtiraslarla rüçhan ve tefevvuk daiyelerini, marazî ruh infiallerini, irsî ve atadan kalma beşerî saikleri islâh edecek müesseselere; mahkemelerden, hapishanelerden ve bunlara ulaşan bütün cürüm ve ceza hakkındaki nazariyelerden ziyade önem verecektir.

26 — Tedricen, üyeleri halk tarafından seçilmiş **Halk Mahkemeleri** teşkil olunacak ve hapishaneler iş ve çalışma evi haline sokulacaktır.

27 — Umumî refahı çalışmanın düzen ahenginden çıkaracak olan Halk Zümresi, muhtekirlerin (karaborsacıların) hile ve desiselerle toplamış olduğu gasp edilen şeylerden iğrenir; en doğru sermayeyi emekten ibaret bilir. Birikmesi ve tekeli caiz olmayan menfaatlerin âzamî ölçüde meydana gelmesi ve dağıtılması için üretim ve tüketim kooperatifleri vücude getirilecektir. Dış ticaret Hükûmetin himaye ve kontrolunda bulunan bu teşkilât marifetiyle yapılacaktır.

28 — İşbu siyasî proğram muhteviyatının uygulanmasını sağlamak için gerekli yasaları ve nizamları hazırlamak ve teklif etmek üzere Zümre mensuplarından ve mütehassıslardan mürekkep zevat işe başlıyacaktır.»

YUNUS NADİ
ve
CİHAN İNKILÂBI (II)

Yunus Nadi'yi dinlemeğe devam edelim:

«Dünyayı evirip çevirmekte olan Devrimin meydan verdiği cidâl... Bolşeviklerin, son defa olarak, kuzey Rusyada, bize verdikleri hârikanümûn misal. Özgürlük ve bağımsızlığını savunmaya azmetmiş ve bu azmini İngiliz, Fransız gibi dünyaya zulm eden Hükûmetlerin fetih ve is-

tilâ siyasetlerini yıkmak gibi bütün insanlığa şâmil ulvî bir gaye ile süsleyip sağlamlaştırmış bir halk —Rus halkı— işte böyle ateşîn ordular çıkararak geçtiği yere tesadüf edecek her engeli hârikaya benzer sür'at ve kat'iyetlerle ezip geçebiliyor. Geçen sene, emperyalist Hükûmetlerin her taraftan, hatta Yunanistandan bile alarak yetiştirdikleri orduları ile dört cihetten sarılmış ve kuşatılmış ve Moskova etrafında dar bir çenber içine alınmış olan Bolşevikler, bugün, bütün Rusyayı bu dış kuvvetlerden kurtarmış ve temizlemiş bulunuyorlar. Rusya misâli bizim için hayretle değil, belki ibretle temaşa olunacak hallerdendir. Durumumuz, hasımlarımız, tamamile, Rusyanınkilere benzemektedir. İngiltere bizim istiklâlimizi, hatta varlığımızı mahvetmek için, Türkiyede, Rusyada giriştiği hareketlerin tıpkısını tekrarlıyor; ve, Yunanlıları âlet olarak kullanıyor. Yunanistandan, ilk defa olarak, Bolşevikliğe karşı gönderilmiş olan kuvvetler, Odesa havalisinde, en feci bozgunlara uğratılmak süretile, perişan edilmiş; ve, onlardan ele geçebilenler, demir raylar üzerine sırayla yatırılarak, üstlerinden trenler geçirilmek suretiyle, öldürülmüşlerdi. On bin kişilik bir Yunan tümeni de denize dökülmüştür.

Bolşevikleri, hasımlarına karşı, bu kadar güçlü ve başarılı kılan en başlı faktör, orada, milletin, varlık ve istiklâlini savunmaya azmetmiş olmasıdır. Orada, İngiliz zulüm ve tahakkümünün bütün mel'anetleri anlaşılmış ve buna karşı koymaya bütün ulusça ahdedilmiştir. Zaten, işin sırrı da işte bundan ibaret. İngilterenin bize oynamak istediği rol, Rusyada oynadığının aynıdır. Şu farkla ki, İngilterenin bize karşı kasdı daha yaman; başvurduğu vasıtalar ise çok daha zayıf: Damat Ferit'le avene-i havenesi ve Yunan kuvvetleri. Rus örneğinden ibret alarak azim ve harekete karar verdiğimiz gün, önümüzdeki güçlükler hiçe inecektir. Rus örneğini, daima, göz önünde tutalım. Bu gerçeği hergün daha fazla anlıyacağız.»

Yunus Nadi, **«Esir, Ağa ve Efendi»** başlıklı yazısında, Avrupada bulunan yüksek görüşlü, memleket ve milletini çok sever, bütün Türk ve Müslümanların kurtulup yükselmesini candan ister ve ona çalışır bir vatandaşımızdan aldığı mektubu kaydediyor. Mektuba göre:

«Dünya iki büyük parçaya bölünerek, bir yanda başta Ruslar olduğu halde Doğulular ve umumiyetle zulüm görmüş kavimler; öte yanda, başta İngilizler bulunduğu halde Batılılar. Maddi kuvvet şekillerine geçmiş **yeni** ve **eski** çarpışıp duruyorlar. Cihan Savaşından daha çok şumullü ve elbette ondan bin kat anlamlı olan bu çarpışmanın içinde biz de bulunuyoruz. Anadolu, bütün dünyayı iki büyük parçaya ayırarak, yekdiğeriyle çarpıştırmakta olan büyük serüven içinde ister istemez yerini almış bulunuyor. Anadolu, Türk ve Müslüman varlığının yok edilememesi hesabına, yani pek tabiî bir korunma duygusile, başladığı bu çarpışmanın âlemşûmûl bir cidâl ile ilgili olduğunu düşünerek kesin kararını vermelidir. Ortada bir Türkiye dâvası vardır. Fakat, dâva sadece bu değildir. Umumiyet itibariyle, dâvâ ve kavga şu iki fikrin çarpışmasından ileri gelmektedir: Şimdiye kadar dünyayı kendi keyif ve çıkarı hesabına kölelik altında yaşatmış olan BATI EMPERYALİZM VE KAPİTALİZMİ'nin sürdürülmek ve arttırılmak istenilen tasallut ve tahakkümüne karşı; artık bu kölelik ve zorbalık altına girmemek ve hatta bu tasallut ve tahakkümü yıkmak ihtiyacı ile ayaklanan insanların fikir ve hareketleri. İşte, kendi dâvâmızı savunurken, şu iki fikirden birini ihtiyar etmek mevkiindeyiz. Ne tarafı tutacağız: Doğuyu mu, Batıyı mı? Bence ve sanırım sağduyusu olan hiç kimsece tereddüde yer yoktur. Şimdiye kadar Avrupanın işçisi hükmünde olan ve Avrupaca öyle bilinerek öyle de tutulmak istenen bütün Doğuluların bu kölelik hayatına son verecekleri zamanlar gelmiştir. Büyük çoğunluğunu Türk ve Müslümanların meydana getirdikleri

bütün Doğuluların da, Avrupa tasallut ve tahakkümüne tekme vuran tarafta yerlerini alacaklarından daha tabiî ve hatta daha zarurî birşey olamaz. ARTIK ESİR OLARAK YAŞADIĞIMIZ YETER. Biz de, kendi memleketimizde, bundan sonra, kendi hayatımızın sahibi olmak, yani kendi evlerimizde Avrupanın hizmetkârı birer kul köle olarak değil; fakat ağa ve efendi olarak yaşamak isteriz. Yeni cidâldeki görevimizi nasıl yapacağız? Batıya dayatacağız. Biz mukavemet ettiğimiz mertebede —zaten sallanan ve düşmeğe mahkûm bulunan— zulüm ve tahakküm kendiliğinden yıkılıp gidecektir. Sonuç bütün Doğu ile bareber bizim de galibiyetimizdir. Bunu bütün parlaklığıyla görüyorum. Batılılar içinde bile bu sonuca inananlar pek çoktur. İngiltere, şimdiden, Rusyaya karşı, âciz duruma düşmüştür. Her tarafta canlı ve imanlı bir direnme İngiliz emperyalizmini temelinden yıkmakta gecikmiyecektir.»

Yunus Nadi diyor ki:

«Bu mektup belki bize yeni birşey öğretmiyor. Fakat, içinde yüzdüğümüz gerçek durumu, dışardan ve yüksekten bakan bir adam kavrayışile, en doğru biçimlerinde görüyor ve gösteriyor. Şunu da ekliyelim ki, bu mektubu yazan, bizim meselelerimizle ve dolayısile CİHAN İNKILÂBI ile ilgili olan, gece gündüz onu izlemekle uğraşan bir zattır. Mektubun en kesin ifadelerle çok doğru olarak söylediği gerçekler üzerinde durarak, biraz daha derin ve biraz daha geniş düşünmekliğimizi faydasız bulmadık. Doğu, şimdiye kadar pek farkına varılmayan biçimde, Avrupanın esiri, amelesi, hizmetkârı ve haraçgüzarı hükmündeydi. Cihan Savaşının doğurduğu PEK BÜYÜK İNKILÂP ile, bir yandan, bu esaret ve tahakküm devrine karşı, insanlığın ruhundan kopan güçlü bir DEVRİM SAVAŞI, bir İNKILÂP CİDÂLİ baş göstermiş. Öte yandan, İngiltere eski tasallut ve tahakküm sistemini en kudurmuş biçimde uygulamağa kalkmış; Hilâfet ve Saltanatı ile beraber

Başkentini işgal ve esareti altına aldığı Türkiyeyi dünya haritasından silmeğe teşebbüs edecek kadar ileri gitmiştir. Bu, pek büyük bir küstahlıktır. Eğer, dünyada başka hiç bir dayanak ta olmasaydı, Türkiye böyle bir küstahlığa karşı yine boyun eğip geçemezdi. Batı emperyalizminin bu türlü cinayet teşebbüslerine karşı, başta Rusya olduğu halde, bütün Doğu ve bütün Asya bayrak açarak savaş meydanına atılmıştır. Bizim Batıya karşı dâvâmız daha büyük ve daha şümullü bir savaşa bağlıdır; ve, o haysiyetle de, sonuç olarak galibiyetle mübeşşerdir. Memleketimizde köle değil, ağa ve efendi olarak yaşamak için yapılacak iş Yunanlılara hadlerini bildirmekten ibarettir. Yedi Devlete meydan okuyan kahraman Türk ve Müslüman hiç şu miskin Yunan palikaryaları karşısında âciz kalıp perişan mı olur?»

Yunus Nadi'yi dinliyoruz:

«Türkiyede de fikirler bir İNKILÂBA HAZIRLANMIŞTIR; o İNKILÂP İSTİYOR ve ONU BEKLİYOR. Memleket, bu itibarla, baştan başa his ve ihtiyaç kesilmiştir. Yeni usul için elde bir hareket mebdei vardır; HALKIN HÜKÛMETİ.

Avrupada barış, dünyayı ikiye böldü: Yenen ve yenilen. Dünya, ta ilk gününde olduğu gibi, bugün gene yenenle yenilen, zulüm görenle zumleden arasındaki uçurumu muhafaza ediyor. Bugün çözülecek problem yalnız Devletler arasında herhangi bir mesele değildir: Bizzat milletlerin mukadderatı, MİLLETLER İÇİNDE SINIFLAR MÜCADELESİ ve nihayet BİR İNKILÂP FİKRİDİR. İşte, eski Avrupanın bugün korktuğu, ürktüğü şeyler bunlardan başka bir şey değil. Almanyanın doğusunda YENİ BİR DÜNYA, bütün gücile, ruhu ve fikirleri gevşeyen Avrupanın üzerine atılıyor. Bütün yeni ittifakların mekanizmasını orada aramak gerek...

Kooperatif teşkilâtı bizde yeni hayatın en önemli da-

yanaklarından biri olacaktır. Hayatın çeşitli tarif ve ifadelerinden en maddîsi bunun iktisadî bir hâdise, bir ekonomik olay olduğundan ibarettir. Dikkat edilse, insanların meydana getirdikleri toplumlarda gürültülerin büyüğü, ÇALIŞMANIN, KAZANMANIN, YİYİP İÇMENİN şu veya bu suretle cereyanından, şu veya bu suretle olmasından veya olmasını istemekten ileri gelir. Hatta, büyük bir macera olan dünkü Umumî Harp (1914-18 Cihan Savaşı), hatta ondan daha büyük bir macera olan BUGÜNKÜ İNKILÂP CİDÂLİ de hep bunlardan ileri gelmiştir. Emperyalist Batı dünyasının nazarında, amaç: Türkiye gibi, İran gibi hemen bütün Asya ve Afrikada bulunan ve henüz uygarlık bakımından olgunlaşmamış sayılan memleketler halkının, kendi hesaplarına esir ve amele gibi çalıştırılması ve, bu maksadı sağlamak için de, bu memleketlerin ve ahalisinin şimdiden onların esaret ve tahakkümleri altına alınmasıdır. Bir vakit Avrupalılar ve özellikle İngilizler insan ticareti yapıyorlardı. Hayatın henüz iptidaî merhalelerinde bulunan insanoğlunu hayvan sürüleri gibi yakalıyarak, başka diyarlara taşıyıp orada hayvanlar gibi satıyorlar; ve, bunlar da, gittikleri yerlerde gerçekten hayvanlar gibi ve belki daha aşağı muamele görüyorlardı. Bugün, insan ticareti çoktan kaldırılmış olmakla beraber, acaba İngilizlerin, Fransızların şimdi, birtakım memleketleri kendi tasallut ve tahakkümleri altına alarak kendi çıkarlarına çalıştırmak istemelerinin ve hatta çalıştırmakta olmalarının, mahiyet bakımından, o insan ticaretinden farkı var mıdır? Britanya adasındaki İngilizler ve Paristeki Fransızlar daha fazla bir huzur ve servet içinde yaşasınlar diye öteki kavimler çalışacaklar ve çalıştırılacaklar; bunların çalışmalarından meydana gelen faydalar ve menfaatler İngiliz bankerlerinin ve kapitalistlerinin kasalarını dolduracak. Vaktile insan ticaretine sermaye teşkil eden bahtsız lar da, hep başkaları hesabına çalıştırılmak için, sürüler-

le toplanıyorlar ve sürülerle alınıp satılıyorlardı. Şimdi başında İngiltere bulunan emperyalist Batının uygulamak ve sürdürmek istediği şey de, sonuç itibariyle, bundan başka bir şey değildir. Türkiye için hazırlanan barışla Türklüğü parça parça ettikten, yani millet olarak onu yok ettikten sonra, ferd olarak da EMPERYALİST ve KAPİTALİST BATININ ilel'ebet amele ve kölesi haline koymak istemektedir. Biz diyoruz ki, bundan sonra hiç bir kavim ve millet diğerinin kölesi olamaz. Her ulus hür ve serâzât yaşamalı, emeğile âzâmî huzur ve rahata kavuşmalıdır. Bunu yalnız biz Türkler söylemiyoruz. Dünyanın yarısından çok fazlasını teşkil eden mazlûm ve mustarip insanlar, bu hak ve hakikatin ilhamile, ayaklanmışlardır. İşte mutlaka galibiyetle sonuçlanacak olan YENİ İNKILÂP SAVAŞI bu mihver üzerinde cereyan ediyor.

Görülüyor ki, cidâl, umumiyeti itibarile de, ekonomiktir. Gürültülerin en büyüğü de, özellikle böyle bir esastan ileri gelmiş bulunmaktadır. İnsanlar arasındaki meseleler, daha küçük çaplarına irca olunduğu zaman da, yine gürültülerin en başlı sebebini ekonomik işler, yani çıkar ve geçim işleri teşkil eder. O halde emperyalist ve kapitalist Batının, başta kendimiz olarak, birtakım kavimleri amele ve köle halinde yaşatmak istemesine karşı ayaklanmaktan doğan bu YENİ İNKILÂP hayatımızda yalnız Avrupaya karşı koymak için değil, fakat kendi iyiliğimiz için dahi idareyi halkın kendi eline veren yeni bir hükûmet ve idare makinesi düşündüğümüzde, nazara alacağımız meselelerin en önemlisi yine iktisadiyat olacaktır. Bu yeni idare ile halkın karnı tok, sırtı pek ve kalb ve vicdanı rahat olacaktır. İnsanlık için mutluluk ne zaman tecelli edebilir? İnsanlar arasında huzur ve rahat ne kadar çok yaygın hâle gelirse. En büyüğünden en küçüğüne kadar kavga ve gürültü, başlıca: **Sen çalış, ben yiyeyim... Ben yiyeyim, sen yeme!** demekten çıkıyor. Bunun yerine: **Herkes çalışsın ve herkes**

yesin! kaidesini koymak ve uygulamak gerekliliği karşısındayız. Biz isteriz ki, köylü —o bin mihnet ve meşakkatle meydana getirdiği— emek mahsulünden hiç bir habbe ziyan etmesin; ondan tamamile faydalansın. Halbuki, bu böyle mi oluyor, heyhat!

★

İdeal bir devlet tablosu çizen Yunus Nadi, iç ve dış ticaret muamelelerini yürütecek tek bir devlet bankası kabul ediyor; insan emeğinden başka değer tanımıyor; ticaret ve faizcilik belâsının kesin olarak ortadan kaldırılacağını müjdeledikten sonra, aylâkları ve parazitleri toplumun dışına atıyordu:

«Memlekette Ziraat Bankasından başka banka bulunmıyacak; ve memlekette iç ve dış ticarete varıncaya kadar mala, paraya taallûk eden muamelelerin hepsini Devletin bu biricik Bankası görecektir. Kooperatifi **«Kombartof»** biçiminde telâffuz eden köylüye şöyle sesleneceğiz: Bu yeni idarede para pul çalışmadan ibarettir. Çalışan adamın yoksun kalabileceği hiç bir şey yoktur. Çalışmayanı, çalışmak istemiyeni toplumumuzdan kovacağız. Yeni idare TÜCCAR VE FAİZCİ DENİLEN BELÂYI, hem de kat'iyyen, ORTADAN KALDIRACAKTIR.»

Yunus Nadi, **bizde toprak meselesi yoktur,** diyen ve köylünün sırtından geçinen sömürücülerin karşısında yer almakta; ve, onlarla boğuşmaktadır:

«Memleketi, —en son koz olarak üzerimize Yunan kuvvetlerini süren— emperyalist Batının istilâ ve tahakkümünden kurtarmak istiyoruz. Köylü diyor ki: harp herkesi zarara uğratıyor, diyorlar. Ben harpten zarar görmiyen, bunun aksine, kazanan adamları da görmüyor değilim. Harpten en çok ben ziyan ediyorum. Harp dönüşü, eldeki tarlanın alacaklı tarafından zaptedilmiş, öküzlerin alınmış

veya çalınmış, hatta evdeki bir iki kapkaçak ile yorganın bile vergi diye hükûmet tarafından sattırılmış olduğunu görüyorum.

Her derdi açıkça söylemenin zamanı şimdi değil de ne zaman? Eğer **halk idaresi** adına ortaya çıkaracağımız şeyler eski Meşrutiyet usullerinin yaldızlı yeni şekillerinden ileri geçemiyecek şeylerse, o küme küme dertler zerresine derman olamaz. Esaslı düşünmek, işi temelinden tutmak lâzımdır, şarttır, farzdır.»

Yunus Nadi, bizde toprak meselesi olmadığını, sellemehüsselâm, iddia edenlerin karşısındadır:

«Bu iddia —diyor— köylü sırtından geçinenlerin işine pek gelen üstünkörü ve cahilce bir ifadedir. Her köylünün yeteri kadar toprağı yoktur. Hatta köylülerimiz hemen yarıyarıya topraksızdır. Bu şaşırtıcı gerçek pek az bir inceleme ile meydana çıkar. Köylülerimizin yarısı ya ortakçı veya kiracı olarak iş görürler. Yani rakabesi Beytülmâle ait olan topraklar üzerindeki emeklerinin yarısını da, orada hiç çalışmayan, başkalarına verirler. Binaenaleyh, bu haksızlığı derhal gidermek için ilân olunamaz mı ki: KÖYLÜLERİN EKİP BİÇTİKLERİ TARLALAR KENDİLERİNİNDİR. Orada çalışmayan, orada alın teri dökmiyen hiç bir kimsenin hakkı yoktur. Bu mesele her köylüyü, külfetsizce ve bağımsız olarak, yeteri kadar toprağa mutasarrıf kılacak veçhile, çözülemez mi? ELBETTE ÇÖZÜLÜR VE ÇÖZÜLECEKTİR. Ve, böylelikledir ki, köylülerimize, kendisini memlekete bağlıyacak ve onu yeniden hayata getirecek bir iyilik yapılmış olacaktır.

Kendi ağasına, efendisine, çelebisine, çorbacısına başvuran köylüye ödünç verilen şey —ister para, ister mal-ü menâl olsun— sonuç farketmez. O, köylünün gırtlağından tarlasına kadar takılmış bir çengeldir, bir pençedir: KANLI BİR PENÇE! Köylünün derdine çâre şudur: Onu tarlasına sahip kılmak; her köylünün mutlaka içinde serbest

ve özgür çalışacağı yeteri kadar toprağa mâlik olması esasını kabul edip uygulamaktan ibarettir. Köylünün tarlası, borç karşılığında, şunun bunun uhdesine geçemez. TOPRAK KÖYLÜ TARAFINDAN İŞLETİLMEK ÜZERE, BEYTÜLMÂLİNDİR. Köylüye ve köye bir hak ve hakikat, bir insanlık ve mutluluk güneşi doğurmak zamanı gelmiştir. Görevimiz şudur: Fakir kulübesinden yiyeceğine ve giyeceğine kadar, köylünün her halini onarmak ve iyileştirmek. Köylüler, insanı tam dinlendiren, sağlığa uygun evlerde oturmalı; her köyün çok güzel bir camii, çok güzel bir okulu, çok güzel bir **köy hükûmet dairesi** olmalıdır. Bunların olması için, ilkin, köylünün ekonomik durumunu şimdiye kadar içinde kıvrandığı zincirlerden kurtarmak ve bununla beraber, köyü ve köylüyü bu yeni hayata doğru irşad etmek, yani bu yeni hayatın propagandasını yapmak, gerekir.» (38)

«YENİ GÜN»LE «YENİ DÜNYA» ARASINDAKİ ÇATIŞMA

Ankaradaki **Yeni Gün**'le Eskişehirde yayınlanan **Yeni Dünya** arasındaki çatışma **Üçüncü Enternalyonal**'in **Beyannamesi** yüzünden çıkmıştı. **Yeni Dünya, Beyanname** metnini sunarken, **Yeni Gün**'e çatmış; ve Yunus Nadi'nin gazetesinde yayınlanan **Beyanname**'nin tahrif edildiğini ileri sürmüştü. Yunus Nadi, «**Üçüncü Enternasyonal**'in Beyannamesi ve Biz» başlıklı yazıda. bu tahrif iddiasına cevap veriyor ve şöyle diyordu:

«Eskişehir'de yayınlanmağa başlıyan **Yeni Dünya** gazetesi, geçende, Üçüncü Enternasyonal'in Beyanname'sini derç ederken, önsöz olarak, **Yeni Gün**'ün bu Beyanname'yi tahrif ederek yayınladığını —ve, gerçek şeklinin şimdi kendisi tarafından yayınlanmakta bulunduğunu— her ne-

dense eklemeğe lüzum görmüştür. **Yeni Dünya**, Eskişehirde yayınlanmadan önce, **bazı garip bildiri ve ilâveler** yayınlanmıştı; ve, bu damdan düşer gibi neşriyat, daha o zaman, bizde hayret duyguları uyandırmıştı.

Üçüncü Enternasyonal'in Beyannamesi'ne ait olarak yaptığımız yayında belki noksan vardır, fakat hiç bir tahrif yoktur. Biz, Beyanname'nin kendisini almadık; ona dair telgraf malûmatını yayınladık. Bu kadar gelmişti, bu kadar verdik. Beyanname aynen budur, diye bir kayıt koymadık. Beyanname'ye dair gelen malûmat bundan ibarettir, diye açıkladık. Bu Beyanname aynen bizim elimize gelmiş olsaydı da, onda yayınlanması fikir ve mesleğimize mülâyim gelmiyen noktalar bulunsaydı; biz ya o noktaların çıkarılmasında, yahut Beyanname'nin tümünü yayınlayıp yayınlamamakta hürriyetimizi tamamen muhafaza ederdik. **Yeni Gün**, ne Üçüncü Enternasyonal'in, ne de başka her hangi bir heyetin organı olmadığı gibi, öyle sağdan soldan gelecek her sözü gelişi güzel sahifelerine geçirecek alelâde bir havadis gazetesi de değildir. Biz yalnız memleketin yüksek menfaatlerile çerçevelenen bir mesleğin sahibiyiz. Değirmende değil, bu meslekte saç ağarttık. Halka, fakat her halktan önce kendi halkımıza hizmette musır ve sabitiz. O cihetle, Eskişehir'in **Yeni Dünya**'sı etrafında toplanan genç arkadaşların, başkasından bahsederken, gözbebeklerini biraz gerçek üzerinde birleştirip tesbit etmeğe çalışarak, şeşi beş görmek yolunda, en küçüğü nezakete aykırı olacak kusurlardan sakınmağa önem vermelerini hâlisâne tavsiye ederiz.

Daha doğrusunu söylemek gerekirse, bizim bu tahrif isnadından alındığımızın da pek aslı yoktur. CİHAN İNKILÂBININ BİZİM MEMLEKETİMİZDE VE BİLİR BİLMEZ HER RASGELENİN ELİNDE HAVAÎ BİR OYUNCAK YAPILMAK İSTENMESİDİR Kİ, BİZİM CANIMIZI SIKIYOR. Yalnız hayretlerimizi değil, hatta zaman za-

man hiddetlerimizi de tahrik ediyor. Gerçekte tahrif isnadının zımnında mündemiç olan bu gayrettir ki, bizi meselenin biraz tetkik ve münakaşasına sürüklemiş bulunmaktadır.

Zâlim ve mütehakkim Avrupaya karşı savaşıyoruz. Bu savaşta yalnız değiliz. Moskof Çarlığının yerine geçen Bolşevik Rusya başta olmak üzere bütün Doğu dünyası bizimle fikir ve aksiyon birliği halinde. Âlâ, bize kalb kuvveti vermek gereken bir durum. **Rusya, bütün insanlığı emperyalizm ve kapitalizm belâlarından ebediyyen kurtaracak bir devrim yapmak istiyor.** Bolşevikler, bu devrimi her yerden önce kendi memleketlerinde uygulamışlardır. Bu da âlâ. O halde? İşleri üstünkörü görenler ve kelimelerden okuyanlar, hemen kolayca deyiveriyorlar ki: — Haydin, biz de Bolşevik olalım!

Bolşevik olalım da ne yapalım? Ve, ondan önce, zaten, nasıl Bolşevik olalım? Bu bir tarikat mıdır ki, gidip Şeyhinden inabet alalım? Yoksa bir meslek midir ki, usul ve erkânına uyalım? İşte, buralarını onda ikimizin bildiği yoktur. Memleketimizde pek büyük bir fikir sapıklığına meydan veren bu lâf-ü güzâf yığınının doğurduğu bir tesir varsa, o da, —bazılarına göre— bu vesile ile üç beş zenginin servetleri talan edileceği hayalinden; —ve, üç beş zengine göre de— bu sınırı belirsiz akibetin müphem ve karışık korkularından ibarettir. Çünkü, işitilmişmiş ki, Rusyada da bu böyle olmuş imiş!!!

Biri çıksa da dese ki: Rusyada olan bu değildir; ve özellikle bundan ibaret değildir. Orada, sosyalistliğin komünist derecesine varan şekli uygulanmak isteniliyor. İlk kargaşalıklar esnasında bazı servetler, hatta hükümetin yani milletin mal-ü menâli, bazı çapulcular tarafından çalınabilmiş olsa dahi, orada esasen, dün ve bugün, yine gasp ve hırsızlık, —meselâ idama kadar varan— ağır cezalarla cezalandırılıyor. Orada da pratikte, emvâl iştiraki-

nin eşitlik alanına indirilmesine ve ircaına henüz imkân görülebildiği yoktur. O kadar ki, bir milletin hayatını, bugünden yarına, şu kalıptan bu kalıba geçirmenin imkânsızlığına Rus devrim hayatı ile ihticac mümkündür. Çünkü, orada da, ve orada bile henüz **şahıs mülkiyeti** kaldırılmış değildir... Evet biri çıksa da, bunları —en doğru bilgi ve belgeleri tafsil ederek— söylese, bizim buradaki gayretkeşlerin apışıp kalacaklarında şüphe mi edilir?

Varlığımızı savunmak için giriştiğimiz savaşta, hasmımız, başta İngiltere bulunan EMPERYALİST VE KAPİTALİST ÂLEMDİR. Rus Bolşevikleri daha açık bir ifadeyle, ayni âleme hücum ediyorlar ve onunla savaş halinde bulunuyorlar. **Cümlemiz müşterek bir hasma karşı dövüşüyoruz.** Demek ki, bir kere tümümüz ayni yolun yolcularıyız. Ama, Bolşevikler **emperyalist ve kapitalist âleme saldırılarında emperyalizmi ve kapitalizmi yeryüzünden külliyyen kaldırmağı amac alan prensiplerle hareket ediyorlarmış.** BUNDA, GAYEMİZİ ELDE ETMEK İÇİN DAHA FAZLA GARANTİ GÖRÜR; HATTA BUNDAN İBRET ALARAK —KENDİ HAYATIMIZ İÇİN ZATEN UYGULAMAK ZORUNDA OLDUĞUMUZ— REFORMLARDA DAHA KÖKTEN DAVRANMAĞI BİLE MEMNUNİYETLE İLTİZAM VE TERCİH EDERİZ. Fakat, bunu yaparken, kör ve hatta şaşı bir taklitten saknnmağı, her şeyden önce idrakimizin ve insanlığımızın bir lâzimesi biliriz. Taklit ile devrim olmıyacağını takdir etmiyenlerin devrimden bahsetmeğe selâhiyetleri olamaz. Bolşeviklerin uygulamak istedikleri şey, şimdiye kadar hayâl-i muhâl sayılmış olan komünizm prensipleridir. Bunlardan da, şimdiye kadar —o da tedricî olmak üzere— yalnız bir kısmını şöyle böyle uygulayabilmişlerdir. Onlardaki bu tedriç ve tefavüt eğer memleketin icaplarından doğan bir zaruret ise, mantıkî sonuç şudur ki: Herhangi reform için her

memleketin kendine mahsus icapları vardır; ve icapların ihmal edilmesi ihtimali yoktur, bir. Komünizm denilen şey de, her yerde belli kaidelerin, belli süreler içinde, belli biçimlerle uygulanması demek değildir, iki. Amaca ben şu yolla ulaşırım ve şunu sağlarım. Sen de başka bir yolla ulaşırsın; ve başka derece ve miktarda sağlarsın. Buna SOSYALİZM BABALARINDAN HİÇ KİMSE İTİRAZ ETMEZ. Elverir ki, bilerek yürüyelim; ve, özellikle, ilm ve amel ile hiç ilgisi olmayan taklit lekesine bulanmayalım.

Yeni Gün Ankarada yayınlanırken demişti ki: **Türklük hesabına Bolşevik olup olmamak bahis konusu bile edilmiyecek bir fahiş galattır.** Çünkü, Bolşevik kelimesinin ancak Rus sosyal yaşayışında bir tarihî anlamı vardır. Bu esasa göre, bir Türkün «Ben Bolşevik oludm» demesi, «Ben Rus oldum» demesinden farksız iken, işin farkında olmayan bizler **«Türk Bolşevik gazetesi»** bile yayınlayoruz.

Yunus Nadi, sonuç olarak, şunları söylüyordu:

«Biz Türkler, emperyalist ve kapitalist dünyaya karşı savaşmakta bugün Ruslarla aynı safta yürüdüğümüz gibi; davranıştaki bu tenazurdan ilham ve kuvvet alacak olan iç reformlarımızı başarmak kanaat ve mecburiyetindeyiz de. Bu bir inkılâbdır, amennâ! Fakat, BİZİM İNKILÂBIMIZ RUS İNKILÂBININ —öyle bazılarımızın yaptığı gibi unvanına varıncaya kadar, kelimesi kelimesine, noktası noktasına— KOPYASI OLACAK DEĞİLDİR. İnkılâp, idrak ve imana dayanan bir harekettir ki, tatbikat itibariyle, her memleketin kendi özellikliklerine ve icaplarına intibak ederek tekevvün eder ve yürür. Hülâsa; BİZ DE SOSYALİZM VADİSİNDE İNKILÂPÇIYIZ. HATTA, AYNI PRENSİPLERE TARAFTARIZ VE ONLARI İLTİZAM ETMEKTEYİZ. FAKAT, TAKLİTÇİ VE BİNAENALEYH BOLŞEVİK DEĞİLİZ.» (39)

YUNUS NADİ VE CİHAN İNKILÂBI (III)

Anadoluda Yeni Gün'ün, Eskişehirde yayınlanan **Yeni Dünya** gazetesine karşı açtığı kalem savaşından sonra, Yunus Nadi, 1917 Ekim Devrimini, CİHAN SOSYALİST İNKILÂBINI savunmağa devam etmişti:

«İki taraflı çalışmağa merburuz: Bir taraftan, varlık ve özgürlük savaşını adamakıllı idare ve idameye; diğer taraftan, milletçe böyle bir savaşa katlanmanın da gösterdiği yeni hayatı, büyük bir ciddiyet ve kolay kolay sönmez bir aşk ve gayretle düzenlemeğe ve kurmağa. Büyük Millet Meclisi'nin varlık anlamı bu iki nokta çevresinde toplanmaktadır. Türk ve Müslüman varlığı ve özgürlüğü kurtarılırken, onun sonucu olarak, kendi kendine başka olaylar da çıkacaktır ki, onlar da BATI EMPERYALİSTLİĞİNİN VE KAPİTALİSTLİĞİNİN YIKILMASI ve bütün zulüm görmüş ulasların, ebediyen kölelikten kurtularak, özgürlüğe kavuşmasıdır. Çanakkalede kendi varlığımızı savunuyorduk. Fakat kullandığımız silâh ÇARLIK RUSYASINI YIKARAK KÜREYİ YERİNDEN OYNATAN BİR MANİVELÂ ROLÜNÜ OYNADI. Yani, 1917 Ekim Devrimi meydana çıktı. Şimdi yine, kendimize göre varlığımızı, özgürlük ve bağımsızlığımızı kurtarmak için savaşıyoruz. Fakat, dünyaya nisbeti itibarile, EN BÜYÜK BİR TARİHÎ ROL oynamağa namzet bulunuyoruz. Hiç te yalnız olmadığımız —Rusyayı düşünün— bu savaş sonunda, biz Türkler, yepyeni ve muazzam bir Devlet olarak, dünyaya yeniden doğacağımız gibi; Avrupada şimdiye kadar dünyayı istilâ eden bir zulüm ve tahakküm ağı halinde yaşayagelmiş ve artık son nefeslerini almakta bulunmuş olan koca bir âlem, emperyalist ve kapitalist âlemi yıkılacak,

bütün dünyada YENİ BİR TARİH AKIMI başlıyacaktır. Dünyanın durumu olmuş bir meyvaya, günlerini yitirmiş bir gebeye tamamen benzemektedir. Önüne geçilmek ihtimali yok. İNKILÂP BEHEMHAL OLACAK, Avrupa yıkılacak, Asya yükselecektir. Pek önemli bir tarih ânında bulunuyoruz. İki yanlı görevimizin ikisinde de. bu tarih ânının adamları olduğumuzu göstermek zorundayız.»

Yunus Nadi, «**İlk Bolşevik Heyeti Ankarada**» başlıklı yazısında (6 Ekim 1920), bir tarih filozofu olarak konuşmaktadır:

«Mesele herhangi bir Elçilik Heyetinin herhangi bir memlekete gitmesinden ibaret âdi bir olay değildir; şimdiye kadar verdiği misallere göre, heybetli ve müthiş bir kudrete mâlik olmakta cihanın en kuvvetli ordularından daha heybetli olduğunu ispat eden bir fikrin veya fikirlerin yürümesi ve kavuşması şeklinde bir büyük maceradır. Bundan ötürü, görünüşte basit, fakat gerçekte müşkül ve cihanşûmul bir mahiyeti haiz olan Rus-Türk fikir ve silâh arkadaşlığının ilk resmî tezahürünü bir daha selâmlarız. İçinde ve pek yakından ilgili bulunduğumuz için, duyguların heyecanı ile büyük maceranın gerçek önemini biz bile belki hakkiyle ihata edemeyiz. Tarih onun pek büyük olan önemiyle pek uzun ve derin olan tesirini, bütün safhaları ve sonuçlarile, kaydedecektir. Tarihin yazacağı sahifeleri şimdiden görür gibi oluyoruz. İnsanlık hayatının akışına, şimdiden, CİHAN İNKILÂBI DİYE YENİ BİR DEVİR AÇMIŞ; ve, orada, milletlerin hürriyet ve istiklâllerini, önüne geçilmek ihtimali olmayan olaylar şeklinde, bir ucundan kaydetmeğe başlamış olan TARİH, YIKILACAK DÜNYALARI VE YENİDEN YÜKSELECEK ÂLEMLERİ YAZMAĞA hazırlanmıştır. Orada, emperyalist ve kapitalist Devletlerin birer birer ve âdeta toptan denilecek bir hızla yıkılmakta ve insanların özgürlük ve mutluluklarından meydana gelen yeni cihanların parlak ve şâtır yük-

selmekte olduğunu, geleceğe nüfuz eden bir hayal gözile, müşahede ve izlemede bile ne kuvvetli bir cazibe var!

Tarihi yapan mı vardır, yoksa tarih kendi kendine mi tekerrür eder? Ve, bir kalem-i gayb ile yazılır gider? Çarlık Rusya yerinde insanlığın hürriyet ve saadetini hedef olarak almış bir yeni yığın, **koca bir emperyalist ve kapitalist âleme karşı savaş ve ihtilâl bayrağı açmış bir Anadolu Millî Hükûmeti;** ve sonra, bunların aynı ser-i menzile giden iki yolcu saffet ve samimiyeti ile kavuşması, o üç beş senelik gibi yakın bir geçmişe dönüp bakılınca muhal sayılan bu hâdise bugün büyük bir gerçek olmuştur; ve büyüklüğü şanına yakışır bir akışla yürüyüp gitmektedir. Şüphe yok ki, bunu insan değil, insanlık yapıyor. Ve, bundan ötürü denilebilir ki, TARİH, —fert fert insanların arzuları üstünde bir kudretle— buyruğunu yürüten manevî bir manzumedir. O kadar ki, TARİH NAZARINDA ARTIK YIKILMAĞA DAHKÛM durumlara sürüklenmiş olan EMPERYALİST VE KAPİTALİST DEVLETLER bile bu manevî manzumeye, farkında olmaksızın, yardım ve hizmet ediyorlar. Onların, bir kısım insanları kölelik altında bulundurmak için, hâlâ nefislerini kör bir ihtirasa tevdi ederek, entrika, tasallût ve tahakküm siyasetine germi vermeleri de **İnkılâp hareketinin şiddet ve faaliyetini artıran mucip sebepler yerine geçmektedir.** DÜNYANIN ÖNÜNE KATILDIĞI BÜYÜK İNKILÂBI olanca kesinliği ile ihata etmek için, bugün Türk ve Rus milletlerinin, aynı gaye yolcuları olarak, birleşmiş bulunduklarını görmek yeter. Düşünmeli ki, biz Cihan Savaşı'na Çarlık Rusyasının memleketimize göz diken istilâ hırsından ürkerek âdeta can havlile girmiştik. O zaman inanılmayacak bir iş ve bununla beraber çoktan müthiş bir gerçek olarak, bugün Çarlık Rusyası ortada yoktur. Onun yerine, her ulusun özgürlük hakkını teslim eden ve insanlığın mutluluğunu bu esasta arayan yeni bir fikir ve yeni bir

rejim geçmiştir. Bu arada, kendi nefsimizde tecrübeye dayanan bir keyfiyet olmak üzere sabit olmuş gerçek şudur ki, fenalık Rusyada veya İngilterede değil, **emperyalistlikte ve kapitalistliktedir.** Çarlığın ortadan kalkması İngiltere ve Fransanın Çarlığa rahmet okutacak kadar zalim ve kan içici olmalarına engel olmadı. Buna binaen, gaye daha fazla bir vuzuhla kendiliğinden belli oldu: **Alel'ıtlak emperyalistliğe ve kapitalistliğe karşı** ve bunları sernûgûn edinceye kadar cidâl. BU BAYRAK ALTINDA BİRLEŞEN MİLLETLERİN SAVAŞI DÜNYANIN VE İNSANLIĞIN EN MUKADDES BİR İHTİLÂLİDİR. Bir ihtilâl ki, ona nazaran, İngiliz hürriyetleri, Fransa İhtilâlleri zikrolunmağa bile değmeyecek bir ufaklığta —ve görünür görünmez meşkûk bir hüviyetle— hep gölgede kalıyor.

Rus İhtilâli, zuhuru ânından itibaren, Türkiyede memnuniyetle karşılanmış bir hâdiseydi. İlk defa, İtilâf ordularının önemli bir rüknünün bertaraf olması şeklinde memnun olmuş isek şimdi de onu **kapitalist ve emperyalist dünyaya karşı bir satvet silâhı** halinde gördüğümüz için memnun bulunuyoruz. Biz Türklere göre, durum hiç değişmemiştir. Biz Harb-ı Umumiye (Birinci Cihan Savaşına) girerken de, hayatımıza kasd etmek istiyen emperyalistlere karşı, silâha sarılmıştık. Bütün harp süresince, hep bu amaca hizmet ettik. Bugün de, ayni amacı sağlamak azmile cihazlanmış bulunuyoruz.

Yunus Nadi'ye göre; SOSYALİST DÜNYA DEVRİMİNDE öncelik Bolşeviklerde değil bizdedir:

«Biz Türkler, takip edilen maksat ve gaye itibarile, yani şu CİHAN İNKILÂBINDA BOLŞEVİK RUSYAYA TEKADDÜM ETMİŞ BİR VAZİYETİN SAHİBİ bile sayılabiliriz Bunu, bir öncelik gururuna kapılmak daiyesi olarak söylemiyoruz; CİDÂL VE İHTİLÂLDEKİ SAMİMİYETİMİZİN NE KADAR CİDDİ VE DERİN olduğunu

göstermek için söylüyoruz. Yoksa, Bolşevik Rusyanın bu cidâl ve ihtilâle cihanşümûl bir biçim ve renk vermekteki hizmet ve himmetini de yakından biliyoruz. Tarihi insanların yapmamasına rağmen bu **gerçek kurtuluş ve özgürlük savaşında,** dünyanın bütün köle ve zulüm görmüş kavimleri, Bolşevik Rusyanın hep gayrendişlikten ibaret olan âlicenabâne ve fedakârca davranışlarını şükür ve minnetle yâd edeceklerdir. Bunu da yakinen biliyoruz. Nitekim, Bolşevik Rusyanın diğer kavimlerce amacı sağlamağa matûf olarak bol bol harcanan himmet veya gayretlere —ve bu arada bizim de ayni amaç için sarfettiğimiz çabalara— verdiği ve vereceği önem de bilinmiyor değildir.»

Yunus Nadi'ye göre; bizde yeni rejim kapitale değil, emeğe dayanacaktır;

«Tamamile iştirak ettiğimiz, ve hatta son günlerde bir **İttifak** ile de perçinlediğimiz esas meslek böylece belli olduktan sonra, herkesin iç rejimindeki reform davranışına dair de bir iki söz söylenebilir. Tam ilmî anlamile görmek ve söylemek gerekirse, hiç bir yenileşme tarzı dünyanın bütün kevimlerine tıpatıp uygulanır **değişmez bir Anayasa** biçiminde ifade ve tedvin olunamaz. Nazara alınacak olan yalnız fikirdir. Tatbikat, her memlekete göre, çeşitli biçimlerde belirir. Mâdemki, biz **dışta emperyalist ve kapitalist dünyaya karşı** savaşıyoruz; **içte kendimiz bu nakiselerden arınmağı kabul etmişiz demektir.** Binaenaleyh, idare tavrımız SERMAYEYE DEĞİL, EMEĞE DEĞER VERMEK ESASI ETRAFINDA toplanacaktır. Bunun için, bazı kısa akıllı ve kör gözlü serserilerimizin düşündükleri ve hatta yazdıkları gibi zenginleri soymağa gitmeğe hiç hacet yoktur; hatta, bunun anlamı bile yoktur. Bundan sonra yapılacak kanunlarda GERÇEK KAPİTAL EMEKTEN İBARETTİR FORMÜLÜ ile hareket edilince **komünizm kertesine varabilecek bir sosyalistlik kurulmuş olacaktır.** Kötü niyet erbabı müstesna olarak, mem-

lekette vücut faaliyetinden müstağni olabileceğimiz kimse yoktur. Umumî refah çalışmanın düzen ahenginden çıkacaktır. Buna muhalefet edecek aklı başında kimse bulunamaz.»

Yunus Nadi'ye göre; iç reformlarımız gücünü ve ilhamını Dünya Devriminden alacaktır: «Biz iç reformlarımızda CİHAN İNKILÂBININ RUHUNDAN İLHAM VE KUVVET ALAN BİR YENİLİĞİN de samimî taraftarlarıyız. Bunu demekle, başta bolşevik Rusya olduğu halde, bütün Doğunun, emperyalist ve kapitalist âleme karşı savaşında, her veçhile birbirine uygun **yekpare bir kaya sağlamlığı ve samimiyeti** bulunduğunu anlatmış oluyoruz. Görünüş biçimlerindeki çeşitliliğin önemi yoktur. Hatta, bu çeşitlilik gereklidir bile. Fakat, şurası muhakkaktır ki, bugün Ankaraya gelen dost ve müttefiklerimizle GAYEDE OLDUĞU GİBİ ESASTA DA İHTİLÂFIMIZ YOKTUR. **Hepimiz ayni yolun yolcularıyız.** Binaenaleyh tekrar: Rusyalı yoldaşlar hoş geldiler ve safa buldular.»

★

«**Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin,** bundan böyle, **Halk Hükûmeti** olacağını beyan ve ilân ettik. Yeni hayat ve idareye en son şeklinde **Halk Hükûmeti** adını verdik. Bizim Halk Hükûmetimiz, Avrupadaki biçimile DEMOKRASİ demek değildir. Ondan da ileri bir şeydir. Nitekim, tarihçesi buna delâlet eder. Asıl istenen şey **Türkiye Halk Hükûmetinin halktan doğması** idi. Biz nazariyede değil, gerçekte ve pratikte halkı hâkim kılmak istiyoruz. Ve halkın filân veya falan sınıfı değil, bütün halkı. Kafamızda usul aramaktansa hayata iner, idareye hâkim kılmak istediğimiz halkı hayatta müşahede ve mütalâa eyleriz. Bizim halkın hayatında partiler yok, muhtelif mesleklerde çalışan insanlar vardır ve bu insanlar birbirile mücadele

etmiyorlar, birbirlerini tamamlıyorlar. Rençber ekiyor, marangoz ambarı, çilingir arabayı yapıyor, hamal taşıyor, fırıncı pişiriyor, terzi dikiyor ilh... Kısası baştan başa bir ahenktir ki yaratılıştan kurulmuş gidiyor. Hayatın çerçevesi dışında kimse olamıyacağına göre, bütün bu insanları belli ve sayılı mesleklere irca etmek; ve seçimleri en âdil nisbetlerle bu esas dahilinde yaparak, hayatı Meclise taşımak.» (40)

«TÜRK KARL MARX'I ALİ İHSAN» VE SUNDUĞU PROGRAM

Anadoluda Yeni Gün'ün deyişine göre, sâbık İstanbul murahhaslarından Ali İhsan Beyle arkadaşları tarafından, uzun incelemelerle, hazırlanmış olan Program'da pek değerli esaslar vardı. Bu Program'ın dikkate değer özelliği de şuydu: Bazı tâbirlerden sarfınazar, ESAS İTİBARİYLE KOMÜNİST DENECEK PROGRAM olduğu halde, bunun hazırlanması sırasında, HENÜZ RUSYADA BOLŞEVİKLİK DOĞMUŞ DEĞİLDİ. Ali İhsan Bey ve arkadaşları sade memleketin tarihini incelemişler; ve, bu incelemeden, memleketin böyle bir Program'la kurtarılabileceği sonucunu çıkarmışlardır. Demek oluyor ki, Program'ın en büyük meziyeti taklit olmamasıdır.

Program'ın «Mukaddeme»sinden anlaşıldığına göre:

Parti, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü dört sebebe bağlamaktadır:

1) Vaktile gerçek Timar sahiplerinin mağlûbiyet ve indirâsı üzerine, halkın memleket idaresinden kat'iyen uzaklaştırılarak, Hükûmetin Kapılı geleneklerine vâris ve halkın ihtiyaçlarını kavramıyan bir zümrenin tekeline geçişi;

2) Bunun sonucu olarak, memur ve tüketici sınıfın,

bütün iyi niyetine rağmen, Reforma şiddetle taraftar olduğu zamanlarda bile, idarenin düzenlenmesinde, ekonomik işlere bigâne kalması;

3) Fakr-ü sefalet neticesi akideler ve faziletler hakkındaki anlayışların zayıflıyarak, dinî, ahlâki düsturların ölü ve anlamsız ibareler halien gelmesi;

4) Yabancılar tarafından kışkırtılan bazı unsurların **hâkim kâvim** sayılan Türk ve Müslüman halk ile mücadelesi.

Partinin kanaatine göre, bu sukut faktörleri ortadan kaldırılarak yeni bir Türkiye kurabilmek için, yalnız bir çare vardır ki, o da, idareyi HALK İDARESİ biçimine sokmak ve idareyi düzene korken, **halkın ekonomik ihtiyaçlarını rehber olarak almak.** Eğer halk fakirliğin, yoksulluğun zebunu olmazsa maddiyatı gelişebileceği gibi, ancak o zaman doğru düşünmeğe, doğru davranmaya ve anlamsız ve ölü lâfları canlı ibarelere çevirmeğe gücü yetebilir.

★

«Türk Karl Marx'ı» Ali İhsan, 12 Ekim 1920 tarihli nüshada, programını şöyle izah ediyor:

«Bundan beş ay önce, İstanbuldaki çalışma ve içtihat arkadaşlarımla beraber Ankaraya geldiğim zaman, beraberimizde, orada hazırlanmış bir Program da getirmiştik. Bu Programa göre, millî hâkimiyet, —biri demokratik bir tarzda teşekkül etmiş, öteki sosyal ve ekonomik meslek temsilcilerinden meydana gelen— iki mecliste tecelli eyliyecekti. Burada, Program'ın bu noktasını tadil ettik. İki Meclis bir oldu; ve, sırf meslekler temsilcilerinden meydana gelmesi hususu tercih edildi.»

«Türk Karl Marx'ı», bunları söyledikten sonra, Programın muhteviyatını şöyle açıklıyor:

«Osmanlı İmparatorluğu sukut etti. Bugünkü hali-

mizde doğum noksanının büyük etkisi vardır. Hükûmet örgütü şundan ibaretti:

1 — Padişah ve enderun;

2 — Bîrun yani yeniçeri ve sipahi (altı bölük). Bu ikinci kısım, esirlerle devşirme ve yabancılardan ibaretti;

3 — İlmiyye ve adliyye ricâli. Bunlar müslim, sünnet ehli ve hanefî idiler;

4 — Taşrada Tımarlı sipahi.

Bu örgüttten yalnız Tımarlı sipahi Türktü. İlmiyye ve adliyye ve medreseler ve Kadılık teşkilâtı bilgisini Arapça yazılmış kitaplardan alır ve Arap millî kültürüne tâbi olur adamlardı. Edebiyatta İran taklit edilirdi. Türklerde ise, ötedenberi budizme, tasavvufa, vahdet-i vücuda tabiî bir meyil vardı. Dinlerde ve mezheplerde ihtilâf hoş görülürdü. Mihaller ve Avranoslar, mezhep değiştirme mecburiyetine düşmeksizin Osman Gazi'ye silâh arkadaşı olabilmişlerdi. Medreseler ve Kadılık teşkilâtı bu akidenin (ki Kızılbaş ve Bektaşilerde şiîlik ile karışıktır) tabiî hasmı idiler; ve, güçlendikçe, bu akidelerle mübareze ve mücadele ettiler. Birinci defa olarak Simavna Kadısıoğlu Bedreddin, yeni bir mezhep ilân ve neşretmek istiyerek, Türk irsî temayülüne tercüman olmak istedi. İkinci defa olarak Hacı Bektaş Veli torunu Kalender Çelebi mücadeleye kıyam etti. Işıklar ve Sofîler, Anadoluda Hükûmete karşı daima husumet ettiler. Safaviyye Devleti kurulur kurulmaz dikmeleri Anadoluya girdiler; ve yörükleri, Türkmenleri kolaylıkla kendilerine çektiler. Bugün sünnîlerin nefret ettiği ve hor gördüğü bu adamların halefleri müslim olmayanlar hakkında çok müsamahakârdılar. (İyidir, fenadır demiyorum. Ancak vâki' budur)

Anadoluda Osmanlı Hükûmetinden önce bir de sanat ve ticarete ait teşkilât vardı. Bu, merkezi Ankara olan **Ahîlik** teşkilâtı idi. Bu teşkilâtta bir de tarikat ruhu vardı. Sünnî idiler. Ancak tasavvuf, ehl-i sünnet mezheplerine

İran ile ihtilât neticesi olarak Arap diyarında da girmişti. En büyük mutasavvıf Muhiddin Arabî Endülüslü idi. Evliya Çelebi esnaf teşkilât ve âdabından uzun uzadıya bahsediyor. İbn Batuta mücerred (yani henüz evlenmemiş) ahîlerin zaviyelerinde sâkin olmuş, onları medh-u sena ediyor ve emeklerinin meyvasını bir arada ve kemal-i zevk ve neşat ile tükettiklerini işaret eyliyor. Bu teşkilât, Osmanlı Hükûmeti sayesinde, Bosna ve Herseğe kadar kol budak salıvermişti.

Osmanlı Hükûmeti Anadoluda sanat ve ticareti geliştirdi. Tımarlı, asayişi muhafaza etti. Tevaif-i Mülûkum koydukları iç gümrükler ve yaptıkları mezalim ve şûriş yerine bir âsudegî geçti. Ve Venedik, Ceneviz gemicilerinin Akdeniz ve Karadeniz iskelelerinden Avrupaya taşıdıkları Hint, İran, Arabistan emtiası güçlüğe uğramadan sevk olunmağa başladı. Ticaretteki genişleme ve endüstrinin emniyeti refah ve umran getirdi. Refahın artması ve bu ilerleme Ümit Burnu ve Amerika keşf edilince durakladı. Avrupalıların oralardan yeni yollara faydalanması arttıkça çöküşe yöneldi.

Padişahlar ve kapıkulu sefahate alıştı. Eski ahlâk metaneti kalmadı. Kadınlar işe karıştılar. Fazla masrafa ihtiyaç görüldü. Ve kapıkulu, tımarlı sipahinin ekmeğine göz dikti. Tımarlar müstahaklarına tevcih edilmemeğe başladı. Kılıç sepete girdi. Anadolu tekrar ayaklandı. Celâlî cidalleri vukubuldu. Neticede Türkler kaybettiler. Tımarlar teşkilâtı muzmahil oldu.

Kapıkulu bir yabancı çevresiydi. Enderun erkekli dişili yabancı idi. İlim ve din ecnebiden alınmakta idi. Tımarlı nüfuzunu kaybetti. İdarede Türklükten nişan kalmadı.

Rakipsiz kapıkulunun ve ulemanın refah meyli onlarda za'f yarattı ve örgütü dağılıp çözüldü. Devşirme toplanmaz oldu. Yeniçerilik te alınır satılır esham haline

girdi. Ulema çocukları beşikten müderris oldular. Ulemay-ı Rüsûm zuhur etti. Demek yabancı teşkilâtı dahi çözülüp dağıldı ve dayanma gücümüz mahvoldu.

Bu çöküş devrinde yabancı yerlileşti. Devşirme usulünün terki ve esirlerin azalması bu demekti. Dilde de aynı hâl görülmektedir. Yabancı tegallübü zamanı, Veysî ve Nef'î vardı. Çöküş devri Nedim ve Vâsıflar zamanıdır. Çöküş, ticarete olduğu gibi sanayie de etki yapmıştı. Ahîlik teşkilâtından kuvvet alarak her beldemizde varlığını duyuran sanayiimiz de zevâle yüz tuttu. Bununla beraber, bütün âsâyişsizliğe rağmen, Tanzimat'a kadar yine azçok yaşadı. Çünkü gerçek hayatın icapları idi ve rekabetin mazarratlarından azçok âzâde idi. Sanata misâl olarak en kolay İstanbul'un camileri gösteriliyor. Tevekkuf, çöküşe dönünce, bizde de mimarî eserleri sanat değerlerini kaybetti. İstanbulun Yeni Camii en son sanat eseridir, diyorlar. Nur-u Osmanî bu değerden yoksunmuş.

Bu tarihî keşmekeş ortaya teşekkülsüz bir milletle ve faydasız örgüte dayanır bir Hükûmet heyeti attı. Âsâyişsizlik, bozuk örgüte sahip müstebit ve keyfî idare sanat ve ticareti de mahvetti. Gasplar, müsadereler, halkta takat bırakmazdı. Ekonomik durum pek bozulmuştu. Köyler, gelen geçenlerin zulmü yüzünden, umumî yollardan uzaklaşıyordu.

Galiba iki ay oluyor. Solfasol Köyüne gittim. Yolda konuştuğum köy bekçisi, vaktile delillerin —Paşalar tevabii veya delil askeri— şerrinden ehalinin, yollardan uzak yerlere evlerini taşıdıklarını, rivayetlere dayanarak zikr etmişti. Yanlız müslim olmayanlar teşkilâta malikti. Diğer İslâm mezheplerine müsaade göstermeyen Sünnet Ehli, müslim olmayanlara örgüt ve hukuk vermişti. Hâkimiyetten mahrum oldukları için, kin ile meşbu olan bu unsurlar iki rol yaptılar:

1 — Yabancı kapitalinin komisyoncusu olmak;

2 — Doğuya ve Güneye yürüyen yabancı kuvvetlere öncülük ederek, durmadan fesat çıkarmak.

Yerlileşen yabancı unsur son zamanlarda mevkiini tehlikeli gördü. Kendisinde Türk ruhu yoktu. O Osmanlı idi ve Türkü tahkir eylerdi. Saçına bir fikre düştü. Yeni bir millet icat etmek, müslim olanı ve olmayanı mekteplerde birleştirmek, karşılıklı mezhep ve din düşmanlığını ortadan kaldırmak, Avrupaya memleketi açmak ve Devlet teşkilâtını Avrupa tarzına ifrağ eylemek. Müslim olmayan ve ayrı kültüre mâlik bulunanlar ilk fikre muarız oldukları gibi, Türkler de —hatta varlıklarını ve milliyetlerini idrâk etmemiş olsalar da yine— müslim olmayanlarla vahdete kail olamazlardı. Teşkilât, görünüşte, Avrupadaki biçimi aldı ve Memleket Avrupaya açıldı.

Avrupaya açılmak sanatımıza son darbeyi vurdu. Loncalar ve esnaf teşkilâtı muhatap alınarak, buhar kuvvetinin sanata tatbikinden sonsuz feyz alan Avrupaya nasıl mukabele edileceği düşünülmeliydi. Bu yapılmadı. Gediklerin kaldırılmasile yetinildi. Sanatımız, bundan sonra, belini doğrultamadı. Ticaret, tamamen, müslim olmayanlara geçti. Teşkilât için son umudu da kaybettik. Bizde asılzadeler, büyük endüstri veya bankerler yok. Yalnız bir Hükûmet teşkilâtı var. Ve, o teşkilât oligarşi halinde devam eyler.

Tanzimat, memleketi kurtarmağa yetmedi. Tabii yetmezdi. Çünkü halka dayanmıyordu. 93 ve 10 Temmuz inkılâbları da yetemedi. Çünkü halka dayanmıyordu. Bunlar memurların giriştikleri islâhattı. Padişahın mutlak kuvveti fenalığın kaynağı değildi. Fenalık kendilerinin mahiyeti neticesi idi. Ve halkta bu varlığa son verecek kudret yoktu. Bu varlık, hükûmet için Hükûmetten; ve, iktisat ile, iş bulması ile ilgisizlikten ibaretti. Aynı zamanda, halkta teşekkül etmiş bir sosyal sınıf yoktu. Bizzat teşkilâtın ruhu buna engeldi. Türkiye kadar, halkı tesanütten mah-

rum, dayanışmadan yoksun memleket dünyada yoktur. İnkâr olunamaz ki, **bizim za'fımızın ve çöküşümüzün bir sebebi de** işbu emperyalist Avrupanın, zâlimâne, varlığımıza kast etmesidir. Müslümanların Halifesi güçlenirse, Müslüman ehalinin oturduğu sömürgelere sahip Avrupanın çıkarları tehlikeye düşer. Bu itibarla, Hükümetimizi za'fa uğratmak menfaatleri muktezasıdır. Dışarda bir dayanak bulur gibi olduk. Sultan Hamit, Alman siaysetini izledi. Meşrutiyet ricali de bunda ıstırar gördü. Sonuç şu oldu: Balkan Harbi ve Cermenlerle aramıza İslâv ve Yunan kuvvetlerinin girmesi. Cihan Savaşı'nda yine o tarafı yani Almanları iltizam edişimiz tabiî idi. Çünkü, Çarlık yenseydi, bize vait edeceği şey kesin surette yok olmaktı. Bu gün, **emperyalizme ve kapitalizme karşı savunan kuvvetlerle birleşmemiz de tabiîdir.** Çünkü, bunlar da, yani EMPERYALİZM VE KAPİTALİZM BİZİM GELECEĞİMİZİ, İSLÂMIN, DOĞUNUN GELECEĞİNİ TEHDİT EDİYORLAR. Dış politikada haklı isek, iç politika bakımından hatâ işlemediğimiz sonucu çıkamaz. Mülkî tamamiyetimizi sağlasak bile, bugünkü halimize göre, millî hâkimiyetimizin şekli ne olacak?

İstibdat, kapitalizm, emperyalizm neye dayanır? Asılzadelere, ruhanîlere, büyük endüstriye ve bankerlere. Ve, idarî meseleler, bu sınıfların çıkarlarına göre, çözülür. **Bizde böyle kurulmuş sınıflar yoktur; ve iç politikamız Hükûmette anarşiden ibarettir. Bununla biz, demokrasinin faydalarına bile kavuşamayız ve kavuşamadık.** Sabit bir politika tarzı tutamadık. **Bizim reform fikirlerimiz, Hükûmet mensuplarının çıkarlarından mahrum kalma korkularından doğar. Esası budur.** Yalnız, **Halâskârlar,** Bildirilerinde bunu açık söyliyebildiler. Diğer islâhatçılar bu itirafa cür'et edemediler.

Evet, islâhatçılar yani reform istiyenler içinde vatan aşkile çarpan gönüller vardır. Fakat, neye yarar? Hare-

ketlerinde inkılâp ruhu yoktur. Bunu sezememişlerdir. Sanırım ki, yukardaki perişan satırlar, bizde Devrim olabilmek için halka şekil vermekle işe başlamak lüzumunu zihinlere sokar. Şimdi diyeceğim ki, İnkılâp değerlerin değişmesidir. Büyük Fransız Devrimi asaleti ve ruhaniliği inkâr etti ve yerine avam kuvvetini koydu. Hâkimlerin vasıfları değişti. Kezalik, Rusya asaleti, ruhbaniyeti, bankerliği, büyük sermayedarlığı inkâr etti ve yerine ziraat erbabının, amelenin diktatörlüğünü koydu.

Tanzimatçı ve memur sınıfından hayır yoktur. Bunlar hâkimiyeti elinde tuttukça oligarşi devam eyler. Halbuki biz iki kuvvetli akıma maruzuz. **Batı kuvvetlenirse, akibetimiz ecnebi kapitali etrafında sefil bir çalışma ve iş aracı olmaktan ibaret kalır. Rus akımı, bugünkü hâlimizle, güçlenirse, gerçek hayatı tahlil eyler ve meslekler meydana gelmiş olmadığı için, onların örgütleri içimizde istitaleler vücuda getirir.**

Hal-i hâzır sürüp gitse, elimizde gerçek siyaset için ölçü ve esas bulunmaz. Reform fikri sözden ibaret kalır. Halk güçlenmek için, teşekkülere mâlik olmalıdır. İnkılâpçı olan yüksek mevkiin vazifesi bu şekilleri doğurmaktır. Madem ki, asalet, ruhanîlik, büyük endüstri ve bankerler yoktur. O halde **gerçek hayatta mevcut işbölümüne inelim. Bu bizi ekonomik ve sosyal mesleklere irca eyler.** Bunları vücuda getirir. Yani, bunlara ait organizasyonu yaparsak —ki, unsurlar zaten vardır— halk kuvvet kazanmış ve idareyi yüklenecek kabiliyeti ihraz eylemiş olur.

Programımız (kamu hizmetlerine ait idare teşkilâtı bir yana bırakılırsa —ki, bunları gerek **Halk Zümresi,** gerek Hükûmet Programı kabul ediyor—) iki cümlede toplanabilir:

1 — Demokratik seçim tazı yerine meslekî seçimi koymak. Demokratik seçim tarzile, oligarşinin hâkimiyeti izale edilmez. Çünkü, halk teşekküllere mâlik olmadığından

bugünkü unsurlar yine hâkimiyet mevkiini elde ederler.

Meslekî seçim, halkı sınıflandıracak bir **Cemiyetler Kanunu**'na mütevakkıftır. Seçim tarzı da, buna göre islâh olunmalıdır. O zaman meslekler taazzî ederler ve memlekette ilmî ve amelî kuvvetler yekdiğerine karşı vazife ve mevkierini bilirler. İdare ölçüsü ekonomik umumî ahenk olur. Ve, ahlâkın salâhı, gerçek maarifin yayılması ve taammümü meslekî cemiyetlerin doğuracakları ruhtan fışkırır ve ondan kuvvet alır.

2 — Tüketimden başlıyarak, tedricî surette, bütün ekonomik mesai düzenlenmelidir. Bunun için biricik çare kooperatif teşkilâtı vücuda getirmektir. Bu örgüt, başlangıçta, tüketimden başlamak; ve, mesai bünyeleri incelene incelene, hangi işlerde müşterek çalışma tasarrufu mucip ise o iş öne alınmak suretile, üretimin bölündüğü muhtelif mesaiye de teşmil edilmelidir. Bu örgütü yapmak için, yarım milyon lira kadar kredi başlangıçta yeter. Ve örgüt tamamlanırsa, bunların temsilcileri icra ve teşrî kudretini haiz **Meclis-i Kebir-i Millî**'nin —yani **Büyük Millet Meclisi**nin— ilim ve fen erbabile beraber gerçek üyesi olurlar.

KOMÜNİZMİN RUHU, SİYASETİ İŞ ADAMLARINA TEVDİDİR. BİZ DE KENDİMİZİ KURTARMAK İÇİN BUNA MUHTACIZ.» (40)

PROGRAM HAKKINDA MUHİDDİN'İN GÖRÜŞÜ

Anadolu'da Yeni Gün'de, Yunus Nadi'nin en güçlü yazı arkadaşları Muhiddin ve Mahmut Esat'tı. Muhiddin'in yazılarını ayrıca tahlil edeceğiz. Şimdilik, sadece, Ali İhsan'ın sunduğu **Program** hakkındaki görüşünü vermek istiyoruz. **Program** yayınlandıktan bir gün sonra Muhiddin şunları yazıyor:

«Başlıca kahramanı aziz dostumuz Ali İhsan Bey olan

Program pek uzun bir tetkik ve tetebbuun mahsuüdür. Bu **Program**'ı bir tarihî tetebu doğurmuştur. Ali İhsan Bey, Osmanlı tarihini pek müdekkik bir gözle okumuş; onu sade tarih kitaplarında değil, hayat üzerinde ve memleketin muhtelif kıtaları üzerinde incelemiş; dünkü bünye ile bugünkü bünye arasındaki farkları bulmuş; bunları buldukça bugünkü hastalıkları doğuran mikropları keşfetmiş; bu keşiflerle birlikte birtakım ilâçları da beraber bulmuştur. KARL MARKS DÜNYA TARİHİ ÜZERİNDE NE YAPMIŞSA, ALİ İHSAN BEY DE OSMANLI TARİHİ ÜZERİNDE AYNI ŞEYİ YAPMIŞTIR. Denebilir ki, BÜTÜN DÜNYA HAYATINI OKURKEN MARKS NASIL BİR GÖZLÜK KULLANMIŞSA, ALİ İHSAN BEY DE OSMANLI TÜRKÜNÜN HAYATINI OKURKEN AYNI GÖZLÜĞÜ KULLANMIŞTIR. MARKS, TARİHİ OKUYARAK GELECEĞİ HABER VERMİŞTİ. ALİ İHSAN BEY DE, OSMANLI TARİHİNİ OKUYARAK, ANADOLU'NUN GELECEĞİNİ KEŞFE ÇALIŞMIŞTIR. Bunu, Ali İhsan Bey'i, Farisî bir ruh ile (Acem mubalâğası ile) meth için değil, sadece iki metot arasında benzerliği kayd için söylüyoruz.

Meydana çıkan **Program**'ın iki özelliği vardır. Bunları birer birer burada özetlemek ve bu iki özellik üzerine okurlarımızın dikkat nazarlarını çekmek isteriz.

— **Program**, KOMÜNİST BİR PROGRAMDIR. Ancak, tam anlamı ile komünist olması için, bazı noksanları vardır. Bu noksanın esasını Ali İhsan Bey'in sermayeye ve tasarrufa fazla önem ve mevcudiyet göstermesinde aramak lâzımdır. Ali İhsan Bey, şahsen, komünizmin dünya üzerinde mutlaka hükümferma olacağına iman etmiş değildir. (Yani, dünyada mutlaka hükmünü yürüteceğine inanmıyor. Acaba, yürütmiyeceğine mi inanıyor. O da değil.) Bununla beraber, aksini de aynı kesinlikle iddia etmez. Daha doğrusu, o, meseleyi bu surete düşünmenin (ya-

ni, problemi: **Komünizm yeryüzünde buyruğunu yürütecek mi yürütmeyecek mi?** biçiminde koymanın) faydasız bir nazariyecilik olduğu itikadile bu noktaya fazla önem vermeksizin bu gün için Anadoluya lâzım olan bir idare ve siyaset Programı hazırlamayı düşünür ve bunu bulur. **Yeni Gün** kendisile bu önemli nokta üzerinde hayli tartışmış, sonra belli bir formül üzerinde birleşmiştir. **Yeni Gün,** sert ve katı bir zor politikası ile hayatı altüst ederek yürümeğe muhaliftir. Bunun için, esas itibarile, Ali Beyi red etmez. Ali Bey de (yani Türk Karl Marks'ı da) komünizmin tam anlamile gerçekleşmesini ne derecelerde arzu ettiğini bizzat **Program** ile göstermiş olduğu için, GERÇEK ANLAMİLE GENİŞ BİR KOMÜNİZMİN UYGULANABİLECEĞİNİ GÖRDÜĞÜ GÜN, BUNU KABULDE TEREDDÜT ETMEZ. Binaenaleyh, bu iki nokta üzerinde, müsbet ve menfi, **Yeni Gün** ve (Türk Karl Marks'ı) Ali İhsan Bey anlaşmışlardır. Ali Bey, **ticarete ve birikimine asla imkân bırakılmayacak özel sermayelere derhal savaş açmaz.** Onları, yavaş yavaş, kooperatiflere dayanarak, Devletin düzenleme ve kontrolu altına almak; ve daha doğrusu **«Nasyonalize» ve «Sosyalize» etmek suretile kaldırmak ister. Program, meselâ komünizm bu gün Rusyada ne kadar mevcutsa, bizim yaşayışımıza göre, bizde de o kadarını yapmak ister,** fazla taahhütlere girişmez. İşte **Program'ın** birinci özelliği budur.

Bu noktalar, hadd-i zatında, o kadar büyük bir şey de değildir. Bu gün için uygulanabilecek olanla yarın için yapılacak şeyler arasındaki ayrılık tartışmaları, nihayet teori alanında kalacak şeylerdir. Bunun için, Ali İhsan Beyle müsbet ve menfi iki uzlaşma formülü bularak anlaşmakta, özellikle ben kendi hesabıma, hiç güçlük çekmedim. Fakat, **Program'ın** bilhassa ikinci özelliğidir ki, pek önemlidir. Onun en canlı noktasını, en bariz rengini teşkil eder.

Ali İhsan Bey'in ortaya attığı esas şudur: Memleketi idare edecek millî müessesenin, memlekette mevcut çalışma mesleklerini, belli bir oran içinde, temsil edecek tarzda tşekkül etmesi. Bu, aynı zamanda, hem bir icattır, hem de pek tabiî, pek basit mevcudun başka bir ifadesidir. Ali Bey, Osmanlı tarihini incelediği sırada, memleketin başına gelen felâketlerin biricik sebebi olmak üzere göze görünen yalnız bir tek canlı ve önemli sebeb bulmuştur: **Dilediği gibi davranan bir Saray'ın emirleri altında, memleketi kendi arzularına göre yöneten kapıkulu, bizim bugünkü tâbirimizle müdir yani idareci, yönetici sınıf (klas dirijant) veya** BÜROKRASİ! Şu halde, memleketin işlerini iyi çevirmek için, bu güçlü faktörün kuvvet ve tesirini gidermekten başka çare yoktur. Bunun için de hatıra iki tedbir gelebilir:

1 — Halkın diğer sınıfları arasında bu sınıfa (yani bürokrat sınıfa) karşı kuvvetli bir mücadele ruhu uyandırmak ve mücadeleyi kanunen olduğu kadar millî idrak ve siyasî ahlâk ile de meşrû ve haklı kılmak.

2 — Doğrudan doğruya bu yönetici sınıfı ortadan kaldırarak, yerine halkın yani çalışkan yığının kayıtsız şartsız hâkimiyetini koymak.

Problem bu biçimde konulunca görülür ki, memlekette bu iki tedbirden hangisini iltizam edecek olursanız, onu, yeniden, baştan başa, ilk parçasından son parçasına kadar kurmak lâzımdır.

Memlekette ne teşekkül etmiş bir «mücadele-i sunûf» yani sınıf savaşı, ne de taazzuv etmiş bir meslek tesanüdü vardır. Madem ki, bunlar yeniden kurulmak gerekiyor; şu halde, bugünkü ihtiyaca yetmiyen, hem de **mahiyeti itibarile tabiata aykırı bulunan sınıf savaşı tedbirini** düşüneceğimize, daha yeni olan **meslek dayanışmasına gideriz** ve deriz ki: Memleketi yönetmek için **halkı iş başına geçirmek lâzımdır**. Halkı iş başına geçirmek demek te, HAKKI ÇA-

LIŞANA VERMEK, ÇALIŞAN HALKI İŞLERİN HÂKİMİ KILMAK demektir.

Memleketi, çalışanlar arasındaki dayanışma ile, yönetmek demek, ne bizim için, ne de dünya için yenidir: Osmanlı idaresinin eski başarıları buna benzer bir sistemin sonucu olduğu gibi, bugün **bütün sosyalistlerce ulaşılması istenilen amaç** ta budur. Başka memleketlerde, bugün iki türlü organizasyon vardır: Sınıf savaşı temeline dayanan Partilerle, meslekî dayanışmaya dayanan işçi teşkilâtı. Sosyalizm hangi memlekette muzaffer oluyorsa, derhal sınıf savaşını kaldırarak, onun yerine emekçiler arasındaki dayanışmayı getiriyor. Şu halde, madem ki, biz hangisini yapsak yeni baştan kuracağız; eskiyi ve zarar vereni yapacağımıza, yeniyi ve faydalıyı yaparız. Demokrasi memleketlerinde seçimi partiler yapar. Bununla beraber, işçi teşkilâtı arasındaki seçimlerde, meslek esasına dayanır ve işçi bilginlerinin bu BÜYÜK MECLİSLERİNDE ANCAK BU RUH HÂKİM OLUR. Şu halde, **bizim memleketimizde, bu ikinci usulü uygulayacağız,** demektir. BİR USUL Kİ, HEM TARİHİMİZ, HEM DE BUGÜNKÜ HAYAT GELİŞMESİ BİZE ONU EMREDİYOR!

Bu **Program**'ı bazıları memlekette yeniden Partiler ve sınıflar teşkili gibi anladılar ki, tamamen yanlıştır ve tamamile aksidir. Bazıları da bunu yepyeni, bize mahsus bir şey anladılar ki, bu da yanlıştır. BUGÜNKÜ RUSYA BUNDAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR. Şu fark ile ki, orada örgüt zaten var; ve gerek fikir, gerek ihtiyaç tamamile yaygın bulunduğu için, yasaların müdahalesine lüzum görülmemiştir. Yarın sosyalist ve komünist olacak diğer memleketlerde de, bugünün çalışma ve meslek teşkilâtı o kadar taazzuv etmiş ve yayılmıştır ki, orada da böyle bir müdahale gerekmez. Rusyada otuz dört meslek vardır ki, tamamile teşekkül etmiştir. Bizde bunun bir tanesi bile yok. Bundan ötürü, bizde bu işin gerçekleşmesi ancak kanunen

teyit edici bir usulün kurulmasına ve müdahalesine bağlıdır. İşte, bu **Program** da onu istiyor. Özellikle tekrarlıyalım: Bu ne sınıflar icat etmektir, ne de başlı başına ve bize özgü bir rejim. Bütün dünyada var olan bir rejimin bizde ne suretle kurulabileceğini gösteren bir kanunî müdahaleden ibarettir. Bu, bizzat bir rejim değil, bir «rejim»in âleti, manivelâsı, halk hâkimiyetinin teşkilât ve kanunla ifadesidir!» (40)

Ertesi gün, yine Muhiddin'in kalemile, «Meslekî Temsil» başlığı altında, şu satırlar yayınlanmıştır:

«Meslekî temsil ne yepyeni, ne de mevcudun dışında başka bir şeydir. Bu, sırf bugün mevcut olan ve **Rusyada uygulanan usulün aynıdır.** Sonuç üzerinde yapacağı etki itibarile de, bu usul, demokrasi memleketlerindeki sınıf ve parti örgütlerinin de aynıdır.

Bu açıklamaları yaparken, esas olmak üzere, memlekette sınıf mücadeleleri yerine «sa'y» yani emek esasını, —YANİ SOSYALİZMİ KABUL ETTİĞİMİZİ EVVELEMİRDE TASRİH EDELİM. Meslekî temsil esasen bu sistemin yani soyalizmin müessesesidir. Ve biz, bu sistemin yani SOSYALİZMİN, İLKİN HERKES TARAFINDAN KABUL EDİLMİŞ OLDUĞU NOKTA-İ NAZARİLE HAREKET EDİYORUZ.

Rusyada bugün emekçiler tamamiyle teşekkül etmiştir. Her mesleğin kendine göre örgütü vardır ki, bu örgüt orada 34 nev'e bölünür. Her meslek, kendine mahsus sendikalarda, kendi işçilerile uğraşır. Ve, bütün meslekler de «Umum Rus Amele İttihadı Heyet-i Müttehisi» Merkezi'nde toplanır. **İş Umumî Konfederasyonu** meslek meselelerile, **Sovyetler** de siyasî meselelerle uğraşıyorlar. Fransaya bakıldığı zaman ayrı hal görülür: Parlamento dışında **«Konfederasyon Jeneral»**in meslek teşkilâtı vardır. Parlamentoda ise, işçi menfaatlarını savunan bir **«Sosya-**

list Ünifiye» Partisi bulunur. Eğer, yarın Fransada da komünizm muzaffer olursa, o zaman yine aynen Rusyadaki müesseseler kurulacaktır. Bizde meslek örgütü külliyen yoktur. Emekçilerin, çalışan halkın hepsine oy hakkını tanıyan bir sistem kabul etmek gerektiği zaman, bunun temelini sağlayacak örgütü de beraber yapmak farz olacaktır. Bu örgütü yaparken bugün için düşünebiliriz: Emekçileri, çalışanları ayrı bir Konfederasyonda toplıyarak, siyasî meseleleri idare edecek ayrıca bir Meclis, bir **Büyük Millet Meclisi** kurulmasına lüzum var mıdır? Biz, buna menfi olarak cevap veriyoruz. **Çalışanların meslek** ve siyaset itibarile temsillerinde iş bölümüne lüzum görmüyor; ve, her iki işi Meclis'te toplamak istiyoruz.» (40)

TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI NİZAMNAMESİ

Fırka Âzâsı ve Namzetleri

1 — Fırka Programını kabul eden, Fırka teşkilâtından birinde çalışan, Fırkanın mukarreatına itaat ve inkiyâd eyliyen ve âzâlık ücretini tediye eden kimseler Fırka âzâsıdır.

2 — Fırkaya dahil olacak kimselerin evvelâ Fırkaya namzetlikleri azadan ikisi tarafından tahrirî tavsiyenâme ile vazedilir ve namzetlik müddeti zarfında yapılacak tahkikat ile mahallî teşkilâtın İdare Heyeti tarafından kabul edilir. Ancak Merkez-i Umumînin tasdik etmediği âzâ, âzâlık sıfatını muhafaza edemez.

3 — Teşkilâtın birine mensup âzâdan biri diğerinin daire-i faaliyetine dahil olmak istediği takdirde evvelce mensup olduğu teşkilâtın muvafakatnâmesini istihsâl etmek mecburiyetindedir.

4 — Fırkadan ihraç olunacak âzâ hakkında her teşkilâtın mâfevki bulunan mahaldeki İdare Heyetinin istihsal

olunacak kararı Merkez-i Umumîce tasdik edilmek lâzımdır. Mamafih mâfevk İdare Heyetinin kararı lâhik olduktan sonra Merkez-i Umumînin tasdikine kadar dahi bu âzâ Fırka işlerine karıştırılmaz.

5 — İşçi ve köylüler için namzetlik müddeti azamî bir ay, diğer âzâ için azamî üç aydır.

6 — Namzetler Fırka teşkilâtının heyet-i umumîyesine re'y-i istişarî ile iştirak edebilirler.

7 — Namzetler dahi diğer âzâ gibi mensup oldukları teşkilâtın veznesine aidat itasile mükelleftirler.

Teşkilât

8 — Fırka teşkilâtının kaide-i esasiyesi meşrutî fakat şedit bir merkeziyettir.

9 — Her kariyede Fırka Teşkilâtı Fırkanın âzâsınca müntehap 3-5 kişilik bir kariye İdare Heyeti tarafından, her kazada Kariye Heyetlerince kaza âzâları arasından müntehap 5-7 kişilik bir Kaza İdare Heyeti tarafından, her vilâyette kazalar İdare Heyetlerince Vilâyet âzâları arasından müntehap 9-12 kişilik bir Vilâyet İdare Heyeti tarafından tedvir olunur.

10 — Vilâyet İdare Heyetleri tarafından intihap edilecek birer murahhastan mürekkep mıntaka İcra Komiteleri her İdarî Mıntıka-i Teftişiyenin en yüksek merciidir. Mıntıka İcra Komiteleri Merkez-i Umumiden gönderilecek bir Müfettişin taht-ı riyasetindedir.

11 — Vilâyet İdare Heyetlerinden Merkez-i Umumice tayin edilceek birer âzâ Murahhas-ı Mes.ûl vazife ve selâhiyatini haiz olup Mıntıka İcra Komiteleri ile muhabere eder. Vilâyetten Dûn teşkilâtın murahhasları yoktur. Muhaberatı İdare Heyeti Reisi ile âzâdan biri müştereken imza etmek suretile tedvir ederler.

12 — Karye, kaza ve vilâyet âzâlarının umumu, sene-

de bir defa, mayısta Kongre akdederler. İlk Kaza Kongreleri mayısın ilk haftasında açılır. Diğerlerinin küşad ve içtima zamanları Merkez-i Umumî ile bilmuhabere kararlaştırılır.

13 — Kaza Kongreleri her nahiyeden müntehap bir murahhasın kaza merkezinde içtimaından, Vilâyet Kongreleri her kazadan müntehap ikişer murahhasın vilâyet merkezinde içtimaından terekküp eder. Mıntıka İcra Komiteleri Merkez-i Umumînin doğrudan doğruya şuabâtı addolunarak hareketleri Umumî Kongrede murakabe olunur. Binaenaleyh Mıntıka Kongreleri yoktur.

14 — Fırkanın Umumî Kongresi vilâyetlerden intihap ve i'zâm olunacak birer murahhasla Fırka mebuslarından ve Fırkanın teşkilâtına dahil Vekil ve Komiserlerden teşekkül eder. İçtima müddeti azamî iki aydır.

15 — Kongreler mukarreratı iki kısımdır: Bir kısmı mıntıka İcra Komitelerinin ve Merkez-i Umumînin tasdiki ile derhal tatbik, diğer kısmı Umumî Kongrenin tasvibine ta'lik olunur. Bunları tefrik Merkez-i Umumîye ait ve mesuliyet ona racidir.

16 — Kongrelerin fevkalâde içtimaa daveti Merkez-i Umumînin kararına vabestedir. Bu halde lâakal on beş gün evvel ilân olunur.

17 — Umumî Kongrenin başlıca vezaifi bil'umum merkezlerin ve müessesatın hesabâtını rüyet ve tetkik etmek, Merkez-i Umumî ile İcra Komitelerinin faaliyetini mutazammın raporu tetkik ve Fırkanın mesail-i umumiyesini ilk Kongrenin inikadına kadar murakabe eylemek, Fırka Programını tetkik ve tasdik etmek, mesail-i câriye-i siyasiye hakkında Fırkanın takip edeceği hatt-ı hareketi tayin eylemek, Merkez-i Umumiyi intihap etmektir.

18 — Merkez-i Umumî otuz kişiden mürekkep olup beş şubeye münkasemdir. Fırkanın müessisleri bu şubelerde çalışacak yoldaşları intihap edecektir.

a — Köylü ve Arazi Şubesi: Köylünün saadeti ve arazinin millîleştirilmesi işleriyle iştigale memurdur.

b — Sanayi ve Amele Şubesi: Keza Amele Cemiyetlerile sanayi şubelerini Fırka Programına tevfikan idareye memurdur.

c — Teşkilât Şubesi: Fırkanın teşkilâtile meşgul olur.

d — Neşriyat ve İrşadat Şubesi: Komünizm esaslarına muvafık neşriyat, irşadat ile iştigal eder ve propaganda teşkilât ve müessesatını tedvir eder.

e — Umur-u Askeriye Şubesi: Ordunun islâhı ve millîleştirilmesi esaslarının tanzimi ile iştigal eyler.

19 — Merkez-i Umumînin muhaberatı bir Kâtib-i Umumî tarafından tedvir olunur.

20 — Merkez-i Umumî lâakal ayda bir defa heyet-i umumîyesi ile içtima ederek müessislerden ibaret daimî icra heyetinin vezaifinin ve her şubede ihzar edilen işleri müzakere eyler.

21 — Bilumum teşkilât muvacehesinde Fırkayı temsil eden daimî İcra Heyetidir.

22 — Her teşkilâtın tasdikine kadar mafevk teşkilâtın muvafakatı ile kendisine mahsus mühür yaptırabilir. Mühürler Merkez-i Umumî'den verilen nümune dairesinde aynı şekilde olacaktır.

23 — Fırka dahilindeki inzibatı Daimî İcra Heyeti temin eder. Bu itibar ile Fırkanın Daimî heyet-i adulü mahiyetindedir.

24 — Teşkilâtın her biri ayda bir defa mafevk teşkilâtı bir raporla teşebbüsünden ve ahval-i umumiyeden haberdar etmeğe mecburdur.

25 — Fırka müfettiş ve memurlarının kadrosu ayrıca ihtiyaca göre tanzim ve bütçesi meyanında Kongrece tasdik olunur.

26 — Aidatın yüzde ellisi Merkez-i Umumî veznesine

irsal olunur. Mütebaki yüzde ellisi ihtiyacat-ı mahalliyeye sarf edilir.

27 — Fırka her türlü merasim ve teşrifatı ilga etmiştir. Âza yoldaş namiyle yâd olunur.»

★

Türkiye Komünist Fırkası Nizamnamesi'nin üyelik ve organizasyonla ilgili maddelerini, yukarda, belge olarak, aynen sunmuş bulunuyoruz.

Bundan sonra, adliye ve eğitim işleriyle din ve mezhep işlerine ve ekonomiye ait maddeler geliyor.

Türkiye Komünist Fırkası Nizamnamesi'ndeki maddelerin tahlili bize bu Partinin — ekonomi, adalet ve eğitim alanlarında — ne yapmak istediğini gösterdiği gibi; ayrıca, **İslâmiyetle sosyalizm ve komünizmi nasıl uzlaştırdığını** da belirtmektedir.

T.K.F., özellikle ekonomik şartlarda eşitlik istiyordu. Bütün üretim vasıtaları emekçilerin ortak mülkiyeti biçimine sokulacaktı. Üretim gücü arttırılacak; tarım ve endüstride teknik ilerlemeler uygulanarak, halkın ihtiyaçları geniş çapta sağlanarak, herkes uygarlığın nimetlerinden eşit olarak faydalanacaktır. Önemli ekonomi kollarını bir araya toplayarak, üretim merkezleştirilecek; ve, memleketin servet kaynaklarından, imkânın son sınırına kadar, faydalanılacaktır. Öteki milletlerle ekonomik dayanışmaya ve özellikle komünist uluslarla aynı ekonomi plânı dahilinde karşılıklı yararlanmağa ihtimam edilecektir. Küçük teşebbüsleri bir araya toplamak; böylece büyük üretim birlikleri meydana getirmek, ve her üretim kolunda çalışanları işçi Federasyonu halinde toplamak. Bütün millî ekonomiyi, pratikte, işçi Federasyonlarının ellerinde merkezleştirmek; merkezî Hükûmetle, millî ekonomi ve işçi yığınları arasında sağlam bağlar kurmak.

T.K.F. nın önemli amaçlarından biri şudur: Memleketteki işçi gücünü düzenlemek ve bu gücü, çeşitli ekonomi bölgeleri ve çeşitli üretim kolları arasında muntazam surette dağıtarak, iş kuvvetinden azamî yararlanmak. Ehaliyi düzenli ve geniş bir faaliyete yöneltmek; bütün toprağı işlemek; elverişli yerlerde büyük endüstriyi kurarak işçi yığınlarını çoğaltmak.

Partinin çok lüzumlu saydığı şey şuydu: Emekçiler arasında arkadaşça bir düzen, kendi isteğiyle çalışma, Devrim ruhu ve sorumluluk yüzünden artacak bir çaba sağlamak.

T.K.F., **Nizamnamede**'de, şöyle diyordu: Halk yığınları kapitalistlerin, toprak ağalarının ve tüccarın ortadan kalktığını görmelidirler; umumî refahın ancak halkın kendisi tarafından harcanacak emekle elde edildiğini görmelidirler.

T. K. F., adalet meselesinde, bağımsız **Halk Mahkemeleri**'nin kurulmasını düşünüyordu. Suçluyla değil de, onu etkileyen çevreyle ve suça iten sebeplerle savaşmak. **Sosyal azarlama** cezasını getirmek. Hapis yerine serbest olarak mecburî çalışmayı, hapishanlerin yerine eğitim müesseselerini koymak.

Öğretim ve eğitimde, T. K. F. nın amacı şuydu: Toplumda sınıfların kaldırılmasına ve insanlığın sosyal şartlarda ve geçim sağlamada eşitliğine ve komünist insanlığın ilerleme ve gelişmesine yarayacak yenilikleri uygulamak. Bütün işçi ve köylünün komünist esasları okuyup öğrenebilmesi için müesseseler meydana getirmek. Öğretim ve eğitim, herkes için, parasız olacak; çocuk bahçeleri ve anaokulları yatılı olarak çoğaltılacaktır. Kadınlar ve erkekler için — Komünist topluma üye hazırlamak amacile — İş Okulları açmak. Okuyanların, öğrencilerin hepsine yiyecek, giyecek, kitap ve ders araçlarını Devlet verecektir.

T. K. F. nın, **Nizamname**'de dile getirilen, görüşüne gö-

re: Öğretmenler öğretim ve eğitim işçisidirler. Öğretmenler ordusu ,böyle bir işçi ordusu halinde ve Komünist fikirlerile dopdolu olarak yetiştirilecektir. Öğretmenler ordusu şu suretle teşkil olunacaktır: Millî Eğitim Şûraları faaliyete geçerek, okuyup yazma bilenleri mecburî öğretim ve eğitim seferberliği hizmetine çağıracaktır. Okuyup yazma öğrenmek ve bilgisini genişletmek isteyen işçi ve köylüye her suretle yardım edilecek; istisnasız bütün halkın faydalanacağı dersler, öğretici filmler gösterecek sinemalar, yaşlılar için okullar, kitaplıklar ve Halk Üniversiteleri açılacaktır. On yedi yaşından yukarı olanlar için ayrıca teknik öğretim genişletilecektir. Yüksek Okullar, öğrenmek isteyen her kişiye açık bulundurulacak; Profesörlerle öğrenciler arasındaki sınıf farkları kaldırılacaktır. Şahısların elinde bulunan öğretim hazinelerinin tümüne, toplum adına, el konacaktır. Ve, toplumdakilerin hepsi bundan faydalanacaktır.

T. K. F. din ve mezhep duygularına saygı gösteriyor; İSLÂMİYETTE SOSYALİZMİ TAMAMİLE KURACAK ESASLAR VARDIR, diyordu. Bu esasları yayarak, KOMÜNİZMİN DİNÎ VE AHLÂKÎ BİR ERDEM OLDUĞUNU ispat edeceğini ileri sürüyordu.

HAKKI BEHİÇ'İN İMZASINI TAŞIYAN BEYANNAME

Millî Kurtuluş Savaşı sırasında, Mustafa Kemal Paşa tarafından kurdurulan, ve «resmî» veya «danışıklı» adile — ve, bir «muvazaa Partisi» olarak — tarihe geçen; fakat, belgelere dayanmak suretile, henüz gereği gibi aydınlanmamış bulunan Türkiye Komünist Fırkası'nın **Beyannamesi** Kâtib-i Umumî (Genel Sekreter) Hakkı Behiç'in imzasını taşıyordu. **Beyanname**'de, kısaca, şu fikirler ileri sürülmektedir:

1 — Türkiye Komünist Fırkası'nın organizasyonu düzene girmiştir. Partinin politik ve sosyal umdeleri hakkında kamu oyunu aydınlatmak; ve, insanlığın yöneldiği DÜNYA DEVRİMİNDE, Türkiyeye sağlamak istediği politik ve sosyal duruma dair beslediği inançları açıklamak için, vakit elverişlidir.

2 — Komünizm, çalışma ortaklığına dayanan bir toplum yaşayışıdır. Amacı, insanlığın ilerleyip gelişmesi; mutluluğa kavuşması ve kurtulmasıdır. Kişilerin hak ve görevlerinde temel nedir? Toplumun çıkarları.. İstenilen şu: Dışta, bütün ulusların -kayıtsız şartsız- özgürlüğü, içte, halk çoğunluğunun egemenliği.

3 — Komünizm, düşman ulus tanımaz; düşman fikir tanır. Düşmanın adı da İÇTE KAPİTALİZM, DIŞTA EMPERYALİZM dir.

Yüzyıllardanberi, azınlığın egemenliği sürüp gitmiştir. Egemenlik -kayıtsız şartsız- milletin çoğunluğunun ,yani fakir-ve politik haklardan yoksun- yığınların olmalıdır.

Böylece, insanı hayvanlaştıran kavgalar ve rekabetler yerine, insanlar arasında sükûn, mutluluk ve karşılıklı saygı geçecektir. Yasalar, millet çoğunluğunun ihtiyaçlarını dile getirecektir. Komünizm insan yığınlarının toplum hayatında -tabiî ve zarurî olarak- meydana gelen, adalete uygun bir sonuçtur; ve insanlığın tümünü kucaklayan bir DÜNYA DEVRİMİ'nin bundan yarım yüzyıl önce tesbit edilmiş şeklidir.

4 — Komünizm esaslarının kurulması için mutlaka kanlı ihtilâller gerekmez. Amaç, istisnasız bütün insanlığın mutluluk, sükûn ve düzeni olunca, bu amaca taban tabana zıt vasıtalara muhtaç olması, yani **kanlı ihtilâllere baş vurması,** tabiata aykırı düşmez mi?

Komünizmi uygulayan memleketlerdeki ihtilâller -komünizm bu ihtilâlleri gerektirdiği için değil de- o memleket-

lerin sosyal şartlarında **esasen İhtilâlleri gerektiren faktörlerin** varlığından doğmuştur.

Komünizm İnkılâbı mutlak İhtilâl anlamı taşımaz. Zira, İnkılâp, herşeyden önce, tekâmül ve gelişme demektir. **İhtilâl, tekâmüle götüren yolların en sonuncusu ve olağanüstü bir yoldur. İhtilâl, ancak inkılâpçı hareketlere karşı inata kapılarını kapayan uluslarda, baskıya uğrayan fikrin patlayışıdır.**

5 — Partimiz, yani TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI memleketimizi **İnkılâp fikirlerine karşı tabiata aykırı bir baskı altında bulundurmamak** emelile kurulmuştur. CİHAN İNKILÂBINI, yani Dünya Devrimini, İHTİLÂL SONUÇU OLARAK DEĞİL TEKÂMÜL ÜRÜNÜ OLARAK kabul etmiştir.

6 — Komünizm, herşeyden önce, eşitçidir ve ekonomik bir ortaklık usulüdür. Kapitalizm ve emperyalizm tarafını tutanlar, komünizmin anlamını yanlış yorumluyorlar. Onların yorumuna göre, komünizm mülkiyeti kaldıracak; herkesin elindekini alıp bölüştürecek ve zenginleri yok edecek vahşi bir usuldür. Oysa, kapitalizm ve emperyalizm -insanlığı yüzyıldan beri egoistçe yasaların kanadı altında yaşatarak- halk çoğunluğunu bin bir hileyle yağmalamaktadır.

7 — Rusyada Komünizm kanlı bir İhtilâlin arkasında uygulanmıştır. Bununla beraber, orada da, küçük sanayi ve emlâk sahibi köylü himaye görmektedir.

8 — Bizde, Hükûmete dayanan -ve, parmakla sayılacak kadar az olan- parazit zenginler istisna edilirse, köylünün ve işçinin hayat ve mutluluğunu yok etmek suretile, geçimini sağlayan kimseye raslanmaz. Bizde **eşraf** denilenler dahi, çoğunluğu itibarile, işçilikten gelmiş; köyde veya kasabada küçük ziraat ve küçük endüstri ile uğraşarak yetişmiş ve Hükûmet memurlarının koltuğu altında zorba kesilmiş kimselerdir. Bunlar, kapital saltanatının Avrupa-

daki koruyucuları değildir ve işçi hayatını tabrip etmemektedir.

9 — Komünizm, iştirak usulünü amaç bilir. Komünizm demek, toplumdaki insanların ihtiyaçlarını eşit olarak sağlamak için, üretim ve tüketimde kişinin değil, toplumun ve toplum mutluluğunun istediği değeri hâkim kılmak demektir.

10 — Kapitalizmde, kurulan endüstri müesseseleri kişinin ve toplumun ihtiyacı için değil de, egoist kimselerin rekabet ve üstünlük sebeblerini hazırlamak için kuruulr. Kapitalizmde, bütün ömrünü üretim uğrunda çalışmakla geçiren işçi sınıfı yoksuldur ve en gerekli şeylerden yoksundur. Buna karşılık, **binlerce fabrika, insan toplumuna süs ve sefahat eşyası kusmaktadır.** Toplum hayatına yararlı olmak için, yaz kış demeyip çalışan köylü ve işçinin bir yıllık emeğine karşılık, süslü bir kat elbise, bir lüks tuvalet alınamaz. Bir düğünde bir defalık giyilen tuvalet kimbilir kaç ailenin geçimini yutmaktadır. Zevk ve sefahat eşyası alabildiğine yayılmakta; yaşamak için gerekli eşya pahalılanmaktadır.

11 — Kapitalist ekonomik savaşın sonucu hayatını sağlıyamıyanların müebbet sefaleti oluyor. Kapital, insanlar arasındaki sükûn ve mutluluğu bozmaktadır. Kapitalin ve üretim vasıtalarının kullanılışını kayıt ve şartlara ve toplumun umumî ihtiyacına bağlı bulundurmak gereklidir. **Aç, yoksul ve çıplak bir çoğunluk birkaç kişinin çıkarına çalışıyor; ve zengin, refah içinde ve tembel insanlar için eşya istihsal ediyor. Bir yanda gıdasız bedenler, soğuktan çatlayan eller, açlıktan kendi liflerini kemiren mideler, öte yanda kordelâlar, dantelâlar, tüller ve ipekliler.** Hangi düşünür vardır ki, bunu kabul edebilsin?

12 — Komünizmin istediği ekonomik ortaklık usulü, büyük üretimde toplumun umumî çıkarları adına, DEVLETİN MÜDAHALESİ; ve, -bilfiil emek harcayanlara ait ol-

duğu halde- şimdiyedek KAPİTALİSTLER TARAFINDAN GASP EDİLEN HAKLARIN SAĞLNMASI demektir.

13 — Bizde büyük endüstri ve büyük üretim yoktur. EMPERYALİZMİN MEMLEKETİMİZ ÜZERİNDEKİ İHTİRASLARINA BİRİCİK DAYANAK OLAN SÜSLENME VE SEFAHAT MEYLİ VARDIR Kİ, BATI KAPİTALİSTLERİNİN FABRİKALARINDAN ÇIKAN MATALARI, HAYATIN HİÇBİR GERÇEK İHTİYACINI KARŞILAMADIKLARI HALDE, MASUM HALKIMIZIN PAZARLARINA BOŞALTIR; VE ÇOĞUNLUĞU İŞÇİLERDEN MEYDANA GELEN HALKIMIZIN HAYATINI, OCAĞINI VE MUTLULUĞUNU ZEHİRLER.

14 — Partimiz, Anadoluyu Batı kapitalizminin sürüm yeri ve ekonomik kölesi durumundan kurtaracak; Avrupa emperyalizmini en can alıcı temelinden vuracaktır. Bu suretle, umumun çıkarı muazzam olacak ve ancak birkaç karaborsacı kazanç fırsatını kaybedecektir.

15 — **Türkiye Komünist Fırkası**'nı suçlandırıyorlar ve diyorlar ki:

«**Bu Parti, Sosyalist Federatif Rus Sovyet Cumhuriyeti** propagandasına tâbi ve ona bağlı olarak bugünkü Rus Hükûmeti adına ve çıkarına, Anadoluda bir Devrim yapmak istemekte ve millî özgürlüğe saygı beslememektedir.

Biz bu gibilere, cevap olarak deriz ki:

İngilterede, Fransada Komünist Partileri; İtalyada bir Sosyalist Komünist çoğunluğu; Almanyada bir Komünist Spartakist Partisi ve Yunanistanda bile bir Komünist Sosyalist Cemiyeti vardır. Bunun gibi, **Türkiyede de, gelecek Dünya Devrimi'nin fikrî hazırlıklarile uğraşmak üzere, bir Türkiye Komünist Fırkası meydana gelmiştir.**

Komünist olmak için herhangi bir şahıs, zümre, Parti veya memlekete mensupluk yani yatkınlık gerekmez. Komünizm bir inançtır. Buna inananlar ister istemez birleşir. Fakat, hiç bir ülkenin Komünist Partisi, çevrenin

özel şartlarından ayrı, zorla ve yapmacık bir yol tutturamaz. Uluslararası Kongreler, amaç olarak, birtakım temel çizgiler çizmişlerdir. Devrim hareketlerinde, her ülke gibi, Türkiye de, kendi komünistlerinin enternasyonal ve umumî amaca yönelen çalışmalarında, kendi özel şartlarının ve kendi ihtiyaçlarının hükmünü yürütmesine çalışacaktır.

Özellikle, uluslararası komünizmin en yüksek amacı olan Dünya Federasyonuna, her milletin özelliğine her zamandan fazla riayet ederek, komünizm bayrağı altında, fikrî ve manevî emperyalizm yönelmelerine raci şüpheler doğurtmamak gerektir.

16 — Partimiz, ilkin, kendi özgürlüğünün bütün komünist ülkeler ve özellikle Rus Sovyet Cumhuriyeti tarafından büyük bir saygı ile anlaşılmasını beklemektedir. Biz de, öteki uluslar hakkında, içten gelen aynı saygıyı besliyoruz. Emperyalizm ihtirasları ve bundan doğan mevzuat ve müesseseler tamamile sona erince, uluslar ve sınırlar arasında köhne dünyanın politika manevraları kesilince, Dünya Federasyonu, karşılıklı umumî ve ortak bir tabiî ihtiyaç biçiminde, kendiliğinden yerleşecektir.

17 — Partimiz, komünizm vasıtalarının en kısa vasıtası olarak şunu anlatmaktadır: Dünya Federasyonu kuruluncaya kadar, ulusların özgürlük ve bağımsızlıklarına aşırı saygı göstermek suretile, her çeşit emperyalist yönelimlerden kaçınmak ve **Batı emperyalizmine karşı işbirliği yapmak.**

TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASININ MİLLÎ ÖZGÜRLÜĞE AYKIRI BİR DAVRANIŞI YOKTUR VE OLAMAZ.

18 — Komünizm, bir ulusun başına geçirilliverecek taklitçi bir program değildir. O, umumî bir inançtır ki, umumî ve politik çizgilerinin, her ülkedeki tabiî ve sosyal duruma göre, çeşitli metotlarla uygulanmasını gerekli kı-

lar. Komünist olmak için başka bir ulusa tâbi veya metbu olmak gerekmez.

Karl Marks ve Lasal Almandırlar. Bunlar, komünizmi şerh ve tarif eden düşünürler ise de, komünizm bütün insanlığın malı olmuştur. Her ülkede onun tarafını tutanlar vardır. Rusya'da pratikte uygulanmış olması, en ziyade bu memleketin hızlı bir Devrim için gerekli özel şartları haiz bulunmasındandır. Rusya'dan sonra, onu kolaylıkla uygulayacak ülkeler hep **İslâm ülkeleri** olmuştur. Bunun da sebebi, İSLÂMİYET ESASLARININ KOMÜNZİM ESASLARİYLE UYGUNLUĞU VE MÜSLÜMAN ÜLKELERDE FRENK KAPİTALİZMİNİN ESASEN KURULMAMIŞ BULUNMASIDIR. Yoksa, Dünya Devriminin ilk zafer bayrakları olan Rus Sovyet Cumhuriyetini taklit için hiç bir memleket komünist olmaz.

Bütün İslam dünyasında en ziyade baskısını duyuran Batı emperyalizmi olduğu için, komünizm, Müslüman ülkelerini tabiî bir işbirliğine ve Rus Sovyet Cumhuriyeti ile ortaklığına itmektedir.

19 — **Batı politikasına ebedî olarak kapılarını kapayan** Partimiz, Türkiye için de, Doğunun bu kardeşçe politikasına dayanacaktır. Fakat, ne kendi bağımsızlığından ne kendi hesabına başkalarının bağımsızlığından fedakârlık istenmesine cevaz vermez. Çünkü, bunu ne kadar iyi niyetle olursa olsun, emperyalizm yönelimlerinden sayar.

20 — **Komünizmin İslâmlık esaslariyle imtizacında tereddüde yer yoktur.**

İslâmiyet en büyük dinî ve ahlâkî erdemi fakirlikte ve alçak gönüllülükte bulur. Namaz ibadetiyle, Tanrı katında insanlara eşit durumda olduklarını anlatır. İslâm dini, bütün zenginliklerde Beytülmâl'in haklarını ve fakirlerin ortaklığını teslim eder. Toprakta mülkiyeti kaldırmağa ve vakfiyete rağbet için usuller koyarak, KAPİTAL YERİNE EMEK VE ÜRETİM VASITALARINDA İŞTİ-

RAK TESİS EDER. İslâm dininde, birikmiş kapitallerden muhtaçların faydalanmasını sağlıyacak mevzuat ta vardır.

21 — **İslâm dini ile komünizm arasında birbirine uymamazlık diye bir şey yoktur. İslâmiyetle komünistlik çatışmaz; ve birbirine karşıt olamaz.**

Niçin? Çünkü, komünizm ortaklık ve eşitlik hayatından ibarettir. Bütün dinî esasların, pratik olarak, toplum hayatında uygulanmasından ibarettir.

22 — Partimiz, gaye program olarak, **enternasyonal komünizmin temel çizgilerini gösteren** —ve, Rusya'da da henüz tamamiyle uygulanması mümkün olamıyan— **Rus Komünist Programını kabul etmiştir.** Ancak, bu gayelere ulaşmak için, memleketin özel ve sosyal şartlarına nazaran uygulanması gereken usuller hakkında **Umumî bir Çalışma Programı** da hazırlanmaktadır. Bu programın başında ve kamu oyu önünde açıkça tartışılmasını üstüne alan ve bu hususta söz veren Partimiz, GAYELERİMİZİN İSABET VE SAĞLAMLIĞINDAN, VE CİHAN İNKİLÂBINDA MEMLEKETİMİZİN BÜTÜN İSLÂM DÜNYASI İÇİN ÇOK BÜYÜK VE YÜKSEK BİR MUZAFFERİYET UNSURU MEYDANA GETİRECEĞİNDEN EMİNDİR. Ve, bu emniyetle, hakikat bildiği savaş yolunda da, açık kalble, kesin imanla ve tereddütsüz bir azimle yürüyecektir.

23 — Partimizin bütün çalışmaları **Asr-ı Saadet'in** eşitçi muamelelerine dayanmaktadır. Bundan ötürüdür ki, —ıstırap çeken, emeğinin gasp edilmiş ve çalınmış meyvaları karşısında çok acı verici ve sızlatıcı bir hüsran duygusu ile boynu bükük yaşayan— çoğunluk, kendi maddî refahlarına yönelen savaşmalarımızda, şüphesiz, bizimle beraberdir.

★

Bu Beyanname, **Anadoluda Yeni Gün**'ün 17 Kasım 1920 tarihli nüshasında yayınlanmıştı. Aynı sayıda, Hakkı Behiç'in bir tebrik telgrafı da vardı:

«Cihan inkılâbının sene-i devriyesini, Türkiye Komünist yoldaşlar nâmına, Fırkamız Merkez-i Umumîsi bütün cihanın yoldaşlarına tebrik eder. Ve beşeriyetin saadet-i umumiyesine müteveccih olan gaye-i mukaddesemizde muvaffakiyet temenni eyler.

Türkiye Komünist Fırkası Merkez-i
Umumîsi nâmına Kâtib-i Umumî
Hakkı Behiç» (41)

Bu telgrafnameye şu cevap gelmiştir:
«C. 7.11.36 tarihli tele:

Cihan İnkılâbı sene-i devriyesinin bil'etraf galibiyetlere tesadüf etmekte olduğunu mazlûm Şark halkının tahlisi için bir müjde yıldızı telâkki etmekteyiz. Pek kıymettar olan Komünist arkadaşlarını ve kahraman müttefikimiz olan Türk Kırmızı Ordusunun muvaffakiyetlerini tebrik eder ve ilerde mazlûm Şarkın tahlisinde ve Cihan İnkılâbı tarihinde birçok altın sahifeler idare edeceklerini ümit ederiz.

13 teşrinisani 336

Merkez Komite ve Ordular
Murahhası
Komiser
Vliilof. (42)

YUNUS NADİ, MARX'I NASIL YORUMLUYORDU?

Yunus Nadi (Abalıoğlu), 1920 de, Beynemlilel (yani Enternasyonal) Komünizm ve millî (yani nasyonal) Kö-

mûnizm hakkındaki görüşünü, bir başmakale halinde, derli toplu olarak, sunmağı da unutmamıştı.

Sözü kendisine bırakalım; ve, Karl Marx'ın yorumcusunu dikkatle izleyelim:

«Rusyadan zuhur eden İnkılâp hareketinin tepkileri Doğuda ve Batıda dalga dalga çalkalanmakta devam ediyor. Bu pek tabiîdir. İnsanlık, uzun tarihinin bir dönüm yerinde bulunuyor, buna şüphe yoktur. Vaktile Fransadan çıkan Büyük İhtilâl'in doğurduğu fikirlerin diğer memleketlere yayılıp bulaşmaması için başta Rus Çarı olan bir nice tâcdârlar bir hayli müessir tedbirler almışlar ve hatta (Mukaddes İttifak)lar akdine kadar ileriye gitmişlerdi. Şimdi Rusyada zuhur eden Devrim hareketi kendilerine sirayet etmesin diye Batının demokrat Devletleri ürküyorlar ve tedbirler alıyorlar. Vaktiyle, Fransa İhtilâlinin genişleyip yayılma yolundaki sonuçlarını silâh kuvvetile durdurmağa çalışmışlardı. Şimdi Bolşevik Rusyaya karşı aynı suretle hareket edenler arasında ve hatta bunların başında Fransayı görüyoruz. Düne kadar Ceneral Vrangel ordusunu tutan özellikle Fransa idi ki, bugün Bolşevik azim ve iradesi önünde sernügûn olan bu mürteci Ceneralin inhizam ve izmihlâli ile matem tutmaktadır.

Bir bakıma göre, Rus İhtilâl ve İnkılâbına Fransa İhtilâl ve İnkılâbının devamı denilmek caiz olurken, ona şimdiki Fransanın muhalefet etmek istemesi çok garip görünebilir.»

Bugünkü İnkılâbın —içinde bizim memleketimiz de dahil olduğu halde— Doğuda nasıl anlaşıldığına bir nebze dokunmak isteyen Yunus Nadi, bunu birçok makalelerle bahis konusu etmeyi pek lyzumlu sayıyor:

«Çünkü — diyor — evvelâ, bugünkü İnkılâb bütün usül ve füruu ile anlaşılmış değildir. İkinci olarak ta, bu İnkılâbın tatbikatta memleketten memlekete azçok farklarla mı tecelli edeceği, yoksa sabit ve belli esaslara mı da-

yanacağı, kesin bir açıklıkla, kararlaşmamıştır. Bu iki cihetin karanlıkta olması fikirleri karıştırıp bozmaktan geri kalamamaktadır. Bu karıştırıp bozma kaziyyeleri ise cidalin maksadını bilinmeyen bir alana aktararak durumu güçleştirebilir.

Geçenlerde Almanyada toplanan (Müstakil Sosyalistler) Kongresinde Bolşevik reislerinden Zinoviyef de bulunmuştu. Orada, Müstakil Alman Sosyalistlerinden biri Bolşeviklerin izleyip uyguladıkları sistemi şiddetle tenkit ederek:

— Siz Köylüye toprak dağıttınız. Bu davranış köylüyü burjuva olmağa sürükler!

Demişti.

Gerçekten, Bolşevikler Rusyada köylüye toprak dağıtmışlardır. Zaten, onların şimdiye kadar yapmış oldukları işler arasında en önemlisi budur. Daha ileriye varılarak denilebilir ki, Rusyada İnkılâbın başarı sırrı burdadır. Orada herşeyden büyük olarak gerçek bir toprak meselesi vardı. 70-80 yıldan beri, muhtelif tarihlerde yapılan Reformlara rağmen, hâlâ pek çok arazi, bizim kazalarımız kadar, bizim Livalarımız kadar, hattâ bizim Vilâyetlerimiz kadar büyük büyük toprak parçaları şunun bunun malikâneleri idi. Bunun içindeki halk ta, sonuç olarak, o malîkânelerin sahipleri hesabına çalışan kimselerdi. Bunlar yalnız fert fert değil, aile aile, dededen babaya, babadan oğula hep o malikâne sahiplerinin bir nevi köleleri hükmünde idi. Ve Rusyada ehali bu durumdan memnun değildi. Bu yüzden birçok defa İhtilâller olmuş, zaman zaman azçok reform yapılmış, fakat bir türlü mesele esasından çözülemiyerek hep askıda kalmıştı. Rusyada sanayi ve amele işleri bize nisbetle hayli ilerde olmakla beraber kendi içine nisbetle azdı. Çokluğu teşkil eden toprak ve çiftçi durumu idi. Bu şartlar altında, Rusyada İnkılâbı ihdas ederek, onu başarıyla yürütmeğe girişenlerin ilk işleri biçimlerini ve şart-

larını yukarıya kaydettiğimiz büyük toprakları tercihen içindeki halka dağıtıp bölüştürmekten ibaret olmak pek tabiî idi. Bu da işte böyle yapılmıştır.

Yalnız bu böyle yapılmamıştır. Ellerinde zaten toprak bulunan küçük ve orta çiftçiler aynen kendi topraklarında bırakılmışlardır. İşte, müstakil Alman Sosyalisti'nin itiraz ettiği nokta budur. Onun anladığına göre, bolşevikler toprağın şahıslara nisbeti yönünden doğru hareket etmemişlerdir. Böyle hareket etmeyip te nasıl yapmalıydılar? Alman sosyalistinin, bizim gördüğümüz ifadelerinde, nasıl yapılacağı kısmı yazılı değildi. Fakat, gördüğümüz kadarından anlaşılıyor ki, o bu dağıtma ve bölmeyi **şahıs mülkiyetinin kaldırılması** prensibine uygun bulmadığını göstermek istemiştir. Hangisi daha doğrudur? Bolşeviklerin hareketi mi, yoksa Almanın itirazı mı?»

Yunus Nadi'ye göre: Bolşeviklerin hareketi daha doğrudur ve bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü, pratikte uygulama kabiliyetinin önemi prensipten daha ziyadedir. Azamî uygulama kabiliyeti neyse, prensip te nihayet ondan başka bir şey olmamak gerekir.

Yunus Nadi, bundan sonra, Karl Marx'ı yorumluyor; ve — Diksiyonerleri karıştırıp bilgi edindikten sonra — marksizm konusuna geçiyor:

«Komünizmin menşe'leri Karl Marx'ın vaz'ettiği düsturlar mıdır? Bir kere, şimdiye kadar bu düsturlar, herkesin ve her sınıfın kavrayış biçimine göre tefsir ve tâbir edilmiş karanlık şeylerdir. Ondan sonra, Karl Marx, dünya olaylarını ihata etmiş ve mahdut çerçevelere irca eylemiş bir adam olamaz. O, daha ziyade, sermayenin merkezleştiği darüssınaaları görmüş; ve, proletaryanın yeryüzündeki geniş topraklara yayılmış parçalarını ikinci üçüncü plânlara bırakmıştır. Hatta kapital ile insan emeğinin kucak kucağa ve gırtlak gırtlağa bir durumda bu-

lundukları fabrikalar dışına bakmamış bile, demekte belki hata yoktur.

Hangi ilim Diksiyonerini açıp bakarsanız MARKSİZM denilen sosyal usulün tarifini gördükten sonra, bunun tatbik kabliyetine karşı izhar edilmiş bir şüpheyi de açık olarak bulur veya hissedersiniz. Ruslar, ilk defa olarak, koca bir hıtta da bu sosyal metodu teoriden çıkararak pratiğe yani fiiliyata kalbetmek istemişlerdir. Burada, sıra, felsefeden ziyade işindi ve işin en çok kısmını toprak meselesi teşkil ediyordu. Onlar bunu şöyle halletmişlerdir: a) Küçük ve orta çiftçilerin üzerinde çalıştıkları toprakları aynen kendilerinde bırakmak; b) Çar ve ailesinden itibaren büyük senyörlere ait geniş otprakları da halka dağıtıp bölüştürmek. Mülkiyete ait toprak davası dinlenmese bile, şu çözüm tarzı, görünüşte MARKSİZM PRENSİPLERİ'ne uyamaz. Fakat, pratikte, hâlen yapılabilecek şeyin de bundan ibaret olduğu şüphe götüremez.

Yunus Nadi, bundan mantıkî sonuç çıkarmakta, yazısını şöyle tamamlamaktadır.

«Karl Marks'ın prensipleri memleketten memlekete aynen ve harfiyyen yani tıpatıp ve harfi harfine uygulanır formüller değildir. Siyasî milliyet esaslarınna muarız olan Enternasyonalin bu uluslararası ruhuna taarruz etmiş olmayalım. Taarruz etmiş olmaksızın, komünizmin her memlekete tatbik veçhinde bir nevi milliyetin tecelli ve temayüzünü zarurî görmekte hata olunamaz, kanaatindeyiz. Lenin yoldaş, lisanların ayrılığı bedahatine dayanarak, milletlere özellik tanımakta yerden göğe kadar haklıdır.

Demek olur ki, dünyada bir kere alelıtlak bir komünizm vardır. BU KOMÜNİZM, BÜTÜN MİLLETLERİ, meselâ, EMPERYALİZM VE KAPİTALİZM ÂFETLERİNE muaraza gibi umumî fikirler altında toplayabilir. İkinci safha olarak, bir de, bu komünizmin MEMLEKETTEN

MEMLEKETE AZÇOK FARKLI bir vech-i tatbiki, BİR UYGULAMA BİÇİMİ vardır. Bu da, ilmî esasların, o memleketlerdeki icaplara göre, incelenmesile uzlaştırılıp toplanmasından meydana gelir. Bu itibarla nev'amâ müstakil BİR TÜRK KOMÜNİZMİ VARDIR VE OLACAKTIR. Adına BOLŞEVİKLİK denilen bir RUS KOMÜNİİZMİ olduğu gibi.»

BAZI TÜRK VE MÜSLÜMAN TOPLUMLARINDA 1917 DEN SONRA YAYINLANAN SOSYALİST MEVKUTELER

Kazan, Kırım, Azerbaycan ve Türkistanda 1917 ile 1922 arasında yayınlanan periyodikleri — bizdeki benzerlerile mukayeseye medar olmak üzere — kısaca zikr edelim:

Tatar dilinde yayınlanan Komünist Gençlik gazeteleri: Omsk'ta çıkan **Kızıl Şark** 15/5/1920) ve Uralsk'ta çıkan **Kızıl Şark Yeşleri** (yani, Kızıl Doğu Gençleri).

Sovyet rejiminin ilk üç yılında yayınlanan üç Tatar dergisinden biri **Kızıl Şark'**tır. Siyasî, edebî ve iktisadî aylık dergi. Rus Komünist Partisi Şark Ulusları Komünist Örgütleri Merkezî Bürosu'nun organı. 1 mart 1920 den itibaren Kazan'da çıkmağa başlamıştır.

Saratof'ta çıkan **Kızıl Şark** (15 Temmuz 1919) ile 1920 martında Tomsk'ta çıkan **Kızıl Şark'**ı da ilâve edelim.

Eşçeler Dünyası, Orenburg'ta yayınlandı (30 ocak 1919). **Kızıl Tan** ise, 1920 de, Perm'de çıkmıştır.

Tatar dilindeki Bolşevik gazetelerin ilki ve en önemlisi **Eşçi'dir** (27 Eylül 1918). İlkin, Kazan'da yayınlandı. Rus Komünist Partisi'nin **Kazan Gubkom'**unun organı olarak yayınlanan **Eşçi,** 1918 kasımında, Moskova'ya nakledilmiş; 2 şubat 1920 de tekrar Kazan'a taşınmıştır. İlkin, Rusya Müslüman Komünist (Bolşevik) Partisi Merkez Ko-

mitesi'nin resmî organı. Sonra, — Doğu ulusları Komünist Teşkilâtları birinci kongresini (18.11.1918) müteakip — Rus Komünist Partisi organı.

Melekes Tavşı (Melekes'in Sesi anlamına) 13 Ocak 1919 da yayınlanmıştır. Bu gazete, kasım 1919 da **Urak Çukiç** oluyor.

★

Bakû Komünü, hüküm sürdüğü dört ay esnasında, Rusça mevkutelerden başka, Azerî dilinde bir gazete yayınlamıştı: **Kafkaz Kommunası.** Bundan başka, **Ahbar,** (yani Haberler), Bakû garnizonunun müslüman bahriyelileri ve askerleri tarafından yayınlanmıştır.

1918 haziran sonunda, — şehir henüz Sovyetlerin elindeyken — yayınlanmağa başlayan **Ufa Haberleri,** ilkin tarafsız ve sosyalist bir davranış göstermiş; şehir Çekoslavakların eline geçince, şiddetle antikomünist olmuştu. Kısa bir süre sonra, bu gazetenin yerine **Yana Hayat** (yani, Yeni Hayat) geçti. Haftada iki defa çıkıyordu.

İşçi Halk, 1918 şubatında, Sımferepol'de, haftada üç defa yayınlanıyordu. Titri şuydu: «Birleşik Tatar Sosyalist Partisinin organı, demokratik gazete.» Simferepol'de **İşçi Halk**'ın yerine **Al Bayrak** çıkmış; ve nisan 1918'e kadar devam etmiştir.

Orenburg'ta, siyasî rengi belli olmayan, **Eşçi** adında bir gazete çıkmıştı (23 haziran 1918).

1919 nisan ayının başında, Sinferepol'de **Yeni Dünya** adlı Türkçe bir bolşevik gazetesi çıkmıştır. Daha sonraları Eskişehir ve Ankarada omonimlerini gördüğümüz bu gazete haftalıktı; ve, **Moskova Müslüman Merkez Komiserliğinin Organı** idi. **Yeni Dünya**'nın ilk birkaç sayısı Moskova'da yayınlanmış, sonra Kırım'a nakledilmiştir. **Yeni Dünya**'yı Mustafa Suphi çıkarıyordu. Bu gazete, özellik-

le, büyük sayıda Türk harp esirleri için çıkıyor ve onlar tarafından okunuyordu.

★

Taşkent'e sığınan Buhara Komünist Partisi Merkez Komitesi (Temmuz - Eylül 1920) Özbekçe **Kutuluş** (Kurtuluş anlamına) gazetesini yayınlamıştır. Tirajı 3.000 idi. Buhara Emirliğine gizli olarak gönderiliyordu. Emîr'in düşmesinden sonra, 1920 eylülünde, Uzbek dilinde bir gazete yayınlanmıştır: **Buhara Ahbarı.** Bu gazete, Buharada haftada iki defa çıkıyordu. Devrimci Merkez Komitesi'nin ve Buhara Sosyalist Partisi Merkez Komitesi'nin organı idi. Başyazarı: Leziz Aziz Zade. Komünist Partisi'ne katılmış Buharalı **Cedid**'lerden pek çoğunu bu gazetenin yazarları arasında görüyoruz:

1) Feyzullah Hocayef;
2) Abdülkadir Muhammedinof;
3) Abdül Hamid Süleymanof; vs.

★

Azerbaycan'da, **Zahmet Hayatı, Kurtuluş Yolu** ve **Medeniyet** (yani Kültür) unvanlı gazeteleri kaydettikten sonra, Müslüman menşeviklerinin yayınladıkları iki gazetenin adını verelim:

1) **Al Bayrak;**
2) **Doğru Yol.**

Sosyalist Revolüsyonerler de iki gazete çıkardılar:

1) **Halkçı** (Yani, Halk Dostu),
2) **Fa'le ve Ekinci** (yani, İşçi ve Köylü).

Bakû'de, 1919-1920 de, umumiyetle batıp çıkan, partisiz sol organlar şunlardır:

1) **Fukara Sedası;**

2) **Azerbaycan Fukarası;**
3) **Hek Sedası;**
4) **Yoldaş;**
5) **Meş'el;**
6) **Genç İşçi;**
7) **Bakû Fa'le Konferansının Ehbarı.**

★

Özbek dilinde iki milliyetçi mevkute cedidizmin sol kanadının siyasî fikirlerini yansıtıyordu. Bolşeviklerin zaferini müsait karşılayan bu mevkuteler, 1918 de, Taşkent' te yayınlanmıştır.

1) **Türk Sözü;**
2) **Halk Darülfününu.**

Diğer bir milliyetçi mevkute de **İşçi Dünyası** adını taşımaktadır. 4 kasım 1918 de, Taşkent'te yayımlanmıştır. Dergiyi çıkaranlar **cedidcilerden** bir gruptu. Bu grup İSLÂMİYETLE SOSYALİZMİ UZLAŞTIRMAĞA VE ŞERİAT TEMELİNE DAYANAN BİR KOMÜNİZM KURMAYA ÇALIŞIYORDU.

İşçiler Dünyası'nın başlıca yazarları şunlardı:

1) Molla Gazi Yunusof;
2) Leziz Aziz Zade;
3) Golam Zaferî;
4) Mohammed Yusuf Mohammedoğlu.

Ayda iki defa yayınlanan bu dergi ancak altı sayı çıkabilmiştir.

Kendisine «Komünist» sıfatını uygun bulan **Tan** dergisi de Taşkent'te yayımlanmıştır (9 nisan 1920).

Taşkent'in ilk sovyetik mevkutesi, 20 haziran 1918 de, Türkistan Merkez İcra Komitesin'in yardımile çıkarılan **İştirakiyyûn** gazetesidir. Bu gündelik gazetenin ilk başya-

zarı Moskova'dan gelmiş bir tatardı: Arif Alevleef. Bunun yerine biraz sonra Ahmed Donskoy geçmiştir.

İştirakiyyûn gazetesinin yerine, 19 aralık 1920 de, **Kızıl Bayrak** adlı bir gazete yayın hayatına atılıyor.

Kızıl Bayrak, Türkistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin organı idi. Başyazarları şunlardır: İlkin, Ömer Elmuhammedof; sonra da, Mir Muhsin ve tatar Gazi Yunusof.

Şunu da ekliyelim ki, 11 haziran 1918 de, Taşkent'teki **İştirakiyyûn**'dan önce — Tarihçilerin gerçekten sovyetik olarak kabul ettikleri **Mehnetkeşler Tavusu** (yani İşçilerin Sesi) çıkmıştı. Haftada iki defa yayınlanıyordu. Başyazarı: Hacı Muin. Tirajı 500 den 2.000 e kadardı. 304 sayı çıkmış; ve 28 eylül 1922 de kapanmıştır. (43)

TÜRKİYE SOSYALİST FIRKASININ İLK BROŞÜRÜ

Türkiye Sosyalist Fırkası, görüşlerini yaymak ve işçileri uyarmak için, 1920'de, broşür yayınları da yapmıştı. İlk broşür **En Büyük Kuvvet** adını taşımaktadır. Cep kitapları boyunda 16 sayfalık bir broşür. (44)

Broşürün yazarı «Maksadımız Nedir?» diye soruyor; ve, amacını şöyle açıklıyor:

«Eczanelerde satılan ilâçlar hastalıklara deva olduğu gibi, kütüphanelerde satılan kitaplar da insanların cehaletine bir deva olmak gerekir. Oysa, paraca fakir olan işçi, cehaletin de son tabakasında bulunduğu halde, bütün Babıâli kitapçılarını dolaşsa, DERDİNE DEVA OLABİLECEK BİR TEK KİTAP bulamaz. Hocaların okudukları ilim kitaplarından başka, asıl halkın elinde dolaşan kitaplar; — umumiyetle — bayağı, pis, sevda yahut cinayet ve zabıta romanlardır. İşçi bu fena kitapları okumaktan sakın-

malıdır. Çünkü bu kitaplar, adamı eğlendirmek bahanesile, iyice zehirler ve aptallaştırır. İşçi öyle bir şey okumalı ki, kendisine hergün yeni bir fikir versin, aklını açsın; ona ilerlemek ve kuvvetlemek yolunu göstersin.

İşte, TÜRKİYE SOSYALİST FIRKASI, işçinin bu ihtiyacını sağlamak için, doğrudan doğruya hayat meselelerinden bahseden, gayet sade yazılmış, küçük, ucuz broşürler yayınlamağa karar verdi. Eminiz ki, bütün arkadaşlar bu teşebbüsü takdir edecekler; ve çıkacak broşürleri seve seve okuyacaklardır.»

★

Broşürün birinci bölümü «Çalışanlar Kimdir?» başlığını taşıyor:

«Ben bir irat sahibi değilim. Bir aylıkçıyım. Çalışmanın değerini iyi bilirim. Gündelikle çalışan ve daha yorucu işler gören işçi, şüphesiz bunu benden daha iyi bilir

Bizim gibi çalışarak ekmeği kazanan adamlar için **çalışmanın anlamını** iyice, derince anlamak kadar önemli bir mesele olamaz.

Acaba eli, ayağı yahut aklı, dili ile bir iş gören adamların hepsine **çalışıyor** diyebilir miyiz? Zannetmem. Dağda eşkiyalık eden; şehirde, köyde hırsızlık eden adam bu işi çok defa yorularak, bir kuvvet harcayarak, hem de canını tehlikeye koyarak yapar. Ama, yaptığı iş **çalışmak** değil, **çalmaktır.** Yeşil örtülü masa üzerinde, kumarbaz sabahlara kadar uğraşır. Borsacı da, bütün gün, boğazı tıkanıncaya kadar bağırır. Bununla beraber, bunların yaptıkları işe **oynamak** denir; **çalışmak** denmez. İstikraz akdederken bankerlerle uyuşup elaltından komisyon alan Maliye Bakanının, eksiltmede, bezirgânlarla çıkar karşılığı uyuşan Levazım Müdürünün yaptığı bu işe **çalışma,** EMEK

HARCAMA diyebilir miyiz? Bunlar, tam anlamiyle, bir dalaverecidir. Ticaret işlerinde de dalevare yapanlar pek çoktur. Bunlar, piyasadan fazla para çekmek için, fırsat kollarlar; türlü türlü dolaplar çevirirler; yalanla, dolanla ceplerini doldururlar. Yaptıkları işin yalnız kendilerine faydası dokunur.

Esasen, beşer onar kuruş biriktimekle cepleri doldurmak kabil değil ki! Asıl zenginlik ya dalaverenin, ya hırsızlığın veya muharebenin ürünüdür. Kolile veya kafasile çalışarak yaşayan adam yiyip içmeyip bir kaç kuruş ayırsa bile, ya bir hastalıkta, ya bir düğünde hepsini harcar, veyahut olsa olsa, çoluğunu çocuğunu barındıracak bir evceğiz satın alır, kira belâsından kurtulur. Çalışanların zenginliği bundan ötesine varamaz.

Görüyorsunuz ki, hayatta iki türlü iş görmek vardır. Birincisinde, yalnız kendisi faydalanır. Böylece, zengin ve milyoner olmak mümkündür. Fakat, vicdan bu gibi adamları **çalışanlar** sırasına koyamaz. Böylesine hırsız der, eşkiya der, dalavereci der, oyuncu der, madrabaz der. Aylıkçılar, gündelikçiler ise, gördüğü iş karşılığı, topluma ve insanlığa yaptığı iş karşılığı, geçimini sağlar. İşte, bunlar **gerçekten çalışanlardır.** Topluma yararı pek küçük, kazancı ise pek büyük olan işler meşrû değildir. Haklı ve meşrû işler, umuma yapılan önemli bir hizmet karşılığı özel ihtiyaçlarını sağlamağa yetecek bir ücret getiren işlerdir. Vazife karşılığında hak alan veya isteyen kimselerdir ki, sanatlarile, bilgilerile, kol veya kafa güçlerile, namuslu ve aralıksız bir çalışma ile, bütün toplumu, bütün insanlığı besliyor, giydiriyor, okutuyor, seyahat ettiriyor, malını taşıyor, evini yapıyor, ziynet altınlarını ve elmaslarını işliyor. Evet; köylü, işçi, öğretmen, mühendis, memur, bakkal, kasap, fırıncı, dükkâncı, — kısaca, insanlığı maddeten ve mânen yaşatan, namuslu bir iş gören insanlar — **gerçek**

çalışanlardır. Ötekiler ise, **çalışanların zararına yaşayan parazitlerdir.** Bunu iyice bilmek gerek.»

★

İkinci bölümün başlığında şu soru yer alıyor: «En Büyük Kuvvet Kimdedir?» Broşürün yazarı soruyu şöyle cevaplandırmaktadır:

«En büyük, en önemli kuvvet hayat kuvvetidir.

Bakınız: Giydiğiniz elbiseyi vücuda getirmek için, ilkin, köylü uğraştı. Pamuğu, yünü hazırladı. Bu pamuk yahut yün, birçok elden dolaşarak, fabrikaya gelince, sanat sahibi birçok işçiler onu iplik haline koymak için çalıştılar. Aynı yerde yahut başka bir fabrikada, diğer bir takım işçiler o iplikle kumaş dokudular. Sonra, terzi bu kumaştan, vücudünüze göre, bir elbise yaptı. Oturduğunuz evi kalfa, duvarcı, dülger vesaire denilen bir takım adamlar yapmadı mı? Sokağa çıkalım: Şehir içersinde kaldırımları, şehrin dışarsında şose yollarını yine işçiler yaptı. Büyük caddelerden geçen tramvaylar, arabalar, otomobiller, fabrikalar da, bizim gibi gündelik veya aylıkla çalışan ve bu sanatları bilen adamlar tarafından yapılıyor. İnsanları dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar nakleden, malları her tarafa taşıyan vapurlar ve şimendiferler de, tersaneler de ve büyük tezgâhlar da — günde, haftada veya ayda — bir kaç kuruş ücretle çalışan, sanat sahibi adamların ürünüdür. Hiç, hiç bir şey yoktur ki, işçilerin ve ekseriya gündelikçi, haftalıkçı ve aylıkçıların eseri olmasın.

Şimdi siz, bir vapura binip, dünyayı dolaşın: Medeniyet ve mamuriyet olarak her ne görürseniz, bizim gibi ücretle çalışanlar tarafından yapılmıştır. Çalışan — işçi olsun, mühendis olsun, kâtip olsun — herhalde bir kuvvet harcar. İşte bu kuvvet insanın kendisinde bulunan hayat kuvvetidir. Çalışanlar hayatlarını harcıyor ve bütün şey-

ler bu sayede meydana geliyor. Daha doğrusu, bütün uygarlık dünyası türlü türlü biçimlere girmiş, katılaşmış, heykelleşmiş bir insan hayatıdır. Ve bu katılaşan, heykelleşen, türlü türlü biçimlere giren hayat ta yalnız **çalışanların** vücudundan çıkmıştır.

Görülüyor ki, kuvvet insandadır. Fakat, şunu da bilmeli ki, her insan kuvvetini feda etmez. Birçok kimseler kuvvetçe bir fedakârlık etmeksizin yaşarlar. Kimi babasından hazır bulmuş, kimi bir fırsattan faydalanmış, kimi de emniyeti, vazifeyi kötüye kullanarak keseyi doldurmuş... Böyleleri vardır ve pek çoktur. Medeniyeti kurmuş, toplumdaki servetleri, zenginlikleri meydana getirmiş olan asıl kuvvet, en büyük kuvvet ÇALIŞANLARIN KUVVETİ, emek sarfedenlerin gücüdür. Bunu da iyice bilelim.

★

Üçüncü bölümün başlığında: «Çalışanlar Uyanınız!» haykırışı ile karşılaşıyoruz:

«Madem ki herşey çalışmakla meydana geliyor, madem ki, kuvvet çalışanlardadır ve çalışanlar da biziz: Revamıdır ki, bu kadar fakirlik ve zaruret çekelim? Biz bu zenginlikleri, bütün faydalı ve güzel şeyleri yapmak için kuvvet ve çaba harcıyorsak, bunun bir haysiyeti vardır. Oysa, yaptığımız şeylerin faydası çalışmayanlara pek çok ve bize yani çalışanlara pek az dokunduğu gibi, insanlar arasında yerimiz, haysiyetimiz, değerimiz nisbeten pek azdır. Bizi hor görüyorlar. Çalışmamızdan, yorulmamızdan, terlememizden o kadar az faydalanıyoruz ki, üstümüz başımız perişan kalıyor. Karnımız aç, kanımız uyuşuk, kafamız bomboş bulunuyor. En basit bir gerçeği göremiyoruz. Gücümüzün derecesini tahmin edemiyoruz. Dünyayı bilmiyoruz, kendimizi bilmiyoruz. Anlaşılıyor ki, bizde kuvvet var, kafa yok. Bu kuvvet, bir ırmak gibi, durmadan

akıyor. Fakat, uçsuz bucaksız bir denize dökülüp gidiyor. Biz onu istediğimiz yönde akıtamıyoruz. Biz kuvvetimizi idare edemiyoruz. **Ey çalışanlar! Bu, ağlanacak bir haldir. Cehalet zamanı çoktan geçti. Artık bilmek, anlamak zamanıdır.**

Çalışan, hakkını nasıl alabilecek? Çalışan, haysiyetini nasıl yükseltecek? Bu bir meseledir ki sormak, öğrenmek, düşünmek ve uğraşmakla çözülür.

Avrupa ve Amerikada, **çalışanlar,** yani **işçiler, emekçiler** boş durmuyor. Günden güne daha güçlü, daha canlı olmak için her ne yapmak gerekse yapıyor. Şimdi, oralarda, işçinin umumî hayatta büyük bir önemi var. Hattâ, işçi kuvvetinin pek ilerlemiş olduğu yerlerde, denilebilir ki, her ne yapılıyorsa işçinin çıkarına göre yapılıyor. Yalnız Doğu memleketlerinde, ve özellikle burada, bizde —bulanık suda balık avlayan dalaverecilerden başka— her şey nasıl uyuyorsa, işçi hayatı da uyuşmuş kalmış.

Ben uyandım. Artık gözümü açtım ve Avrupalı arkadaşlarımızdan pek geri olduğumuzu görüyorum. SİZ DE UYANINIZ! **Etrafınıza bakınız! Elbirliği ile çalışmağa karar veriniz! Boş fikirlere önem vermeyiniz!**

Dünyada yalnız iki mesele önemlidir:

1 — Ekmek meselesi;

2 — Haysiyet meselesi.

Sizin ekmeğiniz az, haysiyetiniz düşkündür. İşte buna bir son vermek için çalışınız. Hakikat iki kere iki dört eder gibi meydandadır.

Bu broşürde okuduğunuz meseleleri müzakere ediniz. Övüt isterseniz **bilenlere baş vurunuz.** Herhalde, zihniniz bu işle uğraşsın. Yüreğiniz yükselmek ve işçi hayatını beraberce yükseltmek aşkile çarpsın. UYUMAYINIZ, EY ÇALIŞANLAR! EY EMEKÇİLER, UYUMAYIN! Çünkü, hak sizin, gelecek sizindir.»

MUSTAFA SUPHİ HAKKINDA YAYINLANAN BİYO-BİBLİYOGRAFİK İLK BİLGİLER

1914 te, İstanbul'da basılan **Nevsâl-i Millî**, Mustafa Suphi hakkında, bir sayfa kadar kısa bilgi veriyordu:

«Mustafa Suphi Bey 1299 da Giresun'da tevellüd etmiştir. Pederleri Konya Vali-i sâbıkı Ali Rıza Beyefendidir. Valideleri Samsun eşrafından Beledî Reisi Halil Hilmi Efendi'nin kerimesi Memnune Hanımdır. Ailece asıl memleketleri Samsun'dur.

Tahsîl-i iptidaîsi Kudüs ve Şâm-ı Şerif'te, tahsîl-i idadîsi Erzurum'da, tahsîl-i âlîsi Mekteb-i Hukuk-u Şâhâne ve Paris Ulûm-u Siyasiye Mektebindedir. Avrupaya devr-i sâbıkta azîmet ve İnkılâptan bir buçuk sene sonra avdet eylemiştir. Ulûm-u Siyasiye'den Şehadetnâme ahzı için tertibi meşrut (Tez) olarak «Memâlik-i Osmaniyede İtibâr-ı Ziraî Teşkilâtının Hâl ve İstikbali» mevzuunu tetkik ve telif ederek Tezi Jüri Heyeti'nce mazhar-ı kabul olmuştur. Mezkûr Tez bin dokuz yüz on bir senesinde Fransanın Cenup İtibâr-ı Ziraî Kongresi'nce nazar-ı mütalâaya alınmış ve muahharen Roma Beynelmilel Ziraat Enstitüsü celsesinde kıraat ve risale-i mevkuteye derc edilmek suretiyle mazhar-ı takdir ve mükâfat olmuştur. Mustafa Suphi Bey Avrupadaki seyahatleri esnasında Tanin gazetesinin muhabirliğini ifa ettiği gibi Dersaadete avdetinden sonra da Tanin, Servet-i Fünun ve Hak gazetelerine muavenet-i tahririyede bulunmuştur. Son seneler zarfında ise Ticaret Mekteb-i âlisinde Malûmât-ı Hukukiye, Darülmuallimîn-i âli ve Mekteb-i Sultanî İktisat muallimliklerinde bulunmuştur. «İlm-i İçtimaî Nedir?» ve «Vazife-i Temdin» namlarile bir tercüme ve bir telif iki eseri intişar etmiştir. Bin üç yüz yirmi sekiz senesi zarfında Türklerin inkişâfât-ı milliyeye hizmet etmek emelile, bazı mebusân, muallimîn

ve muharrirînden ve zevât-ı malûme ile «Millî Meşrutiyet-perver» Fırka'sının tesisine teşebbüs etmiş ve daha sonra ayni efkâr ile müştereken mevki-i neşre vazolunan «İfhâm» gazetesinin Müdiriyetini deruhte eylemişti. Mahmut Şevket Paşa merhumun vak'a-i katli üzerine mîr-i mumaileyh, refiki Kütahya Meb'ûs-u sâbıkı Ferit Bey'le ve daha sair kimselerle sûret-i malûmede vezaif-i resmiye ve hususiyesinden tecrit ve Sinop'a teb'îd olunmuştu.»

Nevsâl'in yayınlandığı tarihte, Mustafa Suphi otuz bir yaşındaydı. Sosyalist olduğuna veya Osmanlı Sosyalist Fırkası'na katıldığına dair herhangi bir kayıt gösterilmediği halde, böyle bir iddia ileri sürülmektedir.

Mustafa Suphi'yi çok yakından tanıyan Ahmet Cevat (Emre), anılarında «sosyalist olduğu söyleniyordu» demekte; ve, bu müphem rivayetle yetinmektedir.

La presse et le Mouvement national, Chez les Musulmans de Russie avant 1920» adlı eserin sayın müellifleri de, Mustafa Suphi'nin, İkinci Meşrutiyet yıllarında, Osmanlı Sosyalist Fırkası'na mensubiyetini yazmaktadırlar:

«Türk Komünist Fırkası'nın kurucusu **(fondateur du Parti Communiste turc)** olan Mustafa Suphi (1883-1921) Giresun'da bir yüksek memur ailesinden dünyaya gelmiştir. Hukuk tahsilini yapmış; ve, Paris'te **Ecole des Sciences Politiques**'te okumuştur. «Jön Türk» Devriminden sonra Türkiyeye dönmüş; gazeteci olarak çalışmış, ve İstanbul Öğretmen Okulu'nda hocalık yapmıştır. 1910 da, Osmanlı Sosyalist Fırkası'na girdi. 1913 te tevkif edildi, 1914 te kaçtı ve Rusyaya sığındı. Savaş ilân edilince enterne edilmiş ve ilkin Kaluga'ya, sonra da Ural'a sürülmüştür. 1915 te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne yazıldı.

Suphi, Komintern'in Birinci Kongresine katıldı, ve eski harp esirlerinden teşekkül eden Türkiye Komünist Teşkilâtları Birinci Kongresi'ni örgütledi (1920 eylûl, Bakû'de). Bu Kongrede Türkiye Komünist Fırkası kurulmuş ve

Suphi, Merkez Komitesi Başkanlığına seçilmiştir. Mustafa Suphi, **Narkomnac'ta** (46) son derece önemli bir rol oynadı. Marksizm-Leninizm'e dair bir çok klâsik eserlerin Türkçe tercümesi onun kaleminden çıkmıştır. 28 ocak 1921 de, Suphi ve Türk komünist yöneticilerden bir grup, Türkiyeden dönüş yolculuğu sırasında, can vermişlerdir ki, bu olay gereği gibi aydınlanmış değildir.» (P. 252, not 1).

★

1922 aralık ayında, Paris'te yayınlanan **Revue du Monde Musulman'**ın, «Bolşevizm ve İslâmiyet» konusuna ayırdığı bir cilt, Mustafa Suphi ve **Yeni Dünya** gazetesi hakkında, ilgi çekici bazı malûmatı ihtiva etmektedir.

Verilen bu malûmata göre:

«Yanya Valisinin oğlu Mustafa Suphi Fransa'da tahsil etmiştir. Türk Devriminden (İkinci Meşrutiyet İnkılâbından) sonra, Şerif Paşa'nın yönetiminde, «Meşrutiyyet-i Milliyye» Fırkasını organize etmişti. Mahmut Şevket Paşa'nın katlinden sonra, İttihatçılar tarafından Sinop'a sürüldü. Sürgünden kaçmağa muvaffak olarak, Rusyaya sığındı. Moskova'da, Türk Komünist Fırkası'nın örgütçüsü **(organisateur du parti communiste turc)** olan Mustafa Suphi, orada **Yeni Dünya**'yı tesis etmiş ve Karl Marx'ın **Kapital** adlı eserinin Türkçe tercümesini bu gazetede yayınlamıştır. Bolşevikler, Bakû'yu tekrar ele geçirince, Mustafa Suphi bu şehre geçti ve gazetesini orada yayınlamağa devam etti.

Bolşevikler tarafından, beraberinde bir Heyet'le, Anadoluya gönderilen Mustafa Suphi, —Kâzım Karabekir Paşa'nın emri üzerine— on üç yoldaşile, Erzurum'da tevkif edilmiş ve Trabzon'a sevk olunmuştur. Oradan da, Rusyaya dönmek üzere, denize açılmıştır.

Bindiği geminin ne olduğu bilinmiyor. Çiçerin'in imza-

sını taşıyan bir radyogram, —Üçüncü Enternasyonal'de Türk proletaryasının murahhası bulunan— Mustafa Suphi'nin sağlığı hakkında, Ankara Hükûmeti'nden bilgi istemişse de, olumlu hiç bir cevap alamamıştır. Ankara'nın cevabı şundan ibaret kalmıştı: Hareketi esnasında, Karadeniz fırtınalı olduğundan, açıklarda bir kazaya kurban gitmiş olması muhtemeldir. (47)

Kemalistler tarafından öldürülmüş olması dolayısile, Bakû'da Mustafa Suphi'ye muhteşem cenaze töreni yapılmıştır.

Suphi'nin başında bulunduğu Heyet'ten sağ kalan Mehmet Emin, bu sırada, İstanbul'da olsa gerektir.

Mustafa Suphi'den sonra, Türkiyedeki görevi yüzbaşı Sadoul'a devredilmiştir. Bir ay kadar oluyor ki, Sadoul, Ankaradaki yolculuğundan Tiflis'e dönmüş bulunmaktadır.

Sadoul'un Tiflis gazetelerine verdiği beyanata göre; müşarünileyh, Türk komünistlerini gizli bir örgüt halinde birleştirebilmiştir.

Sadoul, beyanatında, Maverây-i Kafkas meselesinde, Türklerin beslediği ihtiraslara karşı bolşevikleri uyarmaktadır. (48) Bu beyanata göre, Türklerin bu meselede ileri sürdükleri aşırı isteklerin sebebi son başarıları olsa gerek.» (49)

Mustafa Suphi hakkında —Türkçede olsun yabancı dillerde olsun— verilen biyobibliyografik bilgilerin; bu arada, onun 1917 Ekim Devriminden önce sosyalistlikle ilgi derecesinin, Marksizme karşı —taraftar veya muarız olarak— tutumunun, ve OSMANLI SOSYALİST FIRKASI'NA KATILIP KATILMADIĞI MESELESİnin gayet ince bir tenkit süzgecinden geçirilmesi gerekliliği aşikârdır.

Türkiyede sosyalizmin tarihi konusunda uğraşanlara düşen iş budur.

Mustafa Suphi'nin, nazariyeci ve aksiyon adamı olarak, gösterdiği çaba; siyasî faaliyetleri ile sosyalist literatüre bıraktığı kalem ürünleri, —başka bir deyişle, mütefekkir ve organizatör cephesi— hakkında raslanan bilgi kaynakları, kontrolsuz kabul edilmemelidir. Belli maksatla ve peşin hükümlerle yayınlanmış bulunan tümen tümen yazılar ve sunulan belgeler, İLMÎ VE OBJEKTİF AÇIDAN İNHİRAF ETMEKSİZİN değerlendirilmelidir. Zira, söz konusu kaynaklardan bir kısmı, gözünü kin bürümüş düşmanlarından; bir kısmı da, ona karşı sonsuz hayranlık duyguları besliyen savunucularından gelmektedir.

BİR KUTLAMA TÖRENİ

Ankara'da yayınlanan —ve, 18 mart 1922 tarihli bir yazısında, 18 mart 1871 Paris İhtilâlini konu olarak alan— **Yeni Hayat** dergisi (50), ikinci sayısında, «Paris Komunası Hâtırasının Tes'îdi» başlığı altında çok enteresan bir havadis sunmakta; ve, o günün Ankarasındaki havayı yansıtmaktadır. Türkiyede sosyalizmin tarihini yazacak tarihçiler ve bu alanda araştırma yapanlar, belge olarak mevkutelere başvurdukları zaman, bu kaynaktan faydalanacaklar; Profesör Vehbi Sarıdal'ın, Burhan Felek'in eniştesi Dr. Nizamettin Âli Sav'ın, Atatürk'ün ünlü Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın ve daha bir çoklarının KOMÜN'ü nasıl heyecanla kutladıklarını yine bu kaynaktan öğreneceklerdir.

Sunulan havadis, aynen, şöyledir:

«1870 senesi (51) 18 mart tarihinde, Paris amelesinin Paris Hükûmetini kendi ellerine alarak **Kommuna** mefkûresinin birinci defa olarak fiiliyete çıkarıldığını, ve bu

güne musadif bulunan «18 mart» tarihinin beynelmilel bir amele ve komünist bayramı olduğunu Mecmuamızın birinci nüshasında yazmıştık.

18 mart gecesi, muhtelif Şark memleketlerinin Ankaradaki sosyalist ve komünistleri, Rusya Sefarethanesinde, Sefarethanedeki komünist yoldaşların davetile toplanarak„ Paris Kommunası'nın hâtırasını tes'îd etmişlerdir. Geceyi tes'îd için hazırlanan müsamere programı tamamile Paris Komunası'na müteallik maddelerden mürekkepti. Müsamerenin programında berveçh-i âtî maddeler bulunuyordu:

1 — Muntazam ve sanatkâr bir heyet tarafından, **Kommuna**'nın mağlûbiyeti ve mağlûbiyeti esnasında Paris burjuvaları tarafından irtikâp olunan cinâyâtı tahattüren «Matem Marşı»;

2 — **Kommuna**'nın zuhuruna kadar cihanın, Fransanın ve Paris'in bulunduğu vaziyet, ve hâlet-i içtimaiye ve geçirdiği vekayi-i inkılâbiye (Azerbaycan Sefiri Abilof Yoldaş tarafından);

3 — **Paris Kommunası** ve onun beynelmilel emekçi İnkılâbı ile alâka ve münasebâtı (Profesör Golman yoldaş tarafından);

4 — Anarşistler Marşı (Rusça - Bir heyet tarafından);

5 — **Paris Kommunası** kahramanlarından Artür Arno yoldaşın «Kommuna Kurbanları» nâm şiiri (Çirkâzof yoldaş tarafından);

6 — Şopen'in «Matem Marşı» (Piyanoda - Madam Aralova yoldaş tarafından);

7 — Manzum bir parça (inşâd - Aralof yoldaşın oğlu tarafından);

8 — Fransızca «Beynelmilel» (Yani ENTERNASYONAL) Marşı (Ridel yoldaş tarafından);

9 — Marseyez (nakaratta bir heyetin iştirakile, Ma-

dam Kinsberg yoldaş tarafından);

10 — Verharen'in «İsyân» nâm şiiri (Madam Çirkâzova yoldaş tarafından);

11 — Madam Lisagorskaya yoldaş tarafından piyanoda bazı parçalar;

12 — Umumun iştirakile, Türkçe ve Rusça Beynelmilel İnkılâp Marşı.

Şu vesile ile, Profesör Golman yoldaştan sonra, **Komünist Enternasyonal**'ine mensup Türkiye komünistleri âzâsından Nâzım yoldaş kalkarak kısa ve veciz bir nutuk söylemiştir.

Müsamerede Rusya ve Azerbaycan Sefarethanesindeki komünist ve amele yoldaşlarla beraber Buhara Kasıtları Mehmet Recep ve Mehmet Nazîrî arkadaşlar ve TÜRKİYE SOSYALİST ve KOMÜNİSTLERİNDEN

Ahmet Hüsnü,
Ahmet Hilmi,
İsmail Hakkı,
Bahaettin,
Doktor Tevfik,
Doktor Tevfik Rüştü (Menteşe Mebusu),
Cemile Nûşirevan,
Salih Hacıoğlu,
Hulûsi (Afyonkarahisar Mebusu),
Zinetullah Nûşirevan,
Abdülkadir,
Affan Hikmet,
Kenan,
Mehmet Şükrü (Afyonkarahisar Mebusu),
Mehmet Vehbi,
Nâzım,
Doktor Nizamettin Âli,
Numan Usta (İstanbul Mebusu),

F. Bektora
yoldaşlar ve zevât-ı saire hazır bulunmuşlardır. (52)

★

Yukarda tafsilâtını okuduğumuz KUTLAMA TÖRENİ, 1871 de, **Komün**'ü —en ünlü sosyalist mütefekkirlerin saflarına katılarak— savunan Namık Kemal ve Reşat Beyin apolojetik yazılarından ve giriştikleri polemikten (53) 51 yıl sonra, Millî Kurtuluş Savaşı'nın ateşinden geçmiş bir ülkenin Başkentinde, yapılmıştı.

HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI'NIN BİRİNCİ KONGRESİNDE GÜNDEME GİREN MADDELER

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, Programını Hükûmete tasdik ettirmiş; ve, Programdaki özel maddeye uyarak, 15 ağustos 1922 tarihinde, ilk kongresini akde karar vermişti.

Kongrenin gündeminde şu maddeler yazılıydı:

1 — Umumî Merkez'in faaliyet raporu.

2 — Partinin program ve tüzüğünün tadili veya uygulanması.

3 — Doğuda komünist Partilerinin millî akımlara ait görüşlerile alınması gereken tutumun tesbit edilmesi.

4 — Komünist Enternasyonali'nin dördüncü Kongresine gönderilecek delegelerin seçilmesi.

5 — Anadolunun iç ve dış politikası hakkında açıklamalar.

6 — Sosyalist ve halkçılarla elele emperyalizme karşı birlik cephesi kurulması.

7 — Anadoluda sendikalar meselesi.

8 — Komünist Enternasyonal'in son faaliyeti hakkında bilgi.

9 — Köylü, işçi ve aydınlar arasında aksiyon ve propaganda biçimlerile toprak meseleleri.

10 — Parti basınının biçimi nasıl olmalı?

11 — a) Yeni Umumî Merkez; b) Maliye Tetkik Komisyonu; c) ve Hakem Heyeti seçimleri.

12 — Parti Beyannamesinde tasrih edilen bir bildirinin Kongrece teyidi. Bu bildiri; Yunan ordusunu bozmak ve dağılmasına çalışmak amacile —Yunan halkına ve askerlerine seslenerek— yazılacak bildiri idi.

Atâ Çelebi tarafından Mersin'de yayınlanan **Doğru Öz** gazetesi, «Anadolu Mazlumlarının Düşünüş Günü» başlığı altında, bu Kongreden bahsetmiş; ve, «Kongre ruznâmesini» aşağıki ifadelerle sunmuştu.

Ruznâme maddelerini olduğu gibi aktarıyoruz:

«1 — Merkez-i Umumî'nin şimdiye kadar olan faaliyetine dair olan raporu.

2 — Fırka Proğram ve Nizamnamesinin tadil veya tatbiki.

3 — Şarkta Komünist Fırkalarının millî cereyanlara ait nokta-i nazarlarile ittihazı lâzımgelen vaziyetin tesbiti.

4 — Komünist Enternasyonal'in dördüncü Kongresine îzâm edilecek murahhasların intihabı.

5 — Anadolunun dahilî ve haricî siyaseti hakkında izahat.

6 — Sosyalist ve Halkçılar ile müştereken emperyalizme karşı Birlik Cephesi teşkili.

7 — Anadoluda Sanat Birlikleri meselesi.

8 — Komünist Enternasyonal'in son faaliyeti hakkında malûmat.

9 — Köylü, amele ve münevverler arasında faaliyet ve irşadât tarzlarile arazi meseleleri.

10 — Fırka matbuatının tarzı nasıl olmalıdır?

11 — Yeni Merkez-i Umumî ve Maliye Tetkik Komisyonu ve Hakem Heyeti intihabatı.

12 — Fırka Beyannamesinde musarrah olan (Yunan ordusunu inhilâl ettirmek için, Yunan halkına ve askerlerine hitaben yazılacak Beyanname)nin Kongrece teyidi. (54)

YAŞAR NEZİHE

1948 de, jübilesi yapılan yazarlar arasında,

Cefalarile felek dembedem büker belimi

diyen şair Yaşar Nezihe Bükülmez de vardı. (55) **Basın Hayatında 50 Yıl,** bu vesileyle, onun üç resmini basmış ve bazı sorulara verdiği cevapları yayınlamıştı:

«İki kitabım var. (56) Lâkin kitaplarda ne renk ve ne de rayihadan eser var. Tâbi'ler çok hatalı basmışlar. Bunlardan sonra yazdıklarımı neşretmedim. Uraz, beni on sene evvel ölmüş olarak gösteriyor. Halbuki sağım işte. Hayatım yazmakla geçiyor. Lâkin ısmarlama yazılar yazamam... Tecvit, Karabaş, Mızraklı İlmihâl, Tohfe-i Vehbi manzum kitabını okudum. Fuzuli'yi bir idi defa okudum ve bir iki nazire yazdım. Ekser vakitlerimi kasnak işlemekle, kitap okumakla geçiririm. Hayatta çok çektim. Hayatım baştan başa facia ile geçti. Tam altmış sekiz yaşındayım.

— Eserlerinizden hiç para aldınız mı?

— Sadece bir şiirimden beş lira aldım.» (57)

★

Yaşar Nezihe, gelmiş geçmiş büyük Türk şairleri arasında, en çok Fuzuli ile hemhâl, Gam kervanının kafilesâlârı Fuzuli'ye de, ebediyet yolculuğunda, **yanına hangi şairi**

almak istersin? diye sorulsa, sanırım, —kendisinden yüzyıllarca sonra dünyaya gelmiş— bu mustarip kadını seçerdi.

Ne kadar belâ oku varsa, hedef olarak, onun inliyen gönlünü seçmiş. Bu âlemde nasibi keder. Arkadaşı gam ve feryat, nasibi de âh-ü zâr. Hayatın bütün meşakkatlerini ve mihnetlerini, kahrını ve sefaletini tatmış bir şair. Gönlü dert ve mihnetin saldırışile viran olmuş. Mihnet kuşu viran kalbine yuva yapmış. Elemlerinin yükünü devrân çarkının üstüne bir dakika koysalar altüst olurdu. Onu hiç bir zaman güldürmiyen Felekten öc alamıyor. Bayram günleri onun boynu bükük. Kalbinde, hüsran. Tali' ona, o hayata küskün. Tali'i ona ezelden küskün. İnsanken insanlıktan çıkmış. Sefaletin pençesi eteklerine sarılıyor. Zalim baht ona yüz bin azap çektiriyor. Hazan yaprağı gibi sararmış yüzünde ıstırap ve elem çizgileri. Kuru bir yaprak gibi yerlerde sürünen ve sürüklenen bu kadın, Kaderle, durmadan, boğuşuyor. Zehirlenmiş ömrünü Kader her an zehirlemede. Binlerce bahar olsa gülüp eğlenemiyor. Her gül mevsimi onun gönlünde bir yara açıyor. Oğlunun taşsız kabri önünde diz çöküyor. Pâyansız felâketler ortasında, ölümü en büyük mutluluk sayacak kadar kötümser.

Gülbe-i ahzânıma gam geldi, hicrân geldi de
Lûtf edip bir kerrecik olsun saadet gelmedi

★

1914 te basılan **Nevsâl-i Millî**'de, çarşaflı resmi ve kısa biyografisi ile «Râh-ı Maîşet» adlı bir şiiri yeralmıştı. Bu şiir, realist bir fırçayla, şairin geçim yolunu tasvir etmektedir:

Hayat değil bu hayatın azâb-ı nâr-i cahîm
Düşündürür beni me'yus eder bu hâl-i elîm...
Bir âciz iğne elimde. Önümde bir gergef
Belâya, mihnete, alâma gönlüm oldu hedef
Kuru bir ekmek için muttasıl sa'y ederim
Belây-i kahr-ı maişetle kahr olur giderim

Siyah, demirden bir el onu itip durmaktadır:

Dikenli, taşlı, inişli, yokuşlu bir yola ah...
Hayatın işte bu yol. Taliin karanlıklar;
Çamur, diken, uçurum, bînihaye taşlıklar.

Bu vahşet yolunda, silâhı âciz bir iğne. Bu karanlık yolda düşe kalka ilerliyor. Ne gökte bir yıldız, ne beyaz bulut. Ne de yerde bir umut ışığı.

Sağım solum yüce dağlar önümde bir uçurum
Düşer yuvarlanırım, incinir harâb olurum...
Niçin bu dağları ben böyle tırmanır aşarım
Niçin bu tehlikeli yolda muttasıl koşarım
Niçin.. Neden olacak hep kuru bir ekmek için

İğneyle dağ kazılır mı? Kırık kalemle, çektikleri nasıl yazılsın?

Bir âciz iğne ile bir cebel nasıl kazılır
Şikeste hâme ile çektiğim nasıl yazılır?

★

Kara baht, şairin dünyasını kapkara bir zindan yapmış. 1918 de yayınlanan mensur parçayı okuyalım:

«Siyah, ıssız yollara düşmüş, siyah tali'li bir yolcudan farkım yok. Rehgüzârımda siyah uçurumlar, siyah kayalar, siyah dikenler var. Ben muttasıl bu maişet yolunda koşmağa mahkûmum. Bu siyahlıklar beni boğuyor, benim ümidim siyah bulutlarla mestur. Nereye baksam, her yer

simsiyah. Of; ben niçin bu kadar siyahbahtım?.. Elimde siyah bir kalem, siyah bir mürekkeple mukadderât-ı siyâhımı tasvire çalışıyorum...» (58)

★

Açlık ve soğuk, Yaşar Nezihe'nin şiirinde, edebiyat sanatı ve kuyumculuk konusu değil. Kömürün siyah elmas gibi ipekli mendillerde taşındığı, süpürge çöpünden yeşilimsi hamuru kapışabilmek için fırın kapılarının kana boyandığı yıllar: 1914-18 emperyalist Cihan Savaşı'nın trajik yılları. Yaşar Nezihe, kucağında yavrusile çaresiz kalan bu kadın, o yıllarda, elinde iğne, yoksul halk yığınlarının sızısını kemiklerinde duyuyor ve bu sızıyı dile getiriyordu. **Ekmek ve Kömür İhtiyacı** başlığını taşıyan bir şiiri var ki, 22 teşrinisani 334 te İstanbul'da yazılmış; ve, **Nâzikter'in** 20 nci sayısında (15 şubat 1335) yayınlanmıştır:

Mahalleden iki gündür verilmiyor ekmek
Kolay değil gece gündüz bu açlığı çekmek
Zavallı milletin aç karnı dört buçuk senedir
İaşe mes'elesi hallolunmuyor bu nedir...
Satıldı evlerin eşyası hep bir ekmek için
Ne yaptı millet acep bu azabı çekmek için
Kiminde kalmadı yatmak için yatak yorgan
Doyunca bulmadı birçokları yazık kuru nân
Şaşırdı yollarını genç kadınlar oldu zelil
Eden bu milleti açlıktır hep bu rütbe sefil
Sokak sokak kadın erkek çoluk çocuk dilenir
Görünce bunları bir yâre dilde tazelenir
Mahalle ekmeği çıkmazsa iş fenalaşıyor
Çoluk çocuk dökülüp yollara aç ağlaşıyor
O gün hamur çamur ekmekler on beşe satılır
Paran da yoksa yetim yavrularla aç yatılır

Elimde iğne kalem var da ben de muhtâcım
Yetim Vedad'ım ile kırk sekiz saattir açım
Çalışmak isterim iş yok, bu hâle hayrânım
Bu aç yetime bakıp ağlarım perişânım
Vatan harâbe fakir millet aç sefil uryân
Bugün düşüncesi hallon biraz kömür ile nân...

★

Yaşar Nezihe, dertli gönlünü terennüm eden rübabı bir kenara bırakıp yoksul insanların ıstırabını haykırdığı gibi, bize, cehennem ateşinden **Kızıl Güller** getirmesini de bildi. Fakat, bu **Kızıl Güller** aşk ve sevda bahçelerinden derlenmiş güller değil. **Aydınlık** şairinin özlediği gül, gülen ve kardeşlik duygusu veren bir gül. Dikeni gül yerine koklamak ne kadar güç:

Bu baharın da gülleri ne kadar
—Lekelenmiş şehit kanile gibi—
Âteşindi, kızıldı yarabbi!
Güller oldu bu yıl da çeşmime hâr.
Sevmedim gülleri bu yılda yine
Öyle gül isterim ki gülmelidir.
Bana kardeşlik hissi vermelidir.
Koklamak güçtür hârı gül yerine...

Meşakkat ve mihnet yükü altında ezilmiş olmakla beraber, elinde gül dalile gelecek olan bahara inanmakta ve onu beklemektedir:

Rûzigârlarla savrulup gâh, gâh;
O kızıl güller hâke kalboluyor...
Bir emel ki açılmadan soluyor...
Olmuyor koklamak nasib eyvâh!..

Kırk bahar geçti de hayatımdan
Bir kızıl gül koparmadım hâlâ...
Bir bahar güllerile gülse bana
Beklerim hep bunu sebatımdan...

Böyle âlûde-i meşâk-ü mihen
Gelecek nevbahara muntazırım;
Beklerim; beklemekle müftehirim:
«Beşerin kurtuluş» baharını ben.. (59)

★

27

Proleter şair, bekliyorum demekle ve müjdelemekle yetinmiyor; İNSANLIĞIN KURTULUŞ BAHARINI beklemekle övünebiliyordu. Kızıl Güller'den bir ay önce de, 1 mayısta, işçiye seslenmişti: Emeğinle parazitleri zengin ediyorsun! Parazitlere karşı neden kin duymuyorsun? Parazitler refah ve bolluk içinde yüzüyor; işçi ise, onların buyruğuna boyun eğmiş. Zenginlere emeğinden pay verme! Bileğindeki kölelik zincirini kopar, at!

Ey işçi!..
Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.
Sa'yınla edersin de «tufeyli»leri zengin.
Kalbinde niçin yok ona karşı yine bir kin?..
Râhat yaşıyor; işçi onun emrine münkâd;
Lâkin seni fakr etmede günden güne berbâd.
Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaret bâğı kopsun bileğinden.
Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.
Bir parça da evlâtlarının çehresi gülsün.
Ey işçi!..
Mayıs birde; bu birleşme gününde

Bişüphe bugün kalmadı bir mani' önünde...
Baştan başa işte koca dünya hareketsiz;
Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz.

Şairin temennisine göre; patron, fakir işçilerin kadrini bilmeli, başlar ona saygı ile eğilmelidir:

Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin
Ta'zim ile, hörmetle sana başlar eğilsin.

Görmüyor musunuz? İşçiler elele verip te birlik olunca, koskoca dünya bir anda zınk diye, duruveriyor:

Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi.
Bak fabrikalar uykuya dalmış gibi şimdi.
Herkes yaya kaldı, ne tren var, ne tramvay.
Sen bunları hep kendin için şân-ü şeref say..
Bir gün bırakınca işi halk şaşkına döndü.
Ses kalmadı; her velvele bir mum gibi söndü.

İnsanlığı mutluluğa kavuşturan sen değil misin? Sen olmasan uygarlık nasıl yükselebilir?

Sâyende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmasan etmezdi teali medeniyet.
Boynundan esaret bâğını parçala, kes, at!
Kuvvettedir hak. Hakkını haksızlara anlat. (60)

Kadın şair, bir yıl aralıkla, **1 mayıs** başlıklı yeni şiirini, yine «Türk işçisine» armağanlar ve yine ona seslenir. Bu sefer, sesi daha da gür; ve, eskisinden farklı olarak ta, omuzunda kızıl bir bayrak dalgalanıyor:

Ey işçiler! Bir mayıs: Sizin serbest gününüz;
Yürüyünüz ileri «Aydınlık»tır önünüz.
Atelyeler kapandı, dünya sanki uykuda,
Şimdi istismarcılar hep telâşta, korkuda.

Kızıl nurlarını saçan kızıl bayrak yarının kurtuluş yolunu açmaktadır —diye haykırıyor kadın şair—, meşru hakkını bıkmadan, usanmadan iste! Düşün bak: Sömürülmemek ne kadar tatlı. Birleş! Birlikten ayrılma ki, yalan

dolanla dolabını döndüren burjuvaziyi yenebilesin. Önünde başların eğilmesini istersen, başını yükseğe kaldır!

Bugün kızıl bayrağın kızıl nurlar saçarken,
Yarın için kurtuluş yollarını açarken.
Meşru olan hakkını istemekten usanma
«Sabret biraz...» derlerse bu sözlere inanma!
Burjuvazi yalanla dolabını döndürür,
Kalbindeki emelin nurlarını söndürür.
Sen bir mağdur işçisin ,senelerce ezildin.
«Bir Mayıs»ta hür oldun, bunu bir bayram bildin.
Evet hürsün, yarın da hür olmaksa emelin,
Esaret bağlarını kırsın kuvvetli elin.
Bir günlük hürriyetin sana bayram oluyor,
Dudakların gülüyor; kalbin sevinç doluyor.
Fakat... İdrak etmedin sen hakikî bayramı,
Yine yarın hırpalar maişetin âlâmı.
En büyük bayram sana hakkını aldığın gün,
İstismardan kurtuluş ne tatlıdır bir düşün.
Böyle daim birleşip kuvvetini göster sen!
İttihattan ayrılma, galip olmak istersen.
Patronların elinde sen oyuncak değilsin
Biraz kaldır başını, sana başlar eğilsin. (61)

★

Yaşar Nezihe'nin gerçek hayat hikâyesini, elyazısile bıraktığı otobiyoğrafi'de okuyabiliyoruz. Hiç bir fırça, —ne kadar büyük bir ustanın elinde olursa olsun— emeğile geçinen yoksul ve içli Türk kadınının hayat trajedisini, **gözyaşı vadisine** gözyaşı dökmek için inmiş bu şaire kadar engin bir samimiyetle sunamazdı.

Büyük bir itina ile muhafaza edilen bu beşerî belgenin bazı pasajlarını aktarıyoruz:

1297 senesi kânunusanisinin (13 ocak 1882) **soğuk,**

fırtınalı bir gecesinde, Şehremini'nde Baruthane yokuşunda harap bir hanenin viran bir odasında dünyaya gelmişim. Muktezây-ı kaderim o gece evimizde yakacak gaz bile bulunmuyormuş... Pederim mülga Şehremaneti kantarcılarından Kadri Efendi (62). Validem Bahçesaraylı bir ailenin kızı Kaya Hanım'dır (63). Babam o zaman bu Kaya ismini hoş görmemiş, anneme Edâ ismini vermiştir. Annem benden sonra da iki kız evlât daha dünyaya getirmişti. Onlar da benden evvelki kardeşlerim gibi vefat ettiler. 1303 te, validem yirmi beş yaşında veremden vefat ediyor. Ben babamın teyzesi ihtiyar Zehra Hanımın eline kalıyorum... Bu kadın çok iytiyar olduğu için bana lâyıkile bakamıyor. Söküklerimi komşular dikiyor, çamaşırlarımı komşular yıkayor. Teyzem gençliğinde bir aşk macerası geçirmiş. Seksen yaşına geldiği, beli büküldüğü halde, sevdiğini unutamıyor. O bana Leylâ ile Mecnun'un, Ferhat ile Şirin'in, Aslı ile Kerem'in, Tahir ile Zühre'nin, hasılı bütün âşıkların hikâyelerini gözyaşları dökerek anlatıyor. Ve bu hikâyedeki şiirleri, okumak yazmak bilmediği halde hiç bir kelimesi noksan olmamak şartile bana okuyor. Ben yedi sekiz yaşımda iken bu hikâyeleri dinlerken onunla beraber ağlıyorum. Bu aşk hikâyeleri benim hassas ruhumda fırtınalar koparıyor. Günün birinde, sokaklarda topaç döndürmekten, kaydırak oynamaktan, uçurtma uçurmaktan, tulumba koşturmaktan usanıyorum. Mektebe gitmek istiyorum. En büyük emelim telli bir cüz kesesine malik olmak —ne yazık ki buna hayatta mâlik olamadım— Pederime beni mektebe göndermesini rica ediyorum. «Olur» diyor, günler geçiyor, va'dini icaz etmiyor. Bu recamı bir daha bir daha tekrar ediyorum. Babam aldırmıyor. Nihayet evden paçavra bir minder alarak, bir de Elifba tedarik ederek, Mektebin yolunu tutuyorum. Korka korka, titreye titreye Mektepten içeri giriyorum. Hocanın elini öpüyorum. «Ben öksüzüm Hocafendi, beni okutunuz» diyorum. Hoca (64)

benim ismimi «Kendigelen» koyuyor. Babam benim Mektebe gittiğimi işitince, beni dövüyor, yerlere vuruyor ve «pezevengin kızı Maliyeye kâtip mi olacaksın» diyerek, beni kapı dışarı atıyor. Komşulara iltica ediyorum. Komşular babamın hiddeti geçinceye kadar beni evlerinde muhafaza ediyorlar. Nihayet babamın hiddeti geçiyor. Ben eve dönüyorum. Babam bana günde on para veriyor. Bu on para gündeliğimi artırıyor, haftada bir kuruş Hocaya, bir kuruş Kalfaya veriyorum. Ve ben her türlü mahrumiyete katlanıyorum. Daha sonra kendime başka kazançlar buluyorum. Arsalardan papatya çiçeği, ebegümeci çiçeği, ısırgan ve devedikeni tohumu topluyorum. Altımermer'de Avram isminde bir kökcü var, ona satıyorum. [Bazan da beni bakkala öteberi almağa gönderiyorlar. Alacağım şeyleri noksan alıyor, beş on para da oradan arttırıyorum.] (65) Para cihetinden sıkıntı çekmiyordum. O Mektepte bir sene okuyorum. Kur'ân-ı Kerîm'i hatmedip mektepten çıkıyorum. Kendi kendime elişlerini de öğreniyorum. Âşık kitaplarının da hepsini alıp okuyorum...

314 te babama işten elçektiriyorlar. Açlık sefalet başlıyor. Satıla satıla evde eşya nâmına bir şey kalmıyor. Babam senelerce boş geziyor. Sefil perişan bir hâle geliyoruz. O zaman babam, talibim olan bir gence red cevabı veriyor. Çünkü talibim bir Çavuştu. Usûlen babamın ona Mülâzım oluncaya kadar bakacağına dair senet vermesi lâzımdı. Bu ilk aşkım beni sarsıyor. Bugüne kadar —kırk dört sene geçti— o genci unutamıyorum. 312 de de şiir yazmağa başlıyorum. **Terakki, Malûmat** gazetelerine yazıyorum. 316 da, Evkaf ketebesinden birisile evleniyorum...

Ne dokuz aylık zevcim (Âtıf), ne de altı senede yedi ay beraber bulunduğum —üç evlâdımın babası olan— zevcim (mühendis Fevzi), ve ne de elli günlük zevcim (Tahrirat Kâtibi Yusuf Niyazi), sanki birbirlerile ittifak etmişler gibi, bana on para vermemişlerdi. Bu üç adamın bir

toplu iğnelerini görmüyorum. 328 senesi, babam koleradan vefat ediyor. Amcam onu takip ediyor. Hayatta yalnız kalıyorum. Evlâdımı okutmak için geceyi gündüze katarak, bin türlü mahrumiyet-i sefilâneye katlanarak çalışıyorum. On yedi sene Esirgeme Derneği'ne iş işliyorum. Şark Eşya Pazarı'nda çalışıyorum. Darphane'de çalışıyorum. Hilâl-i Ahmer'e iş işliyorum. Harp senelerinde, divit belimde, komşuların mektuplarını yazıyorum. Sun'î çiçekler yapıp satıyorum... Gine **Dernek** vasıtasile oluyor, Mısırlı Prenses Tevfika Hanımdan, beş sene, ayda beş lira alıyorum. Babamdan tahsis edilen altmış kuruş maaşı da alarak bugüne geliyorum. Vedadım âli tahsilini ikmal ediyor. Eli ekmek tutuyor. Evleniyor. Evlendiği günde o merhametli evlâdım ölüyor. Onun yerine zâlim, bir hain, bir merhametsiz insan kaim oluyor. O benim gayem, ümidim, emelim, servetim, saadetim, herşeyimdi. Onu şiirlerle okutmuştum, şiirlerle büyütmüştüm (66). Şimdi bir lokma evlâdımın ekmeğini karısı ve baldızı başıma vura vura bana yediriyorlar ve beni evlâdımdan ayırmak için her türlü mel'aneti icradan çekinmiyorlar. Ben ne kadar hassas isem, etrafımdakiler o kadar hissiz. Kimsem olmadığı ve eskisi gibi çalışamadığım için bu tahammül edilmiyen cefalara katlanıyorum. İşte benim tercüme-i hâlim. Hayatım serteser bir faciadır. Evlât değil bir canavar yetiştirmişim.» (67)

★

Babasından şefkat görmediği gibi (68), yaşayan biricik oğlundan da merhamet görmemişti. Dünyada bir dikili ağacı yoktu. Yetmiş yaşına vardığı sıralarda, **Eğer Ölmüş Olaydım** başlıklı şiirini yazdı (12 mayıs 1949). Buna «en son şiirim» diyor:

Yarım asır kalbimde biriken kor yığını
Ölümün nefesile bir anda sönecekti...

Eğer ölmüş olaydım dostlarım sevinirdi
Çektiğim meşakkatler o gün sona ererdi
Belki kadrim yücelir kıymetim bilinirdi
Belki bir dost kabrime menekşeler sererdi.

Eğer ölmüş olaydım herşeyden kurtulurdum
Ne gözyaşım kalırdı, ne ıstırap, ne elem
Ebedî bir uykuya dalar sükûn bulurdum
Lûtfedip kucağını bana açaydı adem.

AYDINLIK KÜLLİYATI

Türkiyedeki komünist hareketlerini konu olarak alan iki ciltlik bir eserde, **Aydınlık Külliyatı** hakkında şu bilgi verilmektedir.

«**Aydınlık**, her ay neşredilmekle kalmayıp, bir de «Aydınlık Külliyatı» adı altında kitaplar neşrediyordu ki, bu kitaplar da mecmuanın sayfalarında halka şöyle duyuruluyordu: «Heyet-i muharririyetimizin **Aydınlık'ta, Kurtuluş'**ta ve muhtelif yevmî gazetelerde, sosyalizm ve işçi hareketi hakkında intişar edip bir kül teşkil eden makalelerini **Aydınlık Külliyatı** nâmı altında pek nefis bir surette tabettirdik. Marksizm sahasında lisanımızda yazılmış bu yegâne tetkik eserleri bütün kaarilerimize tavsiye ederiz.»

Tavsiye edilen kitaplar işte şunlardır:

1. Sermayedar nizamı içtimâisi.
2. Burjuva demokrasisi ve sosyalizm.
3. Sosyalizm tekâmülü,
4. Sendika meseleleri,
5. Türkiye ve içtimaî inkılâp v.s.

Kitapların karşısındaki müellif isimleri ise, Sadrettin Celâl ve Dr. Şefik Hüsnü'dür.» (69)

★

Sayın Doçent Mete Tunçay, **Türkiyede Sol Akımlar 1908-1925** adlı eserinin bibliyografya kısmında, —ancak iki broşürünü görüp inceleyebiidiği (Ankarada, Millî Kütüphane: 1964 A 514; ve, İstanbul'da, Prof. Dr. T. Z. Tunaya'nın özel kitaplığı) Aydınlık Külliyatı hakkında, şu notu düşüyor:

«5 ve 13 numaralarından başkasını bulamadığımız Aydınlık Külliyatı:

1. Ali Cevdet, **Sermayedar Nizamı İçtimaisi** (10 kr.)
2. Sadrettin Celâl, **Burjuva Demokrasisi ve Sosyalizm** (2,5 kr.)
3. Sadrettin Celâl, **Sosyalizm ve Tekâmülü** (10 kr.)
4. Ali Cevdet, **İşçi Ücreti ve İşsizlik Buhranı** (2,5 kr.)
5. Sadrettin Celâl, **Sendika Meseleleri** (5 kr.)
6. Dr. Şefik Hüsnü, **Türkiye ve İçtimaî İnkılâb** (10 kr.)
7. Sadrettin Celâl, **İçtimaî Mesele ve Islahatçılar** (2,5 kr.)
8. ? (2,5 kr.)
9. Marx ve Engels / Dr. Şefik Hüsnü, **Komünist Beyannamesi** (10 kr.)
10. Sadrettin Celâl ve Şevket Süreyya, **Lenin ve Leninizm** (10 kr.)
11. Şevket Süreyya, **Grev Nedir?** (2,5 kr.)
12. Sadrettin Celâl, **Dernek Nasıl Kurulur?** (10 kr.)
13. Buharin ve Preobrajenski / Ali Cevdet, **Komünizm Elifbası** (25 kr.) (S. 205)

Sayın Doçentin çetin ve yorucu bir araştırmanın ürünü olan eserinde, verdiği bibliyografik bilgi, birkaç noktada, düzeltilmeğe ve tamamlanmağa muhtaçtır:

1) Dördüncü broşür «İşçi Ücreti ve İşsizlik Buhranı» değil, **İş Ücreti ve İşsizlik Buhranı**'dır.

2) On birinci broşürün kapağında Şevket Süreyya imzası yoktur. Osman Kadri adı yazılıdır. Fiatı 2,5 kuruş (yani 100 para) değil, bir kuruştur. Broşür, Şevket Süreyya tarafından hazırlanmışsa da, müstear ismile yayınlanmıştı.

3) On ikinci broşürün unvanı, **Dernek Nasıl Teşkil Olunur?»** biçiminde, yanlış kaydediliyor. Broşürün yazarı da Sadrettin Celâl değildir. Ön üçüncü broşürün arka kapağındaki listeye tamamile itimat edilemez. Broşürleri ayrı ayrı görüp incelemek şarttır. On üçüncü (ve sırada sonuncu) broşürün arkasındaki reklâmda, risalenin adı **«Amele Nasıl Fırka Teşkil Eder?»** biçiminde kaydedilmiştir ki, yanlıştır. Doğrusu: **«Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Eder?»** olacak. Broşürü Ahmet Cevat (Emre) yazmıştı. İdaî takma adı, o devirde **Ahmet Cevat**'ın birçok yazılarında kullandığı müstear isimlerinden biriydi.

★

Türkiyedeki sosyalist ve komünist faaliyetlerin elli yıllık tarihçesini inceliyen bir kitapta ise, **Külliyat**'a giren broşürlerden sadece dokuzu zikredilmekle yetinilmiştir:

«Bu arada Aydınlık, Ali Cevdet'in **Sermayedar Nizâm-ı İçtimâîsi; İş Ücreti ve İşsizlik Buhranı,** Sadrettin Celâl (Antel)in **Burjuva Demokrasisi ve Sosyalizm; Sosyalizm ve Tekâmülü; Sendika Meseleleri; İçtimaî Mesele ve Islâhatçılar** risalelerini ve gizli Komünist Partisi lideri Şefik Hüsnü (Deymer) nün **Medhal** yazısı ile çıkan **Komünizm Elifbası; Türkiye ve İçtimaî İnkılâb;** Sadrettin Celâl'le Şevket Süreyya'nın kaleme aldıkları **Lenin ve Le-**

nizm gibi risalelerle, bir de **Aydınlık Külliyatı** vücuda getirmiştir.» (70)

★

AYDINLIK KÜLLİYATI'nda (1922-1925) on üç broşür yayınlanmıştır:

1 — **Sermayedarlık Nizâm-ı İçtimaîsi.** (Broşüre itibar ederek **Sermayedarlık** şeklinde alıyoruz. **Sermayedar** diyenleri bizzat dergi yanıltmaktadır.

2 — **Burjuva Demokrasisi ve Sosyalizm.** Sadrettin Celâl. Fiatı: 5 kuruş.

3 — **Sosyalizm ve Tekâmülü** (LE SOCİALİSME ET SON EVOLUTİON).

4 — **İş Ücreti ve İşsizlik Buhranı** (QUESTİONS DE SALAİRE). A. Cevdet, 1338, Akşam - Teşebbüs Matbaası.

5 — **Sendika Meseleleri** (QUESTİONS DE SYNDİCAT).

6 — **Türkiye ve İçtimaî İnkılâp** (LA TURQUİE ET LA REVOLUTION SOCİALE). Akşam Teşebbüs Matbaası, 1338. Fiatı: 10 kuruş.

Arka kapak reklâmı:

«Türkiyede, millî ve beynelmilel işçi hareketlerini ilmî bir surette tetkik eden ve Marksizm esaslarını izah eden, AYDINLIK Mecmuasını her ay muntazaman takip ediniz ve neşrettiği (Burjuva Demokrasisi, Sermayedar Nizâm-ı İçtimaîsi, Sosyalizm ve Tekâmülü, Sendika Meseleleri, Türkiye ve İçtimaî İnkılâp) risalelerini okumak fırsatını kaçırmayınız.

Sipariş için: Babıâli Caddesinde 71 numarada **Aydınlık** Müdiriyetine müracaat olunmalıdır.»

7 — **İçtimaî Mesele ve Islâhatçılar.** Sadrettin Celâl. Fiatı 100 para (2,5 kuruş).

8 — **Sermayedar İnhitatında Köylü Sınıfı.** (Ö. Varga:

İnhitat Devrinde Köylü Sınıfının Vazifesi). Fiatı: 100 para.

9 — **Komünist Beyannamesi.** Karl Marks ve Fridrih Engels. Nâkili: Doktor Şefik Hüsnü.

10 — **Lenin ve Leninizm:** Hayatı, Şahsiyeti, Hakkındaki mütalâalar.

11 — **Grev Nedir**

12 — **Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Eder?**

13 — **Komünizm Elifbası** (Birinci Kitap).

Broşürlerin hacmi bir formadan başlamaktadır. En büyüğü sekiz buçuk forma. Basıldıkları Matbaalar: İstanbulda Evkaf, Akşam-Teşebbüs, Cihan Biraderler ve Âmedî.

Broşür yazarları ve çevirenler şunlardır: Ali Cevdet, Sadrettin Celâl, Dr. Şefik Hüsnü, Ethem Nejad, Ahmet Cevat, Şevket Süreyya. (Bu son ikisinin iki broşürü takma adla).

Çevirmeler şu yazarlardan yapılmıştır: Karl Marks - Fridrih Engels, Buharin ve Preobrajenski, Ö. Varga, Lozofski, Zinoviyef, Kamenef, Piyer Paskal.

Broşürlerden bazılarının muhtevasına, kısaca, göz atalım:

Sermayedarlık Nizâm-ı İçtimaîsi

Aydınlık dergisinin ilâvesi olarak verilmişti. 16 sayfalık ve kapaksızdı. Derginin üçüncü sayısında şu satırları okuyoruz:

«**Aydınlık**'ın ilâvesi. — İlmâ sosyalizm ve Marksizm vadisinde halkı tenvir ve tatmin edebilecek kıymetli ve faydalı malûmatı hâvi bir eserin yokluğunu nazar-ı dikkate alan mecmuamız, heyet-i tahririyemizden A. Cevdet Beyin muhtelif eserlerden müntahap kısımları bir araya toplamak suretiyle meydana getirdiği eseri bu nüshadan itibaren ilâveye başlıyor. Karilerimize her nüshamızda bu ilâ-

vemizin birer formasını takdim edeceğiz.»

Forma halinde verilen bu broşürden sonra, derginin dördüncü (S. 113-119), beşinci (S. 148-152) ve altıncı sayılarında (S. 173-176) konuya devam edilmiş; ve, son satırda ibare bitmeden yazı kesilmiştir. Arkası var, diye herhangi bir kayıt ta yok.

Sosyalizm ve Tekâmülü

Aydınlık Külliyatı'nın üçüncüsüdür. Yazarı: Sadrettin Celâl. Şehzadebaşı - Evkaf Matbaası (İstanbul, 1338), 10 kuruş.

Broşürün muhtevası:

A) Sosyalizm ve Tekâmülü. (71)

Yazar şöyle diyor: «Bu tarihî tetkikimize en ciddî esas teşkil edecek olan şey, hiç şüphesiz, 1848 de intişar eden ve ilmî sosyalizmin İncili makamında olan Komünist Fırkası Beyannamesi'dir.»

1 — Derebeylik Sosyalizmi.

2 — Küçük Burjuva Sosyalizmi.

3 — Muhafazakâr ve İslâhatçı Sosyalizm.

B) Hayalperest Sosyalistler (S. 9-15). (72)

«Asıl proletarya sınıfının hukuk ve menafiini müdafaa eden sosyalizme gelince, bunu da iki büyük sınıfa ayırmak lâzımdır: 1 — Hayalî sosyalizm; 2 — İlmî sosyalizm.

Tenkidî ve Hayalî Sosyalizm (S. 16-23). Burada Kabe, Lui Blan ve Oven'den bahsediliyor.

C) İlmî Sosyalizm. (3 mart 1921 de yazılmıştır.) (73)

D) Proletarya kimlerdir? (S. 24-33). Bu kısım, Etem Nejad'ın kaleminden çıkmıştır: «20 eylül 1919 tarihinde **Kurtuluş** mecmuasında çıkan bu makaleyi, mevzuumuzla münasebetinden dolayı buraya dercini münasip bulduk.»

E) İktisadî Tekâmül (S. 34-39).

«Muhtelif iktisadî safhalar, aile iktisadiyatı, millî ve beynelmilel iktisat, kurûn-u vustâda loncalar, loncaların

lâğvı, rekabet, sermayedar iktisadiyatı, sanayiin temerküzü, piyasaya hâkim olanlar, tröst devri.»

F) Rekabetten iktisadî inhisara (S. 40-45).

G) Tröst ve Marksizm (S. 46-50). **Akşam** gazetesinin 17 haziran 1921 tarihli sayısında (No: 982) yayınlanmıştır. **Akşam**'da ikinci başlık şuydu: **Tröst Teşkilâtının Garp Memleketlerinde İktisadî Zarar ve Faideleri.** Şunu da kaydedelim: Broşürde eksik dizilen bir ibare, gazetede tam olarak çıkmıştı. İbarenin doğrusu «diğer cihetten tröstler» olduğu halde, broşürde, sadece, «diğer cihetten» şeklinde dizilmiştir. (S. 49, sat. 13) Fakat, —karşılaştırma gösteriyor ki— umumiyetle, yazılar, **Akşam**'da ufak tefek eksikler ve bazı dizi yanlışlarile yayınlanmıştır.

H) Sarı ve Kırmızı Enternasyonaller (S. 51-58); yazıldığı tarih: 20 ağustos 1920.

İ) Devamlı Sulh ve Cemiyet-i Akvam (S. 59-64). Sayfanın sonunda: «Mabaadi sansür tarafından tayyedilmiştir» kaydı görülüyor.

Türkiye ve İçtimaî İnkılâp

a) Türkiye ve içtimaî hareket (1-11).
b) Türkiyede içtimaî sınıflar (S. 12-25).
c) Yarınki proletarya (S. 26-33).
d) Bugünkü proletarya ve sınıf şuuru (S. 34-39).
e) Türkiyede inkılâbın lüzumu (S. 40-51).
f) Türkiyede İnkılâbın şekli (S. 52-56). Yazıldığı tarih: 27 teşrinievvel 921, Erenköy.

Komünist Beyannamesi

Aydınlık dergisinin 12 nci sayısından sonra tefrika edilmeğe başlıyan **Manifest, Komünist Beyannamesi** adile, Doktor Şefik Hüsnü tarafından çevrilerek yayınlanmıştır.

(Şehzadebaşı - Evkaf Matbaası, 1339 - 1923) Fiatı 10 kuruştur. Kırmızı kapak içinde, 52 sayfa. Kapağın üst yanında: **Bütün dünya işçileri birleşiniz!** şiarı yer almaktadır.

Manifest'in Almanca baskıları ile Laura Lafargue, Charles Andler ve J. Molitor tarafından çevrilen Fransızca tercümelerinde üç, Rusça baskılarda ise dört önsöz var. Sebebi, Rusça ikinci tercümeye yazılan önsözün Engels tarafından tekrar Almancaya çevrilerek üçüncü önsöze eklenmesidir. Samuel Moore'un İngilizce çevirisinde ise - ki, F. Engels gözden geçirip dokuz not ilâve etmiştir - bir tek önsöz var. Tarihi 30 ocak 1888. Bu önsözde birinci ve ikinci önsözle üçüncü önsözdeki ibarelerin bir kısmı dağınık bir halde mevcut olduğu gibi fazla kısımlar da vardır (Meselâ, ikinci önsöze Engels'in not olarak eklediği parça). **Manifest**'in dört önsözünden ikisi (birinci önsözle Rusça ikinci tercümenin önsözü) Marx'la Engels tarafından, diğer ikisi de (ikinci ve üçüncü önsözler) yalnız Engels tarafından yazılmıştır. Bundan başka, Leh dilindeki tercümede Engels'in bir önsözü vardır.

Doktor Şefik Hüsnü'nün Türkçe çevirisinde bu önsözler yok. Yalnız, «Birkaç söz» başlığı altında, birinci önsözde mevcut bibliyografik bilgi özetlenmiştir. Şu var ki, Charles Andler'in Fransızca nüshasını esas tutan mütercim, Fransız Profesörüne uyarak, Leh dilinde yazılan tercüme hakkındaki ibareyi ihmâl ettiği gibi, Rusça birinci basılışın tarihine dair de yanlış bilgi vermiştir.

Aydınlık Külliyatı'nda sunulan Türkçe **Manifest** çevirisinde notlar da verilmemiş; 50 nci sayfada raslanan ve Engels'e ait olan bir not ise yanlış yere konmuştur. Bu notun yeri 50 nci sayfada olacaktı (50 nci sayfanın 19 uncu satırında «demokrat sosyalist partileri» ne düşülecek not budur).

Manifest tercümesinden başka, bu eser hakkında bir

de «Tarihî Giriş ve Yorum» yayınlayan sosyalist Profesör ve ünlü jermanist Charles Andler, çevirisinin bir yerinde **«l'arictocratie française et l'aristocratie féodale»** ibaresini ihtiyar ediyor ki, Doktor Şefik Hüsnü, bu ibareyi «derebeylik zamanından kalma Fransız asılzadeleri» (s. 36) biçiminde yanlış nakletmiştir. Doğrusu: «Fransız ve İngiliz aristokrasisi» olacak.

Lenin ve Leninizm

Külliyat'ın onuncusu olan bu broşür kırmızı bir kapak içindeydi. Kapakta; «Bütün dünya işçileri birleşiniz!» şiarı ve Lenin'in portresi vardı. Cihan Biraderler Matbaası, 1924.

İçindekiler:

Bir kaç söz (S. 3-4).

Lenin (Vladimir İliç Ulyanof). Yazarı Sadrettin Celâl (S. 5-25).

Lenin ve Leninizm:

a) Marksın tarihî materyalizm nazariyesine göre tarihte şahsiyetlerin rolü. (S. 27).

b) Karl Marks ve Lenin (S. 28).

c) Türkiye Cumhuriyeti misâli (S. 31).

d) Lenin ihtilâlci (S. 32). (Metin dışı Lenin'in fotografı).

e) Lenin mütefekkir (S. 35).

f) Leninizm ve Sosyal demokrasi (S. 37).

g) Lenin, proletarya diktaturası ve **yeni iktisadî politika** (S. 42).

Bu kısım, Şevket Süreyya imzasını taşıyor: 30 Kânunusani 1924 (S. 44).

Leninin sevkülceyş düsturları: Lozofski (S. 45-49).

Lenin, hüsn-ü ahlâk nümunesi: Piyer Paskal (S. 50-52.)

Leninin ölümü ve Türkiyede uyandırdığı intiba a) Bir mütalâa; b) Leninin ölümü hakkında ilk haber; c) Vakit, İkdam, Vatan, Tevhid-i Efkâr, İleri, Karagöz, Hâkimiyet-i Milliye, İkaz, Kahkaha gazetelerinden alınan pasajlar.

Leninin cenaze merasimi (S. 60-61).

Rus Kilisesi ve Lenin: Zinoviyef (Moskova, 31 Kânunusani 1924).

Bizim için kıymetli bir vesika: Kamenef'in nutku (S. 64).

Arka kapak:

«Risalenin içinde Lenin'in ayrıca papye kuşe üzerine basılmış bir resmi vardır.»

AYDINLIK MECMUASI

«İmparatorlukların, Krallık ve Padişahlıkların ve bankerler saltanatının yıkıldığı, mazlûm Şarkın emperyalist Garbın boyunduruğundan kurtulmak için kat'î kurtuluş mücadelesine girdiği bu devirde bütün bu millî ve beynelmilel inkılâp hareketlerinden bizi haberdar eder.

AYDINLIK MECMUASI

Beş seneden beri işçi ve çiftçi sınıflarının iktidar makamına geçmesini istihdaf eden cihanşümûl içtimaî inkılâp hareketinin hakikî mâna ve mahiyetini bize bildirir.

Her ay intişar eden ve Türkiye'nin yegâne marksist mecmuası olan **Aydınlık**'ı muntazaman takip ediniz ve okutunuz. Fiatı 10 kuruştur.»

Grev Nedir?

16 sayfa. Nüshası 40 para.

İçindekiler:

Hayat kavgası. Sınıf Nedir? Sınıf Kavgası nedir? (S.

3). SINIF MÜCADELEİ... Sınıf mücadelesi türlü türlü hallere girer (S. 6) Grev nedir? Kaç türlü grev var? (S. 7). Bir Mayıs tatili (S. 8). Umumî grev (S. 8) Patronların grevi «lokavt». Grev yapılırken nelere dikkat edilmelidir? (S. 9) Grev ve Hükûmet (S. 13). Grevlerin tarihi ve büyük grevler (S. 14).

Broşürün arka kapağında, AYDINLIK KÜLLİYATI hakkında şu ilân yer alıyor:

«İçtimaî ilimlere, hareketlere, amele ve sendika meselelerine dair **Aydınlık** tarafından on bir türlü kitap neşrolunmuştur. **Aydınlık** fikirlerde hürriyet ve hareket taraftarlarının, münevverlerin, işçilerin yegâne mecmuasıdır. Adres: Babıâli Caddesi 66 Aydınlık İdarehanesi.

Arka Kapak

BÜTÜN DÜNYA İŞÇİLERİ BİRLEŞİNİZ!

Aylık **Aydınlık** çıktı. Kim ki masal okumaktan bıktı, **Aydınlık**'ı okusun. **Aydınlık** mecmuası Türkiyenin yegâne ilim ve sanat mecmuasıdır.»

KOMÜNİZM ELİFBASI

Aydınlık Külliyatı'nın 13 üncü ve sonuncu sayısıdır. Kırmızı kapak içinde, 138 sayfa. Kapakta «mündericat» - çerçeve içinde - şu şekilde sunuluyor: «Komünist nizam-ı içtimaîsinin evsafı - Komünist cemiyetinde istihsal - Komünist cemiyette taksim ve tevzi - Komünist nizam-ı içitmaisinde idare Komünist nizam-ı içtimaisinde istihsal kuvvetlerinin terakki ve tekâmülü - Proletarya diktatörlüğü - İktidar makamının zaptı - Hakikî sosyalist Partisi ve sermayedar cemiyetteki sınıflar.»

Yazanlar: Buharin ve Preobrajenski. Türkçeye çeviren: A. C.

Âmedî Matbaası - İstanbul, 1339 - 1923.

Arka kapak:

«Her içtimaî inkılâp taraftarı, her münevver ve her işçi, her genç Aydınlık Külliyatı'nı **okumalı** ve başkalarına okutmalıdır.

İntişar eden Külliyat on üç numara olarak, - eserlerin adları, yazarları ve fiatlarile - şu şekilde sunuluyor:

1 — Sermayedar Nizâm-ı İçtimaîsi. A. Cevdet. 10 kuruş.

2 — Burjuva Demokrasisi ve Sosyalizm. Sadrettin Celâl. 5. kuruş.

3 — Sosyalizm ve Tekâmülü. Sadrettin Celâl. 10 kuruş.

4 — İş Ücreti ve İşsizlik Buhranı. A. Cevdet. 2,5 kuruş.

5 — Sendika Meseleleri. Sadrettin Celâl. 5 kuruş.

6 — Türkiye ve İçtimaî inkılâp. Doktor Şefik Hüsnü. 10 kuruş.

7 — İçtimaî Mesele ve İslâhatçılar. Sadrettin Celâl. 2,5 kuruş.

8 — İnhitat Devrinde Köylü Sınıfının Vazifesi. Ö. Varga. 2,5 kuruş.

9 — Komünist Beyannamesi. K. Marks ve F. Engels. 10 kuruş.

10 — Lenin ve Leninizm. * * 10 kuruş.

11 — Grev Nedir? * * 1 kuruş.

12 — Amele Nasıl Fırka Teşkil Eder? İdaî. 10 kuruş.

13 — Komünizm Elifbası. A. C. 25 kuruş.

Sipariş için Babıalı Caddesinde Aydınlık Kütüphanesi nâmına müracaat olunmalı ve posta irsâlâtı için yüzde yirmi beş posta ücreti ilâve olunmalıdır.»

Eserin «METHAL» kısmı 28 Şubat 925 tarihlidir, ve

Doktor Şefik Hüsnünün kaleminden çıkmıştır:

«Bu faydalı kitabın tercümesine bundan aşağı yukarı dört yıl önce başlanmıştı. O zaman cihanı karıştıran sosyal Devrim hareketi aydınlarımız arasında ve maddî manevî sefaleti dayanılmaz bir dereceyi bulan işçi çevrelerinde büyük bir ilgi uyandırmıştı. Herkes komünizm deyimile özetlenen sosyal değişme ameliyesinin neden ibaret olduğunu öğrenmek istiyordu. Dilimizde bu bahse dair henüz bir tek eser yoktu. Gerçi ilkin «Kurtuluş», daha sonra da «Aydınlık» dergilerinde sosyalizm ve sosyal sınıflar hakkında bazı yazılar çıkmış, ferdiyetçilik ve cemiyetçilik meseleleri bahis konusu edilmişse de, bu makalelerde, İnkılâp ve İhtilâl olaylarını toplu ve etraflı bir tarzda açıklamak imkânı yoktu. Sosyal hareketlerin sebepleri ve âmilleri, izledikleri yolu ve muhtemel sonuçlarını gösteren bütün bir ilim vardır. Her ilim gibi bunun da nazariyeleri ve doktrinleri vardır. Bu nevi meseleleri mütalâa ederken şaşırmamak, gerçeğe uygun umumî bir fikir edinebilmek için, hiç değilse bu nazariyelerin ana çizgilerini, belli başlı esaslarını öğrenmiş olmak lâzımdır.

Sosyalizme, işçi Devrimine dair kitaplıklar dolusu eserleri olan yabancı dillerde bile müptedilerin anlıyabileceği sade ve çekici bir biçimde yazılmış, en iptidaî malûmatı toplıyan eserler yok denecek kadar azdır. Bu umumî ihtiyacı giderdiği içindir ki, Buharin ve Preobrajenski'nin Komünizm Elifbası, basılır basılmaz tekmil medenî milletlerin dillerine çevrilmiştir.

Biz de, bu arada 1921 de, onun Türkçeye nakline giriştik. Bu işi **Aydınlık** mecmuasının değerli yazarlarından A. Cevdet arkadaş üzerine almşıtı. Fakat, ilk kısımların tercümeleri hazır olunca, bir takım güçlüklerle karşılaştık. O sıralarda, Türk basını üzerine bir kâbus gibi çökmüş olan İtilâf sansürü; milleti ikaz ve irşad eden ve halk yığınlarına varlığını duyuran yayınları şiddetle ya-

saklıyordu. Sansürden geçirebilmek için, yazıları tanınmaz bir kıyafete sokmak mecburiyeti vardı. Bu ilcalar iledir ki, **Elifba**'nın, sermayeciliğin teşekkül ve dağılış sebeplerini tahlil eden ilk kısmını, bazı ufak değişikliklerle ve «Sermayedarlık Nizâm-ı İçtimaîsi» adı altında yayınladık. İşin asıl feci ciheti, bu şekilde bile eserin çıkmasına Padişah Hükûmetinin engel olmak istemesidir. Sadrıâzam Ali Rıza Paşa, nezdinde yapılan müracaata: «Memlekette fabrika ve sermayedar bulunmadığı cihetle böyle bir kitaba ihtiyaç olmadığı...» cevabını vermiştir.

İstanbul ecnebi işgali altında kaldığı müddetçe bu kitabın neşrini tamamlamak imkânı bulunamamıştı. İstiklâl Mücadelesi'nin zaferinden sonra, basın, zincirlerinden kurtulduğu zaman ise, bundan daha mühim ve müstacel bir neşriyat faaliyetine atılmak icap etmişti. Sansür belâsından yakayı sıyırınca, ilk işimiz Karl Marks'ın meşhur **Beyannamesi**'ni (Manifest'i) dilimize nakletmek olmuştu. Bugün de **Komünizm Elifbası**'nı sosyal mesele ile ilgisi olanlara sunmakla, halk yığınlarının Cumhuriyet idare şekline ve millî hâkimiyete bağlılığını takviye etmiş olacağımızı düşünerek, hizmetimizin takdir olunacağını ümit ediyoruz.

Elifba iki kitaptan mürekkeptir. Birinci kitap açık bir ilmî tahlil ile işçi Devrimi teorilerini ve Beynelmilel örgütlerin tarihini ihtiva etmektedir. İkinci kitap ise, gerçekleşmiş bir işçi Hükûmetinin nasıl olacağını göstermek için, Rusya İnkılâbına ve Devrim müesseselerine ayrılmıştır. Eser, Sovyetler Hükûmeti henüz vatandaş savaşları dolayısile kök salmak imkânından mahrum ve büyük tehlikelerle çevrilmiş bulunduğu bir sırada yazılmıştı. Sonraları HARP KOMÜNİZMİ diye adlandırılan usullere ve tedbirlere lüzumundan fazla önem vermesi ve işçi diktatörlüğünün ekonomi alanındaki gelişme seyrine tamamile uy-

gun düşmemesi bundan ileri geliyor. Bu bakımdan, son beş sene zarfında olayların akışı İkinci Kitab'ı hissedilir derecede değerden düşürmüştür. Bundan ötürü, yalnız Birinci Kitab'ın çevirisile yetinmeği daha uygun bulduk.

Komünizm Elifbası'nı arkadaşlarımızdan Cevdet Almancasından çevirmiştir. Bu satırların yazarı da, Fransızcasile karşılaştırarak onun eksiklerini tamamlamıştır. Netice itibarile aslına tamamile uygun bir çeviri meydana çıktığı iddia edilebilir. Yalnız, önceden yayınlanmış olan ilk bölümleri tekrar bastıramadığımıza çok müteessiriz. Bu eseri okuyacaklardan rica ederiz: Elifba'nın mebde' kısmından başka bir şey olmayan Sermayedar Nizâm-ı İçtimaîsi nâm Aydınlık Külliyat'ını gözden geçirsinler. Böylece, giderilmesi elimizde olmayan sebeplerden doğan bu eksikliği telâfi etmiş olacaklardır.

Komünizm hakkında esaslı bir fikir edinmek istiyen herkes bu Elifba'yı okumak mecburiyetindedir. Sathî bir malûmatla yetinecek olanlar kadar, marksizm ve komünizm ilimleri hakkında derin tetebbulara girişmek niyetinde olanlar için de bu **Elifba** kitabı lüzumlu ve faydalıdır. Birinciler burada Devrim meselelerine dair muhtaç oldukları her türlü malûmatı bulacaklar ,ikinciler de anlaşılması güç daha önemli eserleri kolaylıkla izlemek için gereken esasları öğrenmiş olacaklardır.

Mukaddeme'de de açıklandığı üzere, bu bir okul ve ders kitabıdır. Onu okurken birkaç arkadaş birleşmeli, anladıklarını birbirlerine izah etmeli, anlaşılamayan noktaları da daha iyi bilenlere yorumlatmalıdırlar. Bu tarzda okunursa ancak, **Elifba**, okuyanların fikren yükselmelerine ve şuurlanmalarına hizmet eder. İşçiye gece ders verilen her yerde **Elifba**, öğretimde en önemli yeri almalıdır. Öğretmen onu cümle cümle öğrenciye yorumlamalı; ve hayattan alınmış misâllerle mücerred (yani soyut) ifadeleri canlandırarak, dersin ilgi ile izlenmesini sağlamalıdır.

Her bahsin sonunda birçok kaynaklar zikr olunmuştur. Yabancı dillerden birine âşinâ olanların bu kitapları da okumalarını özellikle tavsiye ederiz. Bu nevi kitapları arka arkaya dilimize çevirmeye çalışacağız. Bu vadide başarı kazanmak bizim için pek büyük bir haz teşkil edecektir. Fakat, bu başarı biraz da okurların rağbetine bağlıdır. İçinde yaşadığımız sermayedarlık düzeni altında ancak çok okuyucusu olan kitapların intişar alanında yeri vardır. Ve ancak sermaye sahipleri okunmıyacağını bile bile, mahza şahısları üzerine dikkat nazarını çekmek üzere değersiz eserlerini bastırmak imkânına maliktirler.

Umarız ki, yıllardan beri neşriyatımızı dikkat ve heyecanla izliyen okuyucu yığını, bu değerli kitaba da lâyık olduğu önemi verecek, onu tedarik etmek ve dikkatle okumak suretile bizi teşvik etmeyi, bizzat kendisine karşı bir vazife bilecektir.

Sömürülen sınıfların kurtuluşu bir örgüt meselesi olduğu kadar bir bilgi meselesidir. Bunun içindir ki, memleketimizin işçi ve köylü sınıflarının örgütlenmelerini görmekten duyduğumuz neşe ile, onların ilmen de yükselmeleri için, gücümüz yettiği kadar kendisine vasıtalar tedarik etmeğe çalışıyoruz. Bu kitabcık, birkaç işçi ve köylü mücahidinin dünden doğan bugünün, nasıl bir yarın doğuracağını görmesine yardım ederse, emeklerimizin boşa gitmediğine hükmedeceğiz. Bu, bizim için yolumuza devam hususunda tükenmez bir kuvvet kaynağı olacaktır.»

Elifba'nın «Mukaddeme»si (S. 8-9) N. Buharin ve E. Preobrajeski'nin imzalarını taşıyor (Moskova, 15 Ekim 1919).

Eserin muhtevası:

1 — Program Nedir?
2 — İlk Program.
3 — Yeni bir Program ittihazının zarurî sebepleri.
4 — Programımızın ilmî mahiyeti.

Birinci Bölüm: Komünizm ve Proletarya Diktatörlüğü.

1 — Komünist nizâm-ı içtimaîsinin evsafı, komünist cemiyette tevzi.

2 — Komünist nizâm-ı içtimaîsinde tevzi.

3 — Komünist nizâm-ı içtimaîsinde idare.

4 — Komünist nizâm-ı içtimaîsinde istihsal kuvvetlerinin tekâmülü (komünizmin muhassenatı).

5 — Proletarya Diktatörlüğü.

6 — İktidar makamının zaptı. Komünist Partisi ve sermayedar cemiyetindeki sınıflar.

İkinci Bölüm:

Sermayedarlığın tekâmülü nasıl komünist İnkılâbına müntehi oldu? (Emperyalizm, harp ve sermayedarlığın iflâsı).

Üçüncü Bölüm:

İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller.

MAYIS 1 NEDİR?

Kapağında: «Bütün dünya işçileri birleşiniz!» şiarını taşıyan **Mayıs 1 Nedir?** broşürü Amele Tealî Cemiyeti Neşriyatındandır. **Aydınlık Kütüphanesi** tarafından dağıtılmıştır. Bu kütüphane'nin kırmızı damgasını taşımaktadır: «Aydınlık Kütüphanesi 1341 - 1925». İstanbul: Âmedî Matbaası, 1 mayıs 1341. Fiatı: 100 paradır. Kapağında pahalılık, işsizlik ve yevmiyelerin azlığı altında ezilen bir işçi ve bir de çekiç resmi var.

Broşürün muhtevası şudur:

1 — 1 Mayıs Nedir? (S, 3 - 9)

2 — Türkiyede Bir Mayıs (S. 10 - 11):

«Memleketimizde 1 Mayıs diğer memleketlere nazaran çok yenidir. 1919 senesinden sonra cihanşümûl bir mahiyet alan amele hareketleri bizde de tesirini göstermeğe baş-

ladı, ve amele teşkilâtları, sendikalar vücuda geldi. Daha evvel 1906-1909-1910 tarihlerinde 1 Mayısın Rum, Ermeni, hatta bir miktar Türk işçileri tarafından bir bayram tarzında tes'id edildiğini görüyoruz. Fakat bunlar nihayet, kuzu pişirilen, helva yapılan Kağıthane âlemlerinden başka bir şey değildi. Harp esnasında bir şey yapmak imkânı olmamıştı. Asıl bizde 1 Mayıs 922 senesinde şuurlu bir mahiyet almıştır. O sene, İstanbul, İzmir, Ankara... gibi mühim şehirlerde kitlevî hareketler olmuş, mitingler yapılmış, İstanbulda İtilâf işgaline rağmen **Türkiye İşçi Derneği, Beynelmilel İşçiler İttihadı, Türkiye İşçi Sosyalist Partisi** gibi teşkliâtlar, büyük caddelerde - Türkiyede ilk defa olarak - Enternasyonal Marşı söyliyerek geçmişler, Hürriyet-i Edebiye Tepesi'nde ve Kâğıthane'de amele menafiini müdafaa eden inkılâpçı nutuklar söylenmiş ve Kâğıthanede işçilere birçok Beyannameler dağıtılmıştır.

1923 senesinde 1 Mayıs, İstanbulda birçok işçilerin ve ameleci münevverlerin tevkif ve hapsedilmelerile hususî bir mahiyet almıştır. Sokak nümayişleri olmamış, ancak Çırpıcı'da bir bayram halinde tes'id edilmiştir. Yine bu Bir Mayısta, İstanbulun her tarafında bir çok Beyannameler dağıtılmıştır.

İzmirde, Ankarada, Adapazarında, bilhassa memleketin en şuulru işçileri olan İmalât-ı Harbiye işçileri içtimalar yapmışlar, nutuklar söylemişler, amele piyesleri temsil etmişlerdir.

1924 senesi 1 Mayısında, İstanbulda hemen hemen hiç bir şey yapılmamıştır. Sokaklarda tezahürat menedildiği gibi, Amele Birliği Merkezinde yapılmak istenen resm-i kabule de mümanaat edilmiş, Enternasyonal Marşı çaldırılmamıştır. Amele tarafından neşredilen **(Çelik Kol)** gazetesi toplattırılmış, **Aydınlık** mecmuası idarehanesi teharri edilmiştir.

Bu seneki 1 Mayıs, diğer vilâyetlerde, İstanbuldan da-

ha iyi yapılmıştır. Ankarada içtimalar yapılmış, amele marşları söylenmiş, amele piyesleri temsil edilmiş ve şehir dahilinde tezahüratta bulunulmuştur. İzmir ve Adapazarı işçileri de 1 Mayısı canlı bir surette yapmışlardır.

İşte hülâsaten, bizde 1 Mayısın tarihçesi...»

3 — Türkiye Amelesi 1 Mayısta Ne İster? (S. 12-15)

4 — TEŞKİLÂTSIZ AMELE HAKLARINI TANITAMAZ. (16 sayfalık broşürün son sayfası):

«Her şuurlu amele sendikaya ve bir inkılâpçı amele Fırkasına intisap etmek mecburiyetindedir.

Bir memleketin bütün işçileri hakları, menfaatleri, düşmanları bir, ezilen bir tek sınıfı teşkil ederler. Bunu idrak etmiyen ameleler için kurtuluş yoktur.

Amele sekiz saatten fazla çalışmamak, müreffehen yaşatacak bir ücret almak, insan muamelesi görmek ve mukadderatına bizzat hâkim olmak ister. Türkiye amelesi bu isteklerini kendi azmi, kendi bilek kuvvetile elde edecektir.

İşçiyi sermayenin soygununa karşı müdafaa etmek Cumhuriyetin vazifesidir.

8 SAAT İŞ — 8 SAAT İSTİRAHAT — 8 SAAT UYKU

★

Broşürün kapağında yazarın adı yoktu. 1925 tevkifatında, Ankara İstiklâl Mahkemesine sevk edilen ve yedi seneye mahkûm olan Şevki'nin (Tatar Şevki) ifadesine göre, broşürü - Aydınlık Kütüphanesi sahibi - Doktor Şefik Hüsnü, mayıstan bir hafta önce yazmıştır:

«Mayıstan bir hafta evvel risaleyi bana verdiler. Matbaaya getirdim. Doktor Bey bana **Mecmuayı Amele Tealî Cemiyeti Kâtibi Abdi Beye göster,** dedi. Gösterdim. Abdi Bey risalenin kabındaki «Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz»! fıkrasını beğenmediğini, Amele Tealî Cemiyeti kitabı oldu-

ğu fıkrasının çıkarılmasını istedi. Ben de, Amele Tealî Cemiyeti'nin fıkrasını çıkardım.»

Gerçekte ise, Amele Tealî Cemiyeti kelimeleri çıkarılmış değildi. Sadece, siyah damga ile iptal edilmişti. Mevcut nüshalarda, bu kelimeler rahatça okunabilmektedir.

Aydınlık Kütüphanesi memuru Şevki, Mahkeme Reisi'nin sualine verdiği cevapta, 1500 broşürün dağıtıldığını söylemektedir:

«3.000 bastık. 1500 ünü gönderdik. Diğerleri kaldılar.»

Onar seneye mahkûm edilenlerden, Amele Tealî Cemiyeti Kâtib-i Umumîsi, Abdi Recep te, Reisin sorularına verdiği cevapta, şöyle diyor:

«**1 Mayıs Nedir?** risalesini Şefik Hüsnü yazmıştır... Şefik Hüsnü, Cemiyetimiz âzâsından değildir.»

Yedişer sene küreğe konulmasına hükmedilenlerden Sadrettin Celâl'e (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Pedagoji Profesörü iken ölen Sadrettin Celâl Antel) gelince, o da, Reis'in:

— «1 Mayıs risalesi nedir?»

Sorusuna, şöyle cevap verir:

«1 Mayıs risalesi ameleyi Cumhuriyete ısındırmak için yazılmıştır. 1 Mayısta evimden çıkmadım.»

NOTLAR

(1) **Ceride-i Havadis**'te, 1848 İhtilâlleri ile ilgili olarak, şu havadisleri buluyoruz:

Viyana amelesinin askerle çatışması (N. 402); Avrupada hudûs eyliyen inkılâbât (N. 403); Komünizm, Blanqui, Louis Blanc vs. ve 1848 İntilâli hakkında mufassal malûmat (N. 405); Komünizm (N. 407); Viyana İhtilâli (N. 410, 411); Viyana, Berlin, Münih (N. 412); Blum ve Viyana İhtilâli (N. 415, 418); Ledru Rollin, komünistler (N. 424, 425); Paris İhtilâli (N. 426); İhtilâlcilerin muhakemesi (N. 427 - 29); Viyana İhtilâli (N. 431); Leroux ve Proudhon (N. 432); Blanqui, Raspail ve arkadaşları; Belçikada İhtilâl teşebbüsü (N. 433); Raspail ve Ledru Rollin (N. 435); Ledru Rollin (N. 443); Paris İhtilâli (N. 446); Alman İhtilâlcileri, Paris İhtilâlcileri (N. 447); Ledru Rollin (N. 450, 451, 453, 456, 458, 461, 498); İhtilâlcilerin affı (N. 455, 459); Fransada İhtilâlciler (N. 462); af edilenler (N. 466); sosyalist takımı (N. 482); sosyalist takımının toplantı yerlerinin kapatılması (N. 483, 484); Kulüplerin kapatılması, ve sosyalistler (N. 485); Frankfurt İhtilâli (N. 487); 1848 İhtilâli (N. 488); Avusturyada ihtilâl, Yahudilerin ihtilâli finanse edişi, Macar ihtilâlcilerinin affı (N. 494).

(2) Selim Nüzhet, **Türk Gazeteciliği** adlı eserinde (İstanbul, 1931), **Ceried-i Havadis** hakkında, enteresan malûmat vermektedir:

«1840 senesi aynı zamanda ikinci gazetenin intişar tarihidir. Sahibi de Vilyam Çörçil isminde bir İngilizdir.

Ceride-i Havadisin şekli, yazı tarzı, mündericatı bidayette hemen hemen Takvimi Vakayi'in aynıdır. İlk nüshasının mukaddemesinde şu satırlar okunur:

«Tevarih aşinâ olanların malûmları olduğu üzere alelûmum hüner ve maarifin tezayüt ve tekessürüne nüsahi gayr-i adidesi afâka münteşir olan ve gûnagûn ihbarat ve hâdisat-ı nafiayı cami bulunan gazete evrakının dahi medar-ı küllisi olduğu cay-i iştibah değildir. Ve herkes bu makule gazeteleri okudukça **sair** memalikte

vuku bulan ahval ve keyfiyta kesb-i vukuf ve malûmat ederek ezher cihet faidement olurlar.» (s. 35-37).

Sayın Server R. İskit te, **Ceride-i Havadis**'in yarı resmî sayıldığını ve tahsisat aldığını kaydetmektedir:

«1 Cemaziyülevvel 1256 (1840) da, yani Takvimi Vakayi'in intişarından dokuz sene sonra da yine haftalık olarak «Ceride-i Havadis» çıkar. Bunu çıkaran Çörçil adlı bir İngilizdir... Bu gazete o zamanın garebetlerinden olarak hükûmetçe benimsenerek yarı resmî addedilmiş ve kendisine her ay para verilmiştir.

Bize garp memleketlerinin dikkate değer hususiyetlerini ve sair faydalı pek çok hususatı öğrettiği ve devletçe benimsenerek yarı resmî addedildiği...» (**Türkiyede Matbuat Rejimleri;** tahlil ve tarihçe kısmı, s. 8, İstanbul 1939. Ülkü Matbaası)

(3) **Ceride-i Havadis,** No: 460, fi m 12, sene 1266.

(4) Keza, No: 461, fi m 19, sene 1266.

(5) **Hayal**'in durmadan tarizlerde bulunduğu «Çelebi Bordiyano» matbaa sahibi idi. **Şark**'ı ve **La Turquie**'yi çıkarıyordu. Aslen ulahtı.

Bordiano'nun, «Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'nın ekser şehirlerinden havadis celb etmek üzere bir de Telgraf Kumpanyası bulunduğu ve her nevi alışverişlere giriştiği, hususâ kömür ahz-ü itâsına hiç dayanamayıp karıştığı ve ekser münakaşalara dahi burnunu sokup hülâsa her hangi taşı kaldırmış olsan altında mücerred bu zatın mevcut bulunduğu cihetle...» (**Hayal,** No: 88),

Münasebet düşmüşken şunu da kayd edelim ki, Komün olayları bir mizah dergisi olan **Hayal**'de dahi yankılar buluyordu.

(6) Selânik'te yayınlanan **Selânik** gazetesi bu yazıyı aynen aktarmıştı.

(7) Umumiyetle yaptığımız gibi, metni zedelemeden, biraz sadeleştirerek verdik. 5 Nisan afişinin Fransızca aslı ile karşılaştırılması, çevirmede eksik ve yanlış pasajlar bulunduğunu göstermektedir.

(8) **Hakayıkulvakayi,** 31 Nisan 1871, S. 2-3.

(9) «Ağniyanın malını fukaraya taksim ederek umumen bir iştirak hâsıl etmek tarikini irae eylemişlerdir.» (**Kakayikulvakayi,** efrenci 5 Mayıs, S. 2)

(10) O tarihte, «Türk lisanı üzere çıkan gazeteler»le öteki dillerde yazılan ve Köprü'nün öte tarafında dağıtılan gazetelerin okurları, on yıl öncesine nisbetle, pek büyük bir artış kaydetmişti. Türkçe gazeteler «İstanbul'da diğer lisanlarda basılan gazetelerin münderecatı içinde mahiyyeten mesleklerine muvafakatını ve-

yahut maslahaten ehemmiyetini gördükleri bend-i mahsûs ve havadisi bittercüme neşretmekte» idiler. Türkçe gazeteler, istisnasız, yabancı dilde, gerek İstanbulda, gerek sair yerlerde basılan gazetelerden havadis aktarma zorunluğunu duyuyorlardı. İstanbul'da, Türkçeden başka, Rumca, Ermenice, Bulgarca, Yahudice, Fransızca ve İngilizce gazeteler yayınlanıyor ve rağbet görüyordu. Halk, daha önceleri gazete okumağı abes sayarken, dört gözle beklemeğe ve adeta kapışmağa başlamıştı.

(11) Bu paragraf, daha önce, Yön dergisinde, «1871 Olayları ve Namık Kemal» başlığı altında, yayınlanmıştı. (Yıl I, sayı 35, 15 Ağustos 1962).

(12) Prof. Dr. Heinrich Zimmerer, **Die Neue Türkei in ihrer Entwicklung von 1908 bis 1915**, S. 11-12 (Leipzig, 1915).

(13) Muharrerat-ı Nadire, Cildi evvel, S. 38-39 (Mühendisyan Ohannes Matbaası, 1289).

(14) «Esseyyid Emin Âli Paşa, efrencî 6 Eylül 1871 çarşamba günü saat altı yedi raddelerinde irtihâl-i dâr-ı beka eylemiştir» (Hakayıkulvakayı, No 354, efrencî 7 eylül 1871).

Cenaze töreninin tafsilâtını ve Paşa'nın biyografisini veren **La Turquie**'ye göre: «Âli Paşa izhar eylediği dirayet, zekâ ve istikametile Metternich ve Talleyrand gibi diplomatlar sırasına geçmişti.»

(15) Fransızcaya vukufundan çok bahsedilen ve «kitabet ve fenn-i politikada maharet'i» dillere destan olan Âli Paşa, Avrupadaki siyasî hâdiseleri ve Fransızca neşriyatı, adım adım takip edebilecek durumda idi. Doğuda Fransız diplomasisinin ve Fransız nüfuzunun yayılmasında büyük rolü olan bu Osmanlı diplomatı, Engelhard'ın deyişiyle «Tanzimatın Fransız safhasında» hummalı faaliyet gösterdi, en ağır yükü omuzlarında taşıdı. Frenk bankerleriyle kapitalistlerinin güvenini kazanan ve Fransaya - yani Fransız sermayesine - bağlılığın sembolü sayılan Paşa, siyasetinde Napoleon III e bel bağlamış, Thiers'i yakından tanımıştı. Bu itibarla da, 1871 hâdiselerine yabancı kalamamışıtr.

(16) **İbret** No. 8, 12 haziran 1288.

(17) **İbret**, No. 75, 7 kânunuevvel 1288.

(18) Versaylıların Paris halkını katliâmı sırasında, büyük şair Walt Whitman, «mücadele ve cesaretin toprağı» olan Fransayı ve onun «özgürlük için duyduğu ilâhî öfkeyi» selâmlamıştı. Namık Kemâl de ondan geri kalmıyor.

Komün'ün can çekiştiği günlerde, burjuva basını komünarlara

yüklenmiş, onları cibilliyetsiz ve kundakçı olarak tasvir etmişti. Namık Kemal ve Reşat bey bunların karşısına dikiliyor.

İbret, Amerikada demokrat Kodkin'in yayınladığı **The Nation'**-dan daha ileri.

Mensup olduğu sınıfla kopuşan ve Enternasyonal'e henüz girmiş bulunan Marki Cario Cafiero, - Engels'e yazdığı 12 haziran tarihli mektubunda - vaktile büyük bir simâ olan Mazzini, şimdi güneşin aydınlığı karşısında mum ışığı gibi sönük, diyor. **II Diavolo rosa** da, 12 ağustosta aynı imajı kullanıyor. Mazzini'nin Komün'e karşı tutumu «hasmâne» sayılıyordu.

(19) **Bk. Hakayıkulvakayi,** No: 283, efrencî 20 haziran 1871, s. 2 - 3.

(20) **Bk. Hakayıkulvakayi,** No: 290, efrencî 28 haziran 1871.

(21) **Times** gazetesine gönderilen bahis konusu mektubun Türkçe çevirisi şuydu:

«Geçen haziranın altıncı günü Mösyö Jül Favr, cemiyetimiz âzâsının her taraftan tard ve def'i hususunu bâtahrirat-ı umumiye beyan ve ilân etmiş olduğundan bu bapta bazı mütalâatın beyanına iptidar ederim.

Şöyle ki, ENTERNASYONAL CEMİYYETİ'nin nizâmât-ı dahiliyesinde Meclisimizin 1864 senesi eylûlünün yirmi sekizinci günü teşekkül ettiği suret-i sarîhada kayd edilmiş iken mumaileyh Jül Favr izhâr-ı garazkârî ile Cemiyet'imizin 1862 senesinde zuhur ettiğini beyan etmiş ve bizim efkâr ve mesleğimizin tarifi zımnında ENTERNASYONAL CEMİYETİNİN 1849 senesi martının yirmi beşi tarihli olan resmî gazetesini delil irae edeyim der iken meçhulümüz olan bir gazeteyi meydana koymuştur. Hakikati hâlde mumaileyh Jül Favr yeni avukat sıfatile **Nasyonal** nâm gazetenin muharrirlerini iltizam ederek Mösyö Kabe aleyhine ikame-i dâvâ eylediği sırada mumaileyh Kabe'nin bazı âsârı deyu bir âdeminin âsârını meydana koymuş ve mumaileyh Kabe bunu af etmiş olmasaydı mumaileyh Jül Favr'ın Paris avukatları defterinden ismi terkin olunarak tard edileceği âşikâr bulunmuş idi. İşte bunun ayni olarak Fransa Hariciye Nâzırının mezkûr tahriratta ENTERNASYONAL'İN âsârı deyû ibraz eylediği evrakın cümlesi bizim meçhulümüz olup ezcümle göya Meclis-i Umumîmizde bizim dinsiz olduğumuzu ve hiç bir mezhebi tasdik etmediğimizi ilân eylediğimizi iddia etmiş olup halbuki Meclis-i Umumîmiz mumaileyh Jül Favr'ın delil getirdiği nizâmâtı fesh ve ilga etmiştir.

Malûm olduğu üzere eylül ve mart aylarında ENTERNASYONAL tarafından ilân kılınan iki kıt'a beyannamede Prusya Devle-

tinin Fransa aleyhine olan muharebeden muradı yalnız tevsi-i mülk etmek maksadına mebni idüği suret-i aleniyyede ilân kılınmıştı. Ve muahharen dahî Mösyö Jül Favr'ın kâtibi olan Mösyö Retlinger, Cemiyetimizin Bismark aleyhinde bazı nümayişler icrasına kıyam eylemesi zımmında tarafımıza bazı teklifat icra eylemiş ise de buna bittabi muvaffak etmediğimizi beyana hacet gkrmeyiz. Artık mumaileyh Jül Favr'ın hakkımızda olan isnâdat ve ifadâtının neden neş'et etmiş olduğunu şu kadarca olan ifademden anlıyabilirsiniz zannederim.»

(22) Bk. **Takvimivakayi,** No: 1468, s. 2 (15 muharrem 1289).

(23) Bk. **Takvimivaakyi,** No: 1507, s. 2 - 3.

(25) Cavit Bey, ünlü ekonomist ve düşünürlerin çok muhtasar biyografileri arasında, Marx'a ait biyografik malûmat ta vermişti:

«Karl Marks (1818 - 1883) Almandır. Musevî bir aileden tevellüd etmiştir. Hayatını felsefe, iktisat ve bilhassa mesail-i içtimaiyye (sosyal meseleler) mutalaasına hasr eylemiştir. Berlinde neşretmekte olduğu bir gazetenin kapanması üzerine, Parise, 1844 te oradan Belçikaya gitmiştir.

1847 de Prudon'un «Felsefe-i Sefâlet»ine (Sefaletin Felsefesi ne) mukabil «Sefâlet-i Felsefe» (Felsefenin Sefaleti), «Misère de la philosophie» unvanlı eserini yazmıştır. 1848 de, Belçikadan yine Almanyaya giderek Lasal vesair bazı muharrirlerle birlikte yeni bir gazete idare etmiş ise de, bu da çok müddet devam etmediğinden 1849 da tekrar Londraya giderek vefatına kadar orada kalmıştır.

1859 da **Critique de l'économic politique**'i 1868 de en mühim eseri olan **Capital**'i neşretmiştir. **Sermaye**'nin yalnız birinci cildi Karl Marks'ın hayatında neşrolunmuş, ikincisi dostlarından biri (Engels'in adını zikretmiyor) tarafından 1885 te, üçüncüsü de 1894 te tabedilmiştir.

Dördüncüsünün karîben tilmizlerinden biri marifetile (yakında öğrencilerinden biri tarafından yayınlanacak derken, Kautsky'nin adını zikretmiyor) neşredileceğini Avrupa gazeteleri yazıyor. Bu eser-i mühimmin (bu önemli eserin) şimdiye kadar yalnız birinci cildi Fransızcaya tercüme olunmuştu. İkincisi ve üçüncüsü henüz tercüme ve tabedilmiştir.»

(Darülmuallimîn İlm-i Servet ve Usul-ü Maliye Muallimi Mehmet Cavit, **İlmm-i İktisat,** s. 323 - 324, 1317, Âlem Matbaası - Ahmet İhsan ve Şürekâsı).

(26) Sakızlı Ohannes (Paşa), hem sosyalizme, hem de komü-

nizme karşı polemik yapmış; fakat, özellikle Marx'ı ve marksist teorileri bahis konusu etmemişti. (Bk. A. Cerrahoğlu, **Türkiyede Sosyalizm,** ikinci kitap s. 47 - 53. İstanbul 1966)

(27) **İlm-i İktisat,** s. 275 - 286.

(28) «Şam üdebâsından» ve «Mısır'ın felsefe-i dîniyye ulemasından» Azımzade Refik Beyin bahis konusu eseri, **Kavâm-ı İslâm** adile, İzmirli Hocaefendizade Mehmet Ubeydullah tarafından Türkçeye çevrilmiş; ve 1324 Ramazanında, Mısır'da basılmıştı. Kazan'da yayınlanan **Eddîn vel Edep,** Refik Beyin İslâmın erkânından olan ZEKÂT hususundaki makalesini Mir'ât-ı Ulûm «Mecelle-i celîlesinden» şöyle aktarmıştı:

«İslâm dini insanı Âhirette mutlular arasına sokacak olan iyi işlerin yolunu gösterdiği gibi, dünya mutluluğunun yolunu da gösteriyor. İşte bundan dolayıdır ki, zenginlerden (Baylardan) mallarının zekâtı alınarak fukaraya tahsis kılınmıştır. İslâm topluluklarında bulunan biçare muhtaçların duçar olacağı yoksuzluk yüzünden zarurî yaşamak için gerekli yiyeceğini çıkarmak için fena yollara sapmamasına, herkese tesalluttan, çalıp çırpmaktan, uğrulamaktan, velhasıl her türlü cürümleri ve cinayetleri işlemeğe engel olması hususunda habir hayır vasıtası olacağı bedihdir. Özellikle uygar toplumun en ziyade tehlike ve muhatara altında bulunması, fukaralık, açlık, yoksuzluk saikasile her türlü cürümleri işlemeğe cüret eden, kanunun hükümlerini ayak altına alan o aşağı takım yüzünden olduğu malûmdur. İslâmın koymuş olduğu zekât farîzesini Müslümanlar hakkile eda edecek olurlarsa, bu gibi tehlikelerin gaîlelerini def etmiş olurlar. Biraz daha ileriye giderek diyebiliriz ki, eğer zekât, hakka uygun olmak şartile, erbabından tahsil ve mevzu vücuhuna sarf edilse İslâm topluluğunu dünyanın en bahtiyar, en ileri ümmetlerin birincisi makamına koyacağı şüpheden varestedir. Şu şartla ki, zekât zenginden alınarak doğrudan doğruya fukaraya verilmemeli. Çünkü, bu halde fukarayı tembelliğe alıştırmış ve onların geçimini ümmetten diğer bir kısmın boynuna yükletmiş oluruz. Böyle bir halden kaçınıp saknımak için, toplanılacak zekât, fukaranın geçimlerini, yine kendi alınlarının terile çıkarabilmelerini kolaylaştıracak vasıtaların meydana gelmesine harcanmalıdır. Meselâ: Fukaranın çocuklarını okutup yazdıracak, yaşadığımız yüzyılın ruhuna uygun bir öğretim gösterecek ilim, sanat ve tarım okullarının açılmasına, yaşlı fukara için Darülaceze, hastane gibi hayır kurullarının binasına sarf edilmelidir. Bu gibi kurullar hep nafi' vücuh-u hayriyedendir. Böyle yapmak, zekâtı zenginlerden alarak fakire tahsis edilmesini emreden şer'-i

şerife aykırı değildir. Çünkü, şer'-i şerifin bu zekâtı farz kılmasından maksadı, fakirliği hasebile fakirin durumunu mümkün mertebe yoluna koymak, dünyasında kendisine faydası dokunmak ve başkalarının malından yaşamaya muhtaç olmamak için okuyup yazmyı öğrenmek, öğretim ve eğitimden geçirmektir. Bu halde fakir, zekâttan bir cüz'ün kendisine ayrılmasını gerektiren fakirlik sıfatından kurtulmuş olur. Velhasıl, mefruz zekâttan fakirin payına düşen parçası, geçimini çıkarmağa sebep olacak bir sanat öğrenmek veya öğretim ve eğitim için harcanan akçe olmalıdır.

İşte, zekât bu gibi hayır işleri ve kurullarına, umumî menfaate harcanacak olursa, Müslümanların yüreğinde her işi başlıbaşına görmek, hiç bir kimseye dayanmamak meyli uyanıp büyür ve böylece, bir takımın başkalarına dayanmamalarını yani âherlerin artıklarile yaşamak yoluna sapmamalarını sağlar. Zaten dünyada insanı ilerlemeğe, saadete vardıracak bir yol varsa o da, her bir işte diğerlere dayanmamak, başkalarına yük olmamak kısacası her bir işte müstakil bulunmak sevdasıdır. Bu fazilet, ümmetin her bir ferdine, kendisinin ümmet cisminde faydalı bir âzâ olduğunu, ameli nisbetince bahtiyarâne bir ömür geçirmek, yaşayabilmek için, hemcinsile beraber çalışmağa mecbur bulunduğunu öğretir.

Zekât farîzesi, fertlerin servetine hiç halel getirmez. Çünkü zekât zenginlerin sermayelerinden değil, o sermayelerin semeresinden yani gelecek iradından alınacaktır. Fukaraların, emvâl rüûsundan (kapitalden) çıkacak iradın bir kısmına iştirak etmeleri ise, kevnî nevâmîse, tabiat yasasına aykırı değildir. Aykırı olan şey ancak ASRIMIZDA İŞTİRÂKÎLERİN (SOSYALİSTLER) FEVZAVİLERİN (ANARHİSTLER) ARZULARI VEÇHİLE SERMAYELERİNE İŞTİRAK ETMEK FİRİDİR ki, bunların bu halleri Batı uygarlığı için ilerde eseri çıkacak büyük bir tehlike halini almıştır. Sosyalistlerle anarşistlerin mesleklerini ve İslâmda bunlara benzer mezhepleri bundan önce telif etmiş olduğum kitapta tamamile irâd etmiş olduğumdan bu gibi şeylere vâkıf olmak istiyenler o kitaba müracaat edebilirler.» İkinci yıl, No: 9, 1325 - 1907)

(29) Matbaa-i Osmaniye (İstanbul, 1326)

(30) Bk. Kerim Sadi: **Tarihî Bir Vesika**, S. 1-4. (İnsaniyet Kütüphanesi), No: 13, Bozkurt Matbaası, İstanbul 1934).

(31) Gerek sosyalist Osmanlı mebuslarının meclisteki konuşmalarını, gerekse Maliye Nâzırı Cavit Beyin cevabını Meclis-i Mebûsan'ın İçtima zabıtnâmelerinden (42-44) aktarıyor; ve, üslûba dokunmamakla beraber - umumiyetle terkipleri parçalayarak - Osmanlıcayı biraz sadeleştiriyoruz.

(32) Broşür şu sözlerle sona eriyor: «Eğer bugünkü Hükûmete, ancak GERÇEK VATAN DUYGULARIMIZIN MÜCESSEM TERCÜMANI olan şu sözlerimiz tesir ederse bizim için ne mutlu!»

(33) Sahib-i imtiyaz ve müdir-i mesûl: Hüseyin Hilmi. **Propriétaire et Directeur responsable HUSSEIN HILMI.**

İdarehanesi: Babıâlide Ebussuut Caddesinde daire-i mahsusa.

Şerait-i iştira: Seneliği otuz kuruş. Memalik-i ecnebiye için on franktır. Mesleğimize muvafık her nevi evrak kabul edilir.

(34) Ahmet Emin'in makalesini ihtiva eden nüshada, ayrıca, Karl Marx'ın biyografisi verildiği gibi, daha sonraki sayılarda, resmi de basılmıştır.

(35) «Zeytinburnu Fabrikası ustabaşılarından yeni mebus Numan Efendi'nin dedesi Kırımlıdır. Babası İstanbula gelmiş ve yerleşmiş; ve Numan Efendi, İstanbulda amelî hayatın içinde Kasımpaşada doğmuştur. Esmer, orta boylu, nahifçe, fikrini vuzuh ve süratle nakil ve ifadeye kadir, samimî, nâzik bir gençtir. Mebus olduğu zaman 35 yaşındaydı. İlk tahsilini özel bir mektepte yapmış; şahadetnamesini aldıktan sonra mülga Sanayi İdadilerine girmiştir. Buradan da iyi bir şehadetnâme ile mezun olmuş, amele hayatının açtığı uzak yakın mücadelelerle yalnız sanatkâr değil, lisanaşinâ, idareli, nafiz bir hüviyyet kazanmıştı.» (İttihatçıların «sosyalist» mebusu Numan Efendi'nin biyografisi hakkında bilgi verirken bu «ustabaşılık» meselesi üzerinde de duracağız.)

Numan Efendi, **Vakit** muhabirine şöyle demişti:

— Memleketimden, Türklükten aldığım feyz ile, ameleliğim ile, amele teşkilâtının kuvveti ile, meydana çıkıyorum. İçinde bulunduğum zümre Mebusan'a (Millet Meclisine) sunûf üerinez âza göndermek fikrini besliyen bir zümredir. Amele ruhunun hâkim bulunduğu zümre şüphesiz bu hakka malikti. Amele seviyye-i içtimaiyesini yükseltmek, benliğini öğrenmek istiyor. Ben bugün bu ihtiyacın tercümanı olacağım.

Numan Usta, - kendi deyişine göre - şimdiye kadar hiç bir taraftan yardım görmiyen işçilerin haklarını savunacaktı. Amelenin içtimaiyat vadisindeki terakkisine hizmet edecekti.

Nasıl bir sosyalist olduğu sorusuna da şu cevabı veriyor:

— Şu dakikada **millî** bir sosyalist olarak ortaya çıkıyorum. Bununla beraber şahsen bugünkü Fırkalardan hiç birile alâkadar değilim. Maahâzâ, zümrem içinde Sosyalist, İşçi ve Çiftçi, Sosyal demokrat, partilerile münasebattar olanlar var.

Numan Usta'ya göre, İstanbulda halkın yarısından fazlası kolu ve adeleleriyle çalışanlardı.

Meclis'te en çok neyle uğraşacağı sorusuna, verdiği cevap ta şu:

«Meclis-i Mebusân'a girerken beni ilk karşılayacak mesele, memleketimin sulhudur. Ve bu sulhu, ben hiç bir manda, vekâlet olmaksızın istiyeceğim. Sonra, kendi zümremin haklarını arayacağım... (dokuz satır sansür tarafından çıkarılmıştır)... Onun için ilk önce bu zümreye hakkını ister ve müdafaa eder bir vaziyet verdirmeğe, bunun için memlekettelki amelenin vaziyetini anlatmağa çalışacağım.» **(Vakit,** 20 kânunuevvel 1919)

Numan Usta, İttihatcıların adamıydı. Mebusluğunu da onlara borçluydu.

Halil Nihat, «İstanbul Mebusu Numan»ın ağzından şu **humoritique** manzumeyi yazıyor:

Hatt-ı zerle durmayıp yazsın felek eyvânına
İntihâbım verdi revnak İttihad'ın şânına
Öyle bir sâatte çektim bağteten bir telgraf
Kim yetiştim intihâbın en müsait ânına
Müjde-i ikbâlimi vaktâki tebşir ettiler
Talatı bulsam da yüz sürsem dedim dâmânına

Yine **Vakit** sütunlarında Halil Nihat tarafından - Numan Efendi'ye ithaf edilmiş - «**Ne Derlerse Desinler**» başlıklı bir mizahî manzume daha var ki, onu da okumadan geçmiyelim:

Cemiyet'e ol bende ne derlerse desinler
Mebus ola gör sen de ne derlerse desinler
Bir yel esiyor, sorma ki poyraz mı lodos mu
Dönsün şu değirmen de ne derlerse desinler
Zevrakçe-i ikbâl kebuter gibi uçsun
Aç engine yelken de ne derlerse desinler
Ur baltayı yar, doğra, kesip biç aman Usta
Al destine bir rende ne derlerse desinler
Aldırma olan işlere Fındıklı'da yan gel
Durdukça bu can tende ne derlerse desinler...

(36) Bak. **Vakit,** 24 kânunuevvel 1919 (No: 766).

(37) **Gençler Dünyası,** Birinci sene, birinci sayı, (**Teşrinisani 1920**). Derginin kapağında göze çarpan şiarlar şunlardı: 1) Bütün dünya genç işçileri birleşiniz! 2) Yaşasın Komünist Gençler Beynelmileli!

(38) «Yunus Nadi ve Cihan İnkılâbı» başlıklı paragraf, **Tür-**

kiyede Sosyalizm'in üçüncü kitabında yer almıştı. Yön dergisi, son sayısında, bu paragrafı aktarmıştır.

(39) Bu yazının yayınlanmasından 8 gün sonra, Yunus Nadi'nin gazetesinde, «Yeni Serseri» başlıklı imzasız bir yaylım ateş daha göze çarpıyor ki, polemiğin nazarî esasları terk ile, prensip mücadelesi çerçevesini aşarak derhal şahıs kavgasına yönelişi bakımından, ibretle okunacak mahiyettedir:

«Eskişehirde **Yeni Dünya** ismile yeni bir serseri türedi. Yeni dünyayı yeni serserilerin dünyası zanneden, söz yabana bu gazete parçası, ya aklının ermediği şeylere karışarak, efkârı tağlit ediyor, yahut mütecaviz ve müteaddi bir lisanla ötekine berikine çatarak şöhret kazanmak istiyor. İstanbul gazetelerinde kaldırım muhbiri olarak bile kullanılmayan, yine söz yabana, bir gazeteci, daha doğrusu müvezzi bozuntusu bir çocuk, bir müddet şurada burada - göya bir marifetmiş gibi - **Tasvir-i Efkâr** Müdir-i mes'ulü diye kartlar ve unvanlarla dalkavukluktan dalkavukluğa gezip tozduktan sonra, nihayet bir takriple Başmuharrir olmanın «kolayını» buldu, ve «**Yeni Dünya**» isminde, hâşâ ve kellâ, bir bolşevik gazetesi çıkardı.

Yeni Dünya, bolşevik gazetesi, kominizm ve sonra Tasvir-i Efkâr gazetesinin meşhur Müdir-i Mesulü Arif Oruç Bey! Efendi!..

Hayır, ne bolşeviklik, ne de Anadolu bu kadar kıtlığa uğramış değildir. Okuyup yazması kıt, imlâsı bozuk, gazetecilik ve ilm-ü irfanla alâkası birkaç sene İstanbul gazetelerinde kaldırım muhbirliği etmekten ibaret serserinin maksadı boş zannettiği Anadoluda şöhret çapulculuğu yapmaktır. Hattâ, şu yadzığımız satırlardan memnun olur, çünkü gazetede isminin zikr edilmesine pek meftundur!...

İstanbul matbuatında bu nevi çapulcuları biz çok görmüş olduğumuz ve bunlardan memleketin pek çok zarara uğramış olduğunu pek iyi bildiğimiz için Anadoluda da böyle bir serserinin şarlatanlıkla adamlar içine karışmasına razı olamayız. Biz Refi Cevatları, Pehlivan Kadrileri, İştirakçi Hilmileri İstanbulda bıraktık. Bunların bir de Anadoluda türemelerine ve **Bolşeviklik gibi derin bir meslek** adına çapulculuğa kalkmalarına müsaade edemeyiz. Muhbirlik zamanında, bugün **Yeni Gün**'ü neşredenlerin karşılarında her gün dört defa taklak atan bu miskinin, Anadolunun şu pek nazik zamanlarında, şarlatanlıkla adam sırasına geçmek isteyişine sade biz değil, Anadolu da müsaade edemez. **Yeni Gün**'e «varakpare» diyen bu arsız çocuğun başından büyük işlere karışmaya hakkı yoktur. Anadolunun o kadar büyük dertleri vardır ki,

böyle arsızca şımarıklıklara tahammül edemez. Meselenin bu cihetî gayet ciddî ve nazik olduğu içindir ki, yazdıklarımızdan memnun olacağını bilmemize rağmen, yine şu satırlarla, bu çocuk üzerine dikkati çekmek istedik. Bizi mecbur ederse daha söyliyecek çok şey var. Fakat, sütunlarımızın bu bahis ile kirlenmesini zaten istikrah ile kabul ettiğimiz için, bugünlük bu kadarı kâfi gördük.» **(Yeni Gün,** 3 ekim 1920, No. 45)

(40) Bk. **Anadoluda Yeni Gün,** No: 52, 54, 55, 67, 69 (12 Ekim 1920 - 1 kasım 1920).

Sayın Doçent Mete Tunçay, **Türkiyede Sol akımlar 1908 - 1925** adlı eserinde, Ali İhsan Bey hakkında, şunları yazmaktadır:

«Yeni Gün'ün Türk Karl Marx'ı» diye tanıttığı Ali İhsan Beye göre de, dünya ihtilâli meselesi faydasız bir nazarî meşgaledir; onun yerine Anadolu için bir sosyalist program düşünmek daha doğru olur; özel sermayeye müsamaha edilmeli, büyük endüstri ve sermaye birikimleri yavaş yavaş devletleştirilmelidir.»

Ve not düşüyor:

«Yukarda adı geçen Ali İhsan, Topçu İhsan olabilir. Laqueur, bu adı «Kar Ali Bek» (Kel Ali Bey (Çetinkaya) ?) diye vermektedir: **Communism and Nationalism in the middle East,** s. 209.» (s. 87)

«Türkiyede Sosyalist ve komünist Faaliyetler» adlı eserde, konu ile ilgili olarak, şu satırlar okunuyor:

«Laqueur'un Pavloviç'e atfederek Ankara'daki komünist teşekküller hakkında verdiği bilgi de karıştırmalar ve yanlışlarla doludur (Valter Z. Laqueur: **Communism and Nationalism in the middle East,** Third Edition, London 1961, pp. 207 - 211.) Bilhassa, **«Yeşil Elma'nın yalancıktan komünist, türkçü ve islâmcı programının, kendisine dostlarınca (Türk Marksı) adı verilen Kar Ali Bek - Kara Ali Bey tarafından yazıldığı söylenir»** tarzındaki kaydı (W. Z. Laqueur: a. g. e; s. 209), bu yanlışlıklara bir örnektir. Kar Ali Bek'i «sâbık Nâzır muavini Jontürk» diye vasıflandıran Laqueur'ün, «Ali Bey» nâzırlık ve başkumandan vekilliği yapmış Enver Paşa'nın takma adı olduğuna ve Enver Paşa **«Halk Şûrâlar Fırkası»**nı teşkil ve programını tanzim ederek **(İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi)**'nin mühürü üzerine bir müstear adla imza attığına göre, (a — Wipert von Blücher: **Deutchlands weg nach Napollo, Wiesbaden** 1951, p. 133; b — General Ali Fuat Cebesoy Moskova Hâtıraları, İstanbul 1955, s. 157 - 185.) Laqueur'ün Türkiyede kurulmuş **Yeşilordu** için verdiği bilgi yanlıştır ve karıştırılmıştır.» (s. 136 - 137).

Dosltarının «Türk Karl Marksı» diye tanıttıkları Ali İhsan Bey, İttihatçıların meşhur şahsiyetlerinden Kör Ali Bey'dir. Laqueur, bunu «Kar Ali Bek» biçiminde kaydediyor.

«Türk Karl Marksı» Ali İhsan, bize, ecdadı hakkında otobiyoğrafik bilgi de vermektedir:

«Validemin büyük pederi Kandillili Yağlıkçı Abdi Bey isminde bir tacir imiş. Sultan Mahmud'a benzediği için Balıkhane'de boğup denize atmışlar. Malı müsadere edilmiş. Pek yaşlı olarak ölen büyük babam Feyzi Efendi, çocukluk hatıraları sırasında, naklederdi ki, mektebe götürülürken yolda tesadüf edip vedalaştıkları pederlerinden ayrılıp Sultanahmet'teki konaklarına geldikleri zaman eline bir yüzlük vermişler ve «Babanın mirası budur» demişler. Ve validesi de evvelce öldüğü için bîkes ve bîvâye kalan bu çocuk Mısırçarşısında bir mumcuya çırak olarak karnını doyurabilmiş...»

(41) **Anadoluda Yeni Gün,** bu telgrafnamenin başına şu satırları ekliyordu:

«**Türk - Rus yoldaşlar arasında:**

Türkiye Komünist Fırkası Merkez-i Umumîsi, Rus komünistlerinin cihan ihtilâl ve inkılâbını muvaffakiyetle tetviç eyledikleri 7 teşrinisani tarihinin üçüncü devr-i senevîsi münasebetile, Moskovada Üçüncü Enternasyonal'e, Rus Komünist İcra Komitesine ve Bakûde Üçüncü Enternasyonal Şark Komitesine suretini bervech-i âti derc ettiğimiz tebrik telgrafnamesini keşide eylemişti.»

(42) **Anadoluda Yeni gün,** 17 teşriniasni 1920, No: 79.

(43) Uralsk'ta, 17 kasım 1905 te, **Nur** ve **Kazan Muhbire'den** sonra **Fikır.** Bu gazete ilerici ve goşizan millî küçük burjuvazinin organı idi. Gündelikti. Ticaret müstahdemlerine, köylülere, işçilere ve aynı zamanda **Cedid** din adamlarına hitap ediyordu. 1906 kasım ayında bu gazete kapandı. Yerine, **Yana Tormuş** çıktı. Kısa bir süre yayın yaptı. **Yana Tormuş,** tatarcada, **Yeni Hayat** demektir. (Bu paragrafta kaynağımız: **La presse et le Mouvement national, Chez les Musulmans de Russie avant 1920**).

(44) Şems Matbaası, İstanbul.

(45) **Nevsal-i Milli** 1330, s. 193.

(46) **Komisariyat po delam nasyonalnostey** (Milliyetler Halk Komiserliği).

(47) Bu olaydan bahs eden gazeteler: Bakû'da yayınlanan, Rusça **Bakinski Raboçi;** ve Türkçe **Komünist.**

(48) Bk. Batumda yayınlanan Rusça **İzvestiya;** Maverâ-i Kafkasta çıkan **Zariya Vastka;** ve Tiflis'te basılan (Gürcü) **Pravda Grusii.**

(49) Bk. Vol. LII, p. 207 - 203.

(50) Bk. A. Cerrahoğlu, **Türkiyede Sosyalizm**, İkinci Kitap, s. 76-82 (Çığ Yayınları: 2. İstanbul, 1966).

(51) **Yeni Hayat:** «Haftada bir çıkar. İlmî, içtimaî, iktisadî ve siyasî mecmua. Sahip ve Müdiri: Nâzım. Ankara, İkaz Matbaası.» Derginin beşinci sayısından itibaren, dış kapakta, **Manifest'in** son ibaresi, bazı kelimelerin eklenmesile, şu biçimde sunulmuştur: «Bütün dünya emekçileri ve mazlûm halkı birleşiniz!»

(52) Dizi yanlışını olduğu gibi bıraktık. Doğrusu: 1871.

(53) Bk. **Yeni Hayat**, yıl: 1, sayı: 2 (25 mart 338 - 922).

(54) Bk. A. Cerrahoğlu: **Türkiyede Sosyalizm**, Birinci Kitap, s. 18-20 (İstanbul 1965); İkinci Kitap, s. 29 - 38 (İstanbul 1966); Üçüncü Kitap, s. 3 - 6 (İstanbul 1967).

(55) Bk. **Doğru Öz**, yıl 1, sayı 43, 17 temmuz 1922. Sayın Tunçay, gündemi, **Bolu** gazetesinden naklen, cüz'î bir iki kelime farkile, vermektedir. (S. 137).

Doğru Öz, aynı sayıda, ağustosun on beşine bir ay kadar zaman kaldığı için hazırlığın geciktirilmemesi gerektiğini de hatırlatıyordu:

«Heyet-i Merkeziyelerin izâm edecekleri murahhasların intihap ve izam esbabına müsaraat etmeleri ve murahhasların önümüzdeki ağustosun on beşinde Ankarada hazır bulunmalarını temin eylemeleri lüzumu ilân olunur.»

(56) Yaşar Nezihe, jübilesi yapıldığı tarihte, Aksaray Lâleli Caddesi 10 numarada, alt katta kira ile oturuyordu.

(57) 17 eylül 948 tarihli mektubunda, eserleri hakkında şu bilgiyi veriyor:

«**Bir Deste Menekşe**'m 1331 senesinde Marifet Kütüphanesi tarafından neşredildi. Fakat o pastırmacı **Bir Deste Menekşem'in** renrengini rayihasını bırakmadı.

Feryatlarım 1340 ta neşredildi. Vatan Matbaası, Sudi'ye devretti. O da baştan başa mürettip sehviyatı.

312 senesinden bugüne kadar dört dosya dolusu şiir yazmışım. 250 den fazla şarkım vardır. Bunların bazıları bestelenmiş, radyoda söyleniyor.»

(58) Bk. **Basın Hayatında 50 Yıl** (2 ekim 1948, cumartesi).

(59) Bk. **Nâzikter**, No: 19, 7 kanunusani 1335 (Bu mensur parçanın yazıldığı tarih: 4 teşrinisani 334).

(60) **Aydınlık**, sayı 16 (Haizran 1923).

(61) Keza, sayı 15, s. 377 (1 mayıs 1923).

(62) Keza, sayı 21, s. 547 (1 mayıs 1924).

(63) Belediye Kantarcısı Kadri Efendi'nin babası Üsküdarlı Kadı Ethem Efendi'dir.

(64) Edâ Hanım İstanbul'da doğmuştur. Babası, Bahçesaraylı kebabçı Selâmi Efendi.

(65) Okuduğu Mektep: Kapıağası İbrahimağa Mektebi (30 uncu Mektep). Muallimi, Odabaşı Camii İmamı Boşnak Hüseyin Efendi.

(66) Köşeli parantez içindeki ibare, kendi kalemile, sonradan çizilmiştir.

(67) Fikret'in Halûk'u, Recaiazde'nin Nejad'ı vardı. Yaşar Nezihe'nin Vedad'ı için yazdığı şiirler kalın bir defter dolduracak kadar çok ve çeşitlidir. Bunlar, Kastamonu'da basılan **Nâzikter** nushalarında yayınlanmıştır. Şairin el yazısile bezenmiş tashihleri ve ilâveleri ihtiva eden çok değerli bir kolleksiyon itina ile muhafaza ediliyor.

(68) Otobiyografisinin sonuna eklediği satırlardan öğrendiğimize göre, gerçeğe uygun hayat hikâyesi budur: «En doğru tercüme-i hâlim budur. **Feryatlarım**'daki, ve **Yedi Gün**'deki tercüme-i hâlim tamamen yanlıştır. **Son Asır Şairleri**'ndeki ve **Nevsâl-i Milli**'deki tercüme-i hâlim doğru basılmıştır. Nezihe ismi bana bir arkadaşımın yadigârıdır.»

(69) İşte size bunun ürünü olan şaheser. Dünya hiciv edebiyatında benzerine pek az raslanacak kadar güçlü bir la'net anıtı:

Babama

Sana karşı kalbimde ne derin bir kinim var
Bu kinim zail olmaz asırlar geçse bile
Bir avuç toprak olsam yine kinim pâyidâr
Haşredek yanacağım kinimin alevile

★

Ben yetim evlâdıma nasıl baba oldumsa
Sen de öksüz kızına bir ana olacaktın
Ben nasıl bir elemle kahr olup ta soldumsa
Sen de benim derdimle kahr olup solacaktın

★

Yazık kalbinde yokmuş histen duygudan eser
Niçin bilmem ki beni bu dünyaya getirdin

Ölsem de ruhum sana haşredek la'net eder
Gözyaşları içinde gençliğimi bitirdin

★

Kalbimi parçaladın ayırdın sevgilimden
Bana gam yedirirken bir de zehir içirdin
Sen baba, ben evlâttım ne gelirdi elimden
Hayatımı bin türlü azaplarla geçirdin

★

Senin ölümünle ben yeniden hayat buldum
Zulmünden halâs oldum işkencenden kurtuldum
Şimdi sana ettiğim hörmete yanıyorum

★

O kadar münkesir ki sana kalbim bu demde
Sen de rahat değilsin biliyorum ademde
Çünkü seni her saat lâ'netle anıyorum.

(70) İlhan E. Darendelioğlu: **Türkiyede Komünist Hareketleri**, Birinci cilt, ikinci baskı, s. 25 (İstanbul, Tan Matbaası 1962).

(71) Dr. F. Tevetoğlu: **Türkiyede Sosyalist ve Komünist Faaliyetler** 1910 - 1960, s. 91).

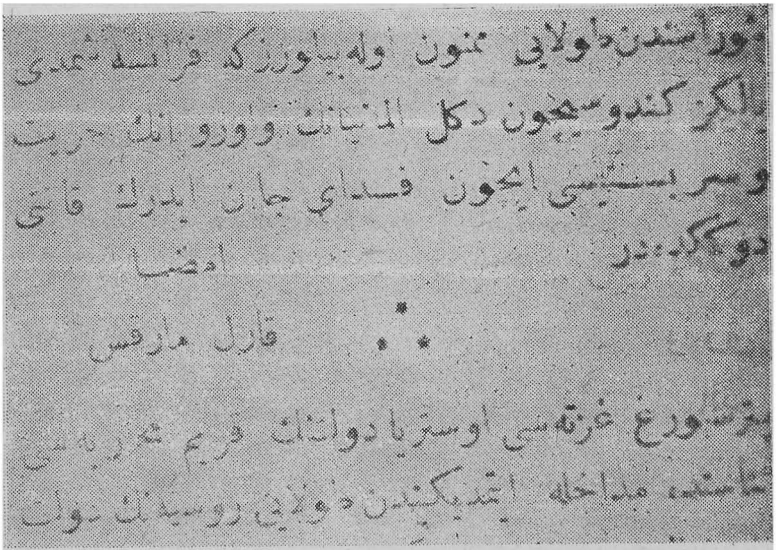
(72) Cf. **Akşam**, No: 879 (3 mart 1921). **Sosyalizm ve Tekâmülü** başlıklı yazı, «İlmî Bahisler» rübriği altında yayınlanmıştı. Sadrettin Celâl, seri makalelerine başlarken şöyle diyordu:

«Muntazaman neşredeceğim makalelerde, sosyalizmin tekâmülünü, muhtelif sosyalist cereyanlarını izah edeceğim ve sosyalizme temas eden en esaslı meseleleri, velev kısa bir surette olsun, birer birer tetkik eyliyeceğim.»

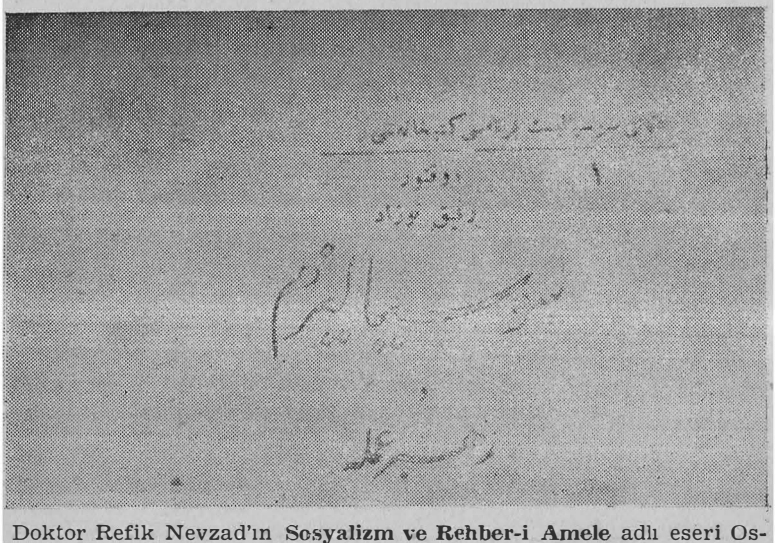
Sadrettin Celâl, meseleyi incelemeğe başlamadan önce, bir nokta üzerine okurların dikkatini çekiyordu. **Bir şey teklif etmediğini, bir şey kabzetmediğini, yalnız izah ettiğini** söylüyordu.

(73) Sadrettin Celâl'in «Hayalperest Sosyalistler» başlığı altında yayınlanan ikinci makalesi, **Akşam**'ın 5 mart 1921 tarihli sayısındadır (No: 881).

(74) Cf. **Akşam**, No: 889, 13 mart 1921.

Türk basınında Karl Marx'ın ilk defa yayınlanan imzası. (**Hakayi-kulvakayi** gazetesi: 9 Şubat, efrenci 21, 1871)

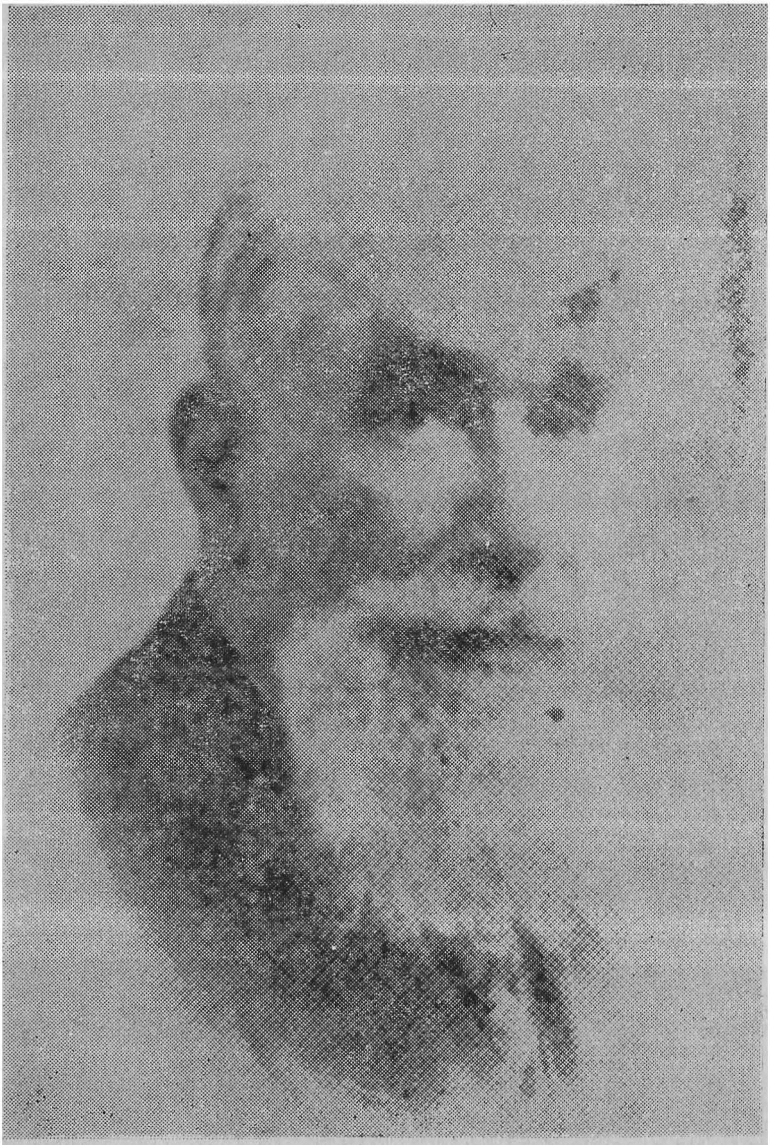

Doktor Refik Nevzad'ın **Sosyalizm ve Rehber-i Amele** adlı eseri Osmanlı Sosyalist Fırkası Kütüphanesi'nin birinci kitabı olarak sunulmuştu.

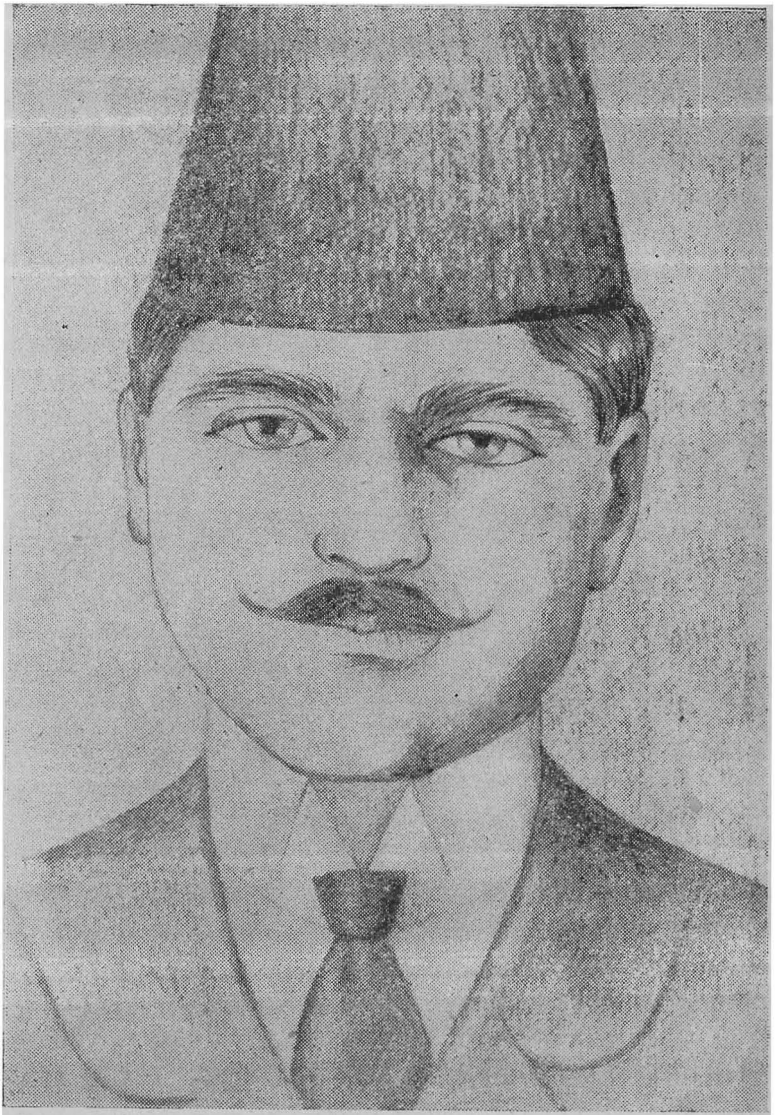

LA TURQUIE

JOURNAL NATIONAL

İstanbul'da yayınlanan Fransızca **La Turquie** gazetesi 1871 Paris olaylarına geniş sütunlar ayırmıştı. Bunların büyük bir kısmı Türkçe gazetelere de aktarılmıştır.

Ünlü Osmanlı Sosyalisti Doktor Refik Nevzat.

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın organı olan **Sosyalist** gazetesinin Mes'ul Müdürü Namık Hasan. (Ressam Marta Tözgen'in çizgilerile)

Osmanlı Mebusan Meclisinde Karesi (Balıkesir) Mebusu Abdülaziz Mecdi Efendi (Mecdi Tolon). Bu zat, Türkiyede, sınırlı bir sosyalizmin uygulanabileceği fikrini savunuyordu. Sosyalizm, işçilerin haklarını koruyup kafalarını aydınlatmaktan ileri gitmemeliydi. Aşırı tezlerden kaçınılmalıydı. Aşırı davranışlar durumu ağırlaştıracağı için, itidâl üzere adım atılmalıydı.

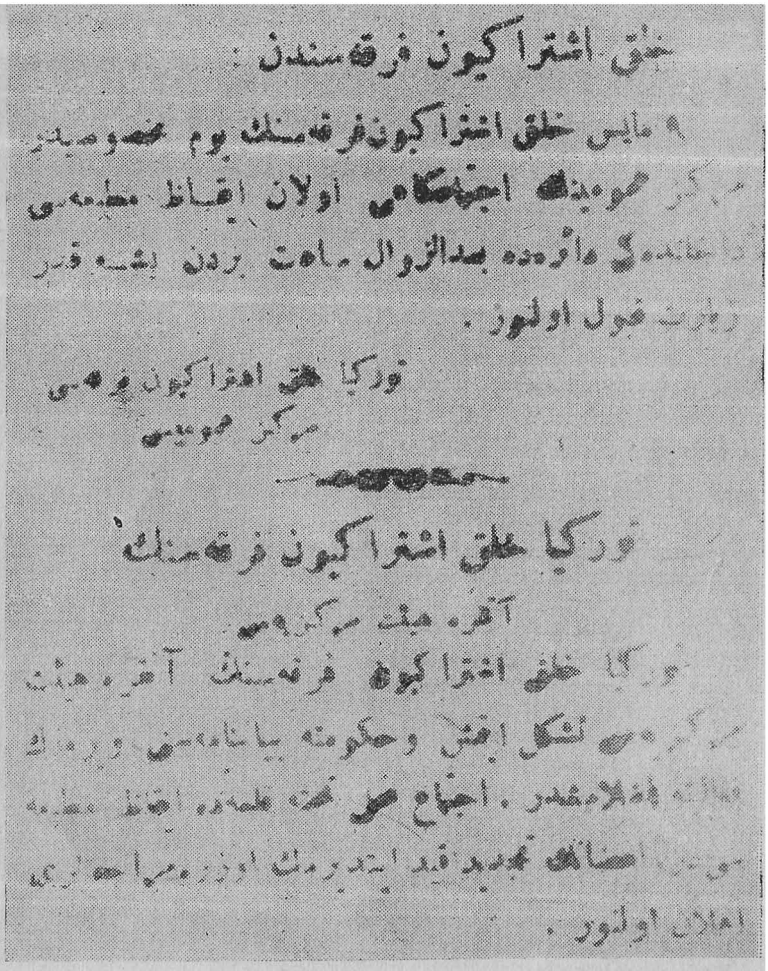
Ali Namk (1885 - 1953), bir çok defalar sadaret makamını işgal etmiş olan, Âyan Reisi Küçük Sait Paşa'nın oğludur. İkinci Meşrutiyet yıllarında sosyalizmi savunan aydınlardandı. Fransızca **Stamboul** gazetesinde, ve diğer bazı gazetelerde yayınlandığı makaleleri **Vérite, Justice, Bonté** (Propos d'un oriental) adile, kitap halinde toplamıştır (Constantinople, 1918).

Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Türkiye Sosyalist Fırkası lideri İştirakçi Hilmi. (Ressam Avni Memedoğlu'nun çizgilerile).

Mustafa Suphi'nin **Nevsâl-i Milli**'de yayınlanan resmi ile el yazısı ve imzası.

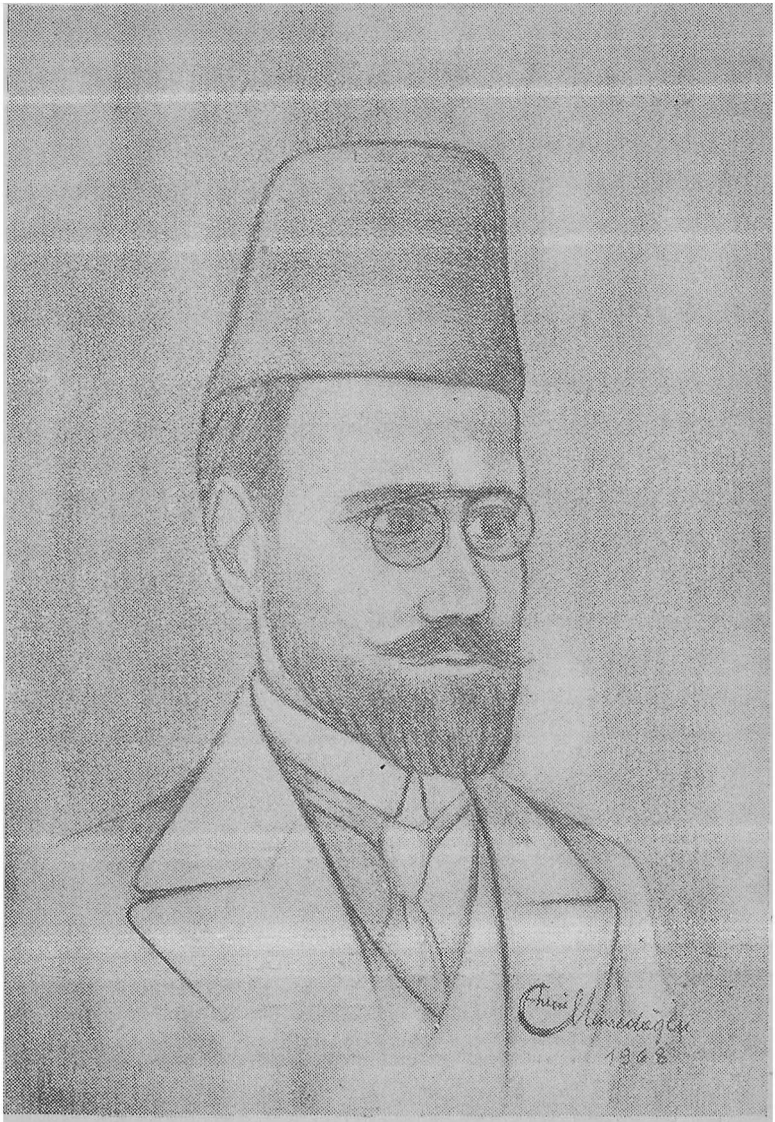
Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası'na ait belge. «HALK İŞTİRAKİYYUN FIRKASINDAN:

9 Mayıs İştirakiyyun Fırkasının yevm-i mahsûsudur. Merkez-i Umûminin içtimagâhı olan İkaz Matbaası dahilindeki Dairede badezzevâl saat birden beşe kadar ziyaret kabul olunur.

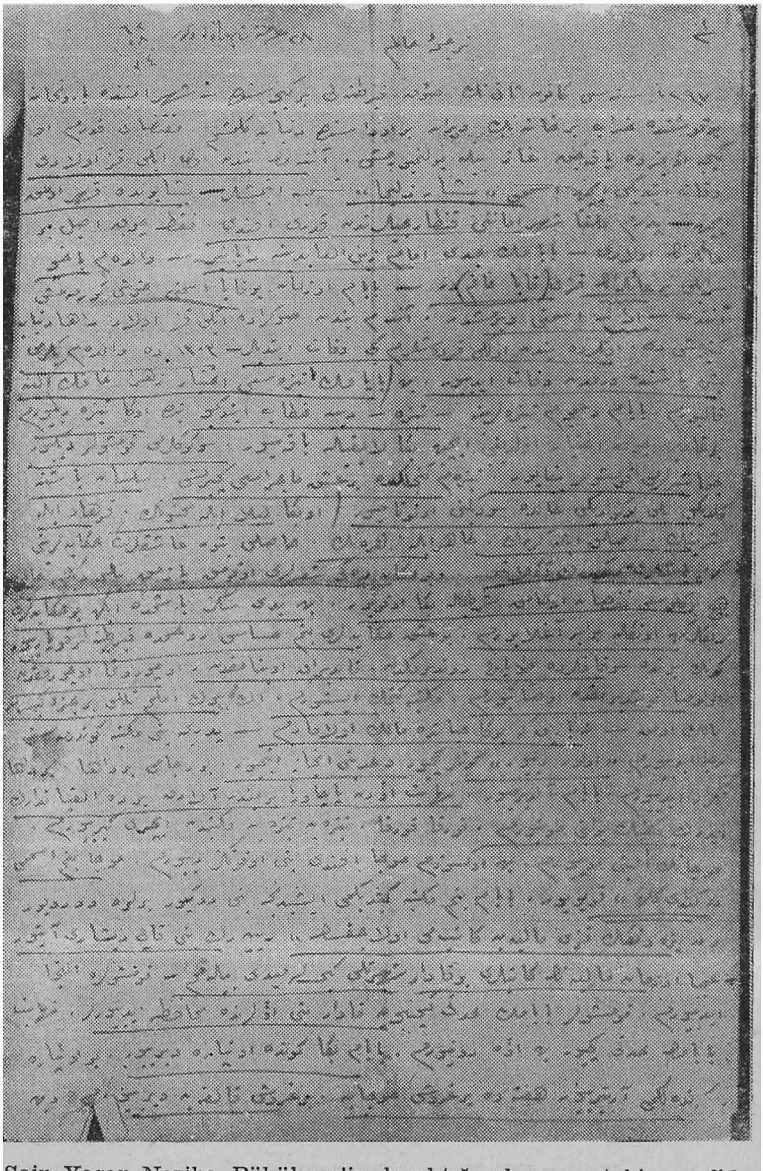
Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası Merkez-i Umumîsi

TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYYUN FIRKASININ
Ankara Heyet-i Merkeziyesi

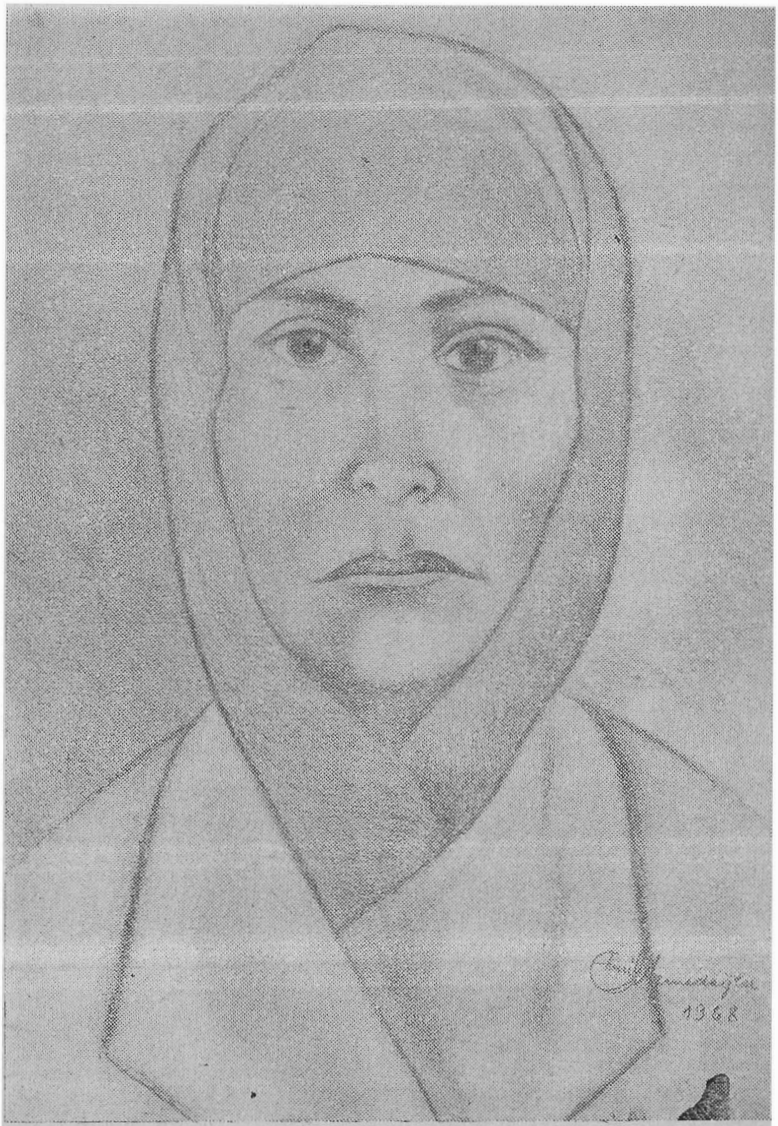
Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkasının Ankara Heyet-i Merkeziyesi teşekkül etmiş ve Hükûmete Beyannamesini vererek faaliyete başlamıştır. İçtima mahalli Tahtakalede İkaz Matbaasıdır. Âzânın tecdîd-i kayd ettirmek üzere müracaatları ilân olunur.

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Selânik Mebusu Dimitri Vlahof Efendi. (Ressam Avni Memedoğlu'nun çizgilerile.)

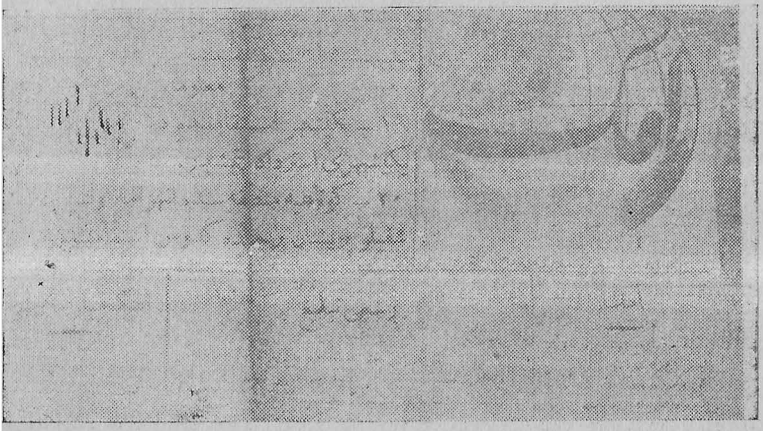
Şair Yaşar Nezihe Bükülmez'in bıraktığı elyazısı otobiyografiden bir sayfa.

Şair Yazar Nezihe Bükülmez. (Ressam Avni Memedoğlu'nun çizgilerile).

80 inci sayıdan sonra Sahib-i İmtiyaz: Arif Oruç. Müdîr-i Mes'ul ve Başmuharrir Hakkı Behiç. 84 üncü sayıdan itibaren, «Seyyâre» kelimesi kaldırılıyor. Her türlü evrak ve mekâtîp (yani mektuplar) Sahib-i İmtiyaz Arif Oruç Yoldaş nâmına gönderilmelidir.

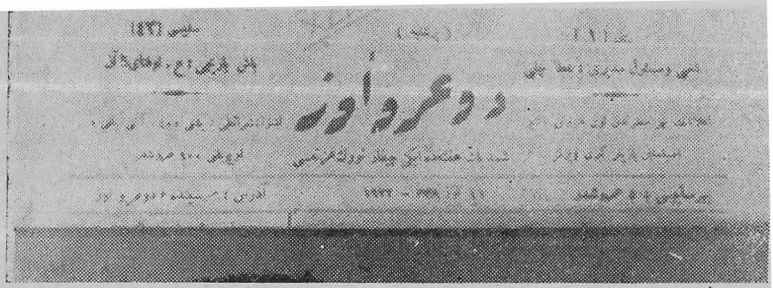
Halk İştirakiyyun Fırkası'nın organı olan **Emek** gazetesinin başlığı. Birinci sayının tarihi: 16 ocak 1337.

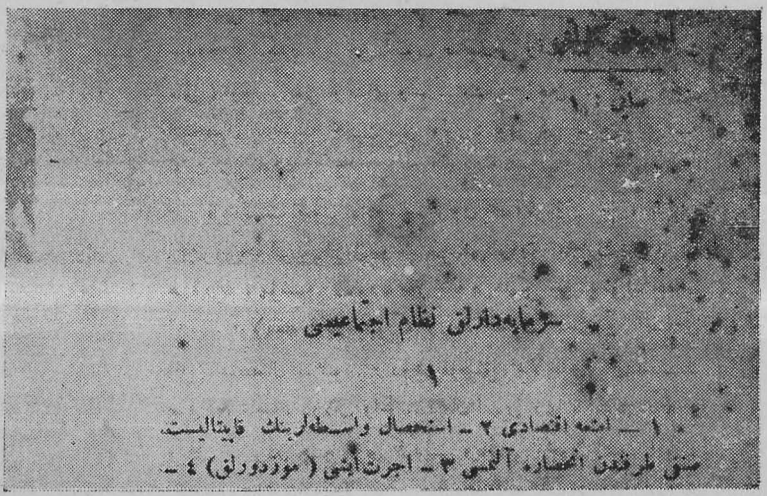
Hakkı Behiç'in Mes'ul Müdür ve Başyazar bulunduğu, - «Seyyâre» kelimesini de ihtiva eden - **Yeni Dünya** gazetesinin başlığı. «Seyyâre» ortada ve üsttedir. Müdîr-i Mes'ul ve Başmuharrir: Hakkı Behiç. Başlığın yukarsında «Dünyanın Emekçileri Birleşiniz!...» şiarı. Başlığın altında, «Türkiye komünist gazetesidir» ibaresi. Telgraf adresi: Ankara **Yeni Dünya.** Evrak ve mekâtîp münhasıran Sahib-i İmtiyaz nâmına gönderilmelidir. Ankara Komünist Fırkası Merkez-i Umumîsinde (Yeni Dünya) Matbaası. Cumartesi gününden maada her gün neşr olunur. Nüshası 5 kuruştur.

74 üncü sayıdan sonra, yani 75 ten itibaren, **Yeni Dünya'**nın başlığı değişiktir. **Seyyâre** kelimesi yine üsttedir. Fakat, sola alınmıştır. Cumartesinden maada her gün neşr olunur Türkiye komünist gazetesidir. Müdîr-i Mes'ul ve Başmuharrir: Hakkı Behiç.

Mersin'de yayınlanan **Doğru Öz** gazetesinin başlığı. Yıl: 1, Sayı: 43 17 Temmuz 333 - 1922. Sahibi ve Mes'ul Müdürü: Atâ Çelebi. Şimdilik haftada iki çıkar Türk gazetesi. Beher sayısı 5 kuruştur.

Aydınlık Külliyat'ının birinci sayısı: **Sermayedarlık Nizâm-ı İçtimaisi.**

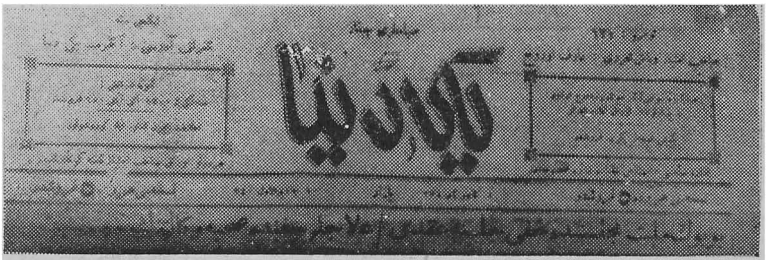
Yeni Hayat ve **Doğru Öz**'ün beraberce verdikleri çay ziyafetine ait bir grup resmi. Bu ziyafet, Ankarada, 28 ağustos 1922 de, **Yeni Hayat** idarehanesinde verilmişti.

Sağdan oturanlar: 1 — **Rote Fane** muhabiri Fridrih. 2 — Üçüncü Enternasyonal murahhaslarından A. Cevat (Ahmet Cevat Emre). 3 — Enternasyonal murahhaslarından Jak Sadul. 4 — Klarte muharrirlerinden Madlen Marks. 5 — Ümanite muharrirlerinden Pay.

Ayaktakiler: 1 — **Doğru Öz** Baş muharriri Atâ Çelebi. 2 — **Yeni Hayat** muharrirlerinden Tekinalp. 3 — **Rotr Fane** muhabiri Leonida. 4, 5, 6, 7 — **Yeni Hayat** mürettipleri. 8 — **Yeni Hayat** muharriri Nizamettin Nazif. 9 — **Doğru Öz** muharrirlerinden Gültekin. 10 — **Yeni Hayat** Baş mürettibi Tahsin, 11 — **Yeni Hayat** muharrirlerinden Hüsnü.

Şair Yaşar Nezihe'nin gençlik resmi.

Ankarada basılan ve sırada son gelen **Yeni Dünya**'nın başlığı budur. Başlığın üstünde «Sabahları çıkar» ibaresi okunuyor. Bunda, Hakkı Behiç yok. Herhangi bir şiar da göze çarpmıyor. «Türkiye komünist gazetesidir» ibaresi ise kaldırılmıştır. 137 inci sayısının tarihi: 8 kânun-u sâni 338. İkinci sene. Telgraf adresi: Ankara **Yeni Dünya.** Sahib-i İmtiyaz ve Başmuharriri: Arif Oruç. İdarehanesi: Mühendis Hanında daire-i mahsusadır. Her türlü evrak sahib-i İmtiyaz nâmına gönderilmelidir. Nüshası her yerde 5 kuruştur.

Fiatı : 10 Lira